

M HKA 2017

Jaarverslag

Inhoud

1	INLEIDING	8
2	AFDELINGSNIEUWS	16
2.1	PRESENTATIE	
2.1.1	Programmering	
2.1.2	Productie-stagiaires in 2017	
2.1.3	Cinema Zuid	
2.2	ABCD	
2.2.1	Museaal Onderzoek	
2.2.2	CKV – Centrum Kunstarchieven Vlaanderen	
2.2.2.1	2017 – Starttraject	
2.2.2.2	Infrastructuur	
2.2.3	Bibliotheek	
2.2.3.1	Onderzoeks- en documentatiecentrum	
2.2.3.2	Handbibliotheek	
2.2.4	Collectiebeheer	
2.2.4.1	Nieuwe aanwinsten 2017	
2.2.4.2	Bruikleenverkeer	
2.2.4.3	Preventieve conservering	
2.2.4.4	Restauratie/conservatie	
2.2.4.5	Objectregistratie	
2.2.4.6	De Vrielynck collectie	
2.2.4.7	Panamarenkohuis in de Biekorfstraat	
2.2.5	Content Management / Digitale werking	
2.2.5.1	Ensembles.org	
2.2.5.2	Technische documentatie	
2.2.5.3	Statistieken	
2.2.5.4	Tentoonstellingsapplicaties	
2.2.5.5	Webplatformen	
2.2.5.6	Multitouch & Video Wall	
2.3	PUBLIEKSWERKING	
2.3.1	Communicatie en Marketing	
2.3.2	Perswerking	
2.3.3	Publiekszorg	
2.3.4	Bemiddeling	
2.4	AFDELING ONDERSTEUNING	
2.4.1	Financiën en HR-beleid	
2.4.2	Organisatie en beleid	
2.4.3	Gebouw M HKA – Panamarenkohuis	
2.4.4	Evaluatie infrastructuur	
2.4.5	M HKA Cyclus / Green Projectors	
2.4.6	Veiligheid en welzijn op het werk	
2.4.7	Raad van Bestuur en Algemene Vergadering	
3	SOCIAAL-ECONOMISCH VERSLAG	58
3.1	Omzet (uitgaven versus inkomsten)	
3.2	Personeel	
3.3	Werkingskosten	
3.4	Groei subsidies en toelagen	
3.5	Kunstenaars	

4	VERWERVINGEN - BRUIKLENEN 2017	62
4.1	Aankopen 2017	
4.2	Schenken 2017	
4.3	Werken in bruikleen aan het M HKA	
4.4	Bruiklenen 2017	
4.4.1	Langdurige bruiklenen	
4.4.2	Tijdelijke bruiklenen	
5	BEZOEKERSAANTALLEN 2015-2016-2017	82
6	M HKA TENTOONSTELLINGEN	86
6.1	A Temporary Futures Institute	
6.2	Joseph Beuys - Groeten van de Euraziat	
7	COLLECTIETENTOONSTELLINGEN	94
7.1	DE COLLECTIE	
7.2	COLLECTIEGEBONDEN PRESENTATIES	
7.2.1	Dringende Gesprekken: Antwerpen-Athens	
7.2.2	Voor altijd onsterfelijk - Evgeny Antufiev	
7.2.3	Ping Pong - Philippe Van Snick	
7.3	ARCHIEFTENTOONSTELLINGEN	
7.3.1	Golfoorlog 1991 - Jef Geys	
7.3.2	Namen - Jef Geys	
8	IN SITU	102
8.1	ROMULUS - PETER WÄCHTLER	
8.2	LIFEPATCH - Het verhaal van tijger en leeuw	
9	LODGERS	106
9.1	HOTEL CHARLEROI	
9.2	JUBILEE presenteert CAVEAT!!!	
9.3	DROP CITY	
9.4	Art Paper Editions	
10	INBOX	114
10.1	Yutaka Sone - Travel 1987-88	
10.2	Evgeny Granilshchikov - Munich, 2016	
10.3	Greta M. (een collectief geschreven novella) - Geluids- en boekinstallatie	
10.4	Ziekenhuisschool 2017	
10.5	Els Vanden Meersch - Mastering the Curtains	
10.6	Future Farmers: Seed Journey	
10.7	Maen Florin - Sculptures	
10.8	Bart Van Dijck - Khareji	
10.9	Peter Wächtler - Untitled (Rat), 2013	
10.10	Victoria Begalskaya - Aphrodite's Girdle, 2014	
10.11	Max Pinckers & Sam Weerdmeester - Controversy	
10.12	Sarah De Zutter - Mens Machine (laureate Kunstbende)	
10.13	Karel Verhoeven - A Maiden's Prayer (De Alzheimer Code)	
10.14	Labyrinth of Lines (1978) - Een video-environment van Stansfield/Hooykaas	
10.15	Lise Duclaux - Observatoire des simples et des fous: anders is anders dan anders	
10.16	Margriet Luyten - Levenswerk II - de kunstbemiddelaars	

11	KUNSTWERK VAN DE MAAND IN HET M HKA	128
12	EXTRA MUROS	132
12.1	MUSEUM E!	
12.2	VISITE Herentals: Reflecties 2	
12.3	CLUB SOLO	
12.4	'a due'. Hedendaagse kunst in Italië en België 1990 - 2015 - Alberto Scodro - Paul Devree, 'Cime et t+erre'	
12.5	Allan Sekula - Collective Sisyphys	
12.6	Superdemocratie - de senaat der dingen	
13	EVENEMENTEN	140
13.1	Structurele evenementen	
13.1.1	Art's Birthday	
13.1.2	3 ^e Antwerp Art Weekend 2017	
13.1.3	Artist Talks	
13.2	Occasionele evenementen	
13.2.1	PUBLIC POSTER PROGRAM II, MOREpublishers	
13.2.2	Conferentie 'Disassembled Images': Contemporary Art After Allan Sekula	
13.2.3	Boekpresentatie Koen Fillet: The Trail	
13.2.4	Het Poëziebordeel goes Stranger than Paradise	
13.2.5	Screening 'Welcome Back, Gordon Matta-Clark', Yuki Okumura	
13.2.6	Boekpresentatie 'How to Gather'	
13.2.7	Boekpresentatie Hans Op de Beeck	
13.3	EVENEMENTEN BEMIDDELING	
13.3.1	Heropeningsweekend	
13.3.2	Erfgoeddag - thema: zorg	
13.3.3	JONGBLOED!	
13.3.4	Verjaardag M HKA	
13.3.5	Schatten van Vlieg	
13.3.6	Museumnacht - 13 ^e editie	
13.3.7	Cultuurmarkt	
13.3.8	MUKA PRINTS	
13.3.9	Stadsfestival Zuiderburen	
13.3.10	Kunstendag voor kinderen	
14	PUBLICATIES	150
14.1	Flankerende publicaties	
14.1.1	Urgent Conversations: Athens - Antwerp	
14.1.2	BEUYS (2017), BROODTHAERS (2018), BYARS (2019) in Antwerpen	
14.1.3	Greetings from the Eurasian - Joseph Beuys	
14.1.4	Golfoorlog 1991 - Jef Geys	
14.1.5	Forked apologies - Michael Van den Abeele	
14.1.6	How to Gather	
14.1.7	Otobon Nkanga Luster and Lucre	
14.2	Tijdschriften	
14.2.1	AFTERALL	
14.2.2	E-flux	
15	ARTtube	156

16	CINEMA ZUID	160
16.1	Filmhistories	
16.2	Reeksen	
16.3	Off-Stream	
16.4	P/Re-Run	
16.5	Matinees	
16.6	Zazie op zondag	
16.7	Extra@CZ	
16.8	De zomer van Cinema Zuid	
16.9	Het filmeducatief aanbod van Cinema Zuid	
16.10	Bemiddelings- en Communicatieinstrumenten	
16.11	Samenwerkingen	
16.12	Persaandacht	
17	EXTERNE WAARDERING	174
17.1	Vragen aan de instelling en medewerkers	
17.2	Buitenlandse werkopdrachten	
17.3	Bezoek aan toonaangevende kunstmanifestaties en tentoonstellingen in binnen- en buitenland	
17.4	Opleidingen en leer mogelijkheden binnen en buiten de instelling	
18	ORGANOGRAM	182
19	SEMI-VASTE MEDEWERKERS M HKA	186
19.1	PWA-medewerkers	
19.2	Jobstudenten	
19.3	Artikel 60	
19.4	Vrijwilligers	
20	BEDRIJVENCLUB EN SPONSORWERVING	192
20.1	Activiteiten	
20.2	Ledenaantal	
20.3	Leden	
20.4	Specifieke sponsoring	
20.5	M HKArt Circle	
21	NOCTURNES EN VERHUUR ACCOMMODATIE	200
22	VRIENDEN VAN HET M HKA	206
23	FOTOCREDITS	212



1 Inleiding

In 2017 landde het M HKA in zijn musealiseringstraject met een aantal belangrijke stappen die in 2016 waren aangezet.

Om te beginnen ging het onderzoek door naar *Infrastructurele noden van een Toekomstig Vlaams Hedendaags Kunstmuseum*, toegewezen aan de tijdelijke handelsvennootschap import.export Architecture/Anteagroup/Rebel. Dit onderzoek concretiseerde de fundamentele beleidsvoorbereidende studies die werden neergelegd in 2014 met *Componenten – Modellen – Scenario's*. *Contouren voor een museum voor hedendaagse kunst*, in opdracht van de Vlaams Bouwmeester door Labo A, en het hierbij aansluitend ontwerpend onderzoek *Musea voor hedendaagse kunst in Vlaanderen. Hoe/wat/waar? De M HKA-casus*, door 51N4E en Rebel, en in 2016 de *Visienota, organisatiemodellen en infrastructuurnoden van een Toekomstig Vlaams Hedendaags Kunstmuseum*, in opdracht van het M HKA op vraag van minister Gatz, en uitgevoerd door IDEA Consult en TouchTime (Toon Berckmoes en Bruno Verbergt). *Studieopdracht voor onderzoek naar Infrastructurele noden van een Toekomstig Vlaams Hedendaags Kunstmuseum* werd in mei neergelegd bij minister Gatz, met uitzondering van de behoeftestudie waarvan werd beslist dat die best pas na finale keuze van de locatie zou worden afgerond.

Uit de studie kwamen twee van de vier sites als beste opties naar boven: site 1 M HKA/Zuiderpershuis en site 2 Zuiderluis/Hof van Beroep. Op de Raad van Bestuur van juni deelde voorzitter Wouter De Ploey mee dat de stad Antwerpen mee zou bepalen op welke locatie een volledig museum kan gerealiseerd worden, en tevens dat een vertegenwoordiger van de stad Antwerpen in een recent gesprek opteerde voor de eerste site, hoewel de tweede site minder bouwrestricties kende. Vanuit het kabinet werd gevraagd om het gesprek op te starten met het Zuiderpershuis en met de omliggende eigenaars en ontwikkelaars. Er werd in 2017 geen eindbeslissing bereikt.

Op donderdag 27 april heropende het M HKA feestelijk de deuren na intense verbouwwerken in samenwerking met Belgisch topdesigner Axel Vervoordt en Japanse architect Tatsuro Miki. Beiden werkten gratis, Axel Vervoordt leverde waar gevraagd teken- en organisatiecapaciteit aan kostprijs volgens het open boek-principe, en de werken werden toegewezen aan derden na publieke uitschrijving. Deze werken, gefinancierd met middelen van het Vlaamse Meesters-programma van Toerisme Vlaanderen, met *matched funding* van de minister van Cultuur, waren een voorafname van de nieuwbouw die in het vooruitzicht werd gesteld. De oorsprong van de herinrichting was een systematisch opgepakte vraag naar wat in het huidige gebouw niet kan aan functies. Daar kwamen drie hoofdlijnen uit: een vaste collectiepresentatie, een volwaardig bezoekersonthaal – zowel in technische zin als in de zin van een verwelkomende atmosfeer – en een museaal gevoel van duurtijd, een ‘trage’ tijd die niet bereikt kon worden in de kunsthallwerking op dat moment, waarbij bezoekers aan de ingang een ticket kochten en dan meteen in de tentoonstelling vielen.

Het meest opvallende gegeven was de zet om de bibliotheek en leeszaal als ingang van het museum te nemen. Daardoor werd een warm onthaal gecreëerd, ook voor mensen die niet vertrouwd zijn met hedendaagse kunstmusea. Ook de onderzoeks- en reflectiedimensie van het museum werd op een aangename manier centraal gesteld. De nevencollecties werden zichtbaar gemaakt en er werd een presentatiemogelijkheid ontwikkeld voor kleinere werken van kunstenaars die in de collectie vertegenwoordigd zijn. Het opzet werkt als een tijdmachine die op gecomprimeerde wijze een beleavingsomslag stimuleert en bezoekers door de aard van de setting tot rust brengt. Rond deze herinrichting werden ook technische verbeteringen voor het onthaal gemaakt, onder andere een voorhal met interactief videoscherm en een onthaal voor groepen via de administratieve ingang.

Even belangrijk zijn de aanpassingen in de museumvleugels. De linkervleugel werd een gratis toegankelijke collectievleugel, met een gecomprimeerde vaste opstelling van middelgrote sleutelwerken en met twee tentoonstellingszalen voor tijdelijke collectiepresentaties. In de rechternvleugel werd een volledige infrastructuur gerealiseerd voor het geplande Centrum Kunstarchieven Vlaanderen, inbegrepen compactrekken, scanner en een bijzondere presentatieruimte voor documentaire archiefpresentaties.

Voor de opstart van dit door minister Gatz vanaf zijn aantreden vooropgestelde centrum voor beeldende kunstarchieven werd verwacht dat het M HKA dit zou inschrijven in de decretaal voorziene nieuwe functie van 'rollen' waarbij erfgoedinstellingen ook veldbrede expertises kunnen opnemen. De urgentie van dit centrum werd in de loop van het jaar nogmaals bevestigd toen het in Brussel bewaarde archief van de visuele dichter Alain Arias-Misson werd gekocht door Yale University, signaal van het feit dat de Amerikaanse instellingen zoals MoMa, Getty en diverse universiteiten nu Europa uitkammen voor top-avant-garde-archieven en deze verwerven zoals ze twintig jaar geleden op topstukkenjacht waren. Als eerste opmaat naar dit centrum realiseerde het M HKA een *white paper* met externe begeleiding en met peterschap van het Letterenhuis en het Architectuurarchief Vlaanderen. Deze uitgewerkte discussienota, met daarin een hypothese over operationele resultaten, werd getoetst aan het veld.

Ondanks een eerdere beslissing van de raad van bestuur om de verlenging van de beheersovereenkomst enkel te aanvaarden onder voorbehoud van toekenning van bijkomende recurrente middelen voor het uitvoeren van de nieuwe beleidsacties, waarbij werd gerekend op het afkopen van afschrijvingen bij de overname van het eigenaarsonderhoud op het gebouw door FoCI – een beweging die uiteindelijk niet werd gerealiseerd – werd toch in februari het addendum bij de beheersovereenkomst van 2012 ondertekend waarbij het M HKA enkele bijkomende inhaalbewegingen op zich nam.

Op de algemene vergadering van 21 juni werden de statuten van de vzw aangepast zoals door de Vlaamse regering beslist, behoudens een punt waarvoor een tweederdemeerderheid vereist was.

21 juni was ook de laatste vergadering van de uittreedende raad van bestuur onder voorzitterschap van Wouter De Ploey, met Koen T'Sijen als ondervoorzitter, en met Yolande Avontroodt, Frank Benijts, Hilde Daem, Chantal De Smet, Thérèse Legierse, Vivian Liska, Nadine Naeye, Jan Op de Beeck, Joachim Pohlmann, Rolf Quaghebeur, Jan Rombouts, Lex ter Braak, Mark Vanvaeck, Ivo Van Vaerenbergh en Toon Wassenberg.

Het kaderdecreet *Beter Bestuurlijk Beleid* geeft de Vlaamse regering de verantwoordelijkheid van de aanstelling van de raad van bestuur van eigen instellingen, waarvan de aangestelde leden dan onafhankelijke bestuurders dienen aan te stellen.

De algemene vergadering nam in juni op voorstel van de raad van bestuur volgende leden op in de algemene vergadering: op voordracht van de Vlaamse regering Herman De Bode, Joy Donné, Vera Drozdik, Annick Garmyn, Bart Haest, Liesbet Sommen, Axel Vandeputte en Ariane Van Dooren, en verder naast de leden van de uittreedende raad van bestuur die ook in de nieuwe zetelen Yolande Avontroodt, Jan Rombouts en Toon Wassenberg, en conform de gewijzigde statuten ook de leden van de uittreedende raad van bestuur die hiervoor interesse toonden: Nadine Naeye, Joachim Pohlmann, Rolf Quaghebeur en Mark Vanvaeck.

Oud-voorzitter Ernest Van Buynder kreeg als blijk van zijn jarenlange inzet de titel van ere-voorzitter van het M HKA.

De Vlaamse Regering droeg Herman De Bode voor als voorzitter voor de nieuw samengestelde raad van bestuur en Yolande Avontroodt als ondervoorzitter, Joy Donné, Annick Garmyn, Jan Rombouts, Liesbet Sommen en Toon Wassenberg als leden. Deze vernieuwde raad van bestuur werd in september meteen geconfronteerd met de afronding van het beleidsplan 2019-2023 en met het gebouwtraject. De nieuwe raad van bestuur maakte een doordachte keuze in functie van de groei van de instelling en besliste op het eind van het jaar om aan de algemene vergadering vier kandidaat-onafhankelijke bestuurders voor te stellen met elk expertises op hoog niveau die de *governance* van het M HKA in het groeitraject konden versterken. Eugene Tan en Vasif Kortun beschikken over artistiek- en cultureel-inhoudelijke ervaring op topniveau in de internationale kunstwereld en staan aan het hoofd van instellingen die groter zijn dan het M HKA en die ze uit het niets hebben opgebouwd. Hun ervaring kan dienen bij de keuzes die het M HKA zal maken bij de uitbouw van een nieuwe instelling. Deze instellingen hebben bovendien interesse in een structurele band met het M HKA. Frederik Swennen beschikt over een uitgebreide kennis inzake juridische materies, meer bepaald met betrekking tot openbare instellingen, auteurs- en successierechten, en Katrien Mattelaer beschikt over expertises op topniveau inzake het transparant opzetten van complexe projectstructuren en de financiering ervan.

In het nieuwe cultureel erfgoeddecreet dat op 27 februari 2017 werd goedgekeurd, werd een nieuwe categorie bij de erfgoedinstellingen ingevoerd: Cultureel Erfgoedinstellingen, waarbij de internationale horizon centraal staat, gelijkgesteld aan een excellentieniveau. De eigen instellingen van de Vlaamse Gemeenschap, het M HKA en het KMSKA, werden per overgangsmaatregel in het decreet reeds geormerkt als Cultureel Erfgoedinstelling. Het M HKA kwam daardoor eens te meer in een merkwaardige positie; aangezien het KMSKA nog een buitendienst van de administratie is, was het M HKA de enige instelling die deze decretale ronde inging als Cultureel Erfgoedinstelling. Er was echter nog geen procedure hiervoor voorzien. Het M HKA diende daarom de formulieren in te vullen voor het bekomen van een werkingssubsidie voor *de functies van een collectiebeherende organisatie* (gericht op de evaluatie van de werking van musea op regionaal en landelijk niveau), en een beleidsplan voor het bekomen van een werkingssubsidie voor *een landelijke dienstverlenende rol* (voor het Centrum Kunstarchieven Vlaanderen). Het verloor de werking met een internationale visitatiecommissie die er tot nu was, en vond geen plaats om de strategische ontwikkelingsvisie op internationaal niveau te argumenteren of het beperkte aankoopbudget.

Het M HKA stelde een relatief beperkte groeivraag voor van minder dan 10% voor optimalisering van de huidige werking, een vraag die in grote lijnen overeenkwam met de niet gehonoreerde vraag in 2011 aan minister Schauvliege. Het zette vooral in op het Centrum Kunstarchieven Vlaanderen waarvoor het 450.000 euro vraagt op de 'rolaanvraag' en 145.000 euro voor de erfgoedonthaalfunctie, op de 'eigen werkingsaanvraag', met het oog op een werking van 8 VTE, weinig in vergelijking met de 27 VTE van het qua functie vergelijkbare Letterenhuis.

Naast deze bewogen institutionele en beleidsmatige trajecten, zette het M HKA ook een succesvolle werking neer. Ondanks een sluitingsperiode bereikte het met 150.000 bezoekers een recordpubliek. Dit is deels te verklaren door een succesvolle uitbreiding van het publiek naar bezoekers voor de gratis toegankelijke delen. Het M HKA wil hierop verder inzetten en een logisch passagepunt worden bij bredere bezoeken, bijvoorbeeld rondleidingen door stadsgidsen.

Het M HKA heeft ook een steeds meer diverse waaier van bezoekers dan enkel de bezoekers van het museum of Cinema Zuid, de filmmuseale werking van het M HKA. Om te beginnen zijn er de extra muros-tentoonstellingen waarmee het museum de ontbrekende collectietooncapaciteit deels compenseert. Hiervoor was 2017 een hoogtepunt, met de afronding van de prestigieuze tentoonstelling *Urgent Conversations* waarmee het M HKA in een collectiedialog het Grieks nationaal museum voor hedendaagse kunst EMST in Athene opende, vooraleer EMST vervolgens de locatie zou worden van Documenta. Het M HKA zette ook de reeks *Visites*, ditmaal in Herentals, waarmee het aan gemotiveerde actoren overal in Vlaanderen de mogelijkheid geeft van een door het M HKA ondersteunde collectietentoonstelling. Als klap op de vuurpijl kwam er in de tweede helft van het jaar *SUPERDEMOCRATIE – De Senaat der Dingen* waarbij het M HKA, in *partnership* met BPS22 uit Charleroi en BOZAR, de Senaat in Brussel bespeelde.

Ook de programmering in eigen huis vervelde naar steeds meer diversiteit. Ze werd herijkt door de herinrichting. Aan de ene kant zijn er telkens twee collectiegerelateerde eenzaaltentoonstellingen, met in 2017 onder meer een verderzetting in Antwerpen van de dialoog met Athene en een bijzondere presentatie van Philippe Van Snick, die zelfs vermeld werd bij de argumentatie voor de toekenning van de beeldende kunstprijs. Aan de andere kant zijn er de IN SITU-tentoonstellingen in de puntzaal – projecttentoonstellingen met mid careerkunstenaars – en de nieuwe archiefpresentatieruimte, die werd ingespeeld door Jef Geys, een mooi laatste engagement met deze kunstenaar die begin 2018 overleed. De archiefpresentaties sluiten aan bij de omslag naar een werking met wat in het in de loop van 2018 verschijnend boek van de museumconfederatie L'Internationale – waarvan M HKA deel uitmaakt – *constituencies* wordt genoemd; niet alleen het museum, maar ook diverse stakeholders maken mee de programmering. Dit is extreem het geval bij de twee programmalijnen in de bovenzalen van het museum. In LODGERS worden *grass roots*-organisaties te gast gevraagd, in INBOX worden presentaties gemaakt die aansluiten bij het profiel van het M HKA, maar waarbij het initiatief bij derden ligt. Hetzelfde gebeurt in de steeds verder uitgroeiende evenementiële werking, waar het M HKA platform is voor allerhande kleine activiteiten, en waarbij het ook voor de grote zoals Art's Birthday samenwerkt met externe partijen.

Het M HKA blijft verder de grote museale tentoonstellingen organiseren waarmee het een breed publiek zoekt voor belangrijke referentiepunten die niet meteen laaghangend fruit zijn. Het blijft er daarbij naar streven het kwaliteitsniveau te verhogen. In 2017 gebeurde dat op de twee extreme polen. Het M HKA blijft ontwikkelingsgerichte groepstentoonstellingen maken. Dat deed het op een radicale manier met *Een Tijdelijk Toekomstinstituut* dat onderzoekers naar de toekomst engageerde naast kunstenaars, en waarbij ook een wereldcongres van deze onderzoekers deel uitmaakte van het project. Aan het ander eind van het spectrum realiseerde het M HKA met het alom geprezen *Joseph Beuys – Groeten van de Euraziat* na de Filliou-tentoonstelling die begin 2017 eindigde, opnieuw een onderzoeksmatig zwaar onderbouwde tentoonstelling die men een retrospectieve kan noemen, zij het dat in het M HKA altijd de hedendaagse relevantie van het oeuvre, de uitdaging blijft, en dat de lokale verankering van deze internationale referentiefiguren centraal blijft staan.

Publieksevenementen zijn niet de enige output van het M HKA, dat onder meer mede-uitgever is van het internationale kunsttijdschrift *Afterall* dat publicaties realiseert die vaak in samenwerking met buitenlandse uitgevers worden gerealiseerd, en ook broadcast kwaliteitsvideo's maakt, die deels op het videoplatform ARTtube worden ontsloten. De onderzoeksgerictheid komt op diverse wijzen tot uiting, niet alleen door de gestage voorbereiding van de

oprichting van het Centrum Kunstarchieven Vlaanderen. Het M HKA blijft het FWO-project rond de ensembles Allan Sekula verder doorzetten. Het is daarnaast steeds ambitieuzere webplatformen gaan maken als begeleiding van zijn projecten, die het gebruikt als stimulering voor formulering en borging van content.

Het meest precaire deel van de werking van het museum blijft de collectiewerking, waarvoor het M HKA al twee legislaturen prioritair versterking vraagt. Deze is weliswaar op diverse vlakken op een behoorlijker minimum gebracht – de collectie is geïnventariseerd en er zijn geen werken meer opgeslagen in containers in de haven – maar de geplande verdere stappen raken amper uit de startblokken door personeelsgebrek. Er werd wel bijkomend ingezet op preventieve conservering, deel van een bredere beweging om het klimaat in het museum beter beheersbaar te maken, mogelijk dankzij de steun van FoCI. Er worden punctueel restauraties uitgevoerd aan kernwerken en de basisregistratie is nu uitgebreid met registratie per object van standplaatswijzigingen, eigen presentaties en bruiklenen. De aanwervingsprioriteiten in het collectiebeleidsplan werden verder zo goed mogelijk met het beperkte budget gerealiseerd, grotendeels door schenkingen (bijvoorbeeld van Philippe Van Snick, Narcisse Tordoir, Alevtina Kakhidze, Jean Katambayi, en de aankopen door V-A-C Foundation van Russische kunst), en deels door aankopen aan prijzen ver onder marktwaarde (Ben Vautier, Nikita Kadan).

Door de grote dynamiek in het M HKA werd het hele museum gevat. Publiekswerking had met de herinrichting van het gelijkvloers en daarmee samenhangend de publieksgerichte werking een dankbare communicatiekluif. Het kreeg ook de nieuwe mogelijkheid om de bezoekers waarop wordt gemikt te verbreden van het kernpubliek van traditionele museumbezoekers, kunstenaars, *art professionals* en kunstliefhebbers – in het geval van M HKA deels een zeer jong publiek – naar de veel bredere insteek van bewoners en bezoekers van en aan de stad. Dit was deel van de ingrijpende aanpassing die de publiekswerking in al haar geledingen – van de balie en het verdere onthaalteam over marketing tot perswerking en bemiddeling – moest maken door de ingrijpend veranderde programmering, helderder gestructureerd dan voorheen. Dat stond toe om ook wat publiekswerking zelf betreft een meer gestandaardiseerde basisaanpak te ontwikkelen.

De ondersteunende dienst slaagde er ondanks problematische personeelswissels in om de enorme uitdagingen en het meerwerk van dergelijke veranderingsprocessen, met naast de Vlaamse beleidsbewegingen onder meer ook de afronding met financiële rapportering van het EU-project 'The Uses of Art' en een nieuwe Europese L'Internationale-aanvraag, te behappen. Het managementteam is op kruissnelheid en de projectwerking wordt geleidelijk geoptimaliseerd, maar er is nog veel ruimte voor verdere verbeteringstrajecten de volgende jaren, ook los van de bredere uitdagingen die de positieve toekomsthorizon stelt.



2 Afdelingsnieuws

2.1.1 Programmering

Keer op keer – en ondertussen al meer dan 30 jaar – verzorgt M HKA een veelzijdig en verrassend programma samengesteld uit unieke tentoonstellingen, bijzondere collectiepresentaties en diverse activiteiten die een gevarieerd publiek van zowel overtuigde aficionado's als geïnteresseerde leken aantrekken. Een 'goed' museum wordt men echter niet alleen door in rustige wateren te varen of op het verleden te teren. In 2017 realiseerde M HKA dan ook een radicale omslag. De instelling verlegde haar activiteiten van een 'kunsthallwerking' naar een breed publieksmuseum met een museaal programma. Een grootschalige verbouwing leidde tot een nieuwe ruimtelijke indeling van het gelijkvloers. Deze innovatieve renovatie riep een aantal nieuwe tentoonstellingsformats en activiteiten in het leven. In de toegang voor bezoeken in groepen slotte wordt voor een ensemble Fluxus-werken uit de permanente collectie getoond (zie hoofdstuk 7.1).

Sinds de heropening op 27 april 2017 kunnen de bezoekers in het linkerdeel van het gelijkvloers terecht voor een gratis bezoek aan een semi-permanente **opstelling van werken uit de collectie** van het museum en dit tot 2020. Deze basiscollectie toont een keur aan nationale en internationale referentiekunstenaars van het museum, zowel hedendaagse helden als historische baanbrekers (zie hoofdstuk 7.1). De aanpalende ruimtes worden voortaan ingezet voor wisselende, **collectiegerelateerde exposities** (zie hoofdstuk 7.2-3). Ook deze zijn gratis toegankelijk.

Aan de rechterkant van de benedenverdieping werd een infrastructuur gerealiseerd voor het Centrum Kunstarchieven Vlaanderen. Daarbij hoort ook een presentatieruimte die voortaan benut wordt voor **Archief tentoonstellingen** (zie hoofdstuk 7.4). En, last but not least, werd het centrale deel van de begane grond omgetoverd tot een verwelkomende onthaalruimte met een unieke leeszaal en bibliotheek waar de boeken geflankeerd zijn door een selectie kleinere werken uit de M HKA-collectie en door een aantal objecten en apparaten uit de subverzameling, de 'Vrielynck-collectie', die een beeld geven van de (voor) geschiedenis van de film.

Deze warme centrale ruimte, die een huiskamergevoel oproept, leent zich ideaal voor intiemere events als boek- of filmvoorstellingen. En, tot spijt van wie 't benijdt, de nieuwe koers van M HKA werd gesmaakt! Ondanks een sluitingsperiode tussen februari en april mocht het museum in 2017 bijna 150.000 bezoekers verwelkomen.

Naast deze nieuwe aanpak werden op de eerste verdieping reeds bestaande formats gecontinueerd: twee **grote tentoonstellingen** bezetten achtereenvolgens deze vloer. In de groepstentoonstelling *Een Tijdelijk Toekomsteninstituut* (zie hoofdstuk 6.1) werden zowel kunstenaars als professionele futuristen samengebracht om hun visies op kunst- en toekomststudies te toetsen. Deze expo, waarin ook de museale presentatievorm in vraag werd gesteld, werd geflankeerd door een rijk publieksprogramma, tijdelijke presentaties, workshops en, kers op de taart, een meerdaagse internationale toekomstconferentie.

Tweede in rij was de expo *Joseph Beuys – Groeten van de Euraziat* (zie hoofdstuk 6.2). Deze tentoonstelling is de eerste van een drieluik (James Lee Byars in 2018, Marcel Broodthaers in 2019) gewijd aan sleutelfiguren uit de naoorlogse avant-garde die o.m. actief waren in Antwerpen in de jaren 60 en 70 van vorige eeuw en die van grote relevantie zijn voor de nieuwe generaties. De expo onderzocht hoe Beuys' gebruik van het begrip 'Eurazië', een visie en verbinding ontwikkelde met 'het Oosten' die tegenstellingen met 'het Westen' wist op te heffen. Deze expo bracht niet minder dan 50.000 bezoekers over de vloer.

In de punt- en aangrenzende zaal, gesitueerd uiterst rechts op de benedenverdieping, werd de reeks **IN SITU** verdergezet. Deze middelgrote tentoonstellingen waarbij productie van nieuw werk en experimentele presentatie door jonge en midcareer kunstenaars vooropstaat, kwam eerst *Peter Wächtler* aan bod met de expo *ROMULUS* (zie hoofdstuk 8.1) gevolgd door *Het verhaal van tijger en leeuw van LIFEPATCH* (zie hoofdstuk 8.2).

Op de zesde verdieping werd het **LODGERS**-programma verder uitgewerkt. Hiervoor worden organisaties, verenigingen en/of initiatiefnemers uit de Benelux-Rijlandregio, die zich richten op artistieke producties maar niet over een eigen tentoonstellingsruimte beschikken, uitgenodigd. In samenwerking met AIR-Antwerpen werden vier organisaties geïnviteerd om elk gedurende drie maanden hun praktijk te toetsen aan een publiek en ermee in interactie te gaan. Dit resulteerde in zeer diverse activiteiten gaande van expo's, workshops en boekvoorstellingen tot voordrachten en performances. In 2017 waren de gasten achtereenvolgens *Hotel Charleroi* (zie hoofdstuk 9.1), *Jubilee* (zie hoofdstuk 9.2), *DROP CITY* (zie hoofdstuk 9.3) en *Art Paper Editions* (zie hoofdstuk 9.4).

Net als het LODGERS-format is ook het **INBOX**-concept (zie hoofdstuk 10.1-16) op de 5^{de} verdieping gratis toegankelijk. De INBOX-ruimte reserveren wij voor verrassende mini-expo's. Eénmalig of in reeks en met een duur van minimaal één tot maximaal drie weken. Aan deze kleine presentaties zijn al of niet reflectieve momenten gekoppeld: performances, concerten, debatten, kunstenaarsgesprekken, boek- en multipelpresentaties zorgden voor een verfrissende dynamiek. Met deze bescheiden presentaties, zestien in 2017, spelen we kort op de bal en spreken we ook nieuwe bezoekers aan. Ze stimuleren bovendien tot creatie van nieuwe netwerken met externe partners, ook buiten het domein van de beeldende kunsten. De INBOX-activiteiten leidden ook vaak tot schenkingen, edities van boeken, affiches, multipels en uitnodigingen door externe partners en genereren extra persaaandacht. Een format dus met minimale inzet en maximale uitstraling.

Onder de noemer **Kunstwerk van de Maand** (zie hoofdstuk 11) werd in het M HKA in de loop van 2017 – met een 2-wekelijks wissel – telkens een andere print getoond uit de 45-delige reeks posters 'The Best Couples in the World (Like Salt and Pepper)' van kunstenaar *Nel Aerts*.

Het M HKA is ook al lang **EXTRA MUROS** actief (zie hoofdstuk 12.1-6). Hierbij wordt zowel de collectie van M HKA als de expertise van het M HKA-team buiten de muren van het museum, in binnen- en buitenland, ingezet. Paradepaardje in 2017 was ongetwijfeld de confrontatie van werken uit de M HKA-collectie met werken uit de collectie van BPS22 in Charleroi. Deze vond – onder de titel *SUPERDEMOCRATIE – De Senaat der Dingen* (zie hoofdstuk 12.6) – plaats in de Belgische Senaat en bracht 3.000 bezoekers op de been naar de zalen van de Senaat die uitzonderlijk opengesteld werden voor het publiek.

De **structurele evenementen** (zie hoofdstuk 13.1.1-3) startten op 17 januari 2017 met het heerlijk anarchistische *Art's Birthday* (zie hoofdstuk 13.1.1) en gedurende een jaar werd de 'Scheldegevel' van het M HKA bekleed met een werk van Gerard Herman. Ook de reeks *Artist Talks* (zie hoofdstuk 13.1.3) werd succesvol verdergezet. In samenwerking met een aantal Antwerpse galeries vonden op donderdagavonden in het auditorium en in de zalen van Cinema Zuid, 10 kunstenaarsgesprekken plaats, telkens gemodereerd door Johan Pas.

Daarnaast werden nog tal van **occasionele evenementen** (zie hoofdstuk 13.2.1-7), momenten van artistieke creatie of van reflectie, ingelast. Deze werden zowel geïnitieerd door de afdeling Presentatie (zie hoofdstuk 13.2.1-7) als door de collega's van Bemiddeling (zie hoofdstuk 13.3). Het gaat zowel om performances als filmpremières, boekpresentaties, workshops, mini-expo's, symposia, debatten, enz.

In 2017 realiseerde M HKA ook een behoorlijk aantal **publicaties** (zie hoofdstuk 14) op eigen initiatief of in co-productie met andere partners. Zo werd o.m. een Grieks-, Engels- en een Nederlandstalig boek gepubliceerd bij de extra muros-tentoonstelling *Urgent conversations: Athens-Antwerp*, een Engelstalige publicatie gerealiseerd om de tentoonstellingen *Beuys (2017)*, *Byars (2018)*, *Broodthaers (2019)* aan te kondigen en te situeren en een hoogstandje gerealiseerd met het dubbelboek (Nederlands en Engels) *Joseph Beuys – Greetings from the Eurasian*, dat nog voor de tentoonstelling eindigde, uitverkocht was.

Het engagement met het Engelstalige internationale **kunsttijdschrift Afterall** waarvan M HKA co-uitgever is, werd in 2017 ook gecontinueerd en resulteerde in de publicatie van twee nummers.

Tot slot werden voor het collectieve videoplatform **ARTtube** (zie hoofdstuk 15) door M HKA 3 videofilms geproduceerd, gelinkt aan tentoonstellingen en activiteiten zowel in M HKA als in Cinema Zuid, het filmhuis van het museum.

Samengevat: 2017 was een kanteljaar voor M HKA. Eén van vernieuwing, van dynamiek en vol van positieve energie. Met bijna 150.000 bezoekers op de teller kijken wij hoopvol uit naar 2018 dat al schitterend werd ingeluid met een spraakmakende *AMVK-retrospectieve* en waarin we ook nog hoge verwachtingen koesteren van *Bloedrood/Sanguine. Luc Tuymans on Baroque* en van *James Lee Byars. De Perfecte Kus*.

2.1.2 Productie

2017 was een zeer druk jaar qua tentoonstellingsconcepten vooral door herinrichting van het gelijkvloers met permanente en wisselende collectietentoonstellingen.

Tijdelijke tentoonstellingen

Het begon met de afbraak van de Robert Filliou tentoonstelling op de 2^{de} verdieping en de collectietentoonstellingen op het gelijkvloers in januari, gevolgd door een grondige renovatie van de gelijkvloerse verdieping en verbeteringswerken aan de 2^{de} verdieping.

Deze museumzalen waren gesloten voor het publiek van 22 januari tot en met eind april. Op de 5^{de} verdieping liep INBOX wel door met verschillende fijne, kleine, wisselende presentaties. Op de 6^{de} verdieping bleef het LODGERS programma doorlopen.

Deze vrij lange sluiting van 2 verdiepingen was nodig voor de grondige renovatie van het gelijkvloers en gaf ons de mogelijkheid om op de 2^{de} verdieping een, bijna experimentele, tentoonstelling op te bouwen 'A Temporary Futures Institute'. De kunstenaar Alexander Lee kon van de lange sluiting gebruik maken om de muren van de verdieping volledig te transformeren. Lee koos schilderen als medium voor deze tentoonstelling – en naar het traditionele Polynesische begrip van toekomst als iets dat achter ons plaatsvindt – omdat we ons verleden steeds aankijken.

Het IN SITU programma in de puntzaal op het gelijkvloers bleef ook nu verder doorlopen en levert telkens fijne presentaties op.

Begin oktober 2017 was er dan opening van de tentoonstelling 'Joseph Beuys: Greetings from the Eurasian'. Een totaal ander concept, een totaal andere tentoonstelling en een overdonderend succes.

Extra Muros

Het fijne 'VISITE' project werd dit keer gebracht in Herentals.

'Superdemocratie – De Senaat der Dingen' werd opgebouwd in de Senaat in Brussel.

Dergelijke extra muros presentaties zijn voor onze technische ploeg altijd een uitdaging, maar fijn om te doen. Het vraagt extra voorbereiding

en creativiteit om even weg te gaan van de 'dagelijkse' museumomgeving. Het verwerft nieuw inzichten en contacten.

Al deze verschillende concepten vragen telkens een andere manier van aanpak en organisatie, van communiceren en overleg; het vergt een grote flexibiliteit en diplomatie van de productieleiding en de technische werfleiding.

Onze technici hebben ondertussen ook meer verantwoordelijkheid en inbreng in de kleinere projecten zoals: INBOX, IN SITU, en LODGERS. De werfleiding hiervan wordt telkens aan één van hen toegewezen. Dit geeft meer persoonlijke voldoening en ook meer verantwoordelijkheid en betrokkenheid. Het geeft een blijk van waardering voor hun capaciteiten.

Sinds een 6-tal jaar stelt de productiecel op regelmatige basis stagiaires te werk bij de voorbereidingen en uitvoeringen van de 'grote tentoonstellingen'. Deze stagiaires komen overwegend uit het buitenland.

Als museum vinden wij het belangrijk om studenten de mogelijkheid te geven om praktische ervaring op te doen op de werkvloer. En wij kijken erop toe dat ze het maximale uit deze stage kunnen halen. Om deze reden worden ze ook zeer nauw bij de werking betrokken en geven we ze relatief veel verantwoordelijkheid. Hierdoor leren de stagiaires om verantwoordelijkheid te nemen, zelfstandig te werken, en leren ze het belang van accuraat te werken. Er wordt zeer sterk de nadruk gelegd op opvolging, elke dag opnieuw, zelfs van de kleinste taken. Onze ervaring leert dat de stagiairs doorgaans zeer tevreden hun stage beëindigen en merken dat ze veel praktische ervaring hebben opgedaan. Het belangrijkste is dat ze hun stage eindigen met een positief gevoel, zowel over het leerproces, als over het M HKA als instelling, en dat ze er op een positieve manier op terugblikken en er positief over praten. Het zijn onze ambassadeurs in het internationale kunstenveld.

Stagiaires afdeling presentatie / Productie

Argyro Makri (06.05.1993), Athene, Griekenland

Stageperiode: december 2016 — eind februari 2017

Argyro deed ervaring op bij de productie van de afbraak van de tentoonstelling Robert Filliou, de productie van de 'Future show' en 'IN SITU' tentoonstellingen.

Aris Valachis (07.10.1989), Turijn, Italië

Stageperiode: 15 juli — 15 oktober 2017

Aris werd ingezet voor de productie van de tentoonstelling 'Joseph Beuys'.

Giulia Penone(29.12.1993), Turijn, Italië

Stageperiode: 15 juli — 15 oktober 2017

Giulia liep stage tijdens de productie van de tentoonstelling 'Joseph Beuys'.

Maria Adelaide Rossi, (01.03.1991) Parma, Italië

Stageperiode: 9 oktober 2017 – 26 januari 2018

Maria liep stage tijdens de productie van de tentoonstellingen 'LODGERS', 'In SITU'.

Stagiaires krijgen o.a. de volgende taken toegewezen: opzoeken van informatie over kunstenaars en kunstwerken, opvragen van offertes, opstellen van plannings, verslagen maken van projectvergaderingen, regelen van vervoer en accommodatie, ontvangst van kunstenaars, enz.

2.1.3 Cinema Zuid

In 2017 continueerde Cinema Zuid de reguliere werking middels de bij het publiek ingeburgerde formats. Op dinsdag en donderdag worden in chronologische volgorde vanaf het nieuwe academiejaar in september filmklassiekers vertoond in de format 'Filmhistories'. Deze reeks loopt tot het einde van het academiejaar in juni en wordt samengesteld in nauwe samenwerking met de UA, het KASK en Sint Lucas Hogeschool. Stille films worden door o.a. Hilde Nasch voorzien van live pianobegeleiding.

Met regelmaat worden films uit deze reeks ingeleid door een specialist ter zake. Tweewekelijks presenteert docent aan het RITS Wouter Hessels zijn lessen voorafgaand aan een door hem gekozen film.

Een tweede format is 'Off-stream' op woensdag. Het gaat om een wat hybride programmering met genres als Trash, experimentele video, animatiefilms, bijzondere documentaires e.a. Zo werkt Cinema Zuid bv. samen met het ANIMA Festival en programmeerde een 'best off'. Maar ook special screenings passen binnen deze format. Een goed voorbeeld was de avondvullende voorstelling OGEN OPEN waarin Rick de Leeuw de in Nederland gekende fotograaf/kunstenaar/columnist Hans Aarsman interviewde over beeldtaal in de massamedia. Een ander voorbeeld van een 'special screening' was de vertoning van 'Whose peace will it be'. Gui Polspoel ging voorafgaand aan de film in gesprek met de filmmaker Luc Pien.

Op vrijdag en zondag loopt de format 'Reeksen' waarin steeds naar een aanleiding wordt gezocht om een reeks films van één regisseur of rond één thema te programmeren. Ook hier werkt CZ met regelmaat samen met externe partners. In het afgelopen jaar was bv. Boek.be een partner en programmeerde CZ films die werden geselecteerd en ingeleid door auteurs wiens boek werd gepresenteerd op de Boekenbeurs. O.a. Christophe Vekeman, Margot Vanderstraeten e.a. gaven een inleiding bij respectievelijk U-Turn en Les aventures de Rabbi Jacob.

Op donderdagnamiddag serveert Cinema Zuid de populaire en druk bijgewoonde Matinee-voorstellingen. Hierin programmeren we kwaliteitsvolle films voor een breed en veelal wat ouder publiek. Net als in onze 'Reeksen' wordt voor de matinees gezocht naar een aanleiding zoals een verjaardag van een populaire acteur of actrice of een recent overlijden. Deze namiddagvoorstellingen worden inzichtelijk en laagdrempelig ingeleid.

Om de drie weken zijn er met 'Zazie op Zondag' in onze twee zalen parallelle vertoningen. In de ene zaal programmeren we een film voor de allerkleinsten vergezeld van hun ouders terwijl op hetzelfde moment een film in de andere zaal start voor de al wat grotere broers en zussen.

Met regelmaat vieren kinderen ook hun verjaardag tijdens/voorafgaand aan één van de twee voorstellingen en zorgt Cinema Zuid voor snoep en geschenkjes.

Re-run is de format die voorbehouden is voor zogenaamde Indie-films, arthouse prenten of recent uitgebrachte maar te kortlopende speelfilms. In 2017 werd deze format meermaals ingevuld met films die in geen enkele andere Antwerpse bioscoop te zien waren. Zo presenteerde bv. regisseur Bulent Ozturk de exclusieve screening van zijn speelfilmdebuut Blue Silence.

De afgeleide format 'Please Release Me' waarin we niet uitgebrachte filmpareltjes programmeerden werd ook in dit jaar gecontinueerd in samenwerking met andere vertoners als KASK Cinema/Gent, Buda/Kortrijk en Cinema Zed/Leuven.

In de zomermaanden is er stevast een 'light' programmatie met een iets minder frequent ritme (van woens- tot zaterdag) en vooral ook met een zomerse insteek en invulling. Naar goede jaarlijkse gewoonte programmeren we rond Jazz Middelheim een reeks films onder de noemer 'JAZZ@TheMovies'. Voor de jongere garde werd opnieuw SOND/Track gepresenteerd: een reeks bijzondere films over hedendaagse muziek.

Ook in de zomermaanden ontvangen we onze collega's van CINEA die opnieuw een intensief Zomerfilmcollege samenstelden en waarvan de avondvoorstellingen toegankelijk zijn voor het publiek van Cinema Zuid.

Aanvullend bij de dagelijkse reguliere programmering werkt Cinema Zuid ook evenementen uit met andere culturele actoren als deSingel, deBuren, de Vlaamse Opera, Toneelhuis e.a. Zo gaf CZ naar aanleiding van een colloquium in het KMSKA georganiseerd door deBuren een filmvoorstelling van CONDUCTING BOIJMANS in aanwezigheid van Sjarel Ex.

Een ander voorbeeld was CAMEO i.s.m. OOGST Magazine waarin telkens drie prominente kunstenaars, auteurs of filmmakers hun lievelingsfilm konden voorstellen en het aanwezige publiek de avond zelf bepaalde welke van die drie films er vertoond zou worden.

Vanzelfsprekend werkt Cinema Zuid ook evenementen en special screenings uit met het M HKA. Dit kunnen parallelle voorstellingen zijn in het kader van een tentoonstelling maar ook specifieke M HKA events zoals Artist Talks met Michael Borremans, Anouk Declercq, Luc Tuymans e.a.

Rond de uitgave van 'How to Gather', de catalogus van de Biënnale van Moskou, werd een avondvullende voorstelling gecreëerd met tal van binnen- en buitenlandse sprekers en kunstenaarsfilms.

En ook in het afgelopen jaar participeerde CZ mee aan het immens populaire MUSEUMNACHT. In het eerste weekend van augustus werd in loop 'The Pure Necessity' vertoond. Deze bewerking/adaptatie van David Claerbout werd door honderden bezoekers zeer gesmaakt.

2.2 ABCD

2.2.1 **Museaal onderzoek**

In 2016 stelde M HKA een reflectienota Museaal Onderzoek op om tot een onderzoeksplan te komen. Deze visienota brengt diverse onderzoeksperspectieven waarmee museaal onderzoek zich kan verbinden in kaart en tracht een antwoord te formuleren op de vraag naar een eigen bepaling van museaal onderzoek, dat – sterk gekenmerkt door een inter- en transdisciplinaire aanpak – best met 'forensisch onderzoek' vergeleken kan worden. Ook worden in de nota enkele eigenschappen omschreven die algemeen gelden voor dit museaal onderzoek en hoe M HKA deze in zijn museumwerking operationaliseert.

Sinds 2002 vormde M HKA een systematische praktijk van onderzoek en beeldvorming van zijn collectie, die voorlopig zou worden afgerond in 2013 met het tweede collectieoverzichtsboek 'Het Karakter van een Collectie'. Parallel hieraan ontwikkelde M HKA een historiografische visie, met centraal de vraag naar de internationale naoorlogse avant-garde, en een contextuele onderzoekspraktijk. Beide praktijken worden momenteel in belangrijke mate verdergezet op het samenwerkingsplatform van de Europese museumconfederatie *L'Internationale*.

De onderzoekgerichtheid blijkt niet alleen in de presentatiewerking, maar ook in de dieptewerking met sommige kunstenaars zoals met Jimmie Durham en ook Panamarenko, van wie het M HKA tevens het huis en archief beheert. Het vindt ook uitdrukking in meerjarige onderzoekssamenwerkingen zoals die met KASK in 2008 voor het doctoraat in de kunsten rond animatie van Edwin Carels, of het ambitieuze project dat in 2015 startte op initiatief van prof. Hilde Van Gelder en de Universiteit Leuven, met twee doctoraten rond het Allan Sekula ensemble in het M HKA. Daarnaast is er vanuit het M HKA in 2016 een parallel traject opgestart voor inventarisatie, digitalisering, fotografie en beschrijving. Naast een fysieke bewaring is er een uitvoerige databank ontwikkeld die het uitgangspunt zal vormen voor een nieuwe online *catalogue raisonné*. In functie van de tentoonstelling 'Allan Sekula. Collective Sisyphus' te Barcelona, werd in 2017 het betreffende webplatform in een eerste fase ontwikkeld.

Met de Antwerpse Academie werd in 2016 een samenwerking opgestart rond het archief van Hugo Roelandt, dat in 2017 verder ontwikkeld werd en waarbij M HKA op termijn tot een duurzaam onderzoeksplatform wil komen over de kunstenaar en performance-kunst in België.

De voorbije jaren richtte M HKA zich dan ook op het geleidelijk uitbouwen van instrumenten die de onderzoeksoutput kunnen kwantificeren en zichtbaar maken, zoals het in 2011 opgestarte ensembles.org dat het kerninstrument vormt waarop deze output gerichte ontwikkelingen uitgelijnd zijn. Daarnaast wordt onderzoek ook ontsloten via instrumenten zoals discursieve web-platformen (Afterall, L'Internationale Online), het videoplatform ARTtube, diverse digitale onderzoeksplatformen en E-books.

2.2.2 CKV – Centrum Kunstarchieven Vlaanderen

2.2.2.1 2017 - Starttraject

Begin 2017 startte M HKA – Museum van Hedendaagse Kunst Antwerpen met de oprichting van een Centrum Kunstarchieven Vlaanderen. Minister Sven Gatz bepaalde deze bijkomende functie van een kennisknooppunt voor kunstarchieven onder de koepel van het M HKA in zijn beleidsnota cultuur bij de aanvang van zijn legislatuur.

M HKA vroeg twee van de voorbeeldinstellingen op het vlak van kunstenerfgoed, namelijk het Centrum voor Vlaamse Architectuurarchieven en het Letterenhuis, om peter te worden van dit opzet. Samen met hen en met Iris Steen als extern expert schreef het M HKA een *white paper* die vervolgens aan een brede waaier van actoren in het beeldende kunstveld werd getoetst. Na de realisatie van een archiefinfrastructuur en depot in de zomer van 2017, zal eind dit jaar een beleidsplan worden ingediend bij het nieuwe erfgoed-decreet waardoor een veldondersteuning kan starten vanaf 2019.

Reeds een decennium lang is er in het M HKA een archief-gestuurde collectievisie en een aanzet van archiefwerking. Daarnaast werd in 2011 een digitale werking naar voor geschoven als katalysator van die archiefwerking, met ensembles.org als platform. Sindsdien zet het M HKA jaar na jaar stappen om een doorgedreven professionele archiefwerking uit te bouwen. Met onder andere het I.C.C.-archief, het Panamarenko-archief en de nalatenschap van Hugo Roelandt als casussen wil het Centrum Kunstarchieven Vlaanderen de beeldende kunstarchieven beschrijven, onderzoeken en ontsluiten voor het publiek.

Beeldende kunstarchieven en nalatenschappen behoren tot ons cruciale cultureel erfgoed. Ze worden echter her en der bewaard en zijn vaak niet of gedeeltelijk ontsloten. Op zich is het goed dat ze verspreid beheerd blijven onder geëngageerde archiefbeheerders, maar dan dreigt onoverzichtelijkheid. Het is daarom noodzakelijk dat er afzonderlijke aandacht komt voor behoud, beheer en structurering van beeldende kunstarchieven en nalatenschappen. Om dit veld goed te bedienen wil het Centrum Kunstarchieven Vlaanderen

een gedistribueerd model hanteren, zoals het CVAA, waarin bewaring, zorg, betekenisgeving en brede ontsluiting in belangrijke mate decentraal gebeuren.

Als *hub* zal het Centrum Kunstarchieven Vlaanderen gericht verschillende diensten verlenen aan archiefvormers en beheerders van nalatenschappen. Daarnaast brengt het centrum archiefpotentieel en expertise in kaart, en zet de eigen expertise en acties in voor beeldende kunstarchieven in Vlaanderen.

Het Centrum Kunstarchieven Vlaanderen zal ook de ondersteuning van de zorg voor nalatenschappen en de begeleiding van estates expliciet tot zijn opdracht rekenen. Voor beeldende kunst is er een bijzondere situatie omdat de nalatenschap vaak een grote verzameling is met kunstwerken, met zowel een marktpotentieel als grote beheerskosten, zoals het oeuvre van elke levende kunstenaar. Veel daarvan ligt logischerwijs in de privébeslissingssfeer en is markt gebonden. De publieke steun en interesses zullen daarom grotendeels aan de kant van de archiefwerking en onderzoek liggen. Publieke sector en markt kunnen complementair zijn. Estates zijn private organisaties, die belangrijk kunnen zijn voor het kunstenveld. Zij beheren nalatenschappen proactief en kunnen daarmee ook de archieven vrijwaren die er deel van uitmaken.

Het Centrum Kunstarchieven Vlaanderen zal ernaar streven de archieven en nalatenschappen onder beheer van estates zoveel mogelijk beschikbaar te maken in het publiek domein. Het Centrum zal dit doen door het veld van kunstarchieven en nalatenschappen te sensibiliseren en te activeren, door onderzoek, contextualisering en maatschappelijke activering van kunstarchieven te stimuleren. Het Centrum zal hiertoe zelf enkele initiatieven nemen, parallel met een werking via de netwerken waar het centrum deel van uitmaakt. Het Centrum Kunstarchieven Vlaanderen volgt ook de ontwikkelingen in het internationale veld en zet de eigen *best practices* internationaal uit.

Kortom, om in te spelen op de hoge nood aan een integraal veldbeeld, aan meer verbindingen, aan het zichtbaar maken, valoriseren en activeren van archivalisch potentieel en capaciteit, aan het overzichtelijk maken van ondersteunende expertises in Vlaanderen en aan kaders buiten Vlaanderen, groeit sinds 2017 een Centrum voor Kunstarchieven Vlaanderen in de schoot van het M HKA.

Acties 2017

1. Starttraject gecoached door de twee *best case* instellingen op het vlak van kunstenerfgoed in Vlaanderen; *een samenwerkingsovereenkomst tussen M HKA en Letterenhuis en Centrum Vlaamse Architectuurarchieven (BDB)*.
2. Realisatie fysieke basisinfrastructuur kunstarchieven (cf. actie fiche 'Realisatie infrastructuur kennisknooppunt voor beeldende kunstarchieven').
3. Dossier Kennisknooppunt Beeldende Kunstarchieven Vlaanderen; *afbakening van grote velden van bevraging, behandeling op stuurgroepvergaderingen met extern dossierschrijver en veldaftoetsing (stuurgroep, dossierschrijver)*.
4. Waarderingstraject Beeldende kunstarchieven; *stuurgroep, extern dossierschrijver, tijdelijke aanwerving (JDV, stuurgroep, dossierschrijver)*.
5. Aanwerving coördinerende en uitvoerende functies; *opstelling profielen (stuurgroep, JDV, EB)*.
6. Opstart werking; *geoperationaliseerde prioriteiten binnen de in dossier geformuleerde wenselijke acties (stuurgroep, JDV, EB)*.

2.2.2.2 Infrastructuur

Het M HKA realiseerde in 2017 een volwaardige kunstarchief-infrastructuur met fysieke en digitale depotcapaciteit, mogelijkheid voor scanning, een werkruimte voor archiefonderzoek, een back office die via een glazen

deur zichtbaar is in het museum, functionerend als open depot. Daaraan verbonden is er een afgesloten, intieme ruimte met veranderlijk meubilair waar een programma van archieftentoonstellingen kan doorgaan, een informatielounge die dienst doet als antichambre voor het kunstarhief en voor de presentaties, waar bezoekers rustig informatie, zowel op papier als digitaal, kunnen doornemen, en is er capaciteit om introvideo's te tonen.



FoCI (Fonds Culturele Infrastructuur) stelde 350.000 euro ter beschikking voor het uitbouwen van een infrastructuur voor beeldende kunstarhieven waarvoor een bestedingsplan werd opgesteld.

2.2.3 Bibliotheek

2.2.3.1 Onderzoeks – en documentatiecentrum (3^e verdieping)

Sinds 2002 volgt het M HKA een systematische praktijk van onderzoek en beeldvorming van de collectie. Parallel hieraan ontwikkelt het M HKA een historiografische visie – met centraal de vraag naar de internationale naoorlogse avant-garde – en een contextuele onderzoekspraktijk. Het M HKA verzamelde ook documentatie- en archiefmateriaal met essays, persknipsels, audiovisuele materialen en uitnodigingen.

M HKA verzamelt met een bijzondere aandacht alles wat er naast het gestandaardiseerde beeld van het oeuvre en de kunstwerken gebeurt en in het bijzonder met een sterke focus op 'artist books', 'artist catalogues', 'artist inserts', 'artist magazines', 'artist novels', boeken als drager van beelden, het boek of tijdschrift als object – en met objecten of kunst als roman maar ook 'ephemera' of 'tussenwerken'. Sinds 2012 heeft M HKA ook stappen gezet naar meer verbreding met de opstart van een deelcollectie omtrent 'art writing'. In samenwerking met de buitenlandse curatoren David Maroto en Joanna Zielinska is het traject 'The Book Lovers' gestart waarbij op een systematische manier het fenomeen van kunstenaarsnovelles wordt onderzocht. Vandaag is er een collectie van 400 titels samengebracht, vrij te lezen in de leeszaal.

2.2.3.2 Handbibliotheek (gelijkvloers / inkom museum)

De handbibliotheek huisvest een alfabetisch overzicht van de publicaties van de 200 kernkunstenaars (van Marina Abramovic tot Yang Fudong), een overzicht van de M HKA – publicaties sinds de start in 1987, en een selectie theoretische boekmaterialen omtrent hedendaagse beeldcultuur en film en een kinderkunstenbibliotheek.



Kunst

Als gevolg van de inplanting van een handbibliotheek/leeszaal in de vernieuwde inkomhal van het museumgebouw, wordt de bestaande bibliotheek medio 2017 opgesplitst en vinden er heel wat veranderingen plaats op het vlak van dagelijkse werking en organisatie.

Het ganse voorjaar staat in het teken van de selectie van boeken, nazicht/aanvulling/verbetering in het registratieprogramma Adlib, reorganisatie met verwijzingen in de kasten, inpak van de boeken en de uiteindelijke verhuis naar het gelijkvloers.

Er werd geopteerd om in de leeszaal op het gelijkvloers (hierna dépendance genoemd) een selectie van een 3.500-tal boeken te plaatsen: boeken/monografieën/tentoonstellingscatalogi van de belangrijkste kunstenaars uit de museumcollectie, de quasi volledige collectie artist novels, een selectie theoretische werken, de volledige set M HKA-publicaties, een beperkte kinderbibliotheek en een drietal volledige reeksen van kunsttijdschriften, met name *Artefactum*, *Kunst- en Museumjournaal* en *Gagarin*, alsook de reeks 'Artbibliographies'.

In de dépendance kan de museumbezoeker de boeken vrij raadplegen. Er wordt gezorgd voor permanente aanwezigheid van bibliotheekpersoneel dat de dépendance op orde houdt, alsook de bezoekers helpt waar nodig.

In de dépendance werkt het bibliotheekpersoneel met de openingsuren van het museum, wat ook weekend- en donderdagavondprestaties inhoudt. Om zowel de permanentie in de dépendance, als de openingsuren in de bestaande bibliotheek (hierna onderzoeksbibliotheek genoemd) te garanderen, wordt extra hulp ingeroepen van een jobstudente en een aan het museum verbonden gids. De openingsuren van de onderzoeksbibliotheek worden beperkt tot woensdag en donderdag, en er wordt zoveel mogelijk met afspraak gewerkt.

In het najaar wordt een nieuwe publieksfolder aangemaakt met vermelding van de praktische regelingen van beide bibliotheken.

Het bibliotheekwerk binnen de afdeling kunst wordt uitgevoerd door één voltijds medewerker, en vier vrijwilligers, elk à rato van een halve dag per week.

In 2017 telt de afdeling kunst van de onderzoeksbibliotheek 79 bezoekers (let wel: in dit cijfer worden geen M HKA-medewerkers en M HKA-gidsen meegerekend; de bibliotheek was 2 maanden gesloten omwille van de voorbereiding van de herinrichting van het museum).

Bibliotheekcollecties – omvang en verwerking:

- Boeken: Einde 2017 bedraagt het aantal boeken 36.003 exemplaren. Deze volledige collectie boeken is opgenomen in het registratieprogramma Adlib. Het overgrote deel is geregistreerd met een volledige titelbe-

schrijving, een kleiner gedeelte enkel met basisbeschrijving (d.w.z. titel en technische gegevens). Er wordt voortdurend met terugwerkende kracht ingezet op het vervolledigen van de titelbeschrijvingen.

In de loop van het jaar worden een aantal boekenschenken ontvangen van o.m. Annie Gentils, M HKA-collega Hughe Lanoote (selectie ICC-publicaties), Hans Theys en Jan Ceuleers.

De deelcollectie artist novels telt eind december 2017 397 items, verwerkt in Adlib en Ensemblebank.

Overzicht tentoonstellingen artist novels:

- *Montag ou la Bibliothèque à Venir*, Le Frac Franche-Comté, Besançon (FR), 15.10.2017 — 14.01.2018
- *The House That Heals The Soul*, CCA Glasgow (GB), 22.07 — 03.09.2017
- *Everyone Has a Book Inside Them* (Gdanska City Gallery), Gdanska City Gallery ul. Piwna 27/29, Gdansk 80-831, PL, 18.06 — 02.07.2017
- *The Booklovers*, Centre for Contemporary Art Ujazdowski Castle, 00-467 Warszawa, UL.Jasnow 2 (PL), 04.2017 — 10.06.2017

De deelcollectie artist publications (artist books & artist catalogues) is uitgegroeid tot 1.651 items. De publicaties die uitgegeven zijn in de jaren '80 zijn volledig ontsloten in Adlib, en opgenomen met afbeelding in de Ensemblebank.

- Tijdschriften: Het aantal titels ($\pm$ 970) is ongewijzigd gebleven, waarvan een 23-tal abonnementen op binnen- en buitenlandse tijdschriften.

Stand van zaken:

Volgende tijdschriftenreeksen (die niet meer verschijnen) zijn volledig geëxcerpeerd per artikel: Kunstbeeld, Artefactum, Kunst-en Museumjournaal, Modern Painters, Stedelijk Museum Amsterdambulletin, M HKA-zine, M HKA-krant en M HKA-gids.

Er wordt continu gewerkt aan volgende tijdschriftenreeksen (die nog verschijnen): Artforum, Metropolis M, Flash Art, Hart.

- Audiovisuele materialen: geregistreerd en beschreven in Adlib: 399 videotapes, 55 audio-CD's, 78 mini DV-tapes, 285 CD-R, 399 DVD, 51 audiocassettes, 30 LP(vinyl), 10 singles, 10836 dia's. In 2017 is gestart met extra nazicht en controle van de dia's, afkomstig uit de ICC-collectie.
- Tussenwerken: 67 items, beschreven en geregistreerd in Adlib, verpakt in aangepast papier en bewaard in dozen.
- M HKA-persknipsels: volledig opgeschoonde collectie (72 ringmappen), die per artikel wordt geregistreerd in Adlib.

Film

Vandaag is de gehele kunstbibliotheekcollectie geïnventariseerd, beschreven en online beschikbaar via muhka.be en het Adlib Bibliotheek Systeem.

Daarnaast is er ook de filmbibliotheekcollectie die de vertrekbasis vormt voor alles wat zich roert met betrekking tot de kennisvorming en reflectie omtrent film, video en nieuwe media. De collectie bevat meer dan 10.000 boeken en catalogi, 796 tijdschriftentitels (afkomstig uit 51 verschillende landen), 41 lopende abonnementen en knipselmappen opgenomen in een lokale en verouderde Filemaker database. Met het oog op de infrastructuurwerken (02-04/2017) en een nieuwe werking realiseerde M HKA een gecentraliseerd en gebruiksvriendelijk informatiesysteem (ADLIB) en een doorgedreven uniforme en up-to-date werking voor de gehele bibliotheek.

De filmbibliotheek maakte de overstap naar het volledig geïntegreerd systeem ADLIB voor diverse bibliotheekmaterialen die het M HKA beheert, waarbij door alle collecties gebruik wordt gemaakt van dezelfde terminologie en waar ook zoekopdrachten kunnen worden uitgevoerd door de collecties heen.

De bibliotheek van Cinema Zuid is eveneens een handbibliotheek wat betekent dat alle materialen moeten geraadpleegd worden in de leeszaal en niet geleend kunnen worden. Het aantal werken dat kan worden aangevraagd is niet gelimiteerd.

Artikels en recensies hieruit zijn eveneens ontsloten in de database. Verder zijn er duizenden knipsels (circa 60 lopende meter documentatiemappen) afkomstig uit een scala van de Belgische nationale pers en andere publicaties.

Documentatiemappen worden dagelijks aangevuld en zijn gerangschikt op regisseur of personaliteit, gebeurtenis, land of onderwerp. De thematische mappen zijn ontsloten, de andere alfabetisch gerangschikt op naam.

Fotomappen: filmfoto's, diapositieven en negatieven (circa 12 lopende meter). De bibliotheek levert ook het fotomateriaal voor de programmabrochures van Cinema Zuid. De foto's, diapositieven en negatieven werden gedigitaliseerd met de hulp van vrijwilligers. Twee vrijwilligers zijn gestart met het digitaliseren van de documentatiemappen. Drie vrijwilligers helpen bij het invoeren van boeken en tijdschriften.



De filmbibliotheek ontving in 2017 een cruciale schenking van het Fotomuseum (FOMU) met internationale tijdschriften en boeken. Ondertussen werd deze collectie ook geregistreerd in Adlib.

De bibliotheek werd door 26 bezoekers geraadpleegd, voornamelijk studenten van UA, UGENT, KUL, MADFAC, SKI Gent...

<https://www.muhka.be/nl/research/libraries-and-archives>

<http://adlib.muhka.be/kunst>

<http://adlib.muhka.be/film>

2.2.4 Collectiebeheer

Het personeelsbestand bestaat uit: 1 VTE Afdelingsverantwoordelijke, 2,3 VTE collectiemedewerkers en 0,8 VTE 'art-handler'. Lisa Ven Gerven verliet het museum in september en werd intern opgevolgd door Roel Van Nunen, die voordien werkzaam was als productie leider in de Afdeling Presentatie.

2.2.4.1 Nieuwe aanwinsten 2017

De omvang van de collectie steeg in 2017 met 178 naar 2.730 aanwinsten. Er waren 20 aankopen via de Vlaamse Gemeenschap, 49 werken uit 24 schenkingen, en er werden 55 kleinere kunstwerken, edities en multiples met eigen budget aangekocht. Van de Vlaamse Gemeenschap kreeg het M HKA meerdere werken van verschillende kunstenaars in bewaring (**zie hoofdstuk 4**), alsook 2 langdurige bewaargevingen van EMST met werken van Bia Davou.

M HKA formuleerde in 2013 een collectiebeleidsvisie in een collectiebeleidsplan. Deze visie bestaat uit volgende elementen:

- Inhoudelijk is zij geworteld in de eigen kunstscène, zijnde de naoorlogse avant-garde in Antwerpen en in Vlaanderen. Dit avant-gardistische verleden wordt gebruikt als een platform om de multipolaire wereld van vandaag te bekijken en aan te kunnen. Daarbij worden drie invalshoeken gehanteerd, die eveneens verankerd zijn in de historiek:
 - Een nadruk op het beeld, dat immers sinds midden jaren 1980 de centrale uitdaging is van kunstenaars als Luc Tuymans, David Claerbout, of Marijke van Warmerdam.
 - Een nadruk op actie, kunst die vertrekt vanuit het performatieve, in Antwerpen startend met de happenings in de jaren 1960.
 - Een maatschappijbevraging zoals die de motor is van kunstenaars als Luc Deleu, Ria Pacqué, of Anne-Mie Van Kerckhoven.
- Men kan deze invalshoeken ook als de drie assen zien die samen een ruimte bepalen: elk goed performatief werk zal ook een beeldkwaliteit hebben, een beeld heeft steeds een performatieve dimensie, en elk goed kunstwerk heeft een maatschappelijk potentieel. Deze positionering verschaft het M HKA eigenheid en complementariteit ten verstaan van andere musea in Vlaanderen en de omliggende internationale regio.

De belangrijkste algemene principes die het museum hanteert bij zijn verwervingsbeleid kunnen als volgt worden samengevat:

- Aanwinsten dragen inhoudelijk bij tot de collectievisie van het museum zoals uiteengezet in het collectiebeleidsplan; ook schenkingen en langdurige bruiklenen zullen in dit kader worden beoordeeld;
- Het publiek wordt maximaal inzicht verschaft door het verwerven van gerichte referenties en van betekenisvolle items; er wordt niet naar encyclopedische volledigheid gestreefd. Aanwinsten zullen een maximaal hefboomeffect bewerkstelligen; ze betreffen ook symbolisch kapitaal en willen de duurzame impact van het publiek domein via dit engagement zo groot mogelijk maken;
- Tenslotte wordt er in het verwervingsbeleid ook een aantal technische vereisten in aanmerking genomen, waaronder vooral toekomstige werkingskosten voor de te verwerven werken.

In 2017 kende de collectie ook een versterking van de internationale avant-garde uit onze regio in de jaren zestig en zeventig met nadruk op performativiteit en maatschappijkritisch engagement. Zo kon het belangrijke ensemble van fluxuskunstenaar Ben Vautier dat het museum sinds 1987 in bewaargeving had, nu verworven en verankerd worden. Het kernensemble rond de visuele en concrete poëzie werd de voorgaande jaren geleidelijk internationaal gecontextualiseerd, met toevoegingen van grafiek, schetsen en films van diverse visuele dichters. In 2017 verwierf het museum nieuw werk, m.n. digitale visuele poëzie

in de vorm van holograms van Alain Arias-Misson. Met dichter/kunstenaar Wilfried Wynants kwam museum overeen dat zijn verzameling visuele en concrete poëzie, ingebed in archieven hieromtrent, inzonderheid de nalatenschap van Leon Van Essche, getuige van de artistieke scene rond het tijdschrift Labris, integraal zal worden geschonken, om het op termijn in de toekomst duurzaam gefaseerd te ontsluiten.

Uit de met EMST samen opgezette tentoonstelling 'Urgent Conversations: Athens – Antwerp' in Athene in 2016 en de verderzetting ervan in Antwerpen in 2017, gaf EMST aan het M HKA een reeks werken van de Griekse kunstenaar Bia Davou in langdurige bewaring. Vanuit haar onderzoek rond de sociale en communicatieve dimensie van haar artistieke werk ontwerpt Bia Davou (1930-1996) sinds het midden van de jaren zeventig een serieel systeem van haar kunst. Deze seriële methode kan toegepast worden op heel wat verschillende manieren, tot in het oneindige, via tekeningen, schilderijen, borduursels op rooster- of vlakpapier, op bakstenen, jute, enz. M HKA gaf in ruil twee werken van Danny Matthys in langdurige bruikleen, het monumentale *Vivre d'Abord* (1979), en *Brabantdam*, 59, Gent downstairs upstairs (1975).

Uit onderzoek naar wat getoond werd in de avant-garderuimtes in onze regio, kwamen er gerichte aanvullingen en werden enkele 'underground' oeuvres verankerd, zoals het nalatenschap van kunstenaar Hugo Roelandt die één van de pioniers van de performancekunst in België in de jaren '70 en '80 was. Hugo Roelandt schonk een deel van zijn nalatenschap aan de Koninklijke Academie van Antwerpen. Zijn partner, Lydia Van Loock, en de Academie besloten om het kunstenaarsarchief in zijn geheel te bewaren als een onderzoeksplatform over de kunstenaar en de performancekunst in België en het op hun beurt te schenken aan het M HKA. Ook engageerde M HKA zich voor het werk van journalist, essayist, schilder, tekenaar, performer en conceptuele kunstenaar Jef Lambrecht en kon door schenking enkele van zijn referentiewerken verwerven.

In 2017 werd de collectie punctueel versterkt met landelijke referentiekunstenaars die in een internationale avant-garde context te situeren zijn. Van Jef Geys kocht het museum *Zwarte Overall* (1991) aan, waarin de kunstenaar poseert in een zwarte overall met een ster in zijn handen. De ster komt als motief in meerdere van Geys' werken voor. De kunstenaar koestert een bijzondere belangstelling voor de kracht, de betekenis en de symboliek van deze universele figuur. Philippe Van Snick schonk de installatie *Ping Pong* (1972) naar aanleiding van de collectiepresentatie *Ping Pong Revisited*, waarin hij zijn palet van tien kleuren en de tegenstelling tussen dag en nacht – thema's die toen nog niet aanwezig waren in zijn oeuvre – om het werk uit de jaren 1970 te actualiseren. M HKA bestendigde ook in 2017 de aankoop van een groot en langdurig project van kunstenaar Danny Devos. Sedert midden jaren 80 onderhield Danny Devos correspondentie met veroordeelde seriemoordenaars om door te dringen tot de beweegredenen van de moordenaars. Het Jockelproject is een sleutelwerk in het oeuvre van Devos omdat de verschillende facetten van zijn praktijk hier bij elkaar komen. De ingelijste brieven verwijzen naar zijn correspondentie. De 4 performances op de plek waar de 4 slachtoffers vermoord werden, verbinden zijn body art en performances met het project. De objecten verwijzen naar zijn sculpturen en installaties.

Er werden ook kunstwerken verworven van recente kunstenaars die op de avant-garde traditie hebben voortgebouwd, met in 2017 een schenking van werk van Narcisse Tordoir door de Technische Universiteit Eindhoven, en enkele gerichte aanwinsten van jongere kunstenaars die interessant zijn in het collectieprofiel, waaronder Marie-Julia Bollansée, Gerard Herman, Nico Dockx, Tinka Pittoors en Rein Dufait.

In 2017 kon het museum de collectie uitbreiden met enkele referentiewerken over beeldbevraging. Zo werd het kernensemble van Allan Sekula door een genereuze schenking van de Estate aangevuld met 'exhibition copies' van 12 fotografische werken. Van Peter Wächtler, die popcultuur, bestsellers, smartlappen en blockbusters linkt aan een oprechte bekommernis voor de broosheid van het dagelijks leven, werden twee werken verworven. Hij maakt werken die schommelen tussen het reële en het bizarre. Hij vertelt zijn verhalen in verschillende media: film, tekst, keramiek, beeldhouwwerk, houtskool en pentekeningen en geluid.

M HKA bouwde door eerdere engagementen in diverse bewegingen een substantiële kunstcollectie op uit de voormalige Sovjet-Unie, die zingend kan worden ingezet binnen een Euraziatisch perspectief. In 2017 kende de collectie een uitbreiding met enkele aanwinsten van kunstenaars uit de Moskouse kunstscene, waaronder een film en een reeks collages van Evgeny Granilshikov. Van de video- en nieuwe mediakunstenaar Sasha Pirogova werden via het samenwerkingsverband met de Moskouse V-A-C Foundation een aantal videowerken verworven. In 2012 won ze een onderscheiding op het Extra Short Film Festival (ESF); in 2013 werd ze geselecteerd voor de Kandinsky Prize en in 2014 won ze de Innovation Prize met haar kortfilm 'Biblimlen'. In 2017 mocht ze, als voorlopig hoogtepunt, Rusland vertegenwoordigen op de biennale van Venetië (samen met Grisha Bruskin en de Recycle group). Pirogova verenigt choreografie, dans en performance in kortfilms en videomontages.

Daarnaast deed het museum in 2017 enkele opportuniteitsaankopen van kunstenaars uit de scènes die aandachtsgebieden zijn voor het M HKA en van referentiële kunstenaars van elders die passen in dit collectieperspectief. Evgeniy Antufiev is een van de nieuwe sterren aan het Russische firmament. Hij is afkomstig uit Tuva, een republiek die deel uitmaakt van de Russische federatie, gelegen in het centrum van Azië. Antufiev maakt visueel heel uiteenlopend werk dat etnische en folkloristische tradities als vitale mogelijkheden herwerkt. Verleden jaar had hij een overzichtstentoonstelling in het Museum van Moderne Kunst in Moskou. M HKA verwierf toen met steun van de V-A-C-stichting het belangrijkste ensemble daarvan, met een reeks werken rond de legendarische ballerina Anna Pavlova, onder meer een reeks porseleinen versies van het naar haar genoemde meringue-dessert. Aanvullend bij deze installatie schonk de kunstenaar een verzameling postkaarten van het romantische woudgraf van de Russische schrijver graaf Leo Tolstoy met daarbij een videowerk dat hij maakte van een recente reünie van de familie Tolstoy op het voorouderlijke landgoed. Van de uit Grozny afkomstige Aslan Gaisumov verwierf het museum twee videoinstallaties. Gaisumov werkt aan een oeuvre dat gevoed wordt door het persoonlijke en collectieve geheugen en dat dit tegelijk omvormt en overstijgt. Zijn werken bevinden zich op de grens tussen visuele directheid en sociaal commentaar, tussen het tijdelijke en het monumentale. Meestal bevatten de video's en installaties gevonden voorwerpen en objecten die hij doelbewust maakt.

Wat betreft Oekraïne kon met de voortzetting van enkele engagementen voor een jongere generatie, de kernverzameling uit de voormalige Sovjet-Unie ook in 2017 bekrachtigd worden. Alevtina Kakhidze schonk al haar video's All Times News die ze in 2015 vanuit het VDNKh-paviljoen tijdens de Biënnale van Moskou dagelijks uitzond. 's Middags werd het Future News uitgezonden waarin enkel maar voorspellingen aan bod kwamen. In de namiddag was er het Present News over feiten die op dat moment in het VDNKh gebeurden. Het Past News dat 's avonds aan bod kwam, was gebaseerd op een tekst over Strawberry Andreevna, die in Zhdanovka leeft, een klein stadje in het noordoosten van Donetsk waar een aantal van de hevigste gevechten tijdens de oorlog in 2014 plaatsvonden. Van Nikita Kadan werden 2 reeksen tekeningen aangekocht. Kadan tracht met zijn werk de bewogen en vooral gewelddadige geschiedenis van zijn volk, zijn

land, en bij uitbreiding de hele voormalige Sovjet-Unie in kaart te brengen. Kadan, die monumentale schilderkunst volgde aan de National Academy of Fine Art in Kiev, werkt graag grensoverschrijdend en interdisciplinair. Hij tekent, schildert en maakt installaties – vaak in samenwerking met architecten, mensenrechtenactivisten en sociologen – en altijd met zijn blik op de duistere kant van het verleden. Hoewel er vaak geen spatje bloed te bespeuren valt, brengt hij alle vormen van onderdrukking, foltering en andere uitwassen van misplaatst patriottisme haarscherp in beeld.

Naar aanleiding van de groepstentoonstelling ‘Een tijdelijk toekomstinstituut’ werden een dertigtal tekeningen verworven van de in de Republiek van Mari El wonende Izmail Efimov. Deze kunstenaar was in het midden van de jaren 1970 actief als sociaal-realistisch kunstenaar en is nu een van de meest originele etno-futuristische kunstenaars. Deze term werd uitgevonden in de jaren 1980 in Estland. In de jaren 1990, nemen de Fins-Oegrische regio’s van de Europees Rusland deze term aan om een nieuwe culturele beweging te benoemen, ‘leunen op het verleden, werken voor de toekomst’. Alexander Lee schonk in dit kader zijn *The Botanical Factory III*, een reeks prints die samen met bezoekers werd gemaakt door met broodvruchtenbladeren op textiel te drukken. Ook de Congolese kunstenaar Jean Katambayi schonk delen van het ensemble dat in deze tentoonstelling getoond werd, evenals Kasper Bosman enkele muurschilderingen. Het campagnebeeld voor deze tentoonstelling dat hij ontwierp en waarin met een knipoog de ‘vier toekomst’ van Jim Dator – voortgezette groei, instorting, discipline, transformatie – vertaalt naar een schildertaal die zowel zicht- als leesbaar is, werd aangekocht.

Andere toevoegingen aan de collectie zijn o.a. werken van Liliane Vertessen, Guillaume Bijl, Angel Vergara, Edith Dekyndt, Anne-Mie Van Kerckhoven, Patrick Van Caeckenberg.

Daarnaast verwierf het museum enkele kleinere werken, edities en multiples van diverse kunstenaars. Voor een volledig overzicht van nieuwe aanwinsten, **zie hoofdstuk 4.1.**

2.2.4.2 Bruikleenverkeer

De doelstelling van het bruikleenverkeer is de zichtbaarheid van de collectie te maximaliseren door een beleid van collectie-inzet complementair aan de collectiepresentaties, zonder evenwel deze te hinderen. In 2017 gaf M HKA 181 werken van de collectie in langdurige bruikleen aan 25 publieke en/of semi-publieke instellingen. Er werden 62 werken uit de M HKA-collectie ingezet in 33 internationale tentoonstellingen, en 112 werken in 20 lokale tentoonstellingen. Coherente delen uit de collectie werden uitgeleend in het kader van het project ‘Visite’, dat in 2017 plaatsvond in Herentals, en in het kader van de duurzame samenwerking met Woonzorgcentrum Immaculata/Museum E! Het ensemble van Jimmie Durham maakte een rondreis door de VS; het ensemble Jan Fabre werd in het kader van de Stigmata uitgeleend aan het Leopoldmuseum te Wenen, en een selectie van Allan Sekula’s *Ship of Fools* en *The Dockers’* Museum werd tentoongesteld in Fundacio Antoni Tapies te Barcelona.

Een bijzonder project betrof de extra muros presentatie ‘SUPERDEMOCRATIE, in dialoog met de Belgische Senaat’, waarbij drie cultuurinstellingen, BPS22 in Charleroi, BOZAR in Brussel en M HKA in Antwerpen de actuele problematiek van de Senaat een culturele dimensie trachtten te geven. De tentoonstelling focuste op vijftien thema’s in even veel zalen van de Senaat. Telkens werden een kunstenaar van de Franse Gemeenschap en een kunstenaar van de Vlaamse Gemeenschap samengebracht met een derde kunstenaar uit een andere gemeenschap. Het vormde een unieke gelegenheid om overeenkomsten tussen werken te ontdekken en deel te nemen aan het debat waartoe ze uitnodigden. Uit de collectie werd in de Senaat werk getoond van Marina Abramovic & Ulay, Victor Alimpiev & Maria Zhunin, Carla Arocha, Vaast Colson, Luc Deleu, Denmark,

Jef Geys, Sheela Gowda, René Heyvaert, Johanna Kandler, Suchan Kinoshita, Jacques Lizène, Taus Makhatcheva, Guy Mees, ORLAN, Ria Pacquée, Sasha Pirogova, Koka Ramishvili, Pascal Marthine Tayou, Christophe Terlinden, Narcisse Tordoir, Michael Van den Abeele, Jan Van Imschoot, Anne-Mie Van Kerckhoven, Vanessa Van Obberghen, Angel Vergara, Liliane Vertessen, en Yang Zhenzong (zie hoofdstuk 12.6).

Voor een volledig overzicht van het bruikleenverkeer, zie hoofdstuk 4.4.

2.2.4.3 Preventieve conservering

In 2017 zette de collectieafdeling extra in op de opvolging en het beheer van het klimaat in de depots en de tentoonstellingszalen. Dankzij de goed verspreide klimaatloggers kunnen problemen met de HVAC-installatie sneller gedetecteerd en aangepakt worden, wat een stabiel klimaat tot gevolg heeft. Ook de installatie van het sas op de eerste verdieping van de tentoonstellingszalen dat in september 2017 werd geïnstalleerd, samen met een glazen wand die de balkonzaal op de eerste verdieping afsluit van de benedenverdieping, draagt verder bij aan een beheersbaar klimaat. Hiernaast zorgen de zichtbare loggers in de zalen en de snelle opvolging ook voor een grotere bewustwording onder museum personeel van de klimaatproblematiek.

Na een waterschade in juni kwamen er drie mobiele luchtontvochtigers in het kelderdepot, aanvankelijk enkel tijdelijk om het extra vocht uit de muren en ruimte sneller weg te trekken, maar na het zien van de resultaten en de verhouding hiervan tot de klimaatgrafieken, besloot de afdeling collectie om de toestellen aan te kopen om zo de relatieve vochtigheid beter te kunnen controleren in het depot waar de meest gevoelige materialen bewaard worden.

2.2.4.4 Restauratie/conservatie

In 2017 was er wegens een breuk in de waterleiding een waterlek op kelderniveau, met ongeveer 10 centimeter water in het kelderdepot tot gevolg. Het ging om helder leidingwater, afkomstig uit een aanpalende ruimte. Dankzij de depotreorganisatie van 2016-2017 stonden bijna alle werken gelukkig bereikbaar en op een veilige hoogte, waardoor de schade beperkt is gebleven.

De werken die jammer genoeg toch beschadigd zijn geraakt (zie lijst hieronder), is door de snelle detectie van het probleem en goede spoedbehandeling van de getroffen werken, volledig behandelbaar door een restaurator. Geen enkel werk is onherstelbaar beschadigd geraakt, wat een grote verbetering is t.o.v. de waterschade in 2009, die 18 onherstelbare werken tot gevolg had, terwijl het water bijna tot dezelfde hoogte kwam. Dit dankzij beter en aangepast meubilair, een grondige herorganisatie, en kleine aanpassingen zoals het aanschaffen van paletten in kunststof i.p.v. in hout.

Beschadigde werken door waterschade in 2017:

So537_05	Jef Lambrecht	365 poezie	zijdepapier, 365 vellen	s.d.	lichte verkleuring van papier
	Panamarenko	Zonder titel	37 posters en affiches		golven, verkleuringen, kringen
VH0073	Nico van den Boezem	Vleeshal	foto op aluminium	1980	verkleuring enkel aan passe-partout
	Affiche Clint Burnham	Clint Burnham	papier, kader		schade enkel aan passe-partout
BR55	Ben Vautier	Ik ben signeer als kunst	acryl op hout	1987	schade onderkant paneel
BK7413_M271	Sven 't Jolle	Table de Matieres dialectiques	editie op papier	1987	golving, lichte verkleuring

— Postkaarten uit de installatie Evgeny Antufiev – *Immortality Forever (Tolstoy)* – (So550)

Sommige postkaarten werden beschadigd door het gebruik van onaangepaste lijm tijdens opstelling, waardoor ze moeilijk loskwamen van de sokkel waarop ze werden geëxposeerd. Een restaurator haalde de postkaarten van de sokkel, en nam ze mee om de lijmresten en andere kleine schades te restaureren.

- Robert Filliou – *Télégrammen: Self-deception is the only popular art, Bleu Bird, A Fish, Gray, Square, White Bird, Black Bird, Red Bird, Faim = Fin de la faim* (Moo240_01 tem Moo240_02)
De serie *Télégrammen* vervormde tijdens een HVAC-panne sterk onder de klimaatschommelingen, en werden behandeld door restauratrice Frederika Huys. Sommige werken werden opnieuw opgespannen, opgespied en er werden HDPE-platen aangebracht op de achterzijde om toekomstige vervormingen te voorkomen.
- Jan Fabre – *Mur de la Montée des Anges* (BK6146_M132)
De organische materialen in dit werk werden aangetast tijdens een opstelling gedurende een bruikleen in Caen. Insectenuitwerpselen en -restanten werden teruggevonden onder het werk, waarna het uit de tentoonstelling is gehaald en meteen een vriesbehandeling kreeg.
- Moshe Ninio – *Rainbow Rug* (BK7585_M373)
Deze restauratie, opgestart eind 2016, is afgerond in de zomer van 2017. Het werk is volledig hermaakt volgens de richtlijnen van de kunstenaar, aangezien de eerste versie van het werk technisch niet stabiel genoeg was om lange tijd stabiel te blijven.
- Patrick van Caeckenbergh – *De Hemelpoort* (KIO_2003_004)
Het M HKA verwierf via het Facilitair Bedrijf (Kunst in opdracht) de Hemelpoort van Patrick Van Caeckenbergh. Dit werk was een in situ installatie. De kastvorm is een negatieve uitsnijding van de lambrisering en het lijstwerk van de ruimte waarvoor het was bestemd, waardoor het zich perfect integreert in dat gebouw. Dit betekende wel dat het werk ook was aangepast aan de ietwat scheve vloeren van de ruimte, en het terug rechte onderzijden moest krijgen om ook opgesteld te kunnen worden op andere locaties.
- Luc Tuymans – *Wiedergutmachung* (BK7417_M275)
Tijdens de bruikleen via de kunstenuitvoering Rasa viel het werk van de muur, waardoor het papier kleine beschadigingen had opgelopen. Het werk werd onmiddellijk gerestaureerd.
- Michelangelo Pistoletto – *Uffizi Porte* (BK7470_M325)
Voor een bruikleen werden er in eigen beheer nieuwe houten onderdelen aangekocht en op maat gezaagd voor *Uffizi Porte* van Pistoletto. De oude houten latten waren kromgetrokken wegens klimaatschommelingen doorheen de jaren.
- Thierry Decordier – *Hoofdbreker (Casse tête)*. (BK6145_M131)
Naar aanleiding van de opstelling in onze permanente collectiepresentatie die in april opende, is het werk *Hoofdbreker (Casse tête)* gerestaureerd bij restaurateur Nicolas Lemmens op aangeven van de kunstenaar zelf. Er waren craquelures, kleine lacunes en algemene verouderingstekens die werden aangepakt. Na deze behandeling is het werk weer stabiel en bestand tegen een langere expositietijd.
- Almagul Menlibayeva – *Steppen Police* (So441_01)
Naar aanleiding van de opstelling in onze permanente collectiepresentatie, werd de lichtbak in samenspraak met Menlibayeva vervangen. De oude was immers niet aangepast aan een langdurige opstelling. De fluorescentie-lampen werden vervangen door led-lampen die het beeld van de fotoprint minder zullen aantasten.
- Suchan Kinoshita – *Honingklok* (Moo296)
Tijdens manipulatie van de *Honingklok* trad er glasbreuk op in het middengedeelte van de zandloper, waarna het werk onherstelbaar werd verklaard. Er werd overeengekomen met de kunstenaar om de *Honingklok* opnieuw uit te voeren, deze opdracht is voorzien voor 2018.

2.2.4.5 Objectregistratie

Verbeteringen inzake de basisregistratie van de museumcollectie werden ook in 2017 voortgezet. De basisregistratie is uitgebreid met de registratie per object van standplaatswijzigingen, interne en externe tentoonstellingen, en langdurige en tijdelijke bruiklenen.

2.2.4.6 De Vrielynck collectie

Door het wegvallen van de collectiemedewerker die instond voor het beheer en ontsluiting van de Collectie Vrielynck, is de werking rond deze deelcollectie tijdelijk stopgezet. In 2015 echter werd een samenwerkingsverband aangegaan met de onderzoeksgroep Visuele Poëtica van de Universiteit Antwerpen en maken we deel uit van een Europees Cultureel Erfgoed project (<http://www.jpi-culturalheritage.eu>) omtrent de magische lantaarn. Projectleider van dit project is Frank Kessler van de Universiteit van Utrecht (andere partners zijn de Universiteiten van Exeter, Girona en Salamanca). De Universiteit Antwerpen wierf voor dit project voor een periode van twee jaar een deeltijdse onderzoeker aan die onder meer de collectie magische lantaarn en slides van de Vrielynck Collectie verder zal ontsluiten, toevoegen aan Ensembles, alsook aan een internationale digitale databank (LUCERNA: <http://www.slides.uni-trier.de>), en die het project meer zichtbaarheid zal geven door middel van publicaties, workshops en conferenties. Het Europees netwerk zou de collectie een grotere internationale zichtbaarheid geven, en een standaard ontwikkelen voor de archivering en bewaring van dit soort cultureel erfgoed. In het kader van het Internationaal Film Festival Rotterdam, werden 7 Magische Lantaarns van de Collectie Vrielynck uitgeleend voor het project 'Nuts & Bolts' van Sara Vanaght.

2.2.4.7 Panamarenkohuis in de Biekorfstraat

Het Panamarenkohuis werd in 2013 volledig ontsloten en is publiek toegankelijk. In 2013 en 2014 werd de inventarisatie inhoudelijk op peil gebracht van de vele documenten, foto's en objecten die in het pand aangetroffen werden.

In 2017 zal de inventarisatie verder in de diepte worden uitgewerkt, en zal er een aanzet tot een visie worden ontwikkeld met een overzicht van het reeds gevoerde onderzoek, het in beeld brengen van de basisstructuur onderzoekslijnen binnen het oeuvre van de kunstenaar, en de opzet van een meerjarigenplan om de diverse archieven volgens deze lijnen verder te ontsluiten.

2.2.5 Content Management / Digitale Werking

2.2.5.1 Ensembles.org

Het M HKA is een museum voor hedendaagse beeldende kunst, film en beeldcultuur. Het is een open ontmoetingsplaats van en voor de kunst, de kunstenaar en het publiek. Het M HKA ambieert een voortrekkersrol in Vlaanderen en een internationaal profiel voortbouwend op de Antwerpse avant-garde traditie. Het M HKA overbrugt de verhouding tussen artistieke en brede samenlevingsvragen, tussen het internationale en het regionale, kunstenaars en publiek, traditie en vernieuwing, reflectie en presentatie. Centraal daarbij staat de collectie met verwerving, beheer en onderzoek.

M HKA Ensembles (ensembles.org) vormt sinds 2010 een belangrijke digitaliserings-inspanning van het M HKA. Dit web-platform heeft als doel de kunstwerken en kunstenaars beter te contextualiseren met behulp van nieuwe media; het onderzoek en de kennis dat we verzamelen te bewaren en te ontsluiten. De toepassing werd tot twee jaar terug in het museum ontwikkeld, vandaag wordt de technische ontwikkeling uitgevoerd door 10to1 in Antwerpen. Om de ensemblebank succesvol te maken heeft het M HKA een aantal parallelle inspanningen gedaan.

Het kunstwerk 'tot leven doen komen' door te verbinden en te contextualiseren heeft pas zin wanneer je over de grenzen van de instellingen werkt. M HKA wil ensembles.org zo breed en internationaal mogelijk opstellen in het veld. M HKA ontwikkelde in 2015 de bestaande software verder, met als

doelstelling externe partners zoals kunstenaars, archiefinstellingen of partnermusea, de mogelijkheid te bieden aan de slag te gaan met een databank die op termijn kan opengesteld worden of data kan uitwisselen met andere toepassingen (API).

Doelstellingen 2017: ensembles.org extern aanbieden om het gestructureerd multi-disciplinair onderzoek in netwerkverband te stimuleren.

Dit betekent dat we op middellange termijn onze diensten beschikbaar willen stellen aan externe kleine en middelgrote organisaties in binnen- en buitenland (**Ensembles As A Service / EAAS** gebaseerd op **Software as a Service**, vaak afgekort als **SaaS**, ook wel eens **Software on Demand** genoemd, is software die als een online dienst wordt aangeboden. Een gebruiker hoeft de software niet aan te schaffen, maar sluit bijvoorbeeld een contract per maand af, eventueel in combinatie met andere parameters. De SaaS-aanbieder zorgt voor installatie, onderhoud en beheer, de gebruiker benadert de software over het internet bij de aanbieder. Er is geen 'fysieke' softwareoverdracht, de applicatie bevindt zich volledig in de 'cloud'. Gebruikers krijgen via hun internetbrowser toegang tot het platform en beheren en ontsluiten hun data via dezelfde weg. Hierbij kunnen alle functionaliteiten of applicaties die zowel de front-end en back-end bedienen als totaalpakket beschikbaar worden gesteld.

EAAS heeft als voordeel voor de gebruiker dat deze, doordat hij geen eigenaar is, noch investering, noch beheer hoeft te doen van een complexe IT-infrastructuur. Beperkte beheerskosten voor de gebruiker zijn mogelijk doordat M HKA de kosten voor de infrastructuur en het beheer van de infrastructuur en de applicaties kan spreiden.

Een aandachtspunt hierbij is dat de gegevens niet alleen in eigen huis worden beheerd, zodat via een samenwerkingsovereenkomst tussen M HKA en de gebruiker speciale aandacht voor het aspect informatiebeveiliging en auteursrechten op zijn plaats is.

2.2.5.2 Technische documentatie

M HKA Ensembles is een webapplicatie, geschreven in Ruby. Het framework dat we gebruiken is Ruby on Rails (RoR). Verder wordt er gebruik gemaakt van HTML 5, CSS 3 en Javascript (jQuery framework). Momenteel draaien we versie 3.1.10 van het framework en gebruiken we volgende gems: pg, will_paginate, jquery-rails, rqrcode, rmagic, aws-sdk, paperclip, acts-as-taggable-on, rdiscount, httparty, delayed-job, hirefireapp, client_side_validations, paper_trail, postmark-rails, friendly-id, geocoder, country_select, rqrcode-rails3. Via Github wordt de code in repository bewaard en beheerd. De infrastructuur wordt als dienst gehuurd in the Cloud bij Amazon.com (Amazon EC2 via Heroku (PaaS), Amazon S3). De database (PostgreSQL) wordt eveneens gehost door Heroku.

2.2.5.3 Statistieken

Overzichten en gebruik van ensembles.org wordt gevolgd via de gratis applicatie Google Analytics.

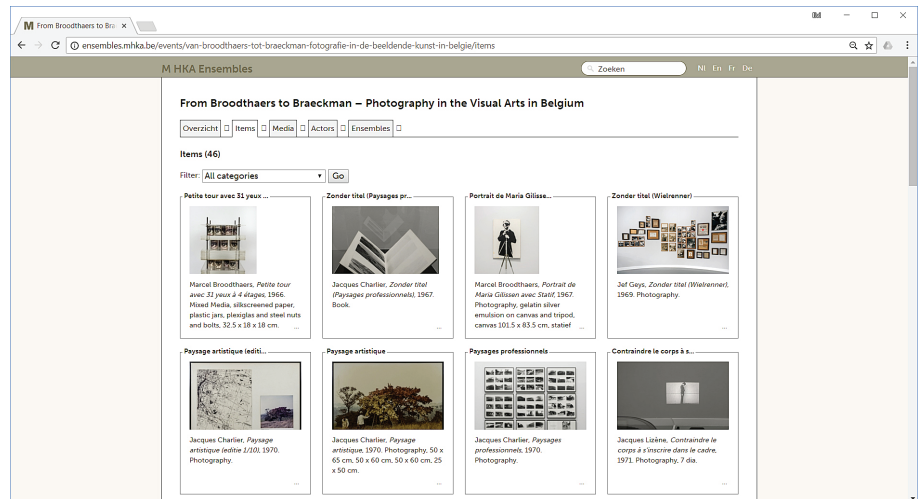
Voor 2017 kunnen we 62.801 gebruikers tellen met 83.266 sessies en 355.957 paginaweergaves. Dit betekent ook 87,1 % nieuwe gebruikers en 12,6% terugkerende bezoekers met een gemiddelde browsetijd van 4 min.

Zoals verwacht wordt de Nederlandstalige applicatie het meest geraadpleegd, gevolgd door de Engelstalige. In 2017 organiseerde M HKA een inhaalbeweging wat betreft Franstalige en Duitstalige teksten waarmee we het M HKA het gebruik van de Franstalige en de Duitstalige applicatie wil stimuleren.

2.2.5.4 Tentoonstellingsapplicaties 2017

— Van Broodthaers tot Braeckman – Fotografie in de beeldende kunst in België

Archiefonderzoek, digitalisering, structureren en beschrijving van een overzicht kunstwerken als samenwerking met onderzoekster Liesbeth Decan en het team Bemiddeling in functie van de tentoonstelling *From Broodthaers to Braeckman – Photography in the Visual Arts in Belgium*, 06.10.2016 — 05.02.2017
<http://ensembles.org/events/van-broodthaers-tot-braeckman-fotografie-in-de-beeldende-kunst-in-belgie>



— Robert Filliou – Het Geheim van de Permanente Creatie

Archiefonderzoek, digitalisering, structureren en beschrijving van een overzicht kunstwerken als samenwerking met de erfgenamen/getuigen en het team Bemiddeling in functie van de tentoonstelling *'The Secret of Permanent Creation'*, 13.10.2016 — 22.01.2017
<http://ensembles.org/events/the-secret-of-permanent-creation>
<http://ensembles.org/actors/robert-filliou>

— IN SITU: Michèle Matyn – Ademgaten

Onderzoek, digitalisering, structureren en beschrijving van een overzicht kunstwerken als samenwerking met de kunstenaar en het team Bemiddeling in functie van de tentoonstelling *'IN SITU: Michèle Matyn – Breathing Holes'*, 24.09.2016 — 05.02.2017
<http://ensembles.org/events/breathing-holes>

— Voor altijd onsterfelijk – Evgeny Antufiev

Collectieonderzoek, digitalisering, structureren en beschrijving in samenwerking met de kunstenaars en team Bemiddeling in functie van de tentoonstelling *'Voor altijd onsterfelijk – Evgeny Antufiev'*, 27.04.2017 — 03.09.2017
<http://ensembles.org/events/immortality-forever-evgeny-antufiev>

— De Collectie

Collectieonderzoek, digitalisering, structureren en beschrijving in samenwerking met de kunstenaars en team Bemiddeling in functie van de permanente collectiepresentatie, te zien vanaf 28.04.2017
<http://ensembles.org/events/the-collection>

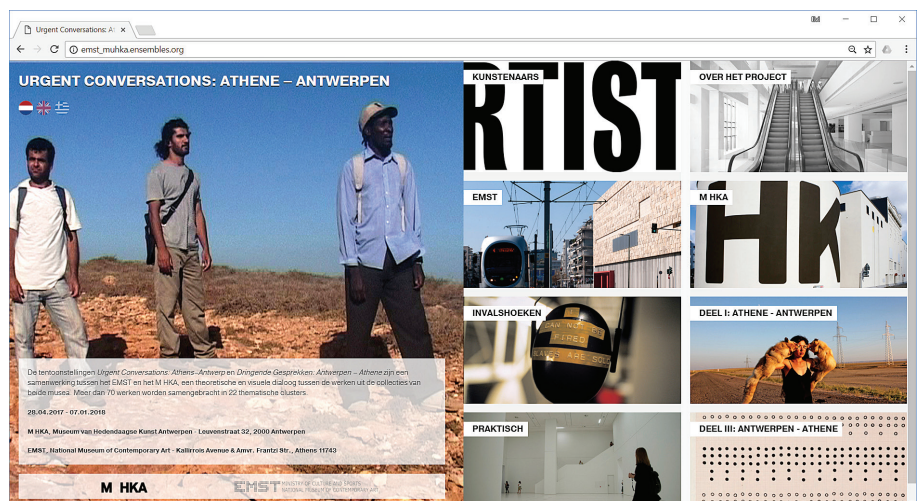
— Een tijdelijk toekomstinstituut

Onderzoek, digitalisering, structureren en beschrijving van een overzicht kunstwerken als samenwerking met de kunstenaars, curator Anders Kreuger en futuriste Maya Van Leemput en het team Bemiddeling in functie van de tentoonstelling *'Een tijdelijk toekomst-instituut'*, 28.04.2017 — 17.09.2017
<http://ensembles.org/events/temporary-futures-center-l-internationale>

— IN SITU: Peter Wächtler – Romulus

Onderzoek, digitalisering, structureren en beschrijving van een overzicht kunstwerken als samenwerking met de kunstenaar en

- het team Bemiddeling in functie van de tentoonstelling *'IN SITU: Peter Wächtler – Romulus'*, 28.04.2017 – 03.09.2017
<http://ensembles.org/events/romulus>
- Dringende Gesprekken: Antwerpen – Athene, Deel I: Visueel Denken
 Collectieonderzoek, digitalisering, structureren en beschrijving in samenwerking met de kunstenaars en team Bemiddeling in functie van de tentoonstelling *'Dringende Gesprekken: Antwerpen – Athene, Deel I: Visueel Denken'*, 28.04.2017 — 25.06.2017
<http://ensembles.org/events/urgent-conversations-antwerp-athens>
- Dringende Gesprekken: Antwerpen – Athene, Deel II: Interpersoonlijke ruimte / Achter de kennis
 Collectieonderzoek, digitalisering, structureren en beschrijving in samenwerking met de kunstenaars en team Bemiddeling in functie van de tentoonstelling *'Dringende Gesprekken: Antwerpen – Athene, Deel II: Interpersoonlijke ruimte / Achter de kennis'*, 01.07.2017 — 03.09.2017
<http://ensembles.org/events/urgent-conversations-antwerp-athens-part-i-interpersonal-space-beyond-knowledge>
- IN SITU: Lifepatch – Het verhaal van Tijger en Leeuw
 Onderzoek, digitalisering, structureren en beschrijving van een overzicht kunstwerken als samenwerking met de kunstenaars en het team Bemiddeling in functie van de tentoonstelling *'IN SITU: Lifepatch – Het verhaal van Tijger en Leeuw'*, 16.09.2017 — 07.01.2018
<http://ensembles.org/events/in-situ-lifepatch>
- Ping Pong – Philippe Van Snick
 Collectieonderzoek, digitalisering, structureren en beschrijving in samenwerking met de kunstenaars en team Bemiddeling in functie van de tentoonstelling *'Ping Pong – Philippe Van Snick'*, 16.09.2017 — 07.01.2017
<http://ensembles.org/events/ping-pong-philippe-van-snick>
- Joseph Beuys – Groeten van de Euraziat
 Archiefonderzoek, digitalisering, structureren en beschrijving van een overzicht kunstwerken als samenwerking met de erfgenamen en enkele getuigen en het team Bemiddeling in functie van de tentoonstelling *'Joseph Beuys – Groeten van de Euraziat'*, 13.10.2017 — 21.01.2018
<http://ensembles.org/events/eurasiestab-joseph-beuys-in-antwerp>
<http://ensembles.org/actors/joseph-beuys>
- Dringende Gesprekken: Antwerpen – Athene, Deel IV: Omgaan met catastrofe, Omgaan met catastrofe
 Collectieonderzoek, digitalisering, structureren en beschrijving in samenwerking met de kunstenaars en team Bemiddeling in functie van de tentoonstelling *'Dringende Gesprekken: Antwerpen – Athene, Deel IV: Omgaan met catastrofe, Omgaan met catastrofe'*, 18.11.2017 — 07.01.2018
<http://ensembles.org/events/urgent-conversations-antwerp-athens-part-iii>



2.2.5.5 Webplatformen

Onderzoek werd door M HKA vanaf het begin niet als een afzonderlijk domein gezien, maar als een transversale verantwoordelijkheid. Dit is een fundamentele inzet. Er kunnen ook relevante inzichten komen vanuit de publiekswerking waar men merkt dat bezoekers inzichten aandragen en waar men formuleringen zoekt die bruggen naar bezoekers slaan, en bij de technici voor wie een kunstenaar schetst wat hij precies wil en waarom. Ook deze dienen geborgd te worden, toegevoegd aan het weefsel van inzichten. M HKA wil zijn hele werking maximaal een kwaliteit geven van handelend denken en denkend handelen.

Omdat resultaten op zoveel mogelijk manieren dienen te renderen en duurzaam verder in de toekomst moeten kunnen worden ingezet, werd meteen voor een digitale basis gekozen. Onderzoek gaat zo niet verloren.

Als strategische kerntaak van zijn onderzoek-gedreven museale werking ziet M HKA de toevoeging aan databases van een inhoudelijk structurerende laag. Deze kan zowel uitdrukking zijn van onderzoek als een publieke ontsluiting ervan worden. M HKA kan hierdoor zowel onderzoek onthalen als het aansturen of een reële inbreng hebben in onderzoek dat in samenwerking gebeurt. Deze aandacht voor een dergelijke structurerende laag maakt het ook mogelijk dat diverse afdelingen van het museum een inbreng hebben en dat in de dagelijkse werking inzichten worden toegevoegd en geformatteerd die een basis kunnen zijn voor verder onderzoek later. Dit kan ook gesystematiseerd worden: de werkpraktijk kan bewust geredigeerd worden en zo een basis vormen voor onderzoeksinspanningen. Zowel de inhoudelijke informatie, de structurerende laag als de ontsluiting ervan kunnen incrementeel groeien.

Als publieke en presentatiegerichte instelling zal het museum er steeds naar streven om deze capaciteit ontsluitbaar en ontsloten te maken. Communicatie- en publiekswerkingsinspanningen kunnen met de onderzoekslagen in de database verbonden worden en zo een toegang worden om deze onderzoeksinspanningen effectief publiek te maken.

M HKA merkte dat in zijn werking inhouden vaak voortdurend hermaakt werden, en dat aangemaakte inhouden moeizaam en soms helemaal niet konden worden teruggevonden in de in 2005 – administratief opgezette – mappenstructuur voor digitale archivering.

Hetzelfde gebeurde in zijn samenwerkingen met kunstenaars. Zo werd bijvoorbeeld een bepaalde beeldkeuze op vraag van de kunstenaar niet aangehouden, maar werd het toch nog door een medewerker geselecteerd, niettegenstaande de kunstenaar het beeld reeds ontoereikend had verklaard.

Daarom formuleerde M HKA in 2011 het projectplan *ensembles.org*, een CMS dat erop gericht is om inhouden en hun formattering te behouden en incrementeel te structureren. Items, actoren, en evenementen kunnen worden geïdentificeerd en voorzien van een groeiend aantal digitale assets – visueel en tekstueel –, die ook kunnen worden geannoteerd. De items, actoren, en evenementen kunnen vervolgens worden gerelateerd in diverse zingevende structureringen of ensembles. Deze inzet is een kwalitatief onderzoek-gedreven complement naast de steeds groeiende mogelijkheden om data automatisch te ontsluiten en te verwerken.

Bijzonder aan de inzet is ook dat de museale publiekswerkingslaag en de onderzoekslaag aan elkaar gekoppeld zijn. Punctuele onderzoeksresultaten zijn niet noodzakelijk publiek ontsloten, maar kunnen dat wel worden, zodat een digitale gebruiker van eenvoudige communicatielagen over publiek-vriendelijke teksten naar meer complexe informatie kan doorklikken.

Er zijn nog heel wat stappen te zetten om *ensembles.org* optimaal in een museale digitale eco-sfeer te laten draaien. De belangrijkste daarvan gaan om goede koppelingen met andere systemen, om te beginnen de koppeling aan een DAM-systeem dat een goede digitale archivering koppelt aan lage resolutiebestanden die op het net ontsloten kunnen worden. Dit is een prioriteit die voor het gehele veld dient te worden aangepakt.

M HKA bouwt geleidelijk instrumenten uit die het in staat stelt om binnen zijn capaciteit tot een meer krachtige output te komen. Ensembles.org is het kerninstrument waarop deze outputgerichte ontwikkelingen uitgelijnd zijn. De nieuwe website die begin 2016 werd gelanceerd is op ensembles.org gebouwd en ook het reviseren van de hele institutionele software, waarvoor in 2015 een opportunity scan gebeurde, dient erbij aan te sluiten. Daarnaast zijn er echter ook instrumenten die specifiek op formattering van inzichten gericht zijn:

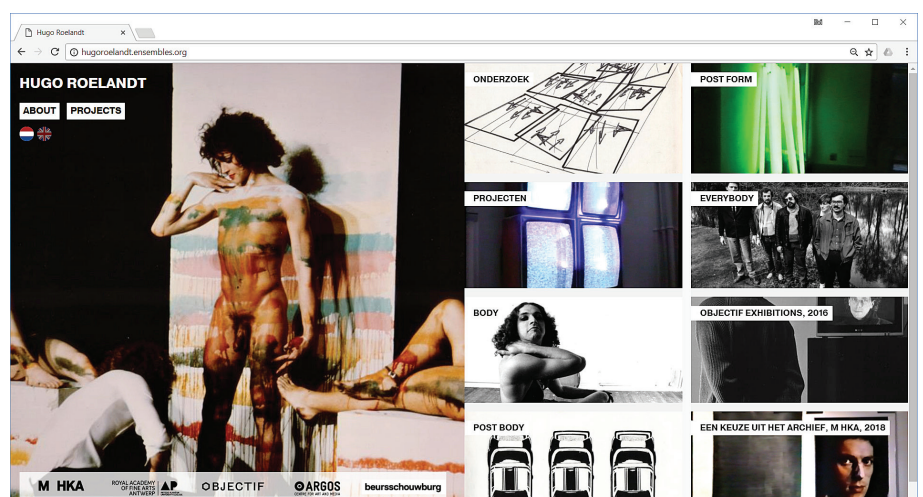
- digitale onderzoekplatformen zijn een logisch outputdoel voor gestructureerde onderzoekoutput rond een onderwerp. Na ervaring te hebben opgedaan met casuïstisch opgezette sites vanaf 2012, startte M HKA in 2015 met een formattering hiervan zodat dergelijke sites snel kunnen worden gebouwd als een publieksgerichte vertaling van op ensembles.org gestoeld onderzoek.
- E-books kunnen een verdere doorwerking van digitale onderzoekplatformen zijn. Deze werking werd in 2014 opgestart als een samenwerking tussen de partners van L' Internationale, ze werd in 2015 geoperationaaliseerd door Project Projects en wordt in 2017/2018 verder ingebed in de eigen werking.
- EAAS of ensembles.org z.o. staat toe dat de ensemblesoftware ook wordt aangeboden aan derden, waarbij M HKA webruimte ter beschikking kan stellen zonder er zelf toegang toe te hebben of met beperkte rechten in een samenwerkingsverband. Deze stap werd in 2015 gezet, het uitrollen ervan startte in 2016/2017.

hugoroelandt.ensembles.org

De Belgische kunstenaar Hugo Roelandt (Aalst 1950 – Antwerpen 2015) was een van de pioniers van de performancekunst in België in de jaren 70 en 80. Hij was een heuse 'artist's artist' die buiten de kunstmarkt opereerde en oog had voor de maatschappij. Door zijn visie op fotografie en performancekunst te combineren, evolueerde hij naar een persoonlijke mengeling van performance- en installatiekunst waarvoor hij het label 'post performance' bedacht. De charismatische en energieke Roelandt werkte samen met vele kunstenaars in de loop van zijn carrière.

Hugo Roelandt schonk een deel van zijn nalatenschap aan de Koninklijke Academie van Antwerpen, waar hij les gaf aan de afdeling fotografie. In samenspraak met zijn partner Lydia Van Loock heeft de Academie besloten om het kunstenaarsarchief in zijn geheel te bewaren als een onderzoekplatform rond de kunstenaar en de performancekunst in België.

Het archief werd aan het M HKA geschonken dat zijn kennis zal gebruiken om het te conserveren en toegankelijk te maken voor kunstenaars, studenten en onderzoekers, en voor het grote publiek via <http://hugoroelandt.ensembles.org>. De Academie zal een blijvende rol spelen in het onderzoek naar het archief van Hugo Roelandt en zal er met het M HKA als partner voor zorgen dat het publiek domein blijft, zoals de kunstenaar het wou.



amvk.ensembles.org

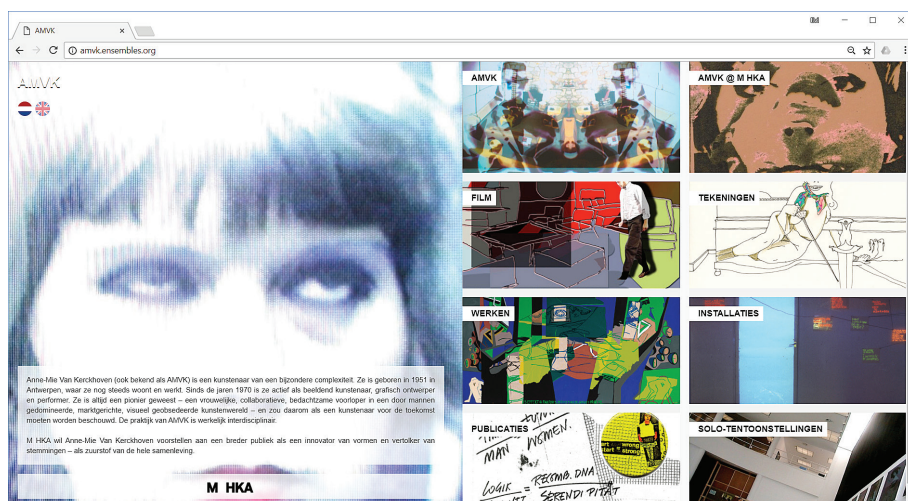
M HKA stelde in samenwerking met Anne-Mie Van Kerckhoven en Museum Abteiberg de tentoonstelling *The Abstract Isn't Sexually Stimulating* voor de 57^e Biënnale van Venetië voor als onderdeel van een drieluik met als 1^e deel, de tentoonstelling *What Would I Do in Orbit?* in Museum Abteiberg, gepland voor november 2016–februari 2017 en met als derde en laatste deel, de tentoonstelling AMVK in het M HKA in februari-april 2018.

De tentoonstellingen worden ondersteund door een gezamenlijke publicatie *All = Good*, welke AMVK's oeuvre tot heden chronologisch en contextueel zal behandelen. Het onderzoek en het engagement van de kunstenaar, het Museum Abteiberg en M HKA biedt de gelegenheid het bestaande oeuvre en archief van de kunstenaar en het onderzoek binnen M HKA te bundelen en publiek toegankelijk te maken.

M HKA biedt hiervoor *ensembles.org* aan om het gestructureerd multidisciplinair onderzoek in netwerkverband te stimuleren. Het kunstwerk en het oeuvre 'tot leven te doen komen' door te verbinden en te contextualiseren. Dit project biedt een nieuwe mogelijkheid om *ensembles.org* internationaal op te stellen binnen in het hedendaagse kunstenveld en breder netwerk.

Een digitaal onderzoekplatform, geïnitieerd en beheerd door het M HKA, gebaseerd op het nauwgezette onderzoek en archief van de kunstenaar verder gecontextualiseerd en internationaal publiek ontsloten.

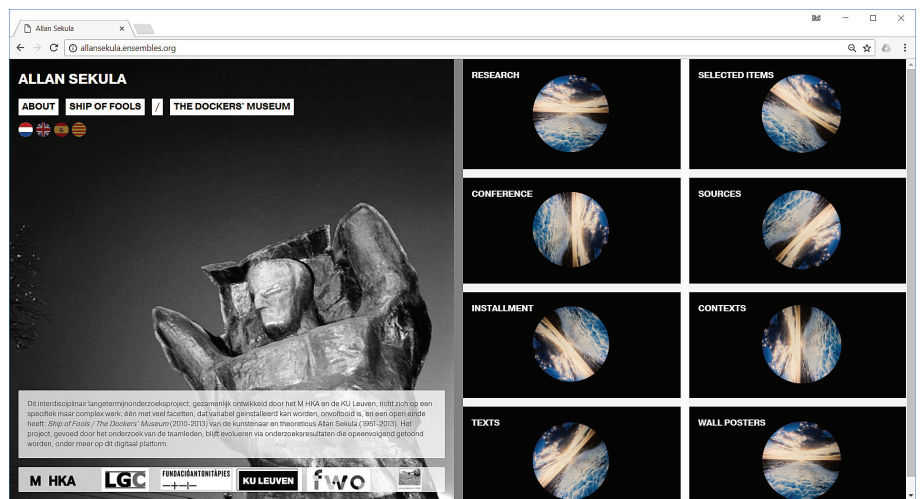
Link: <http://amvk.ensembles.org>



allansekula.ensembles.org

In een **intense samenwerking tussen het M HKA en de KU Leuven** is een pilootproject opgestart waarbij het nieuwe veld van op onderzoek gebaseerd curatorschap en een doorgedreven museaal onderzoek elkaar ontmoeten. Het onderzoekproject is onderverdeeld in twee PHD-trajecten waarbij theorie en praktijk elkaar doorkruisen. Daarnaast is er vanuit het M HKA een parallel traject opgestart voor inventarisatie, digitalisering, fotografie en beschrijving. Naast een *fysieke bewaring* is er een uitvoerige databank ontwikkeld die het uitgangspunt vormt voor een *nieuwe online catalogue raisonné*.

Link: <http://allansekula.ensembles.org>



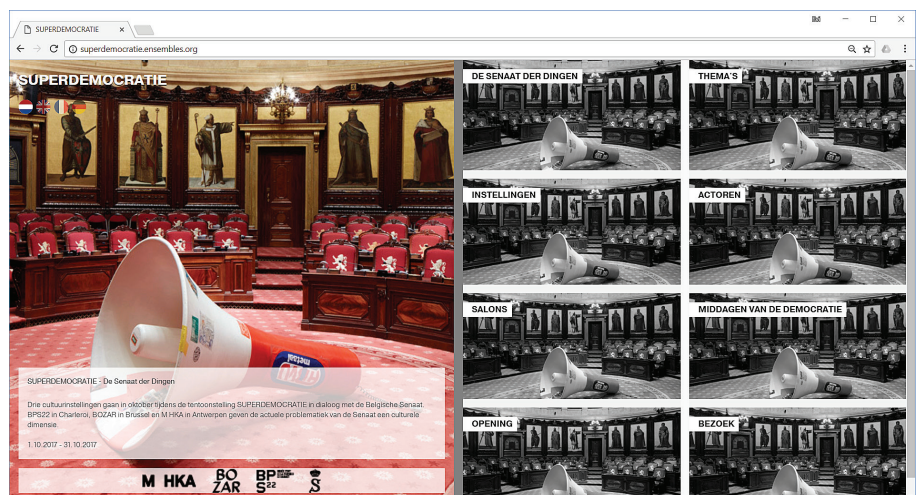
superdemocratie.ensembles.org

De tentoonstelling SUPERDEMOCRATIE zette volop in op werken uit de collecties van het M HKA (Antwerpen) en BPS22 (Charleroi). Ze liet daarbij de heel eigen stem horen van kunstenaars uit eigen land en daarbuiten en van burgers over de grote thema's van de Senaat en de democratie. Deze vond plaats in de Senaat aan de hand van een parcours dat de bezoekers toegang biedt tot prestigieuze plaatsen zoals het peristilium en het halfrond of exclusieve plaatsen zoals de salons van het voorzitterschap, het salon van de ambassadeurs, het bureau van de griffier, enz. Hiervoor werd ook een verdiepend web-platform gemaakt.

Concreet focuste de tentoonstelling op vijftien thema's in evenveel zalen van de Senaat. Telkens werden kunstenaars van de Franse, de Vlaamse en een andere gemeenschap samengebracht. De combinaties van hun schilderijen, sculpturen, foto's, video's, installaties enz. uit de collecties van BPS22 en M HKA, toonden een mogelijke benadering van de thema's. De toeschouwer werd uitgenodigd verbanden te ontdekken met de door de Senaat behandelde materies en tussen de werken onderling en zo deel te nemen aan de dialoog waartoe ze uitnodigen.

Deze reflectie werd gedurende de hele maand oktober voortgezet tijdens 'discussionsalons' en lezingen die de drie partners opzetten over de onderwerpen van de tentoonstelling. Deze diverse reflectieve acties werden alle ontsloten en gepubliceerd via het web-platform.

Link: <http://superdemocratie.ensembles.org>

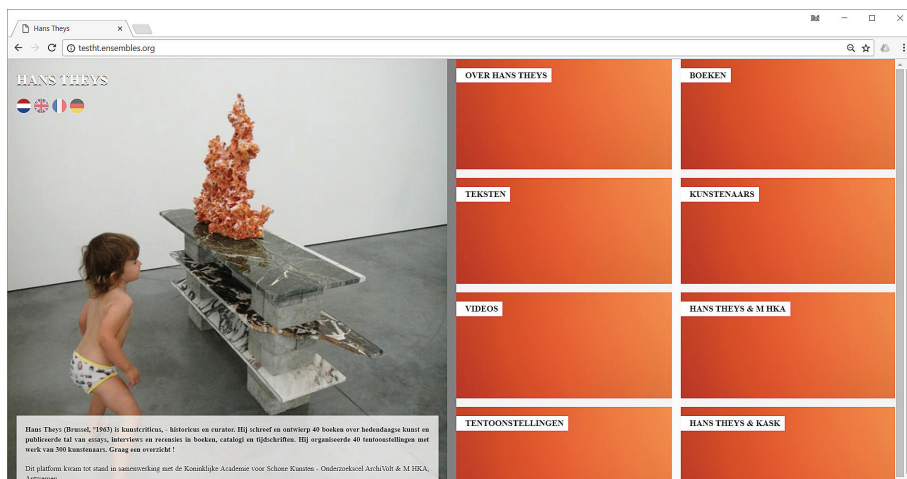


hanstheys.ensembles.org

Met hanstheys.ensembles.org geeft M HKA een kijk op het tekst – en videoarchief van Hans Theys. Hans Theys (Brussel, 1963) is kunstcriticus, – historicus en curator. Hij schreef en ontwierp 40 boeken over hedendaagse kunst en publiceerde tal van essays, interviews en recensies in boeken, catalogi en tijdschriften.

Hij organiseerde 40 tentoonstellingen met werk van 300 kunstenaars. Het platform kwam tot stand in samenwerking met de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten – Onderzoekscel ArchiVolt & M HKA, Antwerpen.

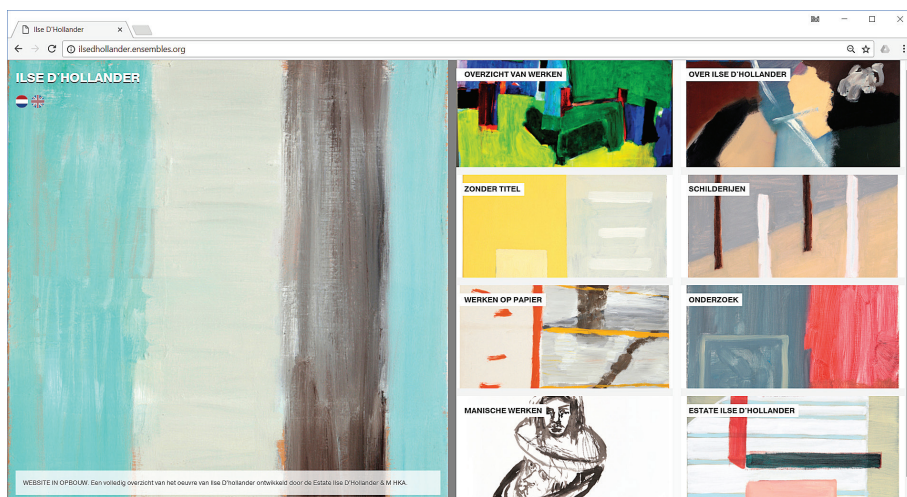
Link: <http://hanstheys.ensembles.org>



ilsedhollander.ensembles.org

M HKA wil verder onderzoek faciliteren en startte in 2017 een online overzicht van het oeuvre van Ilse D'hollander. Dit web-platform werd ontwikkeld door de Estate Ilse D'Hollander in samenwerking met M HKA (EAAS).

Link: <http://ilsedhollander.ensembles.org>



2.2.5.6 Multitouch & Video wall

M HKA realiseerde een interactief multimedia platform dat zowel de programmatie (tentoonstellingen en activiteiten) communiceert, alsook het bredere aanbod uit de stad en de internationale partners beschikbaar maakt. Deze twee functionaliteiten (het interne en het externe) werden gebouwd op reeds bestaande software en CMS ensembles.org.

De technische infrastructuur voor het onthaal werd zo geoptimaliseerd, met specifieke aandacht voor groepsonthaal, kinderen, schoolbezoeken en andersvaliden. Aangepaste digitale bezoekersinformatie zorgt hier voor een interactieve beleving.

Bij de programmering (software) werd gebruik gemaakt van de gespecialiseerde programmeerbibliotheek *Cinder*. De hardware toepassing is gebruiksvriendelijk, toegankelijk en aantrekkelijk voor een breed publiek. Deze werd aangeleverd door *Shadowsense*, een systeem dat niet gevoelig is voor zoninval en een razendsnelle responstijd heeft. Voor de schermen werd gekozen voor 6x 55 inch schermen van NEC met een minimale schermrand.

Het werken op een resolutie van 5760 x 2160 laat toe dat individuele gebruikers beelden met een hoog detail kunnen zien als ze dicht bij het scherm staan en dat het hele scherm een haarscherpe indruk maakt.

De interactieve beleving staat of valt uiteindelijk met de content die op de multitouch wall getoond wordt. Er werd gekozen om experts en curatoren in het M KHA alle middelen in handen te geven, om de content en prioriteiten te bepalen om zo de multi-touch wall als een nieuw medium te integreren in de bestaande werking.



2.3 PUBLIEKSWERKING

Het Museum van Hedendaagse Kunst Antwerpen (M HKA) zet met zijn heropening op 27 april 2017 een belangrijke stap, weg van een kunsthallwerking richting een museaal programma. De renovatieperiode die hieraan voorafging en de vernieuwde werking die hieruit voortvloeit, bepaalden en wijzigden de werking van de afdeling Publiekswerking afgelopen jaar fundamenteel.

Na intense verbouwingswerken presenteert het museum zich met een verbrede werking met de ambitie een forum voor hedendaagse kunst, mensen en de wereld te zijn. Vanaf dan toont het M HKA een permanente basiscollectie met nationale en internationale referentiekunstenaars uit de collectie van het museum, zowel hedendaagse helden als historische trekkers. Deze permanente collectiepresentatie is gratis toegankelijk. Hieraan gekoppeld werd ook de *look and feel* van het museum helemaal herbepaald, met een goed uitgebouwde onthaalinfrastructuur en een publieksaanbod dat op vlak van meertaligheid en toegankelijkheid is afgestemd op een breed en gevarieerd publiek.

Deze grondige transformatie, zowel op vlak van de programmatie als op vlak van publieksaanbod, brengt met zich mee dat zowel de werking als het aanbod van de afdeling Publiekswerking fundamenteel dienen te wijzigen.

De vernieuwde tweedeling in de programmatie tussen collectie(gebonden) en tentoonstellingen, tussen permanente opstellingen en tijdelijke tentoonstellingen en de nieuwe gratis naast de vertrouwde betaalzone in het museum bieden nieuwe uitdagingen op vlak van marketing en communicatie, publieksaanbod en – comfort, inzetbaarheid van zaal- en baliepersoneel en registratie van bezoekers.

Naast deze ingrijpende wijzigingen blijven de vertrouwde programma onderdelen zoals IN SITU, INBOX, LODGERS ongewijzigd. Ook initiatieven zoals Yoga in het museum, de reeks Artist Talks i.s.m. de Antwerpse galerijen en de jaarlijkse evenementen zoals Art's Birthday, Museumnacht, Cultuurmarkt

Vlaanderen werden ook dit jaar bijzonder goed gesmaakt door het publiek en zijn uitgegroeid tot sterkhouders én uithangborden voor het M HKA.

De vernieuwde en unieke inkomruimte, met een bibliotheek en leeszaal doet dienst als allereerste ervaring voor de bezoeker en vormt meteen het hart van het museum. De komst van deze nieuwe, gratis toegankelijke ruimte, heeft de bezoekersdynamiek in het museum grondig gewijzigd. De bezoeker of toevallige passant vindt er een ruimte om mensen te ontmoeten, boeken te raadplegen, te genieten van kunst, te werken of gewoon even te verpozen. Naast de rol als leeszaal en ruimte waarin kunstwerken worden getoond, speelt hier eveneens de sociale functie van de ruimte. Een cruciaal onderdeel in de transformatie van kunsthall naar museum waarin de bezoeker zijn of haar bezoek zelf invulling geeft. Deze ruimte biedt ook extra mogelijkheden bij het organiseren van evenementen en is een extra troef in het aanbod voor commercieel zaalverhuur. De leeszaal fungeert vanaf nu ook als ontvangstruimte tijdens openingen waar onder meer de speeches plaatsvinden.

De vernieuwde werking stelde team communicatie voor tal van nieuwe mogelijkheden en uitdagingen. Om die in de beste omstandigheden te kunnen aanvaarden, werden de functieomschrijvingen van de medewerkers herbekeken. Naast de persverantwoordelijke en grafisch vormgever werd de functie van medewerker digitale communicatie gecreëerd. Het bundelen van het beheer en verdere doorontwikkeling van alle digitale communicatievormen bij één persoon is essentieel in de ontwikkeling van een performante en evolutiegerichte werking.

Team Publiekswerking kende dit jaar enkele tijdelijke en definitieve wijzigingen in de samenstelling. Lot Wens, medewerker bemiddeling, was van 1 februari tot en met 31 mei in loopbaanonderbreking. Zij werd gedurende die periode vervangen door Ingrid Schildermans. Myriam Caals (teamcoach Publiekszorg), Ellen Cottyn (medewerker Communicatie) en Carina Verschuere (administratief medewerker) verlieten het M HKA.

Gustaaf Rombouts en Joost Peeters, beiden suppoost gingen in het voorjaar met pensioen.

Madiken Verboven vervoegde in september het team in de nieuwe functie als medewerker Digitale Communicatie na het succesvol doorlopen van een externe aanwervingsprocedure. Katrien Batens, reeds actief in het M HKA, als verantwoordelijke commercieel zaalverhuur, startte na een interne procedure als teamcoach Publiekszorg.

In maart 2017 werd beslist team bemiddeling terug volledig te laten inkantelen binnen de afdeling Publiekswerking. De coördinatie door Evi Bert, content manager binnen ABCD, ging over naar Els Verhaegen, als afdelingshoofd Publiekswerking. De afdeling vergadert tweewekelijks met team bemiddeling en communicatie samen en op maandelijks basis is er een terugkoppeling met de coördinator Publiekszorg.

2.3.1 Communicatie en Marketing

De marketingstrategie van het M HKA richt zich heel specifiek op het prikkelen en verleiden van diverse doelpublieken om deel te hebben en deel te nemen aan het uiteenlopende aanbod dat het M HKA biedt.

De structurele veranderingen in het aanbod en de werking van het museum als gevolg van de renovatie zorgden voor een grondige heroriëntering van de marketing- en communicatie-initiatieven. De twee meest voor de hand liggende voorbeelden hiervan zijn de komst van een permanent aanbod en het feit dat een aanzienlijk deel van het museum voor iedereen gratis toegankelijk is. Op vlak van communicatie en marketing bieden beide aspecten tal van mogelijkheden op vlak van het prikkelen en actief aanspreken van nieuwe publieken.

De permanente opstellingen van topwerken uit de M HKA collectie biedt de mogelijkheid om het M HKA verhaal op een duurzame manier te delen met de bezoeker. Ongeacht het karakter en timing van de tijdelijke tentoonstellingen krijgt de bezoeker op elk moment gratis toegang tot een uitgelezen selectie van nationale en internationale topwerken. Zowel binnen het luik van corporate communicatie als in de contacten met het toeristische en MICE sector, die zich kenmerkt door een lange(re) termijn benadering, is het hebben van een permanente opstelling met topwerken een absolute troef.

Het permanent presenteren en gratis ontsluiten van werken van kunstenaars met een brede en/of internationale bekendheid (Panamarenko, Jan Fabre, Luc Tuymans, Marlene Dumas, Jimmie Durham, Cindy Sherman, ...) bij het grote publiek zorgt eveneens voor een voortdurende aantrekkingskracht die permanent kan worden uitgespeeld door het museum in haar marketingstrategie.

Dit alles gekoppeld aan een hoog kwalitatief bezoekersonthaal/bibliotheek van de hand van Axel Vervoordt zorgt ervoor dat het M HKA het beeld van kunsthall of steriele white cube kan afschudden en verder kan evolueren naar een plek waar elke bezoeker zich welkom kan voelen en zijn/haar gading vinden.

Vanuit dit gegeven is de keuze gemaakt om naast het M HKA kernpubliek, bestaande uit kunstenaars, art professionals en kunstliefhebbers, uit te breiden met de nieuwe doelgroep van 'bewoners en bezoekers aan/van deze stad'. In de communicatie – en promotie initiatieven wordt deze nieuwe groep steeds meegenomen. Concreet vertaalt zich dit in een grotere aanwezigheid in het Antwerpse straatbeeld, een intensievere samenwerking met Visit Antwerpen om zo de bezoekers aan deze stad beter te bereiken en te informeren (o.a. Antwerp City Card), samenwerking met stedelijke initiatieven zoals de stadsgidsen en de A-kaart die een intensieve communicatie heeft met de inwoners van Antwerpen. Binnen de groep van de bewoners onderscheiden we nog een specifieke groep, namelijk onze directe burens. We proberen de 'burens van het M HKA', voornamelijk inwoners van de wijk het Zuid, actief te betrekken en hun binding met het museum te versterken. We ondersteunen de plaatselijke buurtverenigingen waar mogelijk en zijn sinds de heropening gestart met het aanbieden van een gratis rondleiding in de tijdelijke tentoonstellingen voor alle burens van het M HKA. Hiervoor worden n.a.v. elke tijdelijke tentoonstelling 7.000 uitnodigingen huis aan huis verdeeld in de brede omgeving rondom het museum.

De bestaande mediaovereenkomsten met Klara en H ART werden aangevuld met een éénjarige samenwerking met De Morgen. Deze ruilovereenkomst verschaftte het M HKA extra advertentiemogelijkheden in ruil voor het organiseren van enkele events voor de lezers van De Morgen.

Bestaande communicatie-instrumenten werden geëvalueerd in het licht van de vernieuwde werking en waar nodig aangepast. De meest in het oog springende voorbeelden hiervan zijn de nieuwe aanpak voor de gevelcommunicatie en een vast format voor de print van de uitnodigingen voor de openingen.

De veelvuldige programmatie met enerzijds het permanent aanbod en divers aanbod van tijdelijke tentoonstellingen zorgden ervoor dat de bestaande gevelcommunicatie niet langer toereikend was. In dezelfde beweging werd er ook naar gestreefd om M HKA en de ingang meer zichtbaarheid te geven van op grotere afstand om zo de zichtbaarheid voor de voorbijgangers op het Zuid te verhogen. Dit resulteerde in twee verticale gevelbanners, één voor de tijdelijke tentoonstellingen en één voor de permanente collectie, die aan de hand van sprekende beelden de aandacht trekken. Aangevuld met typografische vermelding van de andere programmaonderdelen op de ramen.

De M HKA uitnodigingen zijn een krachtig en belangrijk instrument in relatie tot ons kernpubliek en stakeholders. Een uitnodiging is zowel een uiting van corporate communicatie als een instrument om de veelzijdige programmatie onder de aandacht te brengen. Met de uitbreiding van de programmaonderdelen is gezocht naar een vast format dat zowel de programmatie op kwalitatieve manier kan weergeven en het museum als afzender voldoende zichtbaarheid geeft. Hier is gekozen voor een leporello-formaat dat voldoende ruimte biedt aan programmainformatie (tekst en beeld), event informatie (programma van de avond) en corporate informatie (M HKA logo, sponsors).

Met de start van een medewerker Digitale Communicatie in het najaar van 2017 werden de eerste stappen gezet in het ontwikkelen van een strategie Digitale Communicatie die ten volle tot uitwerking zal komen in 2018.

Omwille van de kortstondige sluiting van het museum in de eerste helft van 2017 bevatte het afgelopen jaar slechts twee campagneperiodes, de eerste naar aanleiding van de heropening op 27 april 2017, gevolgd door de najaarscampagne n.a.v. de start van de Joseph Beuys tentoonstelling op 13 oktober.

De campagne n.a.v. de heropening kenmerkte zich door haar gelaagdheid. Primaire boodschap was dat het M HKA opnieuw open was en zich met een totaal vernieuwd concept aan de bezoeker presenteerde. De samenwerking met Axel Vervoordt en de financiële ondersteuning vanuit Toerisme Vlaanderen en de minister van Cultuur voor de opstart van het Centrum Kunstarchieven Vlaanderen vormden hier de kernboodschap.

Dit werd ondersteund door een meerdaagse opening van donderdag t.e.m. zondag. Gedurende die dagen was het museum volledig gratis en kon de bezoeker aan de hand van een divers en uitnodigend programma kennismaken met de vele facetten die het M HKA te bieden heeft. Team Bemiddeling stond garant voor een zinderend programma met spel, verdieping, ontdekking voor jong en oud. Het merendeel van de promotie- en communicatieinstrumenten werden ingezet om dit moment onder de aandacht van een zo breed mogelijk publiek te krijgen. Zowel de opening met VIP-receptie op donderdag als het publieksweekend kende een enorm succes. Afgaand op de bezoekersaantallen en media-aandacht kan zeker worden gesteld dat de heropening van het M HKA één van de belangrijke evenementen van het cultureel voorjaar was.

In tweede lijn was er de communicatie over de verschillende tijdelijke tentoonstellingen met de grootste aandacht voor de groots opgezette tentoonstelling *A Temporary Futures Institute*. De campagne hieromtrent werd pas eind mei begin juni afgetrapt als vervolg op de heropeningscampagne. Dit zorgde ervoor dat het M HKA gedurende enkele maanden bijzonder sterk aanwezig was in de media en het straatbeeld, en de heropening zeker als positief kan worden geëvalueerd.

De campagne voor de Joseph Beuys tentoonstelling werd afgetrapt eind augustus met de Cultuurmarkt Vlaanderen. In de M HKA-stand konden mensen kennismaken met het brede M HKA aanbod en was het promotiemateriaal voor de komende tentoonstelling midden oktober reeds aanwezig. Zowel door publiek als pers werd dit bijzonder goed onthaald waardoor de tentoonstelling al top of mind was voorafgaand aan de opening. Dit resulteerde in brede (inter)nationale persaandacht en positieve bezoekcijfers. Geslaagde initiatieven op vlak van communicatie en promotie vanuit de campagne heropening werden mee opgenomen in de Beuys campagne, zoals de samenwerking met Clear Chanel en de brede communicatie naar de buurt met aanbod van gratis rondleiding. In de Beuys campagne werden ook de eerste stappen gezet binnen de vernieuwde digitale marketingstrategie die dan in volle ontwikkeling was.

2.3.2 Perswerking

Zowel in het communiceren naar het M HKA kernpubliek, als in het bereiken van nieuwe en bredere publieken, blijft de perswerking fundamenteel onderdeel van de marketingstrategie. De perswerking kenmerkt zich door een aanpak op maat die steeds vertrekt vanuit boodschap die het museum en/of kunstenaar willen brengen.

De aandacht voor het ondersteunen en verder uitbouwen van de internationale uitstraling en lokale verankering vormen een constante.

Het M HKA heeft een eigen persverantwoordelijke die instaat voor de perswerking. Samenwerkingen met externe persprofessionals en/of andere instellingen worden enkel en alleen opgestart wanneer het M HKA over onvoldoende contacten en/of kennis beschikt over bepaalde regio's of subgroepen of wanneer het samenwerken met andere musea een voordeel kan bieden op vlak van internationale persaandacht. Zowel de heropening als de overzichtstentoonstelling met werk van Joseph Beuys zorgen ervoor dat samenwerkingen voor die meerwaarde kon zorgen.

Voor de internationale bekendmaking van de heropening van het vernieuwde M HKA werd intens samengewerkt met Toerisme Vlaanderen. Zij organiseerden in samenwerking met de buitenlandkantoren een internationale persreis naar Vlaanderen met ruime aandacht in het programma voor het M HKA en de samenwerking met Axel Vervoordt.

In het najaar werd een tweede internationale persreis georganiseerd, deze keer in samenwerking met S.M.A.K en FoMu. Door het bundelen van de inspanningen was het mogelijk om het uitzonderlijke aanbod van tentoonstellingen van Gerard Richter, Joseph Beuys en Ai Wei Wei samen te presenteren aan de internationale pers. Dit zetten Vlaanderen op de kaart als een must-see bestemming in het najaar. De samenwerking werd door alle partijen als zeer gunstig ervaren en zal in de toekomst zeker worden herhaald wanneer er zich opnieuw opportuniteiten voordoen.

Het M HKA kan ook steeds rekenen op de zeer goede samenwerking met Visit Antwerpen die het M HKA mee top of mind houden binnen de toeristische pers en binnen het brede segment van bloggers. Naar aanleiding van de heropening bezocht Visit Antwerpen het M HKA met een delegatie internationale toerisme en life-style bloggers die door hen zorgvuldig waren uitgekozen om Antwerpen te komen ontdekken.

2.3.3 Publiekszorg

Team Publiekszorg, bestaande uit de onthaalploeg en het suppoostenteam waarvan zowel vaste M HKA-medewerkers aangevuld met jobstudenten, kende zowel naar samenstelling als naar jobinhoud grondige wijzigingen.

De periode van de renovatie, waarin het M HKA grotendeels gesloten was, werd gebruikt om het wegwerken van overuren en de voorbereiding naar de vernieuwde werking. De verhuis van de bibliotheek naar de inkomstzone zorgde ervoor dat er een intense samenwerking moest worden uitgetekend tussen de onthaal en bibliotheekploeg die nu samen postvatten achter de balie. Het feit dat het grootste deel van het gelijkvloers gratis toegankelijk is voor alle bezoekers (en de andere ruimten betaald blijven) bracht ook de nodige aanpassingen met zich mee voor zowel baliemedewerkers als suppoosten. Zeker in de eerste weken na de heropening werd suppoosten op het gelijkvloers ook ingezet als host om de bezoeker wegwijs te maken in het vernieuwde museum.

In samenwerking met Toerisme Vlaanderen werd als gevolg van de bepalingen in het *Impulsprogramma Hefboomprojecten 2015 Vlaamse Meesters* gestart met publieksbevragingen die peilen naar het welbevinden van de bezoeker na afloop van zijn/haar museumbezoek. De bevraging bestaat uit een korte bevraging die wordt afgenomen door een M HKA medewerker bij het verlaten

van het museum. Indien de bezoeker wenst kan hij/zij deelnemen aan een meer gedetailleerde bevraging die via mail wordt verstuurd. Het M HKA is bijzonder blij met deze samenwerking, die over meerdere jaren zal lopen, en kan op deze manier belangrijke stappen zetten in het verzamelen van gegevens over haar bezoekers.

De vernieuwde werking van het museum en meer bepaald de komst van een gratis zone kent ook verstrekkende gevolgen voor de registratie van bezoekersaantallen. De bestaande wijze van het registreren van de bezoekers (aantallen en herkomst) werd afgestemd op de nieuwe realiteit en uitgesplitst zodat gratis en betalende bezoekers steeds zichtbaar zijn.

2.3.4 Bemiddeling

Het is de opdracht van team bemiddeling om via allerlei activiteiten, instrumenten en technieken een brug te slaan tussen het publiek en de kunst. Inhoud, context en beleving moeten op diverse manieren aangereikt of getoond worden, vanuit verschillende invalshoeken van waaruit het publiek kan participeren. Het instrumentarium dat hier wordt voor ingezet is zeer divers. Aan het publiek (individueel of in groep) wordt een brede waaier van folders, teksten, lezingen of andere activiteiten en rondleidingen aangeboden. De dialoog tussen kunst en bezoeker, maar ook bezoekers onderling staan hier steeds centraal.

De gedeeltelijke sluiting van het museum als gevolg van de renovatie en de heropening met een compleet vernieuwd tentoonstellingsaanbod brachten ook voor het aanbod en de werking van team Bemiddeling nieuwe uitdagingen met zich mee. Vanuit de nieuwe realiteit, met de gratis toegankelijke permanente collectie en leeszaal, werd het bestaande aanbod en de bijhorende werking doorgelicht en gekeken welke aanpassingen en/of vernieuwingen zich opdrongen. Een innovatieve, experimentele bemiddeling met het oog op doorgedreven interactie en samenwerking bleef hierin centraal staan.

Het vernieuwde M HKA zorgde ervoor dat er zowel moest worden ingezet op gebied van het ontwikkelen van nieuw bemiddelingsinstrumentaria als op het uitdenken en implementeren van een verhoogd bezoekerscomfort. Er werden nieuwe formats vastgelegd voor de vernieuwde tentoonstellingsformules op het gelijkvloers, bestaande uit de permanente collectie en twee tijdelijke collectie gedreven presentaties aangevuld met de archiefpresentaties en leeszaal.

Omdat de gratis zone, collectievleugel en leeszaal, voor een totaal nieuwe dynamiek zorgen en het publiek geen contactmoment heeft met het onthaalteam is gekozen voor het ontwikkelen van een museumgids. De gids wordt verspreid aan de ingang en in de collectievleugel en geeft de bezoeker de nodige duiding bij het M HKA als museum en de permanente opstelling in het labrynt en de leeszaal. De brochure is gratis beschikbaar in drie talen (Nederlands, Frans, Engels). Naast de museumgids worden de tijdelijke collectietentoonstellingen in de gratis zone aangevuld met postkaarten die een korte introductie geven bij de tentoonstelling en de klassieke muurteksten en titelbordjes. Dit aanbod wordt doorgetrokken in alle daaropvolgende presentaties en zorgt op die manier voor een helder en toegankelijk aanbod voor de bezoeker.

Dankzij de renovatie zette het M HKA ook een grote stap op gebied van bezoekersonthaal en publiekscomfort. Met de komst van de leeszaal werd de kille white cube verlaten en ontstond er in het hart van het museum een ruimte met een heel eigen functie. De leeszaal is niet alleen een plaats waar mensen boeken kunnen inkijken of kunst bewonderen, het is ook een plek voor rust, ontmoeting en dialoog. De interactieve videowall, die gevestigd is in de inkomstzone, is het eerste contactmoment van de bezoeker met het museum na het betreden van het gebouw. Via een uitnodigend touchscreen dat zo goed als de volledige oppervlakte van de muur inneemt wordt de bezoeker in de eerste plaats geïnformeerd over de actuele en het toekomstige programmatie. Bij openingen of speciale evenementen kan het dienst doen

als gepersonaliseerde verwelkoming of bekendmaking van het programma van de avond. Naast het puur informeren en verwelkomen biedt de videowall ook kans tot verdieping. De bezoeker kan aan hand van een zeer eenvoudige navigatie (dankzij het touchscreen) in de M HKA collectie duiken. Via deze videowall heeft de bezoeker toegang tot het M HKA digitale contentplatform ensembles.org.

In het verder optimaliseren van het bezoekersonthaal was het cruciaal om de nieuwe bezoekersstromen in kaart te brengen, de signalisatie waar nodig aan te passen en de bezoeker vertrouwd te maken met de gratis zone en het vernieuwd aanbod. Hiervoor was er een intense samenwerking tussen de verschillende teams van de afdeling Publiekswerking, namelijk team bemiddeling, publiekszorg en communicatie.

De heropening van het M HKA op donderdag 27 april was het startschot voor een feestelijk weekend dat inhoudelijk en organisatorisch werd gedragen door team bemiddeling. Aan de hand van externe samenwerkingen en het opfrissen en uitdiepen van het bestaande publieksaanbod opende het vernieuwde M HKA gedurende twee dagen zijn deuren voor het publiek. Het vormde de uitgelezen kans voor de bezoeker om het M HKA te (her)ontdekken.

De heropening werd ook aangewend om de banden tussen het museum en haar directe burenen sterker aan te halen. Binnen de marketingstrategie wordt de groep 'bewoners van deze stad' als één van de kernpublieken gedefinieerd. Binnen deze groep maken we nog een bijzondere uitzondering voor onze burenen, waarmee we de bewoners van de wijk het Zuid bedoelen. De buurtcomités werden tijdig geïnformeerd over onze plannen en actief betrokken. Aan de hand van 7.000 flyers werden de burenen uitgenodigd om als eerste het museum te komen ontdekken tijdens een gratis rondleiding en met een stukje taart. Op zaterdag 29 april boden we de buurt ook de mogelijkheid om hun buurtbrunch voor het museum te organiseren. De opkomst en reacties waren bijzonder positief en daarom is dit initiatief van gratis rondleidingen voor de buurt ook verder gezet in kader van de daaropvolgende tijdelijke tentoonstellingen. Op die manier willen het museum zich nog meer openstellen naar nieuwe publieken en haar rol in de wijk opnemen. Als gevolg hiervan werd het M HKA gevraagd om deel te nemen aan het weekend Zuiderburenen op 16 en 17 september waarbij alle spelers van het Zuid zich tijdens een infomarkt voorstelden aan de bewoners en bezoekers van de wijk.

Begin mei werd naar aanleiding van het vernieuwde museum een speciale editie van de lerarennocturne, die traditiegetrouw in oktober plaatsvindt, georganiseerd. Op die manier kregen leerkrachten de kans om kennis te maken met de vernieuwde werking. Bovendien bood de heropening ook de prima aan gelegenheid om nieuwe scholen en leerkrachten aan te spreken en te laten kennismaken met de werking en aanbod van het M HKA. Deze uitzonderlijke voorjaarseditie werd zeer positief onthaald. Als vooruitblik voor het komende schooljaar biedt deze periode heel wat mogelijkheden. Naar 2018 toe zal worden gekeken of de frequentie van deze nocturnes omhoog kan en welke inhoudelijke insteken opportuun zijn om het contact met het onderwijsveld te onderhouden en waar mogelijk te versterken.

Ook na de heropening bleef het organiseren van activiteiten, al dan niet in samenwerking met externen, een belangrijk onderdeel van de werking van team bemiddeling. Mede dankzij deze activiteiten stelt het museum in staat nieuwe publieken aan te spreken, de relatie met het vertrouwd publiek te bestendigen en te verdiepen en bovenal het museum meer publiek te maken. Museumnacht op 5 augustus en MUKA Prints (28 oktober tot 5 november) waren ook dit jaar absolute toppers naar opkomst en bereik. Ook dit jaar bleef de interesse voor Yoga in het museum groot en werd de samenwerking verder gezet. Tijdens de zomermaanden werden de yogalessen tijdelijk naar zondagochtend verschoven en konden de deelnemers indien gewenst genieten

van een brunch in het M HKA FEE/Zomerbar. Vanaf september werd de yoga terug tweewekelijks op donderdag ingepland.

In het aanbod naar kinderen en families blijven de Ateliers en de M HKA-‘deelname aan Schatten van Vlieg’ vaste waarden die ook dit jaar weer op grote interesse konden rekenen. In 2017 stopte de samenwerking met KMSKA in kader van de jongerenwerking Jongbloed. Met de geplande heropening van het vernieuwde KMSKA werd er voor geopteerd om de toekomstige jongerenwerking binnen de eigen werking te laten doorgroeien. De samenwerking binnen Jongbloed was voor het M HKA, die tot dan geen eigen duurzame jongerenwerking had, een zeer leerrijke periode. Zowel van de kant van het museum als vanuit de jongeren was er de wil om verder te gaan. Omdat het niet de ambitie was om de Jongbloed-werking te kopiëren werd er na een grondige evaluatie over gegaan tot een jaar van exploratie met het oog op het installeren van een eigen jongerenwerking vanaf 2019. 2017 stond vooral in het teken van het afronden van de samenwerking met Jongbloed en het in kaart brengen van de mogelijke interesse in en het potentieel van een eigen M HKA jongerenwerking. In 2018 zal een traject worden opgestart met een kerngroep onder leiding van Lot Wens en Ingrid Schildermans (gids) dat moet leiden tot een duurzame werking.

Zoals aangegeven zorgden de vernieuwde programmatie op het gelijkvloers voor de noodzaak van het ontwikkelen van een nieuwe aanpak en instrumentarium. Voor het bemiddelen van de grote tentoonstellingen op de 2^e verdieping waren er geen fundamentele wijzigingen. In samenspraak met de curator en de projectwerkgroep wordt voor elk project een bemiddelingsplan opgesteld (vertrekkend van diverse aandachtspunten; inspiratie, waarden en tradities, participatie en interactie, helder taalgebruik). De diverse tools die werden ontwikkeld voor *A Temporary Futures Institute* en *Joseph Beuys – Groeten van de Euraziat* worden verder opgenomen in het overzicht van de Projecten.

De meervoudige programmatie, waarbij tijdelijke tentoonstellingen worden aangevuld met een permanent collectieluik, bracht ook een herziening van de rondleidingen met zich mee. Net zoals voor de M HKA-medewerkers was het ook voor het gidsenteam een grondige aanpassing. De basis van de rondleidingen blijven de interactieve dialoog die op professionele wijze worden begeleid door de enthousiaste M HKA-gidsen. In samenspraak met de gidsen werd het aanbod van rondleidingen herbekeken en aangepast aan de nieuwe realiteit van het museum. Het gidsenteam kon hierbij rekenen op de nodige ondersteuning en coaching vanuit het team Bemiddeling. In het kader van de permanente vorming voor het gidsenteam werd in 2017 gestart met een opleiding Visual Thinking Strategies (VTS). In de eerste weken na de opening werden de gidsen ook mee ingeschakeld als host om mensen, samen met het zaalpersoneel, wegwijs te maken in het vernieuwde museum. Niet alleen kort na de opening maar gedurende het ganse jaar kon het M HKA rekenen op een sterk verhoogde vraag naar rondleidingen. Om aan deze verhoogde vraag te kunnen blijven voldoen werd op zoek gegaan naar nieuwe gidsen om het M HKA-team te versterken. Via een intensieve training en begeleidingstraject worden zij klaargestoomd om het gidsenteam te versterken. De zoektocht naar kwalitatieve, meertalige gidsen blijft een heikel punt waar veel musea mee te kampen hebben. De mogelijkheid om het gidsenteam op een relatief snelle en duurzame wijze te kunnen uitbouwen om zo te kunnen voldoen aan de stijgende vraag, ook op gebied van anderstalige rondleidingen, zal als aandachtspunt worden meegenomen naar volgend jaar.

Stagiaires Bemiddeling

Charlotte Van Peer (13.02.2017 — 16.06.2017)

Bachelor na bachelor Advanced Business Management (UC Leuven Limburg)
Onderzoek naar Meet Me @ M HKA

Zoë Ceulemans (13.03.2017 — 03.05.2017)
Student 3 PBSO (PO/PKV), KDG
Aanmaken van content voor Antwerp Museum App in het kader van de heropening en de permanente collectie.

Lore Van Roelen (23.03.2017 — 30.04.2017)
Eerstejaarsstudente Specifieke Lerarenopleiding Beeldende Kunsten, KASKA
Opdracht tijdens openingsweekend in het kader van de tentoonstelling *Een tijdelijk toekomsteninstituut*.

Merel Verschaeren (23.03.2017 — 30.04.2017)
Tweedejaarsstudente Specifieke Lerarenopleiding Beeldende Kunsten, KASKA
Opdracht tijdens openingsweekend in het kader van de tentoonstelling *Een tijdelijk toekomsteninstituut*.

Eline Koklenberg (23.03.2017 — 30.04.2017)
Tweedejaarsstudente Specifieke Lerarenopleiding Beeldende Kunsten, KASKA
Opdracht tijdens openingsweekend in het kader van de tentoonstelling *Een tijdelijk toekomsteninstituut*.

Antoine Waterkeyn (11.12.2017 — 02.01.2018)
Specifieke Lerarenopleiding Beeldende en Audiovisuele Kunsten, LUCA School of Arts
Stage als museumgids

Johanne Ampe (28.11.2017 — 15.01.2018)
Specifieke Lerarenopleiding Beeldende Kunsten, KASKA, AP
Kijkstage, opvang herfstateliers

Rien Schellemans (28.11.2017 — 03.2019)
Specifieke Lerarenopleiding Beeldende Kunsten, KASKA, AP
Stage als museumgids

Jana Maes (13.11.2017 — 26.01.2018)
Kunst en Cultuurbemiddeling, Karel de Grote-Hogeschool
Kijkstage, opvang ateliers, rondleiding, onderzoek *Jongeren zonder smartphone in Vlaamse musea*

2.4 ONDERSTEUNING

2.4.1 Financiën en HR-beleid

In 2017 sloot de jaarrekening af met een deficit van 171.072,38 euro. Dit verlies werd hoofdzakelijk veroorzaakt door de kosten verbonden aan het herinrichtingsproject van het museum als Toeristisch Hefboomproject en gederfde inkomsten ten gevolge van de sluiting voor de uitvoering van deze renovatiewerken (zie verder).

In 2016 werd het subsidiedossier in het kader van de Toeristische Hefboomprojecten door Toerisme Vlaanderen goedgekeurd voor de herinrichting van de gelijkvloerse verdieping van het museum. Hierdoor werd een subsidie toegezegd van 646.933 euro. In het kader van deze renovatie werd ook een subsidie toegezegd van 300.000 euro door de minister van Cultuur Sven Gatz. Door dezelfde minister werd eveneens een subsidie van 350.000 euro toegezegd voor de realisatie van een beeldend kunstarchief in het M HKA. De renovatiewerken werden uitgevoerd in de periode januari-april 2017. De presentatieruimtes van het museum werden gesloten vanaf 5 februari tot 26 april 2017.

In 2017 kende de dienst HR een op-en-neergaande beweging m.b.t. de personeelsbezetting. Dit bracht met zich mee dat de dienst in 2017 gemiddeld maar voor 0,7 VTE werd bemand, waardoor de focus vooral lag op een correcte en tijdige opvolging van het personeelsbeheer, de personeels- en loonadministratie. Hierdoor konden een aantal projecten zoals de uitwerking van een nieuw arbeidsreglement, de opstart van de plannings- en evaluatiecyclus en de herziening van het systeem van groepsverzekering niet worden afgerond.

De uitdagingen in 2018 zijn voor de HR-dienst zeer groot. Zo dient de personeels- en loonadministratie geoptimaliseerd te worden, de opmaak van het nieuwe arbeidsreglement definitief te worden afgerond, een ontwikkelingsstraject voor leidinggevend en uitgewerkt en geïmplementeerd, de functieclassificatie opgemaakt en uitgerold, alsook de afwerking van een nieuw financieringssysteem voor de groepsverzekering.

2.4.2 Organisatie en beleid

Het M HKA stond in 2017 voor een hele reeks beleidsmatige veranderingsuitdagingen die veel capaciteit van de directie vergden, o.a. de voorbereiding van een nieuw beleidsplan 2019-2023, de uitbouw werking beeldend kunsthuis, het museumtraject en locatieonderzoek, het onderzoek naar nieuwe samenwerkingsmogelijkheden, de internationale samenwerking (L'Internationale).

In 2017 werd de werking van het managementteam verder ontwikkeld en werd veel aandacht besteed aan de evaluatie van de voorbije beleidsplanningperiode en de voorbereiding van de nieuwe beleidsperiode 2019-2023. Eind 2017 werden 2 beleidsplannen ingediend in het kader van het cultureel erfgoeddecreet: een beleidsplan voor het bekomen van een werkingssubsidie voor de functies van een collectiebeherende organisatie (als decretaal erkende cultureel erfgoedinstelling) en een beleidsplan voor het bekomen van een werkingssubsidie voor een landelijke dienstverlenende rol. Deze landelijke dienstverlenende rol heeft betrekking op de oprichting van het Centrum Kunstarchieven Vlaanderen.

Reeds enkele jaren besteedt het M HKA aandacht aan projectwerking. Het M HKA werkt met multidisciplinaire werkgroepen als platform voor de organisatie van tentoonstellingen, waarbij specifieke aandacht uitging naar de financiële opvolging op projectniveau, inclusief de projecten in het kader van 'The Uses of Art' van de museumconfederatie L'Internationale, gesubsidieerd door de EU.

2.4.3 Gebouw M HKA - Panamarenkoe

Op 27 april 2017 heropende het M HKA feestelijk de deuren na intense verbouwingen in samenwerking met Belgisch topdesigner Axel Vervoordt en Japanse architect Tatsuhiro Miki. De transformatie van kunsthuis naar volwaardig Vlaams hedendaags kunstmuseum kadert in het programma Vlaamse Meesters van Toerisme Vlaanderen en werd gerealiseerd met de steun van Vlaams Minister van Cultuur Sven Gatz en Vlaams minister voor Toerisme Ben Weyts. Tijdens de heropening van het museum opende ook de basisinfrastructuur voor het Centrum Kunstarchieven Vlaanderen.

In 2017 waren er minder rondleidingen in het Panamarenkoe ten gevolge van een dalende belangstelling. Tevens werd het Panamarenkoe enkele malen geplaagd door vandalisme en dienden er herstellingswerken te worden uitgevoerd. Ten einde de staat van het gebouw te vrijwaren en de werking te activeren werd een gesprek met de bewoners en stakeholders van de buurt opgestart. Dit zal verder uitgewerkt worden in 2018.

2.4.4 Evaluatie infrastructuur

Per 1 januari 2017 werden eigenaarsverplichtingen van de infrastructuur van het M HKA overgenomen door FoCI. In 2017 werden reeds een aantal belangrijke herstellings- en renovatiewerken uitgevoerd door FoCI, onder

meer de vernieuwing van de museumvloeren. Tevens werd samen met FoCI en het Facilitair Bedrijf de performantie van de HVAC-installatie bekeken. De klimaatcondities halen niet altijd een museale standaard. Naast een aantal punctuele ingrepen heeft FoCI bevestigd dat een opdracht wordt uitgeschreven voor een grondige doorlichting van de HVAC-installatie door een ingenieursbureau. Dit zal uitgevoerd worden in 2018.

Tweemaal per jaar wordt een commissie infrastructuur georganiseerd waarin vertegenwoordigers van M HKA, FoCI en het Facilitair Bedrijf zetelen. De bedoeling van deze commissie infrastructuur is om prioriteiten te bepalen, de lopende dossiers op te volgen en een meerjarig investeringsprogramma op te maken.

De infrastructuur wordt beheerd door een halftijdse facility manager. Hij is betrokken bij het evaluatieproces van de infrastructuur (cfr. beheersovereenkomst 2012-2016) en coördineert het facility team. Het facility team staat in voor het dagdagelijkse onderhoud van de infrastructuur. De facility manager treedt tevens op als intern preventieadviseur en is de verbinding tussen het M HKA en de gebouwbeheerder FoCI.

2.4.5 M HKA Cyclus / Green Projectors

In 2014 werd ingestapt in het Green Track-traject voor de stad Antwerpen i.s.m. Prospekta.

De taken in het kader van duurzaamheid worden waargenomen door de facility manager. Het is nodig dat de aandacht voor duurzaamheid meer geïntegreerd wordt in de werking.

We proberen dit te doen via onze digitale kanalen en trachten de gebruikers van het gebouw meer te sensibiliseren en het thema levendig houden.

2.4.6 Veiligheid en welzijn op het werk

Op het gebied van veiligheid wordt de ingeslagen weg voortgezet. Stelselmatig wordt gezocht naar nieuwe manieren om veiliger te werken. Het Comité voor Preventie en Bescherming op het Werk (CPBW) komt een keer per maand samen. Sinds enkele jaren wordt er jaarlijks een evacuatieoefening gehouden.

Jaarlijks worden ook verschillende werknemers onderworpen aan een medisch onderzoek.

De adviserend geneesheer bracht zoals elk jaar verslag uit van zijn bezoek aan het M HKA.

2.4.7 Raad van Bestuur en Algemene Vergadering

In een tussentijds evaluatierapport oordeelde de Vlaamse administratie als volgt:

De werking van de bestuursorganen is goed uitgebouwd. Er wordt gewerkt met een brede groep van bestuurders die regelmatig samenkomt en haar controle- en beleidstaak kwalitatief invult. Er is aandacht voor de principes van goed bestuur, maar het aantal bestuurders kan een risico zijn naar een vlotte werkbaarheid.

In navolging van andere instellingen en organisaties besliste de Vlaamse regering om ook in de Vlaamse kunstinstellingen de decreetgeving inzake deugdelijk bestuur zo volledig en volwaardig mogelijk te introduceren. Het M HKA werd verzocht het nodige te doen en de verplichtingen aangaande de samenstelling van de bestuursorganen na te komen. De statuten van M HKA vzw werden conform de bepalingen in het decreet deugdelijk bestuur gewijzigd.

In juni legde de uittredende raad van bestuur de door de Vlaamse Regering voorgestelde wijziging van de statuten ter goedkeuring voor aan de Algemene Vergadering. Enkele leden onthielden zich bij de stemming en betreurden wat zijn noemden “het proces van herpolitisering” die instellingen moeten

ondergaan. Hiermee wilden ze een signaal geven aan de overheid. Het vereiste aanwezigheidsquorum werd niet bereikt om het voorstel tot wijziging van het maatschappelijk doel te kunnen goedkeuren.

In juni 2017 liep het mandaat van de 18 bestuursleden af. Het M HKA nam afscheid van dhr. Wouter De Ploey en dhr. Herman de Bode nam de fakkel over als voorzitter van het M HKA. Een nieuwe bestuurdersploeg trad aan. Drie bestuurders zagen hun mandaat verlengd. De bestuurders werden benoemd voor een termijn die loopt tot en met 31 oktober van het tweede volledige jaar na de algehele vernieuwing van het Vlaams Parlement.

Oud-voorzitter Ernest Van Buynder kreeg in 2017 als blijk van dank voor zijn jarenlange inzet voor het museum de titel van ere-voorzitter van het M HKA.

De nieuw geïnstalleerde raad kwam in september 2017 voor het eerst samen en is dan samengesteld uit zeven door de Vlaamse regering voorgedragen bestuurders. Er werden twee gespecialiseerde comités opgericht die de raad op specifieke terreinen zullen bijstaan, namelijk een *benoemings- en remuneratiecomité*, die de vereisten vaststelden waaraan de onafhankelijke bestuurders moeten voldoen op het vlak van bekwaamheden, kennis en ervaring, en een *auditcomité* dat onder meer verantwoordelijk is voor de bewaking van de financiële rapporteringen en de controle van interne en externe audit- en bedrijfsprocessen.

In het najaar werd de procedure voor de aanstelling van de onafhankelijke bestuurders opgestart. Dit resulteerde in oktober in een open oproep tot kandidaatstelling voor een mandaat van onafhankelijk bestuurder en de benoeming in december van vier nieuwe bestuursleden. In het licht van de uitdagingen waarvoor het M HKA in de volgende beleidsperiode staat, werd er beslist om hoog in te zetten en personen met topexpertises aan te trekken, namelijk twee internationale spelers uit het beeldende kunstveld die aan het hoofd staan van internationale topinstellingen, een bestuurder met een expertise op topniveau omtrent complexe projectstructurering en aansturing, en een vierde onafhankelijke bestuurder die juridisch breed onderlegd is en die een expert is op het terrein van openbare instellingen, auteurs- en successierechten.

De nieuwe raad van bestuur besliste om minimaal vijf keer per jaar samen te komen. Er werd afgesproken dat de raad in het kader van lopende dossiers of gesprekken, of inzake belangrijke inhoudelijke thema's klankbordwerkgroepen kan oprichten waarin externen kunnen zetelen met een hoge betrokkenheid en/of expertise ter zake.

De bestuursleden uit het buitenland engageerden zich om minimaal drie van de vijf vergaderingen per jaar bij te wonen, en zullen zich vanaf 2018 vertrouwd maken met hun nieuwe functie als bestuurder.

Het nieuwe bestuurdersteam is als volgt samengesteld:

- 7 bestuurders aangesteld op voordracht van de Vlaamse regering:
dhr. Herman De Bode (voorzitter), mevr. Yolande Avontroodt (ondervoorzitter), dhr. Joy Donné, mevr. Annick Garmyn, mevr. Liesbet Sommen, dhr. Jan Rombouts, dhr. Toon Wassenberg
- 4 onafhankelijke bestuurders:
dhr. Vasif Kortun, mevr. Katrien Mattelaer, dhr. Frederik Swennen, dhr. Eugene Tan

De leden van de raad van bestuur voeren hun mandaat onbezoldigd uit. De reis- en verblijfskosten van de onafhankelijke bestuurders worden vergoed door het M HKA.

De leden van de raad van bestuur zetten hun ervaring, competenties en netwerk in voor het M HKA. In 2017 lag de focus hoofdzakelijk op de herinrichtingswerken en het onderzoek rond het toekomsttraject voor het M HKA, een traject dat in 2016 door de toenmalige raad van bestuur werd opgestart en in 2017 i.s.m. TouchTime en IDEA Consult grondig werd voorbereid als antwoord op de vraag van Vlaams minister van Cultuur Sven Gatz (cf. *Studieopdracht voor onderzoek naar Infrastructurele noden van een Toekomstig Vlaams Hedendaags Kunstmuseum*).

In het voorjaar 2018 zal de locatie voor het nieuwe museumgebouw worden bekendgemaakt.

De Vlaamse Regering stelt twee regeringsafgevaardigden aan om toezicht uit te oefenen op de werking en de financiële situatie van het M HKA. Mevr. Kristina Houthuys is sinds 2010 afgevaardigde van de Vlaamse minister bevoegd voor Cultuur, en mevr. Karin Heremans, is sinds 2015 afgevaardigde van de Vlaamse minister bevoegd voor Financiën en Begroting.

De regeringsafgevaardigden worden op alle vergaderingen uitgenodigd en op dezelfde wijze als de bestuursleden in kennis gesteld van de dagorde en de voorbereidende stukken.

Beide afgevaardigden zetelen met raadgevende stem in de raad van bestuur.

De raad van bestuur kwam in 2017 vijf keer samen om het beleid uit te stippen en beslissingen te nemen. De vergaderingen vonden plaats op 31/01, 30/03, 21/06, 14/09, en 4/12.

De algemene vergadering werd in 2017 drie keer samengeroepen: in maart, juni en december, keurde het jaarverslag en de rekeningen goed, aanvaardde de benoeming of herbenoeming van de voorgedragen bestuurders, en stemde in met de begrotingen en beleidslijnen voor de komende jaren.

De vereniging telt op 5/12/2017 52 effectieve leden en 13 ereleden.

De ereleden zijn niet stemgerechtigd en worden uitgenodigd in maart bij de voorstelling van het jaarverslag.

De algemene vergadering aanvaardde in 2017 de toetreding van de volgende effectieve leden: mevr. Nadine Naeye, dhr. Joachim Pohlmann, dhr. Rolf Quaghebeur, dhr. Mark Vanvaeck, dhr. Herman De Bode, dhr. Joy Donné, mevr. Annick Garmy, mevr. Liesbet Sommen, dhr. Jan Rombouts, dhr. Toon Wassenberg, mevr. Vera Drozdik, mevr. Ariane Van Dooren, dhr. Axel Vandeputte, dhr. Bart Haest, dhr. Frederik Swennen, mevr. Katrien Mattelaer, dhr. Vasif Kortun en dhr. Eugene Tan.



3 Sociaal-economisch verslag van de werking

De cijfermatige gegevens hieronder vermeld, zijn een 'momentopname'.
Het betreft de aantallen en bedragen op 31/12/2017, m.a.w. geen gemiddelde
over het jaar.

3.1 OMZET Uitgaven versus inkomsten

	Totaal uitgaven	Totaal inkomsten	Groei % inkomsten	Resultaat van het boekjaar
2012	6.159.021,00	6.022.780,00	5,03	-136.241,00
2013	5.984.123,00	6.001.739,00	-0,35	17.616,00
2014	6.544.419,00	6.631.862,00	10,50	110.813,00
2015	6.286.962,00	6.479.171,00	-2,30	192.209,00
2016	5.980.166,00	6.166.035,00	-4,83	185.869,00
2017	6.600.297,00	6.429.225,00	4,27	-171.072,00

3.2 PERSONEEL Aandeel loonkosten in de totale uitgaven

	Totale uitgaven	Loonkost	% tav uitgaven – inv. subsidies
2012	6.159.021,00	3.376.286,00	54,8%
2013	5.984.123,00	3.587.109,00	59,9%
2014	6.586.992,00	3.607.886,00	54,8%
2015	6.286.962,00	3.420.643,00	54,4%
2016	5.980.166,00	3.414.992,00	57,1%
2017	6.600.297,00	3.557.001,00	53,9%

3.3 WERKINGSKOSTEN

Presentatie

	Totale Uitgaven	Presentatie	% totale uitgaven
2012	6.159.021,00	887.262,00	14,41%
2013	5.984.123,00	683.461,00	11,42%
2014	6.544.419,00	968.469,00	14,80%
2015	6.286.962,00	728.517,00	11,59%
2016	5.980.166,00	885.682,00	14,81%
2017	6.600.297,00	878.377,00	13,31%

ABCD

	Totale Uitgaven	ABCD	% totale uitgaven
2012	6.159.021,00	221.695,00	3,60%
2013	5.984.123,00	229.240,00	3,83%
2014	6.544.419,00	266.254,00	4,07%
2015	6.286.962,00	229.240,00	3,65%
2016	5.980.166,00	515.423,00	8,62%
2017	6.600.297,00	596.851,00	9,04%

Publiekswerking

	Totale Uitgaven	Publiekswerking	% totale uitgaven
2012	6.159.021,00	546.476,00	8,87%
2013	5.984.123,00	434.896,00	7,27%
2014	6.544.419,00	488.787,00	7,47%
2015	6.286.962,00	434.896,00	6,92%
2016	5.980.166,00	207.546,00	3,47%
2017	6.600.297,00	246.223,00	3,73%

Infrastructuur

	Huisvesting en onroerende infrastructuur	Qua afschrijving
2012	348.000,00	194.068,00
2013	207.569,00	195.202,00
2014	287.822,00	218.574,00
2015	302.411,00	203.104,00
2016	204.823,00	195.493,00
2017	315.323,00	366.706,00

3.4 GROEI SUBSIDIES EN TOELAGEN

jaar	Vl. Gem.	% groei	stad	% groei
2012	4.645.000,00	1,00%	118.348,00	73,02%
2013	4.726.000,00	1,74%	68.349,00	-42,25%
2014	4.727.000,00	0,02%	224.298,00	228,17%
2015	4.615.000,00	-2,37%	75.000,00	-66,56%
2016	4.661.000,00	1,00%	75.000,00	0,00%
2017	4.740.000,00	1,69%	75.000,00	0,00%

3.5 KUNSTENAARS

Werking met kunstenaars	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Actief ¹	129	162	165	389	358	303
Passief ²	641	644	997	509	561	503
Totaal	770	806	1162	898	919	806

¹ productie- en aanpassingen van nieuw werk, lezingen, symposia, voordrachten, kunstenaarsgesprekken, concerten...

² louter presentatie van de werken zonder interactie: ophangen kunstwerken, film- en videoprojecties...



4 Verwervingen – Bruiklenen 2017

4.1 AANKOPEN 2017

AANKOPEN VLAAMSE GEMEENSCHAP – M HKA 2017

- Guillaume Bijl
Sorry (Paddestoelen), 2016
- Marie Julia Bollansée
ROBOT FACTORY, 2017
- Kasper Bosmans
A Temporary Futures Institute, 2016
- Vaast Colson
Refund Painting, 2015
- Danny Devos
JOACHIM KROLL, AKA JOCKEL AKA DER RUHR KANNIBALE, 1993
- Aslan Gaisumov
Volga, 2015
- People of no consequence, 2016
- Jef Geys
Zwarte Overall, 1991
- Evgeny Granilshchikov
Unfinished Film, 2016
- Munich, 2016
- Panorama, 2016
- Gerard Herman
Installatie tentoonstelling in Galerij Trampoline, 2016
- Nikita Kadan
Spectators, 2016
- The Chronicle, 2016
- Luc Tuymans
The Arena, 2016
- Ben Vautier
Er is geen volk zonder taal, 1987
- Er is geen taal zonder cultuur, 1987
- Er is geen cultuur zonder avant garde, 1987
- Liliane Vertessen
MM Lola, 1983
- Peter Wächtler
Untitled (Rat), 2013
- Teddy Boy 2: Goofing around with friends: Getting Betty back at the headquarters of the Pimps 'I Cannot do it', 2015

EIGEN AANKOPEN M HKA 2017

— Alain Arias-Misson
My Other Selves, 2016

— Joseph Beuys
Affiches en fotos

— Guillaume Bijl
Politieker, 2016
— Nate Light, 2016

— Filip Collin
Puzzle Box, 2017

— François Curlet
Acné Cocktail, 2017
— Display 1986, 2017

— Els Dietvorst
Driftwood, 2015

— Nico Dockx
The Bastard Remix- curious publicaties, 2017
— Tribute to Marcel Broodthaers, 2017

— Lise Duclaux
l'Observatoire des simples et des fous, edition augmentée, 2017

— Rein Dufait
Dromend, 2017

— Izmail Efimov
30 tekeningen/aquarellen, 1993-2015

— Peter Fengler
For Harryette Mullen, 2017

— Jef Geys
L'Origine du Ciel, 2016
— Way to hell, 2017

— Kati Heck
Editie oogst Der Sähmann, 2016

— Suchan Kinoshita
Honingklok, 2017

— Jaqueline Mesmaeker
Conservation au bord de la Seine, 1984
— D'après Albrecht Dürer, 2017
— Fatum, 2012

— NICC-editiemap
Grafiek, 2017

— Yuki Okumura
Welcome Back, Gordon Matta-Clark, 2017

- Laure Prouvost
The Mushroom bum found down the tunnel, 2017
- Un masque, 2017
- Eye Sting, 2016

- Sven 't Jolle
Crunch time speculation, 2017

- Takis
Antigravity, 1990

- Koen Theys
Personal Odradek, 1997

- Luc Tuymans
Editie oogst Within, 2015

- Michaël Van den Abeele
Forked Apologies (Never oddor even), 2016

- Anne-Mie Van Kerckhoven
Middelheim editie, 2017

- Karel Verhoeven
A Maiden's Prayer, 2017

- Liliane Vertessen
There Are Snakes Everywhere, 2017

- Xu Zhen
Evolution, 2017

4.2 SCHENKINGEN 2017

- Evgeny Antufiev
Untitled, 2015
- Immortality Forever (Tolstoy)

- Guillaume Bijl
Object Trouvée, 1991

- Kasper Bosmans
Discipline, 2017

- Matthew Brannon
Talking While Eating, 2017

- Vaast Colson
You used to be part of something (public poster edition), 2017

- Jimmie Durham
The World, 2017

- Maen Florin
Karakter 'Commedia', 2016

- Ryan Gander
*(Ee Ouw Arh), 2017
- Kendell Geers
Political Abstraction (Isandlwana), 2017
- Liam Gillick
Tout va bien, 2017
- Evgeny Granilshchikov
Collages
- Hans Op de Beeck
Monument, 2017
- Alevtina Kakhidze
All Times News, 2015
- Jean Katambayi
Inertia – The Three, 2017
- Alexander Lee
Botanical Factory III, 2017
- Danny Matthys
Ping-Pang, 1985
- Scott Myles
Untitled (MORE), 2017
- Moshe Ninio
Kythira, 1996
- Max Pinckers
Zonder titel, 2017
- Sasha Pirogova
Biblimlen, 2013
- Sasha Pirogova
Motherland, 2016
- Tinka Pittoors
Lifestyle Storage, 2014-2017
- Richard Prince
Untitled (poster), 2016-2017
- Wilhelm Sasnal
Poor Spring, 2017
- Timothy Segers
'Knoop'

- Allan Sekula
Shop occupied by women clerks for eighteen months in dispute over pay. Rúa Príncipe, 1992/2014
- U.S. Army VIIth Corps en route from Stuttgart to the Persian Gulf, 1990/2014
- Doomed fishing village of Ilsan, 1993/2014
- Chief mate checking temperatures of refrigerated containers. Mid-Atlantic / Voyage 167 of the container ship / M/V Sea-land Quality from Elizabeth, New Jersey, to Rotterdam, 1993/2014
- Hammerhead crane unloading forty-foot containers from Asian ports. American President Lines terminal. Los Angeles harbour, 1992/2014
- Man salvaging bricks from a demolished waterfront warehouse, 1992/2014
- U.S. Army VIIth Corps en route from Stuttgart to the Persian Gulf, 1990/2014
- Panorama. Mid-Atlantic. Voyage 167 of the container ship M/V Sea-Land Quality from Elizabeth, New Jersey, to Rotterdam, 1993/2014
- Company golf course reserved for visiting shipowners. Hyundai shipyard, 1993/2014
- Shop occupied by women clerks for eighteen months in dispute over pay. Rúa Príncipe, 1992/2014
- Workers cleaning up chemical spill after refinery explosion, 1992/2014
- Koreatown, 1993/2014

- Allan Sekula
Affiche

- Thorvaldur Thorsteinsson
Icelandic Art

- Rirkrit Tirvanija
Untitled, 2017 (do we dream under the same sky), 2017

- Narcisse Tordoir
One Victory, 1997

- Thé Van Bergen
de patrijspoorten, 2017
- het graf, 2017

- Philippe Van Snick
Ping-Pong, 1972

- Angel Vergara
Vlaams Black

- Johannes Wohnseifer
Fractured Spectrum, 2017

- Akram Zaatari
The Third Window, 2017

- Arseny Zhilyaev
Musician/ess, s.d.

De collectiewerking wordt al vele jaren structureel ondersteund door de Vrienden van het M HKA via schenkingen.

Verwervingen 2017 via de Vrienden van het M HKA:

- Installatie 'Lifestyle Storage' van Tinka Pittoors
- Twee tekeningen van Thé van Bergen
- Artwork 'Untitled' van Evgeny Antufiev

4.3 WERKEN IN BRUIKLEEN AAN HET M HKA

Werken in langdurige bruikleen van de Vlaamse Gemeenschap

Patrick Van Caeckenberg

- Hemelpoort, 2003
KIO_2003_004

Werken in langdurige bruikleen van het National Museum of Contemporary Art Athens / EMST

Bia Davou

- Serial Structures, 1978
Inv. No. 261/01
- Sail – Odyssey, 1982
Inv. No. 261/02

4.4 BRUIKLENEN 2017

4.4.1 Langdurige bruiklenen 2017

Kabinet van de Vice-eersteminister en de Minister van Buitenlandse Zaken Institutionele hervormingen, FOD Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking
P&O Gebouwen buitenland Roerend Patrimonium – Kunst & Antiek, Karmelietenstraat 15, 1000 Brussel

- Patrick Van Caeckenbergh, *Tekening van Oude Bomen, winter 2010-2011*, BK7799_M503_1
- Patrick Van Caeckenbergh, *Tekening van Oude Bomen, winter 2010-2011*, BK7799_M503_3
- Patrick Van Caeckenbergh, *Tekening van Oude Bomen, winter 2010-2011*, BK7799_M503_2

EU-Berlaymont – European Commission, Office for infrastructure and logistics, 1049 Brussel

- Paul De Vree, *Fuga in r*, 1967, So330_04
- Paul De Vree, *Petite Histoire*, 1966, So330_06
- Paul De Vree, *Revolutie*, 1968, Moo160_1
- Paul De Vree, *Revolutie II*, 1972, BK3966
- Paul De Vree, *Toute predication*, 1966, BK7286_M238_01
- Paul De Vree, *Cime et Terre*, 1968, So330_13
- Paul De Vree, *Homage to Duchamp*, 1969, So330_14
- Paul De Vree, *London*, 1969, Moo160_2
- Paul De Vree, *Uilenspiegel – (H)Owl*, 1969, Moo160_4
- Paul De Vree, *Rose*, 1971, So330_23
- Paul De Vree, *Kissinger*, 1972, BRDV_05
- Paul De Vree, *Altijd nog hetzelfde spel op de wagen*, 1973, BRDV_02

- Voka, Kamer van Koophandel Antwerpen – Waasland,
Zetel Antwerpen, Markgrvestraat 12, 2000 Antwerpen
- Koen Broucke, *Menskunde*, 1998-1999, BK7196_M211A-J

- Hof Van Beroep, Waalsekaai 35A, 2000 Antwerpen
- Jean Bilquin, *Zonder titel*, 1985, So086
- Hugo De Clercq, *Mandala*, 1973, So108
- Bernard Pagès, *Crayon Petite Maille*, 1974, So022
- Bernard Pagès, *Crayon, Grande Maille*, 1974, So020
- Bernard Pagès, *Crayon Maille Moyen*, 1974, So021
- Bernard Pagès, *Doré, Grand Maille, petite pinceau*, 1974, So017
- Bernard Pagès, *Doré, Maille moyenne, petite pinceau*, 1974, So018
- Bernard Pagès, *Doré, petite Maille, petit pinceau*, 1974, So019
- Bernard Pagès, *Zonder titel (Grillage Triple Torsion Maille de 10 mm)*, 1971, So016
- Laurent Cruyt, *Zonder titel (testbeeld)*, s.d., So103
- Berlinde De Bruyckere, *Zonder titel*, 1994, BK6867_D
- Berlinde De Bruyckere, *Zonder titel*, 1994, BK6867_E
- J.C. Farhi, *Jack and Jill*, 1986, So136
- Dré Sprankenis, *Winipeg*, 1973, So219
- Thé Van Bergen, *Zwart-wit-zwart*, 1979, So225
- Georges Flips, *Cyclus*, 1988, So139
- L. Van Malderen, *Mégalithes 54 + 122 + 124*, 1979, So230
- L. Gerdes, *Schwarzes Bild VI*, 1987, So011
- L. Gerdes, *Schwarzes Bild VII*, 1987, So012
- Willy Van Sompel, *Ondergaand in het Westen*, 1983, BK5762_M87
- J. de Guimarães, *Ange Blue*, 1983, So005
- Daniel Dezeuze, *Claie inachevée*, 1974, So007
- Walter Swennen, *Zonder Titel 1*, 2005, Mo0120
- Walter Swennen, *Zonder Titel 2*, 2005, Mo0121

- UZA, Universitair Ziekenhuis Antwerpen, Wilrijkstraat 10, 2610 Wilrijk
- Korrie Besems, *Away, Away, Away*, 1988, BK5973
- Eduard Bal, *Zonder titel*, 1975, So076
- Eduard Bal, *Zonder titel*, 1975, So073
- Gilbert de Bontridder, *Tweeluik S77F*, 1977-1979, So073
- Gery De Smet, *Van Goeden Huize*, 1995, BK7290_M242A
- Dominique Stroobant, *H2/95*, 1978, So221
- Hugo Duchateau, *Project voor grote zaal – rust na de eerste laag*, 1977, So133

- UIA, Universiteit Antwerpen, Universiteitsplein, 2610 Wilrijk
- Pol Mara, *Niche de ma poule aux diamants*, 1980, So183
- Eddy Nolf, *Zonder titel*, 1978, So195
- Hugo Declercq, *Mandala*, 1973, So109
- Cel Overberghe, *Zonder titel*, 1958, So200
- Yves De Smet, *Hammering, snowing, eating & pouring*, 1973, So123
- Philippe Vandenberg, *Zonder titel*, 1981, So227

- Allen and Overy LLP, Antwerpen, België
- Jan en Paul Schietekat, *Herinnering aan een reis*, 1987, BK5575_M57
- Jan Cox, *Monastatos*, 1974, So491_29
- Nadia Naveau, *Nicholas Heracles*, 2012, So472
- Koen van den Broek, *190#1*, 2004, BK7658_M419
- Jan Vercruyssen, *LABYRINTH & Pleasure Gardens*, 1994-2001, BK7433_M290
- Laurent Cruyt, *Poetry of the Book*, 1990, So102_01
- Panamarenko, *copyright Panamarenko*, 2005, So340
- Gert Robijns, *Untitled (replica Frize)*, 2003, BK7521_M360

- Bernard Frize, *Ouverture (Overture)*, 1998, BK7521_M360
- Pieter Laurens Mol, *Specific Impulse*, s.d., BK5759_M84

Allen and Overy LLP, Brussel, België

- David Nash, *Crack and Warp Column*, 1996, BK6934_M166
- Gert Verhoeven, *Auto Mio*, 1998, BK7175
- Fik Van Gestel, *Toscana II*, 1995, BK6967_M176
- Henny Schrijver, *Innerlandscape Early Day*, 1986, VH0155
- Henny Schrijver, *Innerlandscape, Late at Night*, 1986, VH0154
- Luc Deleu, *Voorstel tot totale afschaffing van het verkeersreglement in Antwerpen*, s.d., Moo187
- Luc Deleu, *SATURNUS V. Voorstel de bestaande raketten te gebruiken om (nucleair) afval naar de zon te schieten*, 1975, So112
- Luc Deleu, *MONTREAL STADIUM (MODEL) Voorstel voor naakte Olympische spelen*, 1976, So113
- Luc Deleu, *Le PAQUEBOT 'FRANCE'. Voorstel tot recycling van de SS 'France' door ombouw tot ideeën transportschip na de installatie aldaar van de Europa Medium Universiteit*, 1970, So111
- Walter Swennen, *Zonder titel (God's voet)*, 1985, BK5123_M1
- Jean-Marie Bytebier, *Boom*, 1999, BK7044_M203
- Sergey Bratkov, *Portrait of the Lawyer and his wife*, 2000, BK7491_M343
- Walter Swennen, *Untitled*, 1982, BK5124_M2
- Koen van den Broek, *190#2*, 2004, So390
- Marina Abramovic, *Rest Energy*, 1981, BK5731_M79
- Jan Cox, *Papageno*, 1976, So491_32
- Jan Cox, *Papaeno*, 1976, So491_33
- Jan Fabre, *Roschacht*, 1995, BK7683_C
- Jacques Charlier, *Dessins Humoristiques (André Cadéré)*, 1975, BK5222_M35
- Tina Gillen, *Waterschute I*, 1999, BK7060_M206
- Robert Zandvliet, *Zonder Titel*, 1999, BK7042_M201

Vlaamse Overheid – Departement Internationaal Vlaanderen – Buitenland, Vlaams Huis Madrid, Spanje

- Juan Muñoz, *Conversation piece with a stick*, 1994, BK 6846/M148
- Joris Ghekiere, *Zonder Titel*, 2008, BK 7712/M461

Van Innis & Delarue, Kantoor Antwerpen, België

- Vaast Colson, *Het middelpunt van de belangstelling*, 2014, Moo212
- Panamarenko, *Reis naar Egypte I*, 1990, Moo081
- Panamarenko, *Reis naar Egypte II*, 1990, Moo082
- Ayman Ramadan, *The Situation is Fluid*, 2014, Moo210
- Koen van den Broek, *Orange Border*, 2001, BK7658_M420
- Peter Rogiers, *Zonder titel*, 1998-1999, BK7035_M194

Cabinet of Commissioner Marianne Thyssen, Employment, Social Affairs, Skills and Labour Mobility
European Commission, Brussels, Belgium

- Ana Torfs, *Toast*, 2003, BK7613_M384
- Koen van den Broek, *Zonder titel*, 2013, So490
- Panamarenko, *Blimp*, 2013, So480

The Maarten Van Severen Foundation / Design Museum Gent, België

- Luc Deleu, *Demonstratie van Schaal en Perspectief*, 1986, BK5500

Vlaamse Overheid – Kabinet van Vlaams minister cultuur, media, jeugd en Brussel Sven Gatz, Brussel, België

- Danny Matthys, *Terras*, 1974, So386
- Jean-Marie Bijtebier, *Untitled*, 1997, BK6945_M172
- Alain Arias-Misson, *The G D Public Poem*, 1968 – 2011, So446

- Alain Arias-Misson, *Poemx, the Baptismal Public Poem*, Knokke, 1970, So447
- Eddy De Vos, *Mexican Revolution*, 1996, BK7040_M199B
- Denmark, *Six Days a Week*, 1998, BK7201_M216
- Raoul De Keyser, *Zonder Titel*, 1988, BK5634_M66
- Raoul De Keyser, *Centrum*, 1991, So411
- Bert De Beul, *Zonder titel*, 1994, BK6921_M160C
- Michelangelo Pistoletto, *Zonder Titel*, 2004, Mo0036a
- Paul De Vree, *People*, 1974, BK3954
- Kerim Ragimov, *Human Project: Portrait n°13*, 1994 – 2003, So288
- David Claerbout, *Nasty Girl (Christmas Wishes)*, 2012, BK7806_M510
- David Claerbout, *Untitled (communist girl)*, 2012, BK7807_M511
- David Claerbout, *Untitled (Meditation without feet)*, 2012, BK7805_M509
- Berlinde De Bruyckere, *Zonder Titel* (selectie 3 tekeningen), 1994, BK6867
- Paul De Vree, *Love*, 1976, BK3350
- Thierry De Cordier, *Le discour Alpin*, 1987, BK5610_A
- Raoul De Keyser, *Maaigem en kabinet*, 1991, BK5914

UNAIDS, Zwitserland en Departement Internationaal Vlaanderen,
Brussel, België

- David Nash, *Vessel and Volume*, 1986, BK5493_M46
- Teun Hocks, *Untitled*, 1989, BK5909_M103

Kabinet van Vlaams Minister van Begroting, Financiën en Energie,
Meneer B. Tommelein
Kreupelenstraat 2, 1000 Brussel

- Eric Colpaert, *Les promeneurs*, 1987, BK5910_M104
- Hicham Benohoud, *Salle de classe (serie 2, 2000-2002)*, 2000-2002, BK7624_M392
- Thierry Renard, *Zon-en feestdagen*, 1999, BK7061_M207
- Danny Matthys, *Beneficio Guatemala*, 2010, So460_01
- Danny Matthys, *Close reading*, 201, So460_02
- Danny Matthys, *Massive Gold*, 1979 – 2010, So460_20
- Dmitry Gutov, *But, for true need – You heavens, give me that patience, patience I need. Or in a nutshell Patience*, 2013, So487
- Marin Kasimir, *Labor & Artifex*, 1989, BK7030_M190
- Marc Vanderleenen, *Zonder titel nr 2007*, BK7038_M197B
- Marc Vanderleenen, *Zonder titel nr 974*, BK7038_M197A

Staatssecretaris voor Bestrijding van de sociale fraude,
Privacy en Noordzee, Meneer Philippe De Backer
Finance Tower, Kruidtuinlaan 50 bus 155, 1000 Brussel

- Luc Tuymans, *Worshipper*, 2005, BK7641_M406
- Ricardo Brey, *Birthplace*, 2014, Mo0211
- Althea Thauberger, *Hiker's Bliss (not afraid to die)*, 2003, BK7565_M365
- Lidwien van de Ven, *Untitled*, 2000, BK7261_M231
- Ronny Delrue, *Zonder titel*, 1996, BK7027_M188A
- Ronny Delrue, *Zonder titel*, 1997, BK7027_M188B
- Ronny Delrue, *Zonder titel*, 1997, BK7027_M188C
- Bert De Beul, *Zonder titel*, 1993, BK6921_M160A

Burgemeester en Schepenen, Stad Tongeren, Ac Praetorium,
de heer Patrick Dewael
Maastrichterstraat 10, B-3700 Tongeren

- Jan Cox, *Herinneringen aan mijn kinderjaren*, 1980, So491_52
- Nicolàs Uriburu, *Project coloration Trafalgar Square Fountains*, 1974, So224
- Jan De Lauré, *Zonder titel*, 2014, BK7833_M528
- Hans Op de Beeck, *Merry Go Round*, 2005, U_081
- Ricardo Brey, *Birthplace*, 2014, Mo0211

Vlaamse Overheid, Agentschap Binnenlands Bestuur,
Afdeling Oost-Vlaanderen

Koningin Maria Hendrikaplein 70 bus 1, 9000 Gent

- Gery De Smet, *Sociale Controle*, 1998, BK7290_M242B
- Gery De Smet, *Kost en inwoon*, 2001, BK7290_M242C
- Gery De Smet, *Als bouwen kunst wordt*, 2001, BK7290_M242E
- Danny Matthys, *Vertikalen, begrenzing van weiland*, 1974, So318
- Marc Maet, *Het Hart*, 1984, BK7683_E

Vlaamse overheid – Kabinet van Viceminister-president van
de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Begroting, Financiën
en Energie, Annemie Turtelboom, Brussel, België

- Koen van den broek, *Madonna*, 2010, BK7803_M507
- Ben Vautier, *C'est le courage qui compte*, 1987, So027
- Sergey Bratkov, *Army Girls* (selectie van drie foto's), 2000, BK7492_M344

Kabinet Maggie De Block Minister van Sociale Zaken
en Volksgezondheid

Kruidtuinlaan 50 bus 175, 1000 Brussel

- Michel Mouffe, *La limite des anges*, 1999, BK7043/M202
- Wout Vercammen, *Massa's*, 1972, BK7837_M531
- Maha Maamoun, *Cairoscapes*, 2003, BK7835_M529 (3 van de 7)

Ambassade van België in India, New Delhi, India
50 n Shantipath, Chanakyapuri, New Delhi

- Boran Hansda, *Kanhu portrait*, 2008, BK7702_M452_C
- Boran Hansda, *Sidhu portrait*, 2008, BK7702_M452_B
- CK Rajan, *Untitled*, 1992-1996, BK7653_M416 (6 collages)

Ambassade van België: Algemene Afvaardiging van de Vlaamse Regering
Koninginnegracht 86, 2514 AJ Den Haag, Nederland

- Nadia Naveau, *Mr. Bunnykins Autumn Days*, 2008-2012, So473
- Jan Cox, *Oh! Those Voices*, Boston, 1972, So491_25
- René Heyvaert, *Untitled*, 1974-1981, So408_08
- René Heyvaert, *Untitled*, 1974-1981, So408_07
- René Heyvaert, *Untitled*, 1974-1981, So408_14
- Luc Tuymans, *Plant*, 2003, BK7678_M4334
- Paul De Vree, *A Rose*, 1964-1965, U_2002_3
- Paul De Vree, *Coscienza*, 1975, BK7615_M386
- Paul De Vree, *Rose*, 1971-1981, BK7287_M239_10
- Paul De Vree, *Het leven is een baccarat*, 1966-1981, BK7287_M239_02
- Paul De Vree, *Une autre histoire d'O*, 1966-1981, BK7287_M239_01
- Paul De Vree, *Homage to Mrs. Martin Luther King*, 1968-1979, BK7286_M238_04
- Paul De Vree, *Toute prédication*, 1966-1979, BK7286_M238_01
- Wout Vercammen, *Vlaams Landschap*, 1972, So234
- Panamarenko, *Pepto Bismo (studie)*, 1990-1995, P109
- Panamarenko, *Antwerpse Luchtschipbouw 4 juni-31 augustus 2005*, 2005
- Danny Matthys, *Zonder titel*
- Jan Vercruysse, *Fontaine/Lustre*, 1991, BK6098
- Jan Vercruysse, *Facile à Faire*, 1989, BK 6096
- Hans Op de Beeck, *Merry Go Round*, 2005, UFO_081
- Walter Swennen, *Zonder titel*, s.d., BK 7688_M440D
- Walter Swennen, *Zonder titel*, s.d., BK 7688_M440I
- Walter Swennen, *Zonder titel*, s.d., BK 7688_M440O
- Walter Swennen, *Zonder titel*, s.d., BK 7688_M440M

National Museum of Contemporary Art, Athens (EMST), Athens, Greece
Kallirois Av., 11743 Athens, Greece

- Danny Matthys, *Vivre D'Abord*, 1979, BK7573_M368
- Danny Matthys, *Brabantdam* 59, 1975,

Kabinet Geert Bourgeois, Minister-president van de Vlaamse Regering
en Vlaams Minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed
Martelaarslein 19, 1000 Brussel

- Fred Bervoets, *Liefde aan de Schelde*, 2007, BK7647_M411
- Fred Bervoets, *Zonder Titel*, 2009, So424_1
- Fred Bervoets, *Zonder Titel*, 2009, So424_2
- Fred Bervoets, *Zonder Titel*, 2009, So424_3

Kabinet Liesbeth Homans, Viceminister-president van de Vlaamse
Regering en Vlaams Minister van Binnenlands Bestuur, Inburgering,
Wonen, Gelijke Kansen en Armoedebestrijding
Arenbergstraat 7, 1000 Brussel

- Dan Van Severen, *Zonder Titel*, 1992, BK6055_M115

4.4.2 Tijdelijke bruiklenen 2017

Kunstmuseum Bern, Bern, Zwitserland
Elemental Gestures – Terry Fox / Bill Viola
03.03.2017 — 04.06.2017

- Terry Fox, *Lunita*, 1972, VH0056
- Terry Fox, *Hoc est corals meum*, 1972, VH0047

Hammer Museum, Los Angeles, Verenigde Staten
Radical Women: Latin American Art, 1960-1985
15.09.2017 — 01.01.2018

- Teresa Burga, *Autorretrato. Estructura. Informe*, 9.6.1972, 1972, BK7804_508

Hammer Museum, Los Angeles, Verenigde Staten
Walker Art Center, Minneapolis, Verenigde Staten
Whitney Museum of American Art, New York, Verenigde Staten
Jimmie Durham
29.01.2017 — 28.01.2018

- Jimmie Durham, *Jesus. Es geht um die Wurst*, 1992, BK6156_M136
- Jimmie Durham, *Treff*, 1992, So307
- Jimmie Durham, *Untitled*, 1991, BK6913_M159B
- Jimmie Durham, *Untitled (Armadillo)*, 1991, BK6913_M159A

Wiels – Centrum voor Hedendaagse Kunsten, Brussel, België
Le musée absent / Het afwezige museum / The Absent Museum
19.04.2017 — 13.08.2017

- Guillaume Bijl, *Project m.b.t. Kunstliquidatie*, 1977, BK7589_4
- Guillaume Bijl, *Project m.b.t. Kunstliquidatie*, 1977, BK7589_5
- Guillaume Bijl, *Project-Pleasure m.b.t. Rubensjaar*, 1977, BK7589_2
- Guillaume Bijl, *Project-Pleasure m.b.t. Rubensjaar*, 1977, BK7589_3
- Guillaume Bijl, *Project-Pleasure m.b.t. Cultuurverspreiding*, 1977, BK7589_1
- Guillaume Bijl, *Project-Pleasure m.b.t. Conformistische praat*, 1977, BK7589_6

Communauté d'Agglomération Pau-Pyrénées, Le Bel Ordinaire,
Billère, Frankrijk
Monts et Merveilles
18.01.2017 — 25.03.2017

- Hamlet Hovsepian, *Untitled*, 1976, So434_3

- Supermarket, Alternative Art Fair, Stockholm, Zweden
I.s.m. Club Solo Breda
23.03.2017 — 26.03.2017
— Michelangelo Pistoletto, *Intermediterraneo*, 2002, UFO2000_003
— Michelangelo Pistoletto, *Mar Rosso – Sedie Love Difference*, 2005, So455_a
— Michelangelo Pistoletto, *Mar Rosso – Sedie Love Difference*, 2005, So455_b
— Michelangelo Pistoletto, *Mar Rosso – Sedie Love Difference*, 2005, So455_c
— Michelangelo Pistoletto, *Mar Rosso – Sedie Love Difference*, 2005, So455_d
- Club Solo, Breda, Nederland
In Honour of the Dilettante
27.01.2017 — 05.03.2017
— Jef Geys, *ABC, école de Paris*, 1959, BK5408
- Club Solo, Breda, Nederland
Kunstvlaai – Playtime, de elastische tentoonstelling
21.05.2017 — 21.05.2017
— Vyacheslav Akhunov, *1 m²*, 2007, So438_1
- Club Solo, Breda, Nederland
Just Practice!
10.09.2017 — 08.10.2017
— Francis Alÿs, *When Faith Moves Mountains*, 2002, BK7510
- Gallery Sofie Van de Velde, Antwerpen, België
Live or Die
30.03.2017 — 21.05.2017
— Bruce Nauman, *Violent Incident-Man/Women Segment*, 1986, So061
- Museum E – Immaculata, Edegem, België
21.03.2017 — 21.09.2017
— Bernd Lohaus, *Grote Sculptuur*, 1986, BK5244
— Francis Alÿs, *When Faith Moves Mountains*, 2002, BK7510
— Kerim Ragimov, *Human Project: Portrait n° 16*, 1994-2003, So291
— Luc Tuymans, *Refribell*, 1981-1982, BK6979_05 tot BK6979_10
— Luc Deleu, *Le paquebot 'France'*, 1970, So111
— C.K. Rajan, *Untitled*, 1992-1996, BK7653_M416
— Sergey Bratkov, *Eurotel*, 2009, Mo0077_1
- Whitechapel Gallery, Londen, Verenigd Koninkrijk
A Handful of Dust
07.06.2017 — 03.09.2017
— Robert Filliou, *Poussière de poussière de l'effet Soutine (Le Groom)*, 1977, BK7424_M282
- Museum voor Hedendaagse Aboriginal Kunst, Utrecht, Nederland
Tracking Memories
21.01.2017 — 18.06.2017
— Danny Matthys, *All those colours to my dreams*, 2013, BK7826_M530
— Danny Matthys, *Chen en de wereld draait door*, 2014, BK7825_M529
- Buitenplaats Kasteel Wijlre
A Glimpse into the Universe of Gordo Matta-Clark
10.03.2017 — 02.07.2017
— Gordon Matta-Clark, *Brief*, 1977, UFO_094
— Gordon Matta-Clark, *Office Baroque: Photographic Documentation_8*, UFO_094
— Gordon Matta-Clark, *Office Baroque: Photographic Documentation_11*, UFO_094

- Gordon Matta-Clark, *Office Baroque: Photographic Documentation*_9, UFO_094
- Gordon Matta-Clark, *Office Baroque: Photographic Documentation*_14, UFO_094
- Gordon Matta-Clark, *Office Baroque: Photographic Documentation*_15, UFO_094
- Gordon Matta-Clark, *Office Baroque: Photographic Documentation*_17, UFO_094
- Gordon Matta-Clark, *Office Baroque: Photographic Documentation*_18, UFO_094
- Gordon Matta-Clark, *Office Baroque: Photographic Documentation*_22, UFO_094
- Gordon Matta-Clark, *Office Baroque: Photographic Documentation*_23, UFO_094
- Gordon Matta-Clark, *Office Baroque: Photographic Documentation*_25, UFO_094
- Gordon Matta-Clark, *Letter of the Belgian Association of Art Critics*, 1977, UFO_094
- Gordon Matta-Clark, *Boek*, 1987
- Gordon Matta-Clark, *Boek*, 1973
- Gordon Matta-Clark, *Brief met felicitaties voor de beste tentoonstelling in België tussen 1 juli en 31 oktober 1977 voor de tentoonstelling Gordon Matta-Clark*
- Gordon Matta-Clark, *Brief*, 1976
- Gordon Matta-Clark, *Brief naar Florent Bex*, 1977
- Gordon Matta-Clark, *Registered letter of Marcel Peeters nv to ICC*, 1977
- Gordon Matta-Clark, *Press Release Office Baroque*
- Gordon Matta-Clark, *Artikel over Gordon Matta-Clark in de Nieuwe Gazet*, 12.10.1979
- Gordon Matta-Clark, *Artikel Alte Schuppen wurden zu kühnen Skulpturen*, 1979

Marta Herford, Herford, Duitsland

The inner skin – Art and shame

04.03.2017 — 04.06.2017

- Marlene Dumas, *Indian Summer*, 1996, BK6911_M157B
- Marlene Dumas, *Mist-Cast*, 1996, BK6911_M157C
- Marlene Dumas, *Sailors Dream*, 1996, BK6911_M157D
- Marlene Dumas, *Slight Delight*, 1996, BK6911_M157E
- Marlene Dumas, *Blind Joy*, 1996, BK6911_M157A

Musée départemental de Flandre, Kassel, Frankrijk

Les animaux dans l'art contemporain

04.03.2017 — 09.07.2017

- Berlinde De Bruyckere, *In Flanders Fields*, 2000, BK7276_M235

IFFR, Rotterdam, Nederland

Nuts & Bolts

26.01.2017 — 04.02.2017

- Projector uit de collectie Robert Vrielynck: RV1_162: *DRGM*, 1920
- Projector uit de collectie Robert Vrielynck: RV1_167: *The Ideal*, 1906
- Projector uit de collectie Robert Vrielynck: RV1_163: *Lanterna Magica*
- Projector uit de collectie Robert Vrielynck: RV1_079: *Lanterne Riche*, 1885
- Projector uit de collectie Robert Vrielynck: RV1_001: *Lantern Tour Eiffel*, 1989
- Projector uit de collectie Robert Vrielynck: RV1_129: *Lanterna magica Fabriekje*, 1989
- Projector uit de collectie Robert Vrielynck: RV1_NGO: *Lanterna Magica*

Stad Herentals, Herentals, België

Reflecties 2

04.03.2017 — 26.03.2017

- Vanessa van Obberghen, *Tracing Cheikh Anta Diop*, 2014, So494
- Hans Op de Beeck, *Insert Coin – Highway Car*, 1999, BK7215
- Douglas Gordon, *Self Portrait (Kissing with Scopolamine)*, 1994, VHo282
- Du Wang, *Body Works (L'homme – Sein) (Lolo Ferrari)* 1997, So277
- Walter Swennen, *Zij die hier zijn, zijn van hier*, 2007, BK7649_M413
- Nadia Naveau, *Nicholas Heracles*, 2012, So472
- Panamarenko, *100.000 Revoluties/Minute Jet Turbine*, 1976, So067
- Raoul De Keyser, *Untitled*, 1988, BK5634_M66

De Leerexpert/Ziekenhuisschool, Antwerpen

20.01.2017 — 16.02.2017

- Panamarenko, *Poster Hayward Gallery – Bing*, 2000
- Panamarenko, *Poster Musée d'art et d'industrie – General Spinakis*, 1977
- Luc Deleu, *Saturnus V. Voorstel de bestaande raketten te gebruiken om (nucleair) afval naar de zon te schieten*, 1975, So112
- Marinus Boezem, *Jump, Deel II*, 1981, VHo172_1

Openluchtmuseum voor beeldhouwkunst Middelheim, Antwerpen, België

Some Time

27.05.2017 — 24.09.2014

- Richard Deacon, *Body of Thought*, 1988, BK5635_M67

Musée des Beaux-Arts de Caen, Caen, Frankrijk

L'attention au réel – Art flamand et hollandais

19.05.2017 — 10.09.2017

- Jan Fabre, *Mur de la Montée des Anges*, 1993, BK6146_M132

Kunstverein Hannover, Hannover, Duitsland

Anne-Mie Van Kerckhoven – What would I do in Orbit?

18.03.2017 — 14.05.2017

- Anne-Mie Van Kerckhoven, *Attributen en Substanties*, 1995, BK6894

Garage Museum of Contemporary Art, Moskou, Rusland

Garage Triennial of Russian Contemporary Art

10.03.2017 — 14.05.2017

- Taus Machacheva, *Way of an Object*, 2013, So504_1

CIAP, Hasselt, België

Onder Ons

04.03.2017 — 14.05.2017

- Jos De Gruyter & Harald Thys, *Parallellogram*, 2000, BK7618

Istanbul Biennial, Istanbul Foundation for Culture and Arts, Istanboel, Turkije

A good Neighbour

16.09.2017 — 12.11.2017

- Berlinde De Bruyckere, *Spreken*, 1999, BK7198_M213

Kunstmuseum Wolfsburg, Wolfsburg, Duitsland

Out of the Ordinary

09.04.2017 — 03.09.2017

- Hans Op de Beeck, *Location*, 1998, BK7216

- FOMU, Antwerpen, België
The Still Point of the Turning World – Between Film and Photography
23.06.2017 — 08.10.2017
 — Ana Torfs, *Du Mentir-Faux*, 2000, BK7509
- Museum E – Immaculata, Edegem, België
24.11.2017 — 24.05.2018
 — Wim Delvoye, *Betonmolen*, 1993
 — Wim Delvoye, *Twee Delftse Butaanflessen*, 1988
 — Ria Pacquee, *The Girl who was never asked to marry*, 1981, K5218_M31B
 — Alexander Rodchenko, *The Live Badge*, 1936, BK5218_M31C
 — George Smits, *Ercola – Vrije Inkom*, 1973
 — Vaast Colson & Denys Tyfus, *Het Middelpunt van de belangstelling*, 2014
- Kohta – Helsinki, Finland
Donna Kukama, NOT YET (and nobody knows why not)
16.11.2017 — 02.12.2017
 — Donna Kukama, *NOT YET (and nobody knows why not)*, 2008, So496
- MAMAC – Musée d'Art Moderne et d'Art Contemporaine de Nice,
 Nice, Frankrijk
A propos de Nice, 1947-1977
23.06.2017 — 22.10.2017
 — Robert Filliou, *Telegrammen*, 1966-2016, Moo240_01-08
- Design Museum Gent, Gent, België
Rechts/Averechts
16.07.2017 — 01.10.2017
 — Guy Mees, *Imaginair Ballet*, 1998, BK7206
- YARAT – Contemporary Art Space Public Union, Bakoe, Azerbeidjan
Suns and Neons above Kazakhstan
06.06.2017 — 15.10.2017
 — Rustam Khalfin, *Northern Barbarians, part 1: Bride and Groom*, 2000, So439_1
 — Rustam Khalfin, *Northern Barbarians, part 2: Love Races*, 2000, So439_2
- WARP, Sint-Niklaas, België
Tricksters
29.06.2017 — 06.08.2017
 — Paul De Vylder, *Salle Julien Lahaut*, 1992, BK6020
- Art Museum of Estonia Foundation, Tallinn, Estland
Travellers: Voyage and Migration in New Art from Central
 and Eastern Europe
25.08.2017 — 07.01.2018
 — Taus Makhacheva, *Types de Caucase*, 2013, So504_3
- CC De Ververij, Ronse, België
Connected/Disconnected
23.09.2017 — 08.10.2017
 — Maria Julia Bollansee, *Robot Factory*, 2016, BK007945
- CC De Ververij, Ronse, België
Muziekbos 1
21.10.2017 — 26.11.2017
 — Panamarenko, *Reis naar de Sterren*, 1979, BK7899
 — Panamarenko, *Vogelmarkt*, 2005

- Gdanska City Gallery, Gdansk, Polen
Everyone Has a Book Inside Them
18.06.2017 — 02.07.2017
Selection of artist novels
- Centre for Contemporary Art Ujazdowski Castle, Warschau, Polen
The Booklovers
01.04.2017 — 10.06.2017
Selection of artist novels
- CCA Glasgow, Glasgow, Verenigd Koninkrijk
The house That Heals The Soul
22.07.2017 — 03.09.2017
Selection of artist novels
- Le FRAC Franche-Comté, Besançon, Frankrijk
Montag ou la Bibliothèque à Venir
15.10.2017 — 01.04.01.2018
Selection of artist novels
- Leopoldmuseum Privatstiftung, Wenen, Oostenrijk
Jan Fabre – Stigmata, Performances & Actions 1976-2013
07.07.2017 — 27.08.2017
— Jan Fabre, *Action Cleaning the Museum*, 1979, So371
— Jan Fabre, *Galerij Workshop/Buried (Homage to Pieter Engels)*, 1979, So361
— Jan Fabre, *Gevonden (Burglaries & Street Fights)*, 1978, So359
— Jan Fabre, *Koop bij Jan Fabre (Bill us later)*, 1979, So356
— Jan Fabre, *Art Love – Jan Fabre – Luc Vermeulen – Frits Francken Gallery (T.W.C.), Essential Multiple*, 1980, So357_1
— Jan Fabre, *Masterpiece on vertical piano*, 1996, So369
— Jan Fabre, *Action: Bic Art Propaganda invitation*, 1979
— Jan Fabre, *Action: Bic Art Propaganda Dali-Ilad*, 1979
— Jan Fabre, *Ilad of the Bic Art*, 1980
— Jan Fabre, *Homo Fabere catalogue*, 1981
— Jan Fabre, *Homo Fabere poster*, 1981
- Fundacio Antoni Tàpies, Barcelona, Spanje
Allan Sekula. Collective Sisyphus
14.06.2017 — 25.09.2017
— Allan Sekula, *Ship of Fools*, 1999-2000/2010, BRAS_11
(selectie van 17 geframede prints)
— Allan Sekula, *The Dockers' Museum*, 2010-2013, BRAS_08
(selectie van 89 'objects of interest')
- Centre Pompidou, Parijs, Frankrijk
Après
06.09.2017 — 18.09.2017
— Andrey Monastirsky, *The Slogan*, 1978, M00039
- Centro Andaluz de Arte Contemporáneo – CAAC, Sevilla, Spanje
A Thousand Roaring Beasts: Display Devices for a Critical Modernity
19.10.2017 — 04.03.2018
— Sara Van der Heide, *Art History*, 2011, VH0320

Instituto Italiano di Cultura, Brussel, België
Alberto Scodro – Paul De Vree: Cime et t+erre
01.06.2017 — 30.07.2017

- Paul De Vree, *Maskers*, 1972-2002, (10 doeken van 12: So330_27 tot So330_38)
- Paul De Vree, *Cime et t+erre*, 1971, So330_13
- Paul De Vree, *Ou est l'erreur?*, 1966-1981, So330_02
- Paul De Vree, *Buildings*, 1968, BK3960

HETPALEIS, Antwerpen, België
De tuin van het Paleis
01.09.2016 — 09.01.2017

- Francis Alÿs, *When Faith Moves Mountains*, Lima, Peru, April 11, 2002, BK7510
- Luc Deleu, *SATURNUS V. Voorstel de bestaande raketten te gebruiken om (nucleair) afval naar de zon te schieten*, 1975, So112
- Luc Deleu, *MONTREAL STADIUM (MODEL) Voorstel voor naakte Olympische spelen*, 1976 te Montreal, 1976, So113
- Luc Deleu, *Le PAQUEBOT 'FRANCE'. Voorstel tot recycling van de SS 'France' door ombouw tot ideeëntransportschip na de installatie aldaar van de Europa Medium Universiteit*, 1970, So111
- Paul Van Hoeydonck, *Fallen Astronaut*, 1971, So456

Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België, Brussel, België
Magritte, Broodthaers en de Hedendaagse Kunst
13.10.2017 — 18.02.2018

- Barbara Kruger, *We Are Not What We Seem*, 1988, BK5859_M99
- Jan Vercruyssen, *La Feinte*, 1982, BK6855
- James Lee Byars, *The Intellectual Murderer Shoes*, 1975, BK7671_M426

Museum E – Immaculata, Edegem, België
01.10.2016 — 01.02.2017

- Gordon Matta-Clark, *Doors Crossing*, 1977, BK7593_M374
- Gordon Matta-Clark, *Office Baroque*, 1977, Mo0028
- Ria Pacquée, *Zes foto's van verschillende performances 1982-1988*, 1989, BK5760_M85
- Guillaume Bijl, *Fragment uit '65 belangrijke en minder belangrijke foto's van de 2e helft van de 20e eeuw*, 2015, Mo0253
- Vahram Aghasyan, *The Ruins of Our Times*, 2007, BK7728_M477
- Panamarenko, *Pastille-motor*, 1991, BK6151_M133
- Sergey Bratkov, *Eurohotel*, 2009, Mo0077_01
- Hubert Kiecol, *Tisch mit 10 Häusern*, 1986, BK5208_M21
- Jos De Gruyter en Harald Thys, *The Spinning Wheel*, 2002, BK7619

Museum Abteiberg, Mönchengladbach, Duitsland
Anne-Mie Van Kerckhoven – What would I do in orbit?
07.11.2016 — 31.05.2017

- Anne-Mie Van Kerckhoven, *Attributen en Substanties*, 1995, BK6894

Frans Masereel Centrum, Kasterlee, België
Jan Cremer / The Multiplier
18.11.2016 — 30.04.2017

- Barbara Kruger, *We are not what we seem*, 1988, BK5859_M99

- Koka Ramishvili, *Change*, 2005, So435_1
 - Anne-Mie Van Kerckhoven, *Nursing activities, direct (verpulveren)*, BK7039_M198
 - Sasha Pirogova, *Biblimlen*, 2013, So546_01
 - René Heyvaert, *Untitled*, 1981, So393
 - Zhenzhong Yang, *I will die*, 2000, BK7715_M464
 - Jan Van Imschoot, *Ladyboy – Curleyman I*, 2007, BK7694_M445
 - Carla Arocha, *Screen*, 2006, BK7640_M406
 - Guy Mees, *Water te water*, 1970, So278
 - ORLAN, *Le petit chevalet montrant le constat complété et le flacon*, 2015, UFO2013_019_4
 - Luc Deleu, *In 80 dagen rond de wereld - around the world in 80 days Weber – Madrid – Weber*, 1993, BK6974_A
 - Taus Makhacheva, *Thightrope*, 2015, So504_2
 - Jacques Lizène, *Chaise Découpé*, 1964, Moo144
 - Suchan Kinoshita, *Honingklok*, 2017, Moo296
 - Viktor Alimpiev, *Ode*, 2001, BK7800_M504
 - Jef Geys, *!VROUWENVRAGEN?*, 1965, BK7523_M362
 - Johanna Kendl, *Ohne titel (Who's Got the Big Picture)*, 2006, BK7594_M375
 - Ria Pacquée, *Inch 'Allah*, 2005, BK7525_M364
 - Sheila Gowda, *Down Under*, 2009, Moo132
 - Van den Abeele, *Birth of a Nation*, 2003, Moo053
 - Pascale, Marthine Tayou, *Vlag*, s.d., So385
 - Christophe Terlinden, *EU Vlag*, 1999, BK7626_M394
 - Liliane Vertessen, *There Are Snakes Everywhere*, 2017, Moo290
 - Angel Vergara, *Maison Belge Supermarché de l'année*, 2001, BK7283_M236
 - Vaast Colson, *You used to be part of something*, 2005, BK7610_M381
 - Vaast Colson, *1 hour 30 minutes sculpture*, 2003, BK7612_M383
 - Vanessa Van Obberghen, *Tracing Cheikh Anta Diop*, 2014, So494
 - Marina Abramovic & Ulay, *Anima Mundi (Bangkok)*, 1983, BK5732_M80
 - Narcisse Tordoir, Brehim Konê, Alioune Bâ, *L'Africeur de Bogolan*, 2014, So514
-



5 Bezoekersaantallen 2015-2016-2017

Aantal bezoekers 2015	M HKA Individuele bezoekers ¹	M HKA Deelnemers bemiddelings-activiteiten ²	Cinema Zuid Individuele bezoekers ³	Cinema Zuid Deelnemers bemiddelings-activiteiten ⁴	Totaal
januari	12.612	1.998	2.200	731	17.541
februari	11.650	1.736	2.162	1.504	17.052
maart	11.101	1.862	2.609	969	16.541
april	3.718	833	2.531	401	7.483
mei	4.060	627	1.618	392	6.697
juni	2.100	233	1.067	0	3.400
juli	2.792	41	2.177	90	5.100
augustus	6.073	74	3.463	0	9.610
september	2.712	255	1.583	56	4.606
oktober	3.099	784	1.728	797	6.408
november	3.501	779	1.937	579	6.796
december	2.917	356	2.173	192	5.638
Totaal	66.335	9.578	25.248	5.711	106.872

1 Deelnemers aan evenementen (voor zover een bezoek aan de tentoonstellingen onderdeel uitmaakte van de evenementen) en Museumnacht zijn inbegrepen.

2 Deelnemers die gereserveerd hebben voor een bemiddelingsactiviteit: museumbrunch, wandelgesprek, rondleidingen in vrije tijd en onderwijstijd, ateliers en workshops voor kinderen en bezoek aan Panamarenkoku.

3 Deelnemers aan evenementen zoals Museumnacht zijn inbegrepen, alsook gereserveerde privévoorstellingen.

4 Deelnemers van activiteiten geprogrammeerd door bemiddeling: filmvoorstellingen onderwijs, lezingen en filmvoorstellingen kinderen.

Aantal bezoekers 2016	M HKA Individuele bezoekers ¹	M HKA Deelnemers bemiddelings-activiteiten ²	Cinema Zuid Individuele bezoekers ³	Cinema Zuid Deelnemers bemiddelings-activiteiten ⁴	Totaal
januari	3.725	523	2.146	2.520	8.914
februari	7.161	795	1.844	964	10.764
maart	5.921	850	1.835	715	9.321
april	4.434	922	1.996	857	8.209
mei	5.513	949	1.282	233	7.977
juni	4.342	283	1.167	121	5.913
juli	3.085	88	1.189	0	4.362
augustus	7.415	50	3.980	0	11.445
september	9.540	405	1.452	125	11.522
oktober	7.275	609	1.312	453	9.649
november	10.320	829	1.803	1.358	14.310
december	8.935	408	1.831	209	11.383
Totaal	77.666	6.711	21.837	7.555	113.769

1 Bezoekers aan extra muros-tentoonstellingen, evenementen (voor zover een bezoek aan de tentoonstellingen onderdeel uitmaakte van de evenementen) en Museumnacht zijn inbegrepen.

2 Deelnemers die gereserveerd hebben voor een bemiddelingsactiviteit: museumbrunch, wandelgesprek, rondleidingen in vrije tijd en onderwijstijd, ateliers en workshops voor kinderen en bezoek aan Panamarenkoku.

3 Deelnemers aan evenementen zoals Museumnacht zijn inbegrepen. De cijfers van de gereserveerde privévoorstellingen werden niet meer in dit overzicht opgenomen, maar staan nu onder de aparte rubriek 5.3 BEZOEKCIJFERS – ZAALVERHUUR CINEMA ZUID EN M HKA ZONDER BEZOEK AAN TENTOONSTELLINGEN 2016.

4 Deelnemers van activiteiten geprogrammeerd door bemiddeling: filmvoorstellingen onderwijs, lezingen en filmvoorstellingen kinderen.

Aantal bezoekers 2017	Individuele bezoekers betalend	Individuele bezoekers gratis	Bezoekers tentoonstellingen EXTRA MUROS	Totaal
januari	6.615	1.261	13.000	20.876
februari	3.686	1.179		4.865
maart	3.433	0		3.433
april	4.745	7.596		12.341
mei	5.907	7.303		13.210
juni	3.540	5.351		8.891
juli	4.815	3.830		8.645
augustus	4.164	13.581		17.745
september	4.475	5.370		9.845
oktober	6.349	10.004	3.000	19.353
november	7.576	8.013		15.589
december	6.328	6.570		12.898
Totaal	61.633	70.058	16.000	147.691

TOELICHTING

EXTRA MUROS:

- Januari: 'Urgent Conversations - Athene - Antwerpen' in EMST Athene tot 29 januari 2017
- Oktober: 'SUPERDEMOCRATIE - De Senaat de Dingen' in de Senaat van 1 t.e.m. 31 oktober 2017

Bezoekers aan evenementen (voor zover een bezoek aan de tentoonstellingen onderdeel uitmaakte van de evenementen) en Museumnacht op zaterdag 05.08.2017 zijn inbegrepen.

Deelnemers die gereserveerd hebben voor een bemiddelingsactiviteit: museumbreak, wandelgesprek, rondleidingen in vrije tijd en onderwijstijd, ateliers en workshops voor kinderen, bezoek aan Panamarenkhuys, filmvoorstellingen onderwijs, lezingen en filmvoorstellingen kinderen zijn inbegrepen.



6 M HKA Tentoonstellingen

6.1 A TEMPORARY FUTURES INSTITUTE 28.04 — 17.09.2017 M HKA, Antwerpen | 2^e verdieping

Tijdens het voorjaar en de zomer van 2017 presenteerde het M HKA een tentoonstelling die ‘meer dan een tentoonstelling’ wilde zijn. ‘**Een tijdelijk toekomsteninstituut**’ vormde het museum om tot een laboratorium of werkatelier dat twee contexten – die bepaalde aspecten met elkaar gemeen hebben – samenbracht: kunst en toekomststudies.

Het initiële idee van de organisatoren, M HKA's senior curator **Anders Kreuger** en de Antwerpse professionele futuriste **Maya Van Leemput**, bestond uit het vergelijken van elkaars speculatieve domeinen. Misschien zijn het disciplines, misschien ook niet. Hoe verhouden kunst en toekomststudies zich tot werkelijke kennis? In de kunst wordt het concept en de praktijk van de wetenschap altijd betwist: soms ondergewaardeerd, soms overschat, vaak in conflict met denken en voelen. In toekomststudies is het gewenste kennisobject – de verschillende toekomsten die misschien zouden kunnen bestaan – per definitie altijd afwezig, omdat het nog niet bestaat.

Omdat we de museale presentatievorm in vraag wilden stellen, dachten we dat het plezierig en slim zou zijn om zowel kunstenaars als professionele futuristen uit te nodigen (uit deelgebieden zoals alternatieve toekomststudie, design-toekomststudie, postnormale toekomststudie en technologie-toekomststudie) om gedurende een paar maanden bij te dragen tot, en deel te nemen aan, een gemeenschappelijk project. Vandaar de titel: *Een tijdelijk toekomsteninstituut*.

Vanuit curatorieel oogpunt was het interessant om mogelijke toekomsten als thema van een tentoonstelling te nemen, en over de toekomst van het tentoonstellingmaken zelf na te denken. Vanuit een toekomstperspectief is het interessant om te zien hoe kunstenaars beelden van mogelijke toekomsten kunnen creëren en overbrengen, en de betekenissen en methoden van de toekomststudie op zich in vraag stellen.

Als ordenend principe voor de tentoonstelling besloten we om gebruik te maken van een benadering die haar oorsprong vindt in de Manoa School of Future Studies van de Universiteit van Hawaï in Honolulu. Sinds de late jaren 1960 werkt professor **James Dator** aan een analytisch en scenario-ontwikkelingsmodel, de ‘**vier toekomsten**’.

Alle medewerkers van *Een tijdelijk toekomsteninstituut* werden gevraagd rond een van de vier thema's te werken: **voortzetting** (of aanhoudende groei), **ineenstorting** (als concept op zich, maar ook als een mogelijk begin van iets nieuws), **discipline** (hetzij van bovenaf, zoals in autoritaire samenlevingen, of van onderen uit, zoals bij activistische bewegingen) en **transformatie** (met bijzondere aandacht voor de mogelijke toekomstige rol van kunstmatige intelligentie).

Het was de bedoeling om ervoor te zorgen dat elk toekomstscenario door ten minste een kunstenaar en een niet-kunstenaar werd behandeld. De tentoonstelling werd daarom ook georganiseerd in afzonderlijke eenheden, met daarrond een door kunstenaar **Alexander Lee** (1974, Frans-Polynesië) speciaal in opdracht gebouwde set.

De uitgenodigde kunstenaars waren **Nina Roos** (1956, Finland) en **Darius Žiura** (1968, Litouwen) voor ‘voortzetting’; **Michel Auder** (1944, Frankrijk/U.S.) en **Simryn Gill** (1959, Maleisië/Australië) voor ‘ineenstorting’; **Miriam Bäckström** (1967, Zweden) en **Kasper Bosmans** (1990, België) voor ‘discipline’; **Guan Xiao** (1983, China) en **Jean Katambayi** (1974, Democratische Republiek Congo) voor ‘transformatie’.

Maya Van Leemput (1969, België) droeg ook bij tot de tentoonstelling, onder het thema ‘voortzetting’. De professionele futuristen die werden uitgenodigd zijn **Meimei Song** (1966, Taiwan) voor ‘ineenstorting’; het **Centre for Postnormal Policy and Futures Studies** (Londen/Chicago), bestaande uit **Ziauddin Sardar** (1951, Pakistan/UK) en **John Sweeney** (1977, U.S.) voor ‘discipline’; en **Stuart Candy** (1980, Australië/Canada) voor ‘transformatie’.

Een tijdelijk toekomsteninstituut bevatte ook enkele tijdelijke presentaties. De eerste presentatie was een selectie aquarellen van **Izmail Efimov** (Republiek van Mari El, Russische Federatie, 1946), die werden aangekocht voor de M HKA-collectie. Efimov, die in het midden van de jaren 1970 actief was als socialistisch-realistisch schilder, is nu een van de meest originele etno-futuristische kunstenaars. Deze term werd uitgevonden in de jaren 1980 in Estland. In de jaren 1990 nemen de Fins-Oegrische regio's van Europees Rusland deze term over als naam voor een nieuwe culturele beweging, 'leunen op het verleden, werken voor de toekomst'.

De tweede tijdelijke presentatie was vanaf midden juni te zien. *Prelude: Een wevende generatie* stelde objecten van een nieuwe generatie architecten uit de Lage Landen tentoon die refereren aan lopend onderzoek naar en modellen van toekomstige projecten. Deze presentatie maakte deel uit van een tentoonstelling in het Deutsches Architekturmuseum in Frankfurt am Main in 2016 en werd ontwikkeld door het Vlaams Architectuurinstituut.

Een tijdelijk toekomsteninstituut maakte deel uit van de serie 'The Uses of Art', mogelijk gemaakt met steun van de Europese Unie via de museumfederatie **L'Internationale**, waarvan het M HKA een van de oprichters is. Andere leden van de federatie zijn onder andere MACBA in Barcelona, Moderna Galerija in Ljubljana, Reina Sofía in Madrid, SALT in Istanbul en Ankara en het Van Abbemuseum in Eindhoven.

Het bemiddelingsteam van het museum was vanaf het begin betrokken bij het uitwerken van de inhoud en de vorm van het project. Het was ons doel een (hopelijk breder) en ander publiek aan te trekken dan de gebruikelijke M HKA-bezoeker. We hoopten een verscheidenheid aan groeperingen en organisaties te kunnen betrekken bij het creëren van activiteiten in en tijdens de tentoonstelling, waarbij bezoekers aangemoedigd werden om meer dan eens langs te komen.

Het publieksprogramma bij *Een tijdelijk toekomsteninstituut* was een reeks **workshops** waarin thema's aan bod kwamen die te maken hebben met toekomsten: Antwerpen, kennis, diversiteit, mode, de welvaartsstaat. Elke workshop duurde drie uur en werd gegeven door een professionele futurist.

- ANTWERP
30.04.2017 (tijdens het openingsweekend)
Samen met de vooruitziende designstuido Pantopicon › onderzoek welke mogelijke toekomsten de stad Antwerpen staat te wachten.
- KNOWLEDGE
10.05.2017 (tijdens de onderwijsnocturne)
Vanuit trends en onzekerheden en onder professionele begeleiding van Erica Bol (conscious future designer) werden er scenario's uitgewerkt voor mogelijke toekomsten van het onderwijs.
- DIVERSITY
20.05.2017 (tijdens het Antwerp Art Weekend)
De derde workshop in het kader van de tentoonstelling werd geleid door Dr. Maya Van Leemput van de Erasmus Hogeschool in Brussel en M HKA's senior Curator Anders Kreuger.
- WELFARE STATE
02.06.2017
Samen met Nik Baerten van Pantopicon en Ive Marx van de Universiteit Antwerpen.

- FASHION
05.08.2017
Tijdens de Museumnacht kon je mee nadenken over de mogelijke toekomsten op gebied van mode.
- CONFERENTIE DDT (Design, Develop, Transform)
15 — 17.06.2017
Een belangrijk onderdeel van het project was de **internationale toekomstenconferentie** in Brussel en Antwerpen van 15 tot en met 17 juni 2017. Deze werd georganiseerd door Maya Van Leemput in haar hoedanigheid van senior onderzoeker bij het Centre for Applied Futures Research van de Erasmushogeschool Brussel. Zowel de **World Futures Studies Federation** (een 'globale spitsgroep' van academische toekomststudies) en de **Association of Professional Futurists** (een internationale, maar vooral Noord-Amerikaanse groep futuristen die werkzaam is in zowel zakelijke als non-profit contexten) waren partners van de conferentie. Op vrijdag en zaterdag werd het evenement een 'niet-conferentie' binnen de tentoonstelling in het M HKA.
- ALEXANDER LEE: THE BOTANICAL FACTORY III
Workshops op 18 en 23.07.2017 en 10, 18 en 19.08.2017 telkens van 14-17 u.
De kunstwerken van Alexander Lee bedekten bijna alle muren van de tentoonstelling 'A Temporary Futures Institute'. Tijdens een reeks workshops maakte de kunstenaar nieuwe prints met behulp van bladeren van de broodvruchtboom en heel veel verf. Deze workshops waren gratis, mits geldig museumticket.

PERSAANDACHT

NATIONAAL

- Het Laatste Nieuws
- De Morgen
- Gazet van Antwerpen
- Live-uitzending van Happy Hour (Klara)

INTERNATIONAAL

- Metropolis M
- The Purpose Of It
- Kunstaspekte
- Harper's Bazaar Arabia
- Frieze
- Equilibriarte
- Artinfo
- Descubrir el Arte
- Tiroler Tageszeitung
- artnet News
- atractivoquenobello

RP ONLINE

- FashionNetwork.com
- Monopol
- FAD Magazine
- La Stampa
- feuilletonfrankfurt.de
- La Gazette Drouot
- WIRED
- Connaissance des Arts
- Artribune
- art das Kunstmagazin
- Artforum

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

VOLWASSEN BEZOEKERS

- Muurtekst poster (NL, EN, FR)
- Posters per thema (NL, EN, FR)
- Context posters (NL, EN, FR)
- Poster per kunstenaar/kunstwerk (NL, EN, FR)
- Bemiddelingsbrochure in de vorm een gevouwen A3 met uitleg de tentoonstelling, de vier toekomstperspectieven, de kunstenaars, futuristen en de werken.
- Ensembles.org (NL, EN, FR)
- Storypix
- video op ARTtube

GROEPEN

- Rondleidingen in NL, EN, FR, DU

GEZINNEN

- Salon ingericht mede door Jongbloed!
- de jongerencrew van het KMSKA en het M HKA
- Speel voor VLIEG

GIDSEN

- Extra inhoudelijk opleidingsmoment door Anders Kreuger
- Workshop voor gidsen en Jongbloed!
- Door Maya Van Leemput

De tentoonstelling *Joseph Beuys – Groeten van de Euraziat* onderzocht zowel de activiteiten van Beuys in Antwerpen in de jaren zestig en zeventig, als zijn relevantie voor een nieuwe generatie.

Joseph Beuys was in de jaren zestig en zeventig actief in Antwerpen via zijn connectie met de Wide White Space Gallery, voor wie hij een belangrijke referentie was. Hier werd – naast zijn vele tentoonstellingen – op 9 februari 1968 *Eurasiestab* (*Eurazische Staf*) gepresenteerd, een performance in samenwerking met Henning Christiansen. In deze presentatie werd Beuys in de eerste plaats beschouwd als een kunstenaar die niet alleen actief was in Antwerpen (waar hij andere sleutelfiguren uit de naoorlogse avant-garde ontmoette, zoals Marcel Broodthaers en Panamarenko), maar ook in België een sterke invloed had, en vaak op wijzen die grotendeels vergeten zijn.

De tentoonstelling benaderde Beuys als een figuur die kunst maakte op een manier die in strijd was met de logica en hegemonie van het modernisme. Hij was in zekere zin de belichaming van het anti-modernisme. Op basis van zijn *Eurasiestab*-performance onderzocht de tentoonstelling hoe Beuys' gebruik van het begrip 'Eurazië' deel uitmaakte van zijn anti-modernistische houding die de grootverhalen van 'het Westen' achter zich liet en een visie van verbinding met het 'Oosten' ontwikkelde, die uiteindelijk dergelijke tegenstellingen wist op te heffen. Het was een visie die meer afgestemd was op culturele diepte, mystiek en de natuur. Dit werd weerspiegeld in zijn politieke betrokkenheid, met een benadering tot de politiek die uitging gaf van een geloof in discoursiviteit, latente energie en directe actie.

Joseph Beuys – Groeten van de Euraziat toonde veel belangrijke werken van Beuys, waaronder een aantal installaties die verband houden met belangrijke acties, waaronder *Eurasiestab* (*Eurazische Staf*) (1968), en *Honigpumpe am Arbeitsplatz* (*Honingpomp in de Werkplaats*) (1977) dat hij activeerde tijdens Documenta 6 in 1977 en zijn idee van 'sociaal beeldhouwwerk' illustreert. De tentoonstelling belichtte ook de lang vergeten activiteiten van de Antwerp Free International University, die door Beuys en lokale kunstenaars in de vroege jaren tachtig werd opgericht. Het was de eerste grote tentoonstelling van werken van Joseph Beuys in België sinds de jaren tachtig.

De tentoonstelling werd gecureerd door **Nav Haq**, Senior Curator van het M HKA en was de eerste in een serie monografische tentoonstellingen van het M HKA rond sleutelfiguren van de naoorlogse avant-garde die actief waren in Antwerpen, en die de stad situeren binnen een netwerk van scènes in de dichte Benelux- en Rijnlandregio's. De volgende tentoonstellingen in 2018 en 2019 richten zich op respectievelijk **James Lee Byars** en **Marcel Broodthaers**.

Beuys – A documentary
21.01.2018, 14 u.
Auditorium

In de laatste week van de tentoonstelling *Joseph Beuys – Groeten van de Euraziat* en dus om af te sluiten met een knaller presenteren we zondag de documentaire *Beuys*, een film van Andres Veiel over de 20^{ste}-eeuwse Duitse kunstenaar en sjamaan.

De curator van de tentoonstelling, Nav Haq, leidde de film in met een kort maar krachtig woordje over de figuur die Joseph Beuys was.

In samenwerking met het Goethe-Institut België.

Publicatie
zie hoofdstuk 14.1.2 en 14.1.3 Flankerende publicaties

PERSAANDACHT

NATIONAAL

- Le Soir
- Feeling
- La Libre Belgique
- De Tijd
- Gazet van Antwerpen
- Knack Weekend
- Pompidou/Klara
- Culture Club/Radio 1
- L'Echo
- De Morgen
- Knack
- Trends/Tendances
- De Standaard Weekblad
- H ART
- 100% Expo

INTERNATIONAAL

- The Glass Magazine
- La Stampa
- It's Nice That
- Monopol
- Dazed and Confused
- Artnet News
- Il Sole 24 Ore
- Wallpaper*
- Artforum
- Art Bahrein

DIGITALE COMMUNICATIE

- Nieuwsbrief (meermaals)
- Activiteit op website
- Highlight op homepage
- Opening night als activiteit op website
- Opening night highlight op homepage
- Facebook event opening night met teasers
- Facebook event: Beuys a documentary
- Delen van persartikels op alle sociale mediakanalen
- Quotes van bezoekers (kunstenaars, galerijhouders, curator, ...) over de tentoonstelling via Facebook, Instagram en Twitter
- Foto's en verslag van opbouw op Facebook en Instagram
- Insta story verslaggeving tijdens de opening
- Insta story om de activiteiten, zoals 'Beuys: a documentary' in de tentoonstelling aan te kondigen
- Insta story om het begin en einde van de tentoonstelling aan te kondigen
- Instagram posts met werk uit de tentoonstelling
- Activiteiten tweeten

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

VOLWASSEN BEZOEKERS

- Muurtekst (NL, EN, FR)
- Extended Labels (met verwijzingen naar de begrippen in de brochure) (NL, EN, FR)
- Bemiddelingsbrochure in de vorm een glossarium met kernbegrippen
- Ensembles.org (NL, EN, FR, DU)
- video op ARTtube

GROEPEN

- Rondleidingen in NL, EN, FR, DU

ONDERWIJS

- Onderwijsnocturne op 18.10 met verdiepende lezing over over de pedagogische ideeën van Beuys
- Leerlingen van het vijfde middelbaar van de Hibernia Steinerscholen worden opgeleid als gids en geven rondleiding aan andere klassen in de tentoonstelling

GEZINNEN

- Opgedragen in het Salon
- Leerlingen van de Hibernia Steinerscholen werken gedurende de tentoonstelling in het Salon aan een sociale sculptuur in was in co-creatie met de bezoekers

BUURT

- Rondleiding voor buurtbewoners op 07.12



7 COLLECTIE- TENTOONSTELLINGEN

7.1 **DE COLLECTIE**
 28.04.2017 — 05.04.2020
 M HKA, Antwerpen | *Gelijkvloers links*

Voor het eerst toont het M HKA een **permanente basiscollectie** met referentiekunstenaars, de hedendaagse helden, de historische trekkers en smaakmakers uit de wereldwijde collectie van het museum. De collectietentoonstelling is **gratis te bezoeken** op de gelijkvloerse verdieping. Ook elders in het museum zijn permanent geïnstalleerde collectiewerken te zien.

Deze werken zijn gekozen uit de M HKA-collectie die momenteel uit ongeveer 5000 werken bestaat. De ruggengraat ervan zijn eigen aankopen en werken die door de Vlaamse Gemeenschap zijn verworven. Daarnaast zijn er schenkingen en enkele andere publieke fondsen die het M HKA ontsluit. Het collectieverhaal vertrekt van de naoorlogse avant-garde in Antwerpen en Vlaanderen, en gebruikt dit verleden als uitgangspunt om de multipolaire wereld van vandaag en van de toekomst te begripen.

De M HKA-collectie ontwikkelt zich rond drie manieren om kunst te benaderen: **beeld, actie en maatschappij**. Hoewel geen enkel werk uitsluitend onder een van deze noemers valt, zijn het nuttige insteken om de eigenheid en de complementariteit van onze collectie te onderzoeken. Beeld, actie en maatschappij kunnen de drie assen zijn die samen de ruimte van een werk bepalen: elk performatief kunstwerk heeft een beeldkwaliteit, kijken is actie en elk kunstwerk verhoudt zich tot de maatschappij. Deze opdeling wil dan ook vooral een aanzet vormen voor het publiek om in interactie te gaan met de werken en nieuwe verbanden te leggen.

- De collectietentoonstelling staat opgesteld
 in het labyrint met werken van
 Marina Abramovic & Ulay, Dirk Braeckman, James Lee Byars,
 David Claerbout, Thierry De Cordier, Raoul De Keyser, Lili Dujourie,
 Marlene Dumas, Jimmie Durham, Jan Fabre, Dan Flavin, Jef Geys,
 Jan Henderikse, Ilya & Emilia Kabakov, Gordon Matta-Clark,
 Almagul Menlibayeva, Otobong Nkanga, Cady Noland, Panamarenko,
 Michelangelo Pistoletto, Cindy Sherman, Joëlle Tuerlinckx,
 Luc Tuymans en Jan Vercruysse
- in de toegang voor de groepen met Fluxus-werken van
 Guillaume Bijl, Paul De Vree, Robert Filliou, Andrea Fraser,
 Anna Bella Geiger, Carlos Ginzburg, Rustam Khalfin & Yuliya Tikhonova,
 Martin Kippenberger, Lea Lublin, Danny Matthys, Eugenio Miccini,
 Luciano Ori, ORLAN, Anatoly Osmolovsky, Lamberto Pignotti, Sarenco,
 Nicolás Uriburu, Ben Vautier, Peng Yu
- in de leeszaal met kleinere werken van
 Evgeniy Antufiev, Alain Arias-Misson, Charif Benhelima,
 Peter Buggenhout, James Lee Byars, Vaast Colson, Luc Deleu,
 Els Dietvorst, Rein Dufait, Jan Fabre, Hans-Peter Feldmann,
 Robert Filliou, Hamish Fulton, Jef Geys, NS Harsha, Suchan Kinoshita,
 Ivan Kožaric, Bernd Lohaus, Taus Makhacheva, Yerbossyn Guy Mees,
 Meldibekov, Jacqueline Mesmaeker, Fanoi Mkhize, Marlow Moss,
 Nadia Naveau, Ria Pacquée, Panamarenko, Laure Prouvost,
 Timothy Segers, Takis, Koen Theys, Luc Tuymans, Koen van den Broek,
 Paul Van Hoeydonck en werken uit de Collectie R. Vrielynck

PERSAANDACHT
 NATIONAAL

- Le Soir
- Feeling
- La Libre Belgique
- De Tijd
- Het Nieuwsblad
- The Word

- Gazet van Antwerpen
- Knack Weekend
- Pompidou/Klara
- Culture Club/Radio 1
- L'Echo
- De Morgen
- Het Laatste Nieuws
- Knack

- Trends/Tendances
- De Standaard Weekblad
- H ART
- 100% Expo

INTERNATIONAAL

- The Glass Magazine
- La Stampa
- It's Nice That
- NRC
- Monopol
- Madame Figaro
- Dazed and Confused
- Artnet News
- La Gazette Drouot
- Il Sole 24 Ore

- Wallpaper*
- Artforum
- Art Bahrein
- Corriere della Serra
- AD Germany

DIGITALE COMMUNICATIE

- Collectienieuws op Facebook
- Wekelijks werk uit de collectie op Instagram

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

- Museumgids (NL, EN, FR)
- Ensembles.org (NL, EN, FR, DU)
- Gezinsspel

7.2 COLLECTIEGEBONDEN PRESENTATIES

7.2.1 DRINGENDE GESPREKKEN: ANTWERPEN – ATHENE

28.04.2017 — 07.01.2018

M HKA, Antwerpen | Gelijkvloers links – ronde zaal

Dringende Gesprekken: Antwerpen – Athene was het tweede luik van de samenwerking tussen het M HKA en het EMST en zette de theoretische en visuele dialoog tussen de werken uit de collecties van beide musea verder.

Athene en Antwerpen zijn op het eerste zicht twee uitersten binnen Europa vandaag. Toch hebben beide steden elk op hun eigen manier essentiële bouwstenen aan het culturele netwerk van Europa toegevoegd. In Athene ontstond, naast de grote lijnen van onze huidige maatschappelijke organisatie, ook haar culturele structuur. Antwerpen is dan weer een van de cruciale steden van de vroege moderne tijd, waar de eerste kunstmarkt ontstond.

Dringende Gesprekken: Antwerpen – Athene was van onderuit opgebouwd. Een werk van een Belgische kunstenaar en een werk van een Griekse kunstenaar werden aan elkaar gekoppeld. Daaraan werd dan een idee verbonden. Tenslotte werd dit thema op de proef gesteld en verrijkt door een derde kunstenaar van elders uit een van de twee collecties. Op die manier ontstonden thematische clusters met telkens werken van drie kunstenaars.

Deze tentoonstelling belichaamde het geloof dat kunstwerken voortdurend nieuwe betekenissen en open vragen oproepen en op die manier een dialoog aanwakkeren die de basis vormt voor onze manier van denken.

DEEL 1

VISUEEL DENKEN

28.04 — 25.06.2017

Denken wordt vaak alleen op een talig niveau gesitueerd, maar complexe ideeën, emoties en situaties kunnen ook duidelijk en holistisch worden uitgelegd met visuele middelen. Digitale media maken het onmiddellijk creëren en uitwisselen van beelden mogelijk en zetten de wijdverspreide codering in tekens en symbolen onder druk.

Anne-Mie Van Kerckhoven presenteert zichzelf als 'hoofdverpleegster' en gelooft dat beeldende kunst – als een vorm van denken – helend kan werken in onze door beelden gedomineerde maatschappij. **Alevtina Kakhidze** ziet tekenen als een primaire manier van denken. **Bia Davou** vertrekt op een associatieve reis vanuit seriële structuren gebaseerd op wiskundige reeksen en homerische referenties die de vorm van zeilen aannemen.

DEEL 2
INTERPERSOONLIJKE RUIMTE
ACHTER DE KENNIS
 01.07 — 03.09.2017

De cluster *Achter de kennis* was het resultaat van onderzoek naar het werk van **Thierry De Cordier**, **Nicos Baikas** en **Ivan Kožaric**. Kunstenaars bespelen vaak de grens tussen wetenschap en de ruimte onderzocht door het mysticisme. Op die manier kunnen ze zin geven aan de nood om vragen te stellen die niet beantwoord kunnen worden.

De cluster *Interpersoonlijke ruimte* ontstond tijdens het samenbrengen van werk van **Marina Abramovic & Ulay**, **Stefanos Tsivopoulos** en **Bernd Lohaus**. Zijn we een autonome bestaansvorm die volledig omvat wordt door onze huid, of moeten we onze entiteit eerder situeren in een interpersoonlijke ruimte waar we zowel bepaald worden door anderen als door onze eigen wil?

DEEL 3
SOEPEL LICHAAM
ORBANISME
POËTISCHE VRIJHEID
REFLECTIES OVER CULTURELE COMPLEXITEIT
 16.09 — 12.11.2017

Het thema *Soepel lichaam* kwam naar voren bij het samenbrengen van werken van **Vlad Monroe**, **Hugo Roelandt** en **Eleni Mylonas**. Kunstenaars gebruiken de flexibiliteit van hun eigen lichaam – dat geen concrete vorm of stabiele betekenis heeft – om zich in het debat rond identiteitspolitiek te mengen of om zich in iemands anders schoenen te plaatsen.

In de cluster *Orbanisme* – een wereldbeeld dat de planetaire schaal als maatstaf neemt – koppelen we het werk van **Luc Deleu**, die de term creëerde, aan dat van **Allan Sekula** en **Dimitris Alithinos**. Kunstenaars die andere methodes van betrokkenheid met de aarde voorstellen, kunnen de complexiteit van de relaties tussen mensen en hun omgeving herstellen.

Het thema *Poëtische vrijheid* ontstond tijdens een reflectie over visuele poëzie bij het werk van **Sarenco**, **Paul De Vree** en **Costis**. Onder het poëtische verstaan we het recht om vooraf bestaande regels tijdens een creatieproces te doorbreken. Deze artistieke vrijheid kan worden ingezet als middel voor politieke betrokkenheid.

De cluster *Reflecties Over Culturele Complexiteit* ontstond uit gesprekken over het werk van **Kostis Velonis**, **Jimmie Durham** en **Danny Matthys**. Kunstenaars gebruiken verontrustende culturele referenties die gaan van collectieve trauma's tot een cultuur gezien door de ogen van haar veroveraar. Complexiteit is geworteld in het onvolledige begrip van in elkaar vervlochten krachten. Kan kunst helpen om dit te ontrafelen?

DEEL 4
DE FLOW VAN DE WERELD
OMGAAN MET CATASTROFE
 18.11.2017 — 07.01.2018

De cluster *De flow van de wereld* was het resultaat van onderzoek naar het werk van **Kimsooja**, **Ria Pacquée** en **Danae Stratou**. Materie is voortdurend in beweging over de hele wereld. De werken binnen deze cluster thematiseerden de natuurlijke, spirituele en culturele transitie van onze omgeving en de onmogelijkheid om twee keer in dezelfde rivier te stappen.

De cluster *Omgaan met Catastrofe* ontstond tijdens het samenbrengen van artistieke invalshoeken op maatschappelijke tragedies in het werk van **François Curlet**, **N S Harsha** en **Costas Varotsos**. Hoe kunnen kunstenaars omgaan met catastrofe zonder ongevoelig of pervers te worden en zich te verliezen in louter een esthetisering van individuele of collectieve ondergang?

Publicatie

zie hoofdstuk 14.1.1 Flankerende publicaties

PERSAANDACHT

NATIONAAL

- Le Soir
- Feeling
- La Libre Belgique
- De Tijd
- Het Nieuwsblad
- The Word
- Gazet van Antwerpen
- Knack Weekend
- Pompidou/Klara
- Culture Club/Radio 1
- L'Echo
- De Morgen
- Het Laatste Nieuws
- Knack
- Trends/Tendances
- De Standaard Weekblad
- H ART
- 100% Expo

INTERNATIONAAL

- The Glass Magazine
- La Stampa
- It's Nice That
- NRC
- Monopol
- Madame Figaro

- Dazed and Confused

- Artnet News

- La Gazette Drouot

- Il Sole 24 Ore

- Wallpaper*

- Artforum

- Art Bahrain

- Corriere della Serra

- AD Germany

DIGITALE COMMUNICATIE

- Nieuwsbrief

- Activiteit op website

- Highlight op homepage

- Foto's en verslag van opbouw op Facebook en Instagram

- Insta story verslaggeving tijdens de opening

- Insta story om het begin en einde van de tentoonstelling aan te kondigen

- Instagram posts met werk uit de tentoonstelling

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

- Muurtekst (NL, EN, FR)

- 4 postkaarten met informatie over de clusters (NL, EN, FR)

- Teksten en archiefmateriaal worden opgenomen op Ensembles.org

7.2.2 VOOR ALTIJD ONSTERFELIJK – EVGENY ANTUFIEV

28.04 — 03.09.2017

M HKA, Antwerpen | *Gelijkvloers links – rechthoekige zaal*

M HKA noemt zich een Euraziatisch museum en schenkt in die hoedanigheid steeds aandacht aan kunst uit de voormalige sovjetruimte. Die heeft ook een Aziatische dimensie, zoals blijkt uit dit engagement voor Evgeny Antufiev, een kunstenaar uit Tuva, een republiek die zichzelf ziet als het hart van Azië en die deel blijft uitmaken van de Russische federatie. Deze aanwinst is een gevolg van de duurzame samenwerking met de V-A-C Stichting. Deel daarvan is het programma *Present Continuous*, met aankoop van werk van de laureaat dat geschonken werd aan het M HKA met als doel de nieuwe generatie Russische kunstenaars aan de wereld te tonen. De collectie werd zo ook reeds verrijkt met werk van Olga Chernycheva, Taus Makhacheva en Sasha Pirogova.

Antufiev verweeft elementen uit de Russische (volks)cultuur met het historisch collectief geheugen en persoonlijke herinneringen. Hij is het bekendst om zijn bijzondere sculpturen maar in zijn installaties is best zichtbaar hoe hij een nieuwe geschiedenis construeert, tegelijk mythologiserend en echt. Videokunst, borduurwerk, prenten, foto's en objecten bevragen de essentie van gemeenschappelijke culturele symbolen en tegelijkertijd hun onsterfelijkheid.

In deze ruimte waren de twee ensembles samengebracht waarvoor M HKA zorgdraagt. *Voor altijd onsterfelijk* verzamelt reflecties over de legendarische balletdanseres Anna Pavlova, onder meer via een levende roos en porseleinen replica's van verschillende versies van het naar haar vernoemde dessert. De Russische schrijver Leo Tolstoy werd geëvoceerd in enerzijds een

verzameling postkaarten van zijn woudgraf, anderzijds een video van een treffen van deze internationaal vertakte familie bij hun stamslot.

PERSAANDACHT

NATIONAAL

- Le Soir
- Feeling
- La Libre Belgique
- De Tijd
- Het Nieuwsblad
- The Word
- Gazet van Antwerpen
- Knack Weekend
- Pompidou/Klara
- Culture Club/Radio 1
- L'Echo
- De Morgen
- Het Laatste Nieuws
- Knack
- Trends/Tendances
- De Standaard Weekblad
- H ART
- 100% Expo

INTERNATIONAAL

- The Glass Magazine
- La Stampa
- It's Nice That
- NRC
- Monopol
- Madame Figaro
- Dazed and Confused
- Artnet News
- La Gazette Drouot
- Il Sole 24 Ore
- Wallpaper*
- Artforum
- Art Bahrein
- Corriere della Serra
- AD Germany

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

- Muurtekst (NL, EN, FR)
- Postkaart met informatie over de werken (NL, EN, FR)
- Ensembles.org

7.2.3 PING PONG – PHILIPPE VAN SNICK 16.09.2017 — 07.01.2018

Met het werk *Ping Pong* uit 1972 en de schenking ervan door de kunstenaar aan het M HKA als startpunt van deze tentoonstelling, bracht de Belgische kunstenaar hier werken uit verschillende periodes samen. De titel van de tentoonstelling verwijst enerzijds naar dit werk en anderzijds naar de dynamiek die inherent is aan zijn oeuvre.

Van Snick's werken worden gekenmerkt door aan het minimalisme verwante vormen. Zijn werken zijn nauw verbonden met de notie van ruimte en de fysieke ervaring van de kijker in een concrete ruimte. Hij maakt gebruik van een decimaal systeem, en een eenvoudig en afgebakend visueel vocabulaire dat bestaat uit conceptuele fotografie, wiskunde, fragiele sculpturen en zijn eigen palet van tien kleuren. Hiermee creëert Philippe Van Snick abstracte werelden die worden beheerst door bipolaire fundamentele krachten, zoals dag en nacht, orde en chaos.

Bij de tentoonstelling werd een editie uitgegeven in een oplage van 1.000 exemplaren. Deze druk werd gratis ter beschikking gesteld voor de bezoekers en was reeds na 3 weken uitgeput.

DIGITALE COMMUNICATIE

- Nieuwsbrief
- Activiteit op website
- Highlight op homepage
- Insta story verslaggeving tijdens de opening
- Foto's Bram Goots van kunstenaar tijdens opening
- Insta story om het begin en einde van de tentoonstelling aan te kondigen
- Instagram posts met werk uit de tentoonstelling

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

- Muurtekst (NL, EN, FR)
- Postkaart met informatie over de werken (NL, EN, FR)
- Teksten en archiefmateriaal worden opgenomen op Ensembles.org

7.3 ARCHIEFTENTOONSTELLINGEN *M HKA, Antwerpen | Gelijkvloers rechts*

7.3.1 GOLFOORLOG 1991 – JEF GEYS 28.04 — 03.09.2017

In 2017 richtte het M HKA op vraag van minister Gatz het Centrum Kunstarchieven Vlaanderen op. Het startte in 2017 een werking op vanuit de huidige M HKA-werking om vanaf 2019 operationeel autonoom te werken. Op 27 april 2017 opende de basisinfrastructuur voor dit centrum, met ook een presentatieruimte. M HKA-curator Antony Hudek is in gesprek met Jef Geys over diens archief. Daaruit kunnen tentoonstellingen voortkomen in de nieuwe presentatieruimte. Een eerste plan was een installatie op basis van materiaal uit doos B157, 'de Golfoorlog'.

Publicatie
zie hoofdstuk 14.1.4 Flankerende publicaties

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN
– Muurtekst (NL, EN, FR)

7.3.2 NAMEN – JEF GEYS 16.09.2017 — 07.01.2018

Jef Geys was ongetwijfeld een van de eerste kunstenaars die, vanaf het begin van de jaren 1960, het kunstwerk niet alleen identificeerde met een eigen-naam, maar van die eigennaam bovendien ook een kunstwerk maakte – zo zijn, bijvoorbeeld, Jef van Dijck, Marc Callewaert, Betty, Lola, Jef Sleenckx allemaal eigennamen die soms naar kunstwerken verwijzen, en soms naar niets anders dan naar hun eigen naam. Door deze proliferatie van eigennamen vermenigvuldigde Geys de 'mindere identiteiten', die het eigenlijke 'materiaal' van zijn praktijk vormen. (Marie-Ange Brayer)

PERSAANDACHT
NATIONAAL
– De Standaard
– La Libre Belgique
– Le Soir

DIGITALE COMMUNICATIE
– Nieuwsbrief
– Activiteit op website
– Highlight op homepage
– Insta story om het begin en einde van de tentoonstelling aan te kondigen
– Instagram en Facebook posts met werk uit de tentoonstelling

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN
– Muurtekst (NL, EN, FR)



8 IN SITU

IN SITU brengt middelgrote monografische tentoonstellingen van enkele van de meest belangrijke jonge en *mid-career* kunstenaars uit de hele wereld die vandaag actief zijn.

Het programma richt zich uitsluitend op de productie van nieuwe kunstwerken waarbij experimentele praktijken met betrekking tot M HKA's grootste en meest atypische tentoonstellingsruimte op de voorgrond worden geplaatst.

8.1 ROMULUS – PETER WÄCHTLER

28.04 — 03.09.2017

M HKA, Antwerpen | *Gelijkvloers rechts – puntzaal*

Peter Wächtler is een kunstenaar die werken ontwikkelt als waren het delen van ficties of folklore. Hij creëert werken met de hand, daarbij gebruik makend van verschillende media zoals beeldhouwen, schilderen en animatie, en portretteert de absurditeit van het leven vanuit een introspectief, haast existentialistisch perspectief. Voor zijn tentoonstelling in het kader van M HKA's IN SITU-programma, creëerde Wächtler een reeks beelden in klei die westerse kastelen en een vuurtoren uitbeelden. De werken willen de realiteit verbeelden van het leven uit vervlogen tijden die processen van mythologisering hebben ondergaan.

Peter Wächtler woont en werkt in Brussel en Berlijn. Zijn recente solotentoonstellingen omvatten onder meer *Secrets of a Trumpet*, The Renaissance Society, Chicago (2016); en het Westfälischer Kunstverein, Münster (2014). Hij nam ook deel in verschillende groepstentoonstellingen, waaronder *Surround Audience*, in de New Museum Triennale, New York (2015); *A Needle Walks into a Haystack*, Liverpool Biënnale, Liverpool (2014); *Meanwhile... Suddenly and Then*, Biënnale van Lyon (2013); en *Salon der Angst*, Kunsthalle Wien, Wenen (2013). Een verzameling teksten van Wächtler getiteld *Come On* werd in 2013 gepubliceerd door Sternberg Press.

Publicatie

zie hoofdstuk 14.1.5 Flankerende publicaties

PERSAANDACHT

NATIONAAL

- Gazet van Antwerpen
- Het Laatste Nieuws
- De Standaard
- La Libre Belgique

INTERNATIONAAL

- La Stampa
- Monopol
- Dazed and Confused
- Artnet News
- La Gazette Drouot
- Il Sole 24 Ore
- Wallpaper*
- Artforum
- Corriere della Serra
- AD Germany

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

- Muurtekst: titel op de benedenverdieping (NL, EN, FR)
- Gratis folder met inleiding op kunstwerken en afbeelding (NL, EN, FR)
- Teksten en archiefmateriaal worden opgenomen op Ensembles.org

Lifepatch is een gemeenschapsorganisatie die werd opgericht in Yogyakarta, Indonesië, in 2012. Zij organiseert interdisciplinaire praktijken die kunst, wetenschap en technologie in dialoog brengen om het nuttige gebruik van technologische, natuurlijke en menselijke hulpbronnen in hun regio te ontwikkelen. Net zoals bij veel collectieven in Indonesië staan zelfpraktijk, samenwerking, interdisciplinariteit en uitvinding centraal in het werk van Lifepatch.

Hun project voor het M HKA richtte zich op de relaties tussen twee sleutelfiguren uit de Nederlandse koloniale geschiedenis van Indonesië – Hans Christoffel en Si Singamangaraja XII. Aan het begin van de 20^e eeuw werkte de Zwitser Christoffel als kapitein in het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger en had als taak stamhoofden en leiders in Indonesië te vermoorden. Zijn kat-en-muisspel met Si Singamangaraja, de geestelijke en politieke leider van de Batak in Sumatra, werd een legende die Singamangaraja de status van nationale held gaf.

Christoffel reisde naar alle delen van Indonesië en verzamelde wapens en artefacten van de stammen die hij overwon. Hij vestigde zich uiteindelijk in Antwerpen na zijn huwelijk met Adolphina van Rijswijck, dochter van burgemeester Jan van Rijswijck, en doneerde later zijn collectie aan het Etnografisch Museum in Antwerpen. Voor de tentoonstelling presenteerde Lifepatch een belangrijke selectie van deze artefacten, samen met nieuwe kunstwerken rond deze twee figuren en hun opmerkelijk verweven verhaal. De tentoonstelling onthulde de concurrerende verhalen die leven binnen de machinerie van de macht en het kolonialisme.

Lifepatch werd in het M HKA gepresenteerd in het kader van **Europalia Indonesia**. De tentoonstelling was ontwikkeld in samenwerking met **AIR Antwerpen** en het **MAS – Museum aan de Stroom**.

PERSAANDACHT
NATIONAAL

- De Standaard
- Le Soir

DIGITALE COMMUNICATIE

- Nieuwsbrief
- Activiteit op website
- Highlight op homepage
- Insta story performance tijdens de opening
- Insta story om het begin en einde van de tentoonstelling aan te kondigen
- Instagram en Facebook posts met werk uit de tentoonstelling

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

- Muurtekst: titel op de benedenverdieping (NL, EN, FR)
- Gratis folder met inleiding op kunstwerken en afbeelding (NL, EN, FR)
- Teksten en archiefmateriaal opgenomen op Ensembles.org
- Mogelijkheid tot achterlaten van boodschap op postkaart (NL, EN)



9 LODGERS

M HKA's innovatieve **LODGERS**-programma liep verder in 2017.

Het programma nodigt een aantal van de meest fantasierijke artistieke initiatieven uit om de tentoonstellingsruimtes op de 6^e verdieping van het M HKA te komen bezetten. Het biedt organisaties en initiatieven die zich specifiek toeleggen op productie en commissie-opdrachten, maar geen eigen presentatieruimte hebben, een unieke kans om zich tot het publiek te richten. De LODGERS kunnen uitgevers, commissie-agentschappen, onderzoeks-initiatieven, labels, collectieven, discussieplatforms of andere initiatieven zijn die experimenteren met artistieke praktijk en geïnteresseerd zijn om in Antwerpen te wonen, te werken of op te treden.

Het programma is ontwikkeld als een samenwerkingsverband tussen het M HKA en AIR Antwerpen (het kunstresidentieprogramma in de stad), dat residenties van 3 maanden voor de gastinitiatieven organiseert.

Het M HKA organiseert deze initiatieven voor een periode van drie maanden en fungeert als mede-ontwikkelaar van een actieve reeks van site-specifieke voorstellingen, evenementen en commissies.

Alle LODGERS uit de 'Eurocore' – de gecombineerde regio van de Benelux en het Rijnland – zijn welkom en gratis toegankelijk.

9.1 HOTEL CHARLEROI

04.02 — 30.04.2017

M HKA, Antwerpen | 6^e verdieping

HOTEL CHARLEROI is een toegepast onderzoeksproject dat in Charleroi, de grootste stad van Wallonië (BE), geïnitieerd werd door beeldend kunstenaars **Adrien Tirtiaux**, **Antoine Turillon** en **Hannes Zebedin**. Tussen 2010 en 2014 nodigde HOTEL CHARLEROI meer dan 100 kunstenaars uit voor informele residenties in Charleroi. Ook werden jaarlijks tentoonstellingen georganiseerd in publieke of semi-publieke ruimtes, die een lokaal en internationaal publiek samenbrachten.

Elk jaar zette HOTEL CHARLEROI een nieuw onderzoeksgebied op. Zo werden nieuwe waardevolle locaties in de stad gevonden en als artistiek labo gebruikt om kritische uitspraken te doen over de post-industriële ontwikkelingsstrategieën van de stad. Wat andere projecten betreft, was er LE CHANT DES POSSIBLES (de zang van het mogelijke) dat talrijke *non-lieux* of 'niet-plaatsen' rond de ringweg van de stad innam (2011) en VILLE EN ABÎME (stad in afgrond) dat 60.000 m² van het verlaten 'Palais des Expositions' in beslag nam (2012). LA FORCE DU CHANGEMENT (de kracht van de verandering) stelde gedurende één weekend een Winterschool voor op de bouwsite van een reusachtig winkelcentrum in het oude centrum van de stad (2014).

De uitnodiging van het M HKA om deel te nemen aan het LODGERS-programma bood HOTEL CHARLEROI de mogelijkheid om te reflecteren op de erfenis van zowel de vijf jaren intensieve activiteit als op de tweejarige onderbreking. Tijdens de residentie werden vragen gesteld, zoals: wat blijft? Is het mogelijk om de site-specifieke, vaak performatieve aanpak van artistieke acties die plaatsvonden in Charleroi over te brengen naar een museum? Biedt een institutionele context de juiste voorwaarden om te reflecteren over een project dat ingebed was in de ruwe omstandigheden van een openbare ruimte? Welke onderdelen van de artistieke analyse van de sociale context van Charleroi blijven relevant als je niet in Charleroi bent?

De voortdurende blootstelling aan deze vragen zette de HOTEL CHARLEROI-kunstenaars aan tot het plannen van een **heropvoering van enkele werken** die plaatsvonden in Charleroi tussen 2010 en 2014. De oorspronkelijke acties werden gepresenteerd aan de hand van een traditionele documentatieopstelling in de LODGERS-ruimte. Daarnaast werden de acties opnieuw uitgevoerd en geherinterpreteerd tijdens twee momenten: op **zondag 02.04.2017** en tijdens het heropeningsweekend in het M HKA, dat plaatsvond van **27.04.2017 tot 30.04.2017**.

DEEL 1

Zondag 02.04.2017

- **Johanna Tinzl in Collà Bearation with Philippe S3 BelGenion,**
This is the people
- **Serge Stephan, Charleroi Nails**
- **Claude Cattelain, Colonne empirique en ligne**
- Re-enacting **Adrien Tirtiaux, Where do I go from here**
- **Cäcilia Brown, Intercity „Wilkommen im Parlament“**

DEEL 2

van donderdag 27.04 tot zondag 30.04.2017

- **Stijn Van Dorpe, The Magritte Project**
- **Sébastien Lacomblez with Antoine Boute, Emmanuel Pire & Poladroïd, Charbon Mazout**
- **Anna Witt, Beat House**
- **The Mental Masonry Lab (Mira Sanders & Cédric Noël), Substance Data**
- **Annabel Lange, Not on top**

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

- Muurtekst: algemene introductie (NL, EN, FR)
- Brochures: deze werden geregeld in de loop van de residenties aangepast (NL, EN)
- Teksten en archief materiaal worden opgenomen op Ensemble.org
- De LODGERS staan zelf in voor het organiseren van activiteiten

9.2 JUBILEE (BRUSSEL)

13.05 — 23.07.2017

M HKA, Antwerpen | 6^e verdieping

JUBILEE presenteert CAVEAT!!!

CAVEAT!!! is een driejarig programma rond de wettelijke en economische positie van kunstenaars en anders spelers in het culturele veld in onze samenleving. Het project ontleent zijn naam aan het juridisch begrip ‘caveat emptor’, waarmee wordt gewaarschuwd tegen ‘oneerlijk handelen’, en stelt de verhoudingen centraal tussen kunst, kunstenaars en culturele producenten, en de wettelijke kaders waarbinnen zij opereren.

CAVEAT!!! neemt als vertrek- en aankomstpunten de contracten die in de kunstwereld worden gebruikt, om structuur aan te brengen in de verhoudingen tussen kernbegrippen als bijvoorbeeld auteurschap, arbeid en prijs. Zulke contracten zullen echter niet benaderd worden als hulpmiddelen om van kunstenaars en producenten ‘betere’, slimmere ondernemers te maken. Ze kunnen juist gezien worden als fenomeen met een groot emanciperend potentieel. Hoe kunnen contracten, het neoliberale instrument bij uitstek, worden ontwikkeld om een meer solidair gebruik mogelijk te maken?

Kunstenaars, theoretici, juristen en economen werden uitgenodigd om kunstenaarscontracten uit zowel heden als verleden te onderzoeken, kennis te delen, en mogelijkheden voor de toekomst te ontwikkelen. JUBILEE gebruikte dit onderzoek als basis om via CAVEAT!!! nieuw werk en kunstenaarsinterventies te laten creëren. Tegelijkertijd wil CAVEAT!!! een toolbox met modulaire contractsjablonen samenstellen, aanpasbaar voor verschillende arbeidsverbanden en voor de eigenheid van iedere kunstenaarspraktijk.

Ook kunstinstellingen zijn steeds meer geïnteresseerd in alternatieve vormen van samenwerking en verloning. M HKA en AIR Antwerpen hebben hun LODGERS projectruimte en residentie voor CAVEAT!!! geopend, waarmee een proefopstelling voor dit driejarige programma ontstond.

LODGERS fungeerde als eerste platform voor CAVEAT!!! met publieksmomenten, workshops, een tentoonstelling van kunstwerken, contracten en filmvertoningen. Het bood dus zowel een raamwerk voor onderzoek en artistieke productie als een openbaar podium om mogelijke toekomstscenario's van het kunstenaarscontract te bespreken.

CAVEAT!!! is een project van JUBILEE, platform voor artistiek onderzoek en productie. JUBILEE is een kunstenaarsinitiatief gevormd om kennis, urgente thema's en netwerken te mobiliseren, en staat voor artistiek onderzoek als integraal onderdeel van de artistieke praktijk. De naam JUBILEE is afgeleid van de Soemerische traditie om regelmatig de schulden van burgers kwijt te schelden. Deze *reset* wordt 'jubilee' genoemd.

Publiek programma mei

Openingsweekend 19 — 21.05.2017 (Antwerp Art Weekend)

- Vrijdag 19.05.2017, 15-18 u.
Steyn Berghs & Florence Cheval (CAVEAT!!! curatoren):
introdutctie tot Caveat!!!
Sari Depreeuw (CAVEAT!!! juridisch adviseur):
keynote over CAVEAT!!!'s juridisch paradigm
- Zaterdag 20.05.2017, 15-18 u.
Scott Raby (CAVEAT!!! residentie): lezing, *'The Contract in Art as a Site of Production: From Radical Histories to Speculative Possibilities'*
Sara Martinetti (kunsthistorica en curator):
lezing, *'The Artist's Reserved Rights Transfer and Sale Agreement from the Perspective of Diplomats'*
- Zondag 21.05.2017, 15-18 u.
Carey Young (kunstenaar): presentatie van haar werk

Publiek programma juni

- Donderdag 22.06.2017, 18-21 u.
Vrijdag 23.06.2017, 15-18 u.
CAVEAT!!! en Philippe Thomas
Een reeks presentaties en debatten over het werk van Philippe Thomas samen met Agency, Patrick Bernier & Olive Martin, Antony Hudek, Judith Ickowicz, Sven Lütticken (TBC), Daniel McClean, Julia Wielgus (Jan Mot)

Kabinet en workshops op vrijdag

- CAVEAT!!! stelde een kabinet voor met werken, documenten en boeken.
Dit werd geactiveerd tijdens de publieke momenten en tijdens de workshops op vrijdagen 26 mei, 2 juni, 9 juni en 16 juni van 15-18 u.

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

- Muurtekst: algemene introductie (NL, EN, FR)
- Brochures: deze werden geregeld in de loop van de residenties aangepast (NL, EN)
- Teksten en archief materiaal worden opgenomen op Ensemble.org
- De LODGERS staan zelf in voor het organiseren van activiteiten

9.3 DROP CITY

05.08 — 15.10.2017

M HKA, Antwerpen | 6^e verdieping

Drop City is een collaboratief galeriemodel dat regelmatig werkt in Düsseldorf in Duitsland en Newcastle upon Tyne in het Verenigd Koninkrijk. Drop City ziet zijn eigen structuur als een flexibel, reflectief model – parallel functionerend aan de onbepaalde organisatiestructuren aanwezig in ons culturele landschap. Drop City verkent de leemte en mogelijke kneedbaarheid tussen

verschillende versies van galeriestructuren en tentoonstellingsmodellen met activiteiten die vaak gaan om de drie prevalentie organisatorische vormen van kunstenaarsgedreven collectieven, curatorieel initiatief en de commerciële galerie. Dit gebeurt door het voortduren ontwikkelen van een vorm die bouwt op de verscheidene ervaringen van hun oprichters: een onafhankelijke curator en drie kunstenaars.

De vier individuen waaruit Drop City Antwerpen bestaat (Paul Becker, Nadia Hebson, Sam Watson, Eleanor Wright) toonden vier afzonderlijke en interconnectieve publieke programma's en presentaties.

— The Kink in the Arc: A Novel

Paul Becker bracht een collectieve roman die zich afspeelt in een sanatorium. Deze novellistische setting was het fictieve kader waarin meerdere beschrijvingen van talrijke kunstenaars in de meeste disciplines, die door kunstenaars en schrijvers uit de hele EU worden versterkt, werden geplaatst. Er vonden presentaties, lezingen en optredens plaats.

— Alpha Adieu

Naast een groeiende tentoonstelling die het werk van schilder Christina Ramberg en haar creatieve achterban verkende, organiseerde Nadia Hebson een reeks lezingen, conversaties en talks over het herstel van vrouwelijke kunstenaars, het werk van Carla Lonzi, subjectieve biografie, creatieve vrouwelijke vriendschap en de communicatieve mogelijkheden van kledij. Participanten trachtten een gepaste Schone Kunsten opleiding voor vrouwen te definiëren.

— The Studio For Arousing Tools

Deze studio was een tijdelijk platform ontwikkeld door Sam Watson, voor reflectie over opmerkingen over en onderzoek naar huidige ruimtelijke realiteiten, culturele praktijken en productieprocessen. De uitgenodigde participanten in het programma gebruikten zowel nieuwe als bekende tools en technieken in het veld van marketing en informatiebeheer om visies en minder toegankelijke manieren van het communiceren van de plaats van de mensheid in de wereld en het begrijpen van het lichaam in relatie tot onze steeds meer technologische omgeving uit te dagen.

— A Gradual Stiffening

De installatie van Eleanor Wright was opgevat als een ruimte voor dingen die nog moeten komen en dingen die al gepasseerd zijn, zowel potentieel en actueel. Door te focussen op architectuur als een maatschappelijke opbouw en diens rol in de materialisering van cultuur, bestaat *A Gradual Stiffening* uit de tweede iteratie van het veranderende en voortdurende werk *An Athens City Reader* en omliggende collaboratieve elementen uit gesprekken met vrienden en collega's uit verschillende velden.

— 11.08.2017, 16-18 u.

Francesco Pedraglio – Performance

— 17.08.2017, 18-19 u. 30

Nadia Hebson: Alpha Adieu – Presentatie

— 18.08.2017, 16-18 u.

Natasha Soobramanien & Luke Williams – Voordracht

— 19.08.2017, 15-17 u.

Hana Leaper: Vanessa Bell, Angelic Garnett, Making Women's Art Matter – Gesprek

— 09.09.2017, 15-17 u.

Tess Denman-Cleaver, Time Passes: Performing Virginia Woolf's Landscapes – Performance

- 16.09.2017, 18-19 u. 30
Titania Seidl & Nadia Hebson – How to be a Painter – Gesprek
- 21.09.2017, 18-19 u. 30
Ellen Lesperance & Nadia Hebson – Gesprek
- 01.10.2017, 14-15 u. 30
Daniela Cascella: Adriana Cavarero & Ingeborg Bachmann – Boeklezing
- 04.10.2017 en 05.10.2017
Metaphysics VR – Virtual Reality Workshop
- 05.10.2017, 19-21 u.
RIDDLE & LUST Action for voice, electronics & words:
Christian Jendreiko – Gesprek
- 12.10.2017, 16-18 u.
Giovanna Zapperi, Carla Lonzi: The Art of Life – Gesprek

DIGITALE COMMUNICATIE

- Nieuwsbrief
- Activiteit op website
- Highlight op homepage
- Insta story performance tijdens de opening
- Insta story om het begin en einde van de tentoonstelling aan te kondigen
- Instagram en Facebook posts met werk uit de tentoonstelling
- Delen van de Instagram posts van de Lodgers zelf

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

- Muurtekst: algemene introductie (NL, EN, FR)
- Brochures: deze werden geregeld in de loop van de residenties aangepast (NL, EN)
- Teksten en archief materiaal worden opgenomen op Ensemble.org
- De LODGERS staan zelf in voor het organiseren van activiteiten

9.4 ART PAPER EDITIONS 28.10.2017 — 07.01.2018 *M HKA, Antwerpen | 6^e verdieping*

APE is een onafhankelijk publicatieplatform en werd opgericht in 2010 door Jurgen Maelfeyt en Caroline De Malsche. APE focust op **het boek als tentoonstellingsruimte**. APE werkt samen met kunstenaars en organisaties.

Performing The Book was een reeks evenementen en tentoonstellingen gecoreerd door Jurgen Maelfeyt. Het eerste evenement omvatte **performances van Hana Miletic** en een **tentoonstelling van de volledige APE bibliotheek**.

Het tweede event ging van start met performances en tentoonstellingen van Arnout & Michiel De Cleene, Pieterjan Ginckels en Manor Grunewald.

Hana Miletic (Zagreb, 1982) leeft en werkt in Brussel en Zagreb. Haar werk verkent de overblijfselen van politieke omwentelingen en richt zich op het ontstaan van subjectiviteit op zowel individueel als maatschappelijk vlak. Ze omschrijft haar artistieke praktijk als straatfotografie waarmee ze objecten en verhalen documenteert en doe-het-zelf culturen onderzoekt. Ze gebruikt fotografie als kompas in haar voortdurende zoektocht naar sociale realiteiten. Haar veelvormige praktijk omvat onder andere sculptuur, textiel, performances, workshops, publicaties en tekst.

Performances

- op 26.10.2017 om 20 u.
Hana Miletic, *Little Blues Booklet* (door Virginie Honvoh)
Hana Miletic, *Tenir Paroles* (door Ibrahim Khayar)
- op 16.11.2017 om 19 u.
Pieterjan Ginckels, 30 SHOTS AT SOLAR SAFARI
+ Book Launch
Manor Grunewald, External Hard Disk

Tentoonstellingen

- APE Library 2010-2017 (26.10.2017-07.01.2018)
bevatte alle publicaties van APE van 2010 tot nu.
- Arnout & Michiel De Cleene, F#1-13 (16.11-10.12.2017)
- Pieterjan Ginckels, Solar Shot (16.11-10.12.2017)
- Manor Grunewald, External Hard Disk (16.11-10.12.2017)

DIGITALE COMMUNICATIE

- Nieuwsbrief
- Activiteit op website
- Highlight op homepage
- Insta story performance tijdens de opening
- Insta story om het begin en einde van de tentoonstelling aan te kondigen
- Instagram en Facebook posts met werk uit de tentoonstelling
- Delen van de Instagram posts van de Lodgers zelf

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

- Muurtekst: algemene introductie (NL, EN, FR)
 - Brochures: deze werden geregeld in de loop van de residenties aangepast (NL, EN)
 - Teksten en archief materiaal worden opgenomen op Ensemble.org
 - De LODGERS staan zelf in voor het organiseren van activiteiten
-



Het M HKA reserveert de vijfde verdieping voor verrassende interventies en intieme pop-uppresentaties. **INBOX** is een plaats die inspireert en verrast, en ons een blik gunt in het universum van bevlogen denkers en doeners. Met INBOX creëert het M HKA ruimte voor een aantal van de vragen die vaak aan het museum worden gesteld.

In de periodes tussen de verschillende events tonen we een selectie van onze collectiewerken, met speciale aandacht voor videokunst.

Deze presentaties zijn gratis toegankelijk.

10.1 YUTAKA SONE – TRAVEL 1987-88

13.01 — 29.01.2017

M HKA, Antwerpen | 5^e verdieping

Aan het einde van de jaren tachtig, na het beëindigen van zijn studie architectuur, reisde **Yutaka Sone** twee jaar door het Midden-Oosten en fotografeerde daar de jonge generatie en de middeleeuwse architectuur.

Met de verstrekende impact van de huidige ontwikkelingen in het Midden-Oosten in het achterhoofd, krijgt het werk verschillende bijklanken, zeker omdat een aanzienlijk deel van de gebouwen die hij toen fotografeerde ondertussen verwoest zijn, en een groot deel van de mensen die hij portretteerde ondertussen overleden zijn of door een ingrijpende gebeurtenis een ander leven hebben.

In 1989 maakte Yutaka Sone een selectie uit de diapositieven, die voor de eerste keer als een thematisch geheel werd gepresenteerd in INBOX onder de titel *Travel 1987-88*.

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

- Algemene introductietekst in plakletters in drie talen, die heel de reeks kan blijven hangen.
- De kunstenaars of betrokken partij kan op een krijtmuur de naam, een eventuele titel en de duurtijd van de tentoonstelling noteren.
- Titelbordjes met QR codes (niet voor alle afleveringen)
- Infofiches (doorgaans enkel in het Nederlands, sommige afleveringen ook in het Engels en het Frans)
- Teksten op Ensembles.org
- Preview met gesprek met de kunstenaar en boekpresentatie
- Rondleidingen

10.2 EVGENY GRANILSHCHIKOV – MUNICH, 2016

videowerk uit de collectie – 2 min., loop

Full HD video, gefilmd met GSM, zonder geluid, 4 copies + 1 A.P.

31.01 — 02.02.2017

M HKA, Antwerpen | 5^e verdieping

Evgeny Granilshchikov (°1985) is een Russisch kunstenaar en onafhankelijk filmregisseur. Hij studeerde literatuur en animatie aan de Rodchenko School voor fotografie en multimedia te Moskou en is een sleutelfiguur binnen de nieuwe kritische generatie van jonge kunstenaars te Moskou.

Hij maakt zowel complexe multimediale installaties als op zichzelf staande films. Hij integreert in zijn films ook een grote kennis van en liefde voor de filmtraditie, wat blijkt uit zijn gesofisticeerde beeldgebruik. Zijn films combineren low tech en professionaliteit. Registraties met smartphone gaan samen met hoge resolutie opnames, directe registratie met zorgvuldige re-enactment. Ze thematiseren de invloed van politieke en sociale situaties op individuen.

Zijn werken tonen hoe mensen proberen om te gaan met hun traditie en hun dagelijkse situatie en de manier waarop de culturele achtergrond het privéleven beïnvloedt.

Over Munich schrijft de kunstenaar

Het kunstwerk 'Munich' is documentair. Ik ben bang voor hoogtes, en ik vind het makkelijker om om te gaan met die angst als ik een video maak. Bijna elke keer als ik op een ik vliegtuig stap maak ik een video.

Dit werk gaat over de euforie, het gevoel van liefde, in de relatie tussen de kunstenaar en zijn medium.

Het werk moet worden geïnstalleerd op een zwevend, doorschijnend scherm. De grootte van de projectie is variabel.

In 2013 ontving Evgeny Granilshchikov de 'Kandinsky Prize for Young Artist of the Year'. Hij nam ook reeds deel aan meerdere edities van de Biënnale van Moskou en de 'International Biennale of Young Art' in Moskou. Zijn films werden getoond in het 'Multimedia Art Museum' in Moskou, de Kunsthalle Wien in Wenen en de Hayward Gallery in Londen.

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

- Algemene introductietekst in plakletters in drie talen, die heel de reeks kan blijven hangen.
- De kunstenaars of betrokken partij kan op een krijtmuur de naam, een eventuele titel en de duurtijd van de tentoonstelling noteren.
- Titelbordjes met QR codes (niet voor alle afleveringen)
- Infofiches (doorgaans enkel in het Nederlands, sommige afleveringen ook in het Engels en het Frans)
- Teksten op Ensembles.org
- Preview met gesprek met de kunstenaar en boekpresentatie
- Rondleidingen

10.3 GRETA M. (EEN COLLECTIEF GESCHREVEN NOVELLE)

Geluids- en boekinstallatie

04.02 — 26.02.2017

M HKA, Antwerpen | 5^e verdieping

Tijdens een vijfdaagse workshop onder leiding van David Maroto, kunstenaar en oprichter van The Book Lovers, schreven zestien studenten van verschillende Europese kunstschole samen een novelle. Met een focus op de relatie tussen narratieve fictie en hedendaagse beeldende kunst werd er geschreven aan de hand van collectieve creatieve lees- en schrijfsessies.

Tijdens de afbraak van een tentoonstelling in het M HKA verdwijnt een werk uit de collectie. De roman, zowel dagboek als detective, laat ons toe de gebeurtenissen te volgen door de ogen van Greta M.

Greta M. werd geschreven, ontworpen en geprint door Jasmine Bakalarz, Chiara Bertin, Sibel Beyer, Eduardo Cruces, Hanne Van Dyck, Jivan van der Ende, Elena Op 't Eynde, Dexian Feng, Isabel Fredeus, Phumulani Ntuli (Piere Godide), Lucia Graf, Mieke Hooghe, Anne-Loyse Jaques, Gilani Raja, Anneleen Steenbergen, Pim Steinmann.

(i.s.m. Sint Lucas Antwerp, ECAV Switzerland, Ellen Augustynen, Barnaby Drabble, Kim Gorus, Peter Lemmens, Mark Luyten, Federica Martini, Hilde van Pelt, Pieter Vermeulen en Joanna Zielinska).

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

- Algemene introductietekst in plakletters in drie talen, die heel de reeks kan blijven hangen.
- De kunstenaars of betrokken partij kan op een krijtmuur de naam, een eventuele titel en de duurtijd van de tentoonstelling noteren.
- Titelbordjes met QR codes (niet voor alle afleveringen)
- Infofiches (doorgaans enkel in het Nederlands, sommige afleveringen ook in het Engels en het Frans)
- Teksten op Ensembles.org
- Preview met gesprek met de kunstenaar en boekpresentatie
- Rondleidingen

10.4 ZIEKENHUISSSCHOOL 2017
02.03 — 05.03.2017
MHKA, Antwerpen | 5^e verdieping

Scholen organiseren regelmatig culturele activiteiten zoals toneel- en filmvoorstellingen, workshops en museumbezoeken. Kinderen en jongeren die aan De Leerexpert Ziekenhuisschool les volgen missen deze mogelijkheden vaak. Soms om fysieke redenen, maar vaak ook omdat kunst niet als prioritair onderdeel van de te verwerken leerstof wordt gezien. Reden genoeg voor De Leerexpert Ziekenhuisschool en het MHKA om voor het tweede jaar op rij de handen in elkaar te slaan en de kinderen en jongeren onder te dompelen in hedendaagse kunst.

Dit jaar reisden een aantal werken uit de MHKA-collectie af naar de ziekenhuisschool, waar de leerlingen kennis konden maken met hedendaagse kunst. De ruimte vormde de rode draad in de selectie van werken uit het MHKA. De droom om te kunnen vliegen is een universeel menselijke droom. Iedereen kent de drang naar vrijheid of de nood om gewoon even aan de dagelijks realiteit te ontsnappen. Daarnaast kan de ruimte ons aan het denken zetten over de manier waarop we met onze planeet omgaan. Vliegen kan ook een metafoor zijn voor het ontsnappen aan opgelegde regels.

Onder begeleiding van professionele kunstenaars experimenteerden de leerlingen vervolgens in workshops met verschillende materialen en media. Deze tentoonstelling was een verhaal over de verwondering, het experiment, de actie en de creativiteit die ontstaan als leerlingen worden blootgesteld aan hedendaagse kunst.

Kunstenaars uit de MHKA-collectie: Marinus Boezem, Luc Deleu, Panamarenko en Paul Van Hoeydonck.

Workshops door: Benjamin Demeyere, Anke De Potter, Sanne De Wolf, Marie Dries, Lien Hùwels, Mirke Kist, Zeno Vaes, Eline Van Riet, Bram Van Rompaey en Minske van Wijk.

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

- Algemene introductietekst in plakletters in drie talen, die heel de reeks kan blijven hangen.
- De kunstenaars of betrokken partij kan op een krijtmuur de naam, een eventuele titel en de duurtijd van de tentoonstelling noteren.
- Titelbordjes met QR codes (niet voor alle afleveringen)
- Infofiches (doorgaans enkel in het Nederlands, sommige afleveringen ook in het Engels en het Frans)
- Teksten op Ensembles.org
- Preview met gesprek met de kunstenaar en boekpresentatie
- Rondleidingen

10.5 ELS VANDEN MEERSCH – MASTERING THE CURTAINS
10.03 — 01.04.2017
MHKA, Antwerpen | 5^e verdieping

De tentoonstelling en het boek *Mastering the Curtains* zijn het resultaat van een intensief onderzoek naar twee perspectieven in Iran: het gecontroleerde publieke enerzijds en het verborgene anderzijds.

De eerste benadering focust op de inhoud en implementatie in de publieke ruimte van het oude populaire en gepolitiseerde straattheater *Taziyeh*. De tweede benadering onderzoekt de verborgen wereld van de Soefi's en hun politieke moeilijkheden binnen het huidige beleid.

Oorspronkelijk zijn deze ogenschijnlijke uitersten verbonden in het collectief geheugen door een vertolking van sociaal en spiritueel verzet.

De transformatie van het individuele naar het gemeenschappelijke is de basisgedachte van zowel mystiek als *Taziyeh*.

Het onderzoeksproces dat vier jaar duurde hield een continue slingerbeweging in tussen verkenning en zelfreflectie. Reflecties over religie, ik en de ander, positie en oppositie, binnen en buiten, transparantie en verborgenheid worden gecombineerd met series beelden als in een 'flow of consciousness'.

Dit resulteerde in een multimediaal gebruik van tekst, beeld en geluid dat de simultaneïteit van plaatsen en tijden opvoert. Uit het onderzoek werd het sociaal potentieel van mystiek gedestilleerd.

Mastering the Curtains is een doktoraatsonderzoek in de Beeldende Kunsten aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten, Antwerpen en de Universiteit Antwerpen.

Het boek *Mastering the Curtains* is een uitgave van Art Paper Editions.

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

- Algemene introductietekst in plakletters in drie talen, die heel de reeks kan blijven hangen.
- De kunstenaars of betrokken partij kan op een krijtmuur de naam, een eventuele titel en de duurtijd van de tentoonstelling noteren.
- Titelbordjes met QR codes (niet voor alle afleveringen)
- Infofiches (doorgaans enkel in het Nederlands, sommige afleveringen ook in het Engels en het Frans)
- Teksten op Ensembles.org
- Preview met gesprek met de kunstenaar en boekpresentatie
- Rondleidingen

10.6 FUTURE FARMERS: SEED JOURNEY

05.04 — 09.04.2017

M HKA, Antwerpen | 5^e verdieping

Futurefarmers bestaat uit een wisselende groep kunstenaars, activisten, boeren en architecten. Samen ontwikkelen ze speelse startpunten en hulpmiddelen voor deelnemers die meer inzicht wensen in complexe onderzoeksvelden. Het resultaat blijft niet bij een idee, er wordt ook actief deelgenomen en er worden stappen ondernomen om onze woonsituaties te veranderen.

De *Futurefarmers: Seed Journey* presentatie in INBOX bestond uit een sokkel met daarop een vijfhonderdjarige graankorrel die Brueghel wordt genoemd en een korte film. De graankorrel dateert uit de tijd van Brueghel en werd verkoold teruggevonden in de kerk van Sint-Martens-Lennik. De graankorrel werd overgebracht door een vloot van kajaks, boten en kanoes langs kanalen en rivieren vanuit het Pajottenland tot Antwerpen. Het doel is om dit eeuwenoude graan terug in productie te brengen. www.futurefarmers.com

Programma

- 01.04.2017
Seed Ceremony in de Heetveldenmolen in Tollembeek, Pajottenland
- 02.04.2017
Aankomst met kajaks aan het MAS en Installatie van de graankorrel op het dakterras van het M HKA
- 05.04 — 09.04.2017
Projectie filmopname in het M HKA-auditorium
- 06.04.2017, 19 u.
Gesprek: Bruegel Awakens
met Tijs Boelens, Boer bij De Groentelaar; Alwin Loeckx, Directeur bij Regionaal Landschap Pajottenland Zennevallei; Bart Bot, Archaeoloog bij Monument Vandekerckhove en Amy Franceschini, Kunstenaar, Futurefarmers, Seed Journey in de serre op het M HKA-dakterras

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

- Algemene introductietekst in plakletters in drie talen, die heel de reeks kan blijven hangen.
- De kunstenaars of betrokken partij kan op een krijtmuur de naam, een eventuele titel en de duurtijd van de tentoonstelling noteren.
- Titelbordjes met QR codes (niet voor alle afleveringen)
- Infofiches (doorgaans enkel in het Nederlands, sommige afleveringen ook in het Engels en het Frans)
- Teksten op Ensembles.org
- Preview met gesprek met de kunstenaar en boekpresentatie
- Rondleidingen

10.7 MAEN FLORIN – SCULPTURES
 14.04 — 07.05.2017
 MHKA, Antwerpen | 5^e verdieping

De beelden die Maen Florin maakt lijken niet te willen praten, ze sluiten vaak de ogen, kijken weg. Doen alsof ze je niet gezien hebben. Als je zoiets vaststelt is het onvermijdelijk: de sculpturen van Maen Florin ogen ‘antropomorf’. Ze hebben menselijke, maar ook ‘onmenselijke’ trekken, ze hebben vaak bizarre lichaamsvormen: grote oren, lange neuzen, vertrokken mond, al dan niet geloken ogen, vervormde ledematen, gekromde borstkassen... Het zijn figuren uit minder vrolijke sprookjes, uit onbehaaglijke dromen en milde nachtmerries.

De beelden zijn gemaakt in klei, diverse soorten van stoffen, plaaster, epoxy, polyurethaan enzovoorts, de laatste jaren meer en meer in keramiek. Ze staan op de vloer, op sokkels of op tafels, lijken voor zichzelf uit te staren, geluidloos te murmelen, met een ondefinieerbare desinteresse voor de kijker, u en ik dus. De beelden zijn ‘down to earth’, geen allesverpletterende impact-door-volume, geen esthetiserend hedonisme, maar ook geen Hollywoodiaanse krachtpatserij & gruwel. Het zijn mensachtige figuren, zoals we ze zien als we buiten onze comfortzone stappen en met een existentiële onrust kijken naar wat er met het mensdom misloopt. Ze zijn ook vaak beschilderd, alsof de kleuren een gemoeds(on)rust moeten evoceren. Of misschien wel net camoufleren.

Het werd eerder al geschreven over het werk van Maen Florin: haar beelden schuiven zich in tussen humor en tragiek, tussen vrolijk en luguber, tussen stilte en lawaai, tussen berusting en agressie, tussen droom en nachtmerrie, en zo kunnen we nog een paar duo-woorden bedenken. Maar voor alles is er dat ene effect: dat van een mentale camouflage. Niets is wat het lijkt: de beelden – lijven én koppen – laten niet zomaar in zich kijken, ze verbergen zich. Wat ze doen is je eigen – daar zijn we weer – gemoeds(on)rust projecteren. Je ziet wat je (niet) wil zien, in een verbeelde reflectie.

Willen we het werk van Maen Florin vergelijken met dat van anderen in de hedendaagse kunstgeschiedenis? Dan komen we uit ergens in het schemerland tussen de oorverdovende stilte van Juan Muñoz en het geruisloze lawaai van Paul McCarthy.

Uiteindelijk: wat doet een goed, sterk beeld? Het kijkt terug naar de kijker en maakt iets los. Maar het antwoordt niet, het zwijgt en wacht af. Eindeloos, als dat moet. Kijken naar de beelden van Maen Florin is wachten op wat niet komen zal. De verstomming is redelijk verpletterend.

(tekst Marc Ruyters)

Het gelijknamige boek werd uitgegeven door ASID Editions, vormgegeven door Sven Beirnaert en bevat teksten door Marc Ruyters en Stefan Hertmans met foto's van Karin Borghouts.

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

- Algemene introductietekst in plakletters in drie talen, die heel de reeks kan blijven hangen.
- De kunstenaars of betrokken partij kan op een krijtmuur de naam, een eventuele titel en de duurtijd van de tentoonstelling noteren.
- Titelbordjes met QR codes (niet voor alle afleveringen)
- Infofiches (doorgaans enkel in het Nederlands, sommige afleveringen ook in het Engels en het Frans)
- Teksten op Ensembles.org
- Preview met gesprek met de kunstenaar en boekpresentatie
- Rondleidingen

10.8 BART VAN DIJCK – KHAREJI
12.05 — 04.06.2017
M HKA, Antwerpen | 5^e verdieping

‘Khareji’ betekent ‘buitenlander’ of ‘vreemdeling’ in het Perzisch. In de zomer van 2015 werd Bart Van Dijck uitgenodigd voor een residentie in het Paradise Art Center in Iran. Tijdens deze residentie stelde hij zijn culturele identiteit en status als buitenlander in vraag. Hij assembleerde een traditionele, Kempische boerenoutfit en liet zich hierin fotograferen op verschillende plekken in Iran. In de INBOX van het M HKA evoceerde hij de reis en zijn reflecties hier rond in een multimediale installatie.

Bart Van Dijck experimenteert met diverse media zoals video, foto, sculptuur, installatie en performance. Zijn interesse in volkstradities en rituelen speelt een centrale rol in zijn hybride praktijk en voedt zijn onderzoek naar culturele identiteit.

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

- Algemene introductietekst in plakletters in drie talen, die heel de reeks kan blijven hangen.
- De kunstenaars of betrokken partij kan op een krijtmuur de naam, een eventuele titel en de duurtijd van de tentoonstelling noteren.
- Titelbordjes met QR codes (niet voor alle afleveringen)
- Infofiches (doorgaans enkel in het Nederlands, sommige afleveringen ook in het Engels en het Frans)
- Teksten op Ensembles.org
- Preview met gesprek met de kunstenaar en boekpresentatie
- Rondleidingen

10.9 PETER WÄCHTLER – ‘UNTITLED (RAT)’, 2013
videowerk uit de collectie – 14 min., loop
09.06 — 02.07.2017
M HKA, Antwerpen | 5^e verdieping

Peter Wächtler linkt popcultuur, bestsellers, smartlappen en blockbusters aan een oprechte bekommernis voor de broosheid van het dagelijks leven. Hij maakt werken die schommelen tussen het reële en het bizarre. Hij vertelt zijn verhalen in verschillende media: film, tekst, keramiek, beeldhouwwerk, houtskool en pentekeningen en geluid. De animatiefilm *Untitled (Rat)* doet denken aan de typische tekenfilmpjes met slapstickmomenten. Hoofdpersonage is een rat met een jakje die een uitputtingsslag levert met een bowlingbal die telkens weer terug op zijn hoofd valt. Over deze beelden declameert de kunstenaar een prozagedicht vol persoonlijke bekentenissen (al dan niet werkelijk gebeurt). Elke strofe vertelt een herinnering, een anekdote, een scenario: ‘Hoe ik wakker werd, na een lange nacht drinken met een slechte acteur, die me vertelde dat hij bijna had gewerkt met Brad [...] Hoe ik je voor het eerst bedroog... en me diep beschaamd voelde.’ Nonsens (de slapstickmomenten die zich steeds herhalen in de beelden) en scènes uit het dagelijkse, intieme leven (in het prozagedicht) vermengen zich met elkaar waardoor het geheel een melancholische geladenheid krijgt.

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

- Algemene introductietekst in plakletters in drie talen, die heel de reeks kan blijven hangen.
- De kunstenaars of betrokken partij kan op een krijtmuur de naam, een eventuele titel en de duurtijd van de tentoonstelling noteren.
- Titelbordjes met QR codes (niet voor alle afleveringen)
- Infofiches (doorgaans enkel in het Nederlands, sommige afleveringen ook in het Engels en het Frans)
- Teksten op Ensembles.org
- Preview met gesprek met de kunstenaar en boekpresentatie
- Rondleidingen

10.10 VICTORIA BEGALSKAYA – ‘APHRODITE’S GIRDLE’, 2014
videowerk uit de collectie – 27 min., loop
04.07 — 30.07.2017
 M HKA, Antwerpen | 5^e verdieping

Victoria Begalskaya werd geboren in Kharkov, Oekraïne, ze woont en werkt in Moskou. Begalskaya geeft ons een genadeloos en objectiverend zicht op de sociale realiteit van het post-Sovjet Oekraïne. De video is een gezamenlijk project van de kunstenaar en prostituees. Het feit dat hij uitsluitend door vrouwen gemaakt werd geeft aan deze harde visie tegelijkertijd een melancholische en ironische twist.

De video van Begalskaya moet geplaatst worden binnen de context van activistische post-feministische werken. Het is geen kritiek op de mannelijke dominantie maar een kritiek op deze kritiek. De poppenkastachtige scenes met kartonnen figuren, schilderijen en andere objecten maken duidelijk dat deze vrouwen trots zijn en de controle over hun bestaan niet zijn verloren.

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

- Algemene introductietekst in plakletters in drie talen, die heel de reeks kan blijven hangen.
- De kunstenaars of betrokken partij kan op een krijtmuur de naam, een eventuele titel en de duurtijd van de tentoonstelling noteren.
- Titelbordjes met QR codes (niet voor alle afleveringen)
- Infofiches (doorgaans enkel in het Nederlands, sommige afleveringen ook in het Engels en het Frans)
- Teksten op Ensembles.org
- Preview met gesprek met de kunstenaar en boekpresentatie
- Rondleidingen

10.11 MAX PINCKERS & SAM WEERDMEESTER – CONTROVERSY
04.08 — 27.08.2017
 M HKA, Antwerpen | 5^e verdieping

De INBOX-presentatie *Controversy* nam de iconische *Falling Soldier*-foto van Robert Capa – gemaakt tijdens de Spaanse Burgeroorlog in 1936 – als uitgangspunt, en confronteert de discussie omtrent authenticiteit en enscenering binnen de fotojournalistiek met een wetenschappelijke benadering.

De authenticiteit van *Falling Soldier* is vanaf het begin een punt van discussie geweest. Recent wetenschappelijk onderzoek van de Spaanse professor J.M. Susperregui naar het landschap suggereert dat de foto wel degelijk in scène moet zijn gezet en wees meteen een nieuwe locatie aan.

Controversy is een fotografische opname van deze ‘nieuwe’ plek aan de hand van een montage van vele foto’s gemaakt met scantechnologie – normaal toegepast op kunstreproductie – die leidt tot een ongebruikelijk hoge resolutie. Het resultaat parafraseert als het ware de empirisch wetenschappelijke methode die haar conclusies trekt op basis van zo veel mogelijk verzamelde waarnemingen of materiaal. Kan wetenschappelijk bewijs in al zijn overtuigingskracht werkelijk iets veranderen aan de gangbare interpretatie van een iconisch beeld? *Controversy* is als een esthetisch antwoord op deze vraag.

Controversy werd gefotografeerd als kunstenaars in residentie bij arteventura in Spanje, juni 2016. Max Pinckers is onderzoeker in de kunsten verbonden aan KASK / School of Arts Gent. Dit project werd gefinancierd door het onderzoeksfonds Kunsten van de Hogeschool Gent en Mondriaan Fonds.

De catalogus *Controversy* (Max Pinckers & Sam Weerdmeester) werd uitgegeven bij Lyre Press (augustus 2017, Brussel) met tekstuele bijdragen van Lars Kwakkenbos, José Manuel Susperregui en Hans Durrer.

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

- Algemene introductietekst in plakletters in drie talen, die heel de reeks kan blijven hangen.
- De kunstenaars of betrokken partij kan op een krijtmuur de naam, een eventuele titel en de duurtijd van de tentoonstelling noteren.
- Titelbordjes met QR codes (niet voor alle afleveringen)
- Infofiches (doorgaans enkel in het Nederlands, sommige afleveringen ook in het Engels en het Frans)
- Teksten op Ensembles.org

- Preview met gesprek met de kunstenaar en boekpresentatie
- Rondleidingen

10.12 SARAH DE ZUTTER – MENS MACHINE (LAUREATE KUNSTBENDE)

01.09 — 16.09.2017

M HKA, Antwerpen | 5^e verdieping

Kunstbende, dé competitie voor kunstzinnige jongeren van 13 tot 19 jaar, was dit jaar aan haar sloteditie toe. In verschillende categorieën werden de besten naast elkaar geplaatst. **Sarah De Zutter** kaapte de hoofdprijs weg in de categorie Beeldend Nationaal: expositieruimte in M HKA's INBOX. Haar tentoonstelling *Mens Machine* bouwde verder op het werk waarmee ze de Kunstbende won.

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

- Algemene introductietekst in plakletters in drie talen, die heel de reeks kan blijven hangen.
- De kunstenaars of betrokken partij kan op een krijtmuur de naam, een eventuele titel en de duurtijd van de tentoonstelling noteren.
- Titelbordjes met QR codes (niet voor alle afleveringen)
- Infofiches (doorgaans enkel in het Nederlands, sommige afleveringen ook in het Engels en het Frans)
- Teksten op Ensembles.org
- Preview met gesprek met de kunstenaar en boekpresentatie
- Rondleidingen

10.13 KAREL VERHOEVEN – A MAIDEN'S PRAYER (DE ALZHEIMER CODE)

22.09 — 15.10.2017

M HKA, Antwerpen | 5^e verdieping

Als eerste artist in residence in Museum E! liet Karel Verhoeven bewoners van WZC Immaculata proeven van de mogelijkheden van hedendaagse kunst. *A Maiden's Prayer* is de titel van een bekend muziekstuk voor piano van de Poolse componiste Tekla Badarzewska Baranowska dat Verhoeven tijdens zijn residentie gebruikte om zijn vreemde aanwezigheid in het woonzorgcentrum kenbaar te maken en bewoners naar zijn atelier te lokken om er in contact te komen met zijn werk en eventueel deel te nemen aan collectieve creatiementen. Een ruimtelijke installatie toonde objecten en sculpturale elementen die Verhoeven als werkmateriaal gebruikte tijdens zijn residentie. Met deze tentoonstelling onderzocht de kunstenaar als een hedendaagse archeoloog en antropoloog welke sporen de ontmoetingen met bewoners hebben achtergelaten en thematiseerde hij de spanning tussen het pragmatische en het artistieke, en tussen het publieke domein en het particuliere kunstenaarschap.

DIGITALE COMMUNICATIE

- Nieuwsbrief
- Activiteit op website
- Highlight op homepage
- Insta story om het begin en einde van de tentoonstelling aan te kondigen
- Instagram en Facebook post met werk uit de tentoonstelling

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

- Algemene introductietekst in plakletters in drie talen, die heel de reeks kan blijven hangen.
- De kunstenaars of betrokken partij kan op een krijtmuur de naam, een eventuele titel en de duurtijd van de tentoonstelling noteren.
- Titelbordjes met QR codes (niet voor alle afleveringen)
- Infofiches (doorgaans enkel in het Nederlands, sommige afleveringen ook in het Engels en het Frans)
- Teksten op Ensembles.org
- Preview met gesprek met de kunstenaar en boekpresentatie
- Rondleidingen

10.14 LABYRINTH OF LINES (1978)
Een video-environment van Stansfield/Hooykaas
 20.10 — 12.11.2017
 M HKA, Antwerpen | 5^e verdieping

De Europese videopioniers **Elsa Stansfield** (1945–2004) en **Madelon Hooykaas** (1942) werden in 1978 uitgenodigd door Flor Bex, toenmalig directeur van het Internationaal Cultureel Centrum (ICC) in Antwerpen, om speciaal voor de paardenstallen van het Paleis op de Meir een nieuw video-environment te maken. De video-opnamen voor dit audio-, video-, fotowerk vonden plaats langs de Schelde tijdens een verblijf in Antwerpen en werden verder uitgewerkt in hun studio in Amsterdam.

De inhoud van de installaties die Stansfield/Hooykaas tijdens hun samenwerking (1972–2004) hebben gerealiseerd, werd vaak bepaald door de omgeving waarin de werken werden getoond. In *Labyrinth of Lines* sluipt de natuur binnen in de vorm van herfstbladeren die langzaam opkrullen, net als de op linnen gedrukte foto's van videostills die verspreid liggen in de ruimte. Op de vloer vind je het labirint, getekend in looddraad. Als bezoeker word je uitgenodigd om via de live-videocamera deel uit te maken van het geheel.

Dit werk is historisch van groot belang, als onderdeel van het oeuvre Stansfield/Hooykaas, maar vooral door het gebruik van de vele verschillende maten en soorten monitors. Bij de eerste opstelling van het werk was de verscheidenheid aan gebruikte technologie uniek. Nu, 39 jaar later, was het een uitdaging voor de re-installatie van dit werk om de oude videotechnologie opnieuw te gebruiken.

De re-installatie van dit video-environment werd gerealiseerd in samenwerking met Madelon Hooykaas en bestaat uit 2 videotapes/12 monitors en een Closed circuit video-installatie, 14 zwart/wit foto's gedrukt op linnen, waterton, spiegel, bladeren en looddraad; geluid: Delia Derbyshire. Het werk is een schenking van de Stichting Stansfield/Hooykaas aan de Collectie van het M HKA.

Tijdens de preview op 19.10.2017 sprak Bart Rutten, directeur van het Centraal Museum, Utrecht, met de kunstenaar Madelon Hooykaas.

Vervolgens werd in het M HKAFE de performance GRID uitgevoerd door Madelon Hooykaas. De restanten van de performance, een houtskooltekening op de muur en de registratie van de performance op video, was tijdens de tentoonstelling in het M HKAFE te zien.

DIGITALE COMMUNICATIE

- Nieuwsbrief
- Activiteit op website
- Highlight op homepage
- Insta story om het begin en einde van de tentoonstelling aan te kondigen
- Instagram en Facebook post met werk uit de tentoonstelling

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

- Algemene introductietekst in plakletters in drie talen, die heel de reeks kan blijven hangen.
- De kunstenaars of betrokken partij kan op een krijtmuur de naam, een eventuele titel en de duurtijd van de tentoonstelling noteren.
- Titelbordjes met QR codes (niet voor alle afleveringen)
- Infociches (doorgaans enkel in het Nederlands, sommige afleveringen ook in het Engels en het Frans)
- Teksten op Ensembles.org
- Preview met gesprek met de kunstenaar en boekpresentatie
- Rondleidingen

Observatoire des simples et des fous begon als een project van Lise Duclaux voor de groepstentoonstelling *MONSens* tijdens Mons/Bergen 2015 Culturele Hoofdstad. In april 2014 werd een veld met wilde en medicinale plantsoorten ingezaaid in de buurt van de hoofdzetel van enkele opvangcentra voor zorgbehoevenden in Wallonië. Dit observatorium deed dienst als locatie voor tuinierssessies, workshops, publieksmomenten en presentaties tijdens de duur van het project.

Naast de aandacht voor de bewoners en de planten, richtte het project zich ook op de eigen werking en op de werking van het zorginstituut. Geleidelijk werd de tuin doorwoerd door onkruid, een passende reflectie – zowel horticultureel als psychologisch – op de manieren waarop we als maatschappij omgaan met de omstandigheden van mindervaliden.

Lise Duclaux verwerkt het project binnen een bredere reeks plant- en tuinfilosofische bedenkingen die diep geworteld zijn in de overtuiging dat we met de andere soorten op deze aarde moeten communiceren, hen leren begrijpen en trachten ermee overeen komen.

Een eerste publicatie 'L'observatoire des simples et des fous, simplicis zizania observatorium' verscheen in 2014. Een tweede boek 'L'observatoire des simples et des fous ce n'est pas si simple' werd in mei 2017 voorgesteld in de Sint-Lukasgalerie te Brussel.

Er werd ook een multiple-doos 'L'observatoire des simples et des fous – édition augmentée' gemaakt als afsluiter voor het project in een oplage van 25 exemplaren. De inhoud ervan werd getoond in een vitrine in de INBOX-ruimte en bevat de 2 voornoemde publicaties met teksten en tekeningen van Lise Duclaux, teksten van Bendy Glu en Chris Straetling, visitekaartjes, een fotoalbum, brochures met werk van inwoners van Le Carosse, digitale video-documentatie, posters en een cd met zang en gitaar van één van de bewoners.

DIGITALE COMMUNICATIE

- Nieuwsbrief
- Activiteit op website
- Highlight op homepage
- Insta story om het begin en einde van de tentoonstelling aan te kondigen
- Instagram en Facebook post met werk uit de tentoonstelling

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

- Algemene introductietekst in plakletters in drie talen, die heel de reeks kan blijven hangen.
- De kunstenaars of betrokken partij kan op een krijtmuur de naam, een eventuele titel en de duurtijd van de tentoonstelling noteren.
- Titelbordjes met QR codes (niet voor alle afleveringen)
- Infofiches (doorgaans enkel in het Nederlands, sommige afleveringen ook in het Engels en het Frans)
- Teksten op Ensembles.org
- Preview met gesprek met de kunstenaar en boekpresentatie
- Rondleidingen

10.16 MARGRIET LUYTEN – LEVENSWERK II – DE KUNSTBEMIDDELAARS

15.12 — 07.01.2018

M HKA, Antwerpen | 5^e verdieping

In haar werk houdt **Margriet Luyten** zich intensief met tijd bezig. Wat is tijd met betrekking tot de mens en zijn (sterfelijk) lichaam. Zij portretteerde honderdjarigen, gaf bestaande doodsportretten van kinderen een nieuwe verschijningsvorm en volgde het sterfbed van haar eigen moeder. In 2013 realiseerde zij de film 'Levenswerk I – De Kunstenaars'.

Levenswerk II – de kunstbemiddelaars

Na *Levenswerk I*, met verstilte videoportretten van negen kunstenaars in de laatste fase van hun werkzame leven, ontmoet zij dit keer acht zogenaamde kunstbemiddelaars, zoals museumdirecteuren, kunsthistorici, galeriehouders en een kunstadviseur. De tussenpersonen tussen het kunstwerk en het publiek. Hoe gaan zij om met het verstrijken van de tijd in hun vakgebied? Hoe denken ze over hun al dan niet veranderde positie?

Philip Van den Bossche, directeur van Mu.ZEE gaf het openingswoord bij de preview op donderdag 14.12.2017.

Bij Levenswerk I en II verschenen boeken met videostills, observaties en herinneringen en speciaal geschreven essays.

DIGITALE COMMUNICATIE

- Nieuwsbrief
- Activiteit op website
- Highlight op homepage
- Insta story om het begin en einde van de tentoonstelling aan te kondigen
- Instagram en Facebook post met werk uit de tentoonstelling

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

- Algemene introductietekst in plakletters in drie talen, die heel de reeks kan blijven hangen.
- De kunstenaars of betrokken partij kan op een krijtmuur de naam, een eventuele titel en de duurtijd van de tentoonstelling noteren.
- Titelbordjes met QR codes (niet voor alle afleveringen)
- Infofiches (doorgaans enkel in het Nederlands, sommige afleveringen ook in het Engels en het Frans)
- Teksten op Ensembles.org
- Preview met gesprek met de kunstenaar en boekpresentatie
- Rondleidingen



11 Kunstwerk van de maand in het M HKAFE

KUNSTWERK VAN DE MAAND M HKA
M HKA, Antwerpen | 4^e verdieping

- Vanaf oktober 2015:
Nel Aerts: *The Best Couples in the World (Like Salt and Pepper)*, 2015
Deze editie, gesignd en genummerd in een oplage van 5, bestaat uit een handgemaakte houten vitrine en een set van 45 verschillende posters op print, die in de vitrine getoond worden. Elke print toont een andere set peper- en zoutvaatjes. Ze vormen een nog steeds uitbreidende verzameling die Nel Aerts enkele jaren geleden begon. Aerts is geïntrigeerd door de kleine porselein en aardewerken beelden, waarvan de eigenlijke functie wordt geabsorbeerd door de schoonheid van de objecten. De collectie van de peper- en zoutpotjes bestaat alleen uit duo's die afhankelijk zijn van elkaar, zoals brood en boter, een ooievaar en een baby, een aap die bananen draagt, een kleine porseleinen oma en haar schommelstoel, enzovoort. De titel *The Best Couples in the World (Like Salt and Pepper)* verwijst naar die interne relatie. Om de twee weken veranderde de poster, zoals ook een menu zou veranderen op het ritme van seizoensgebonden producten.

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

- Titelbordje
- Tekst op Ensembles.org



12

Extra Muros

12.1 MUSEUM E!

Het M HKA en woonzorgcentrum Immaculata in Edegem ontwikkelden een duurzaam samenwerkingsverband rond hedendaagse kunst.

Woonzorgcentrum Immaculata in Edegem en het M HKA werken structureel samen aan **Museum E!** Dit project wil in en rond het woonzorgcentrum de beleving van de residenten, hun familie, de medewerkers, vrijwilligers en bezoekers stimuleren door de verbeeldingskracht aan te wakkeren. Het project richt zich op de rijke emotionele en intellectuele ervaringen die kunstwerken kunnen uitlokken, en gaat uit van de kracht van hedendaagse kunst om mensen dichterbij elkaar te brengen en interactie te laten ontstaan. De E! van Museum E! staat daarom voor ervaren.

Deze unieke samenwerking vormt de basis van een langdurig engagement tussen het museum en het woonzorgcentrum. Voor het M HKA is dit een volgende stap na de ontwikkeling van het bezoekersprogramma **Meet Me @ M HKA**, dat sinds 2014 rondleidingen aanbiedt voor mensen met beginnende dementie en hun mantelzorger. Maar het M HKA wil ook de muren van het museum openbreken en een dialoog aanwakkeren door de collectie ook buiten het museum te tonen. Vanuit de brede maatschappelijke rol van het museum en voortbouwend op Meet Me @ M HKA, treedt het M HKA in deze unieke samenwerking op als veel meer dan alleen bruikleengever, door ook expertise, methodieken en zelfs personeel te delen met WZC Immaculata (Oude Godstraat 110, 2650 Edegem).

Storyboard – Els Vanden Meersch

28.01 — 25.02.2017

WZC Immaculata, Edegem

Storyboard van Els Vanden Meersch was de derde tentoonstelling binnen het samenwerkingsverband Museum E!

Met foto's en installaties onderzoekt Els Vanden Meersch de manier waarop gebouwen sociale processen weerspiegelen. *Storyboard* vertrok vanuit de architectuur van het woonzorgcentrum en de verhalen van bewoners. De kunstenaar fotografeerde de wirwar van gangen en kamers en stelde ze opnieuw samen. Het gebouw werd langs twee invalshoeken bekeken: het functionele, gemeenschappelijke en anonieme aspect enerzijds en het tijdelijke, mentale en persoonlijke dat het gebouw infiltreert anderzijds.

Museum E!: De keuze van de bewoners

23.04 — 22.10.2017

WZC Immaculata, Edegem

In het kader van Museum E! engageerden 10 bewoners zich om een unieke tentoonstelling samen te stellen in het WZC. Samen selecteerden ze 6 kunstwerken uit de collectie van het M HKA.

Studiedag: De kracht van verbeelding

26.10.2017

WZC Immaculata Edegem

WZC Immaculata en het M HKA organiseerden in het kader van de Alzheimer Code en met de samenwerking rond 'Museum E!' als vertrekpunt een studiedag rond kunst en dementie. In plaats van tekortkomingen te benadrukken, richtten we tijdens de studiedag vanuit de praktijk de aandacht op de mogelijkheden die kijken naar en aan de slag gaan met kunst bieden in de zorg. Een niet te missen actieve studiedag voor professionals uit zowel de zorg- als de brede culturele sector.

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

VOLWASSENEN

- Panelen: Algemeen introductie en tekst per thema (NL, FR, EN, DE)
- Fiches: per kunstenaar en het kunstwerk (NL, FR, EN, DE)
- Platform: verzameling van alle informatie betreffende de tentoonstelling en het publieke programma (NL, FR, EN, DE)

– Ensembles.org (NL, FR, EN, DE)

– Folder: plan van de zalen en informatie over het publieke programma (NL, FR)

GROEPEN

- Rondleidingen (NL, FR, EN, DE)
- Vrije bezoeken
- Opening

12.2 VISITE

Het M HKA verzamelt al meer dan 25 jaar een uitgebreide collectie nationale en internationale hedendaagse kunst. Door voortdurend de vinger aan de pols te houden en met een open blik naar de mondiale kunstwereld te kijken, wil het museum bezoekers aansporen tot reflectie. Maar het M HKA wil ook de muren van het museum openbreken en een dialoog aanmoedigen door de collectie buiten het museum te tonen. Het resultaat is *Visite*.

Gemeentebesturen, cultuur- of gemeenschapscentra en bibliotheken kunnen tijdelijk werken uit de M HKA-collectie ontlenen. Toch is *Visite* veel meer dan louter bruiklenen. Het wil cultuurwerkers en lokale besturen ondersteunen en adviseren in (de ontwikkeling van) een beleid rond hedendaagse beeldende kunst. Tijdens een tentoonstelling in het kader van *Visite* treden de kunstwerken uit de M HKA-collectie buiten de muren van het museum. Ze nodigen uit tot reflectie, en zetten aan tot projecten in samenwerking met de lokale partners.

Visite Herentals: Reflecties 2

04.03 — 26.03.2017

Kasteel Le Paige, Herentals

Het M HKA bracht vanaf 4.3.2017 een aantal werken uit de vaste collectie onder in kasteel Le Paige. Een lokale kunstenaar reflecteerde op het werk van een internationaal gerenommeerde artiest.

Het cultuurcentrum van Herentals profileert zich regionaal sterk op vlak van exposities. Van deze pijler heeft het cultuurcentrum gedurende zijn vijfjarig bestaan een echt speerpunt gemaakt. Met twee beschermde monumenten, de Lakenhal en kasteel Le Paige, heeft 't Schaliken twee waardevolle, originele en attractieve expositieruimtes. Het cultuurcentrum gaat jaar na jaar op zoek naar interessante, frisse en originele expositie-ideeën om dit speerpunt actueel te houden, uit te bouwen en naar een hoger niveau te tillen.

Het opzet van 'Reflecties 2' was eenvoudig. In elke kamer van kasteel Le Paige vond men één of meerdere werken, geselecteerd door het M HKA. Daarnaast werd er een reflectie op het werk van het M HKA voorgesteld van een geselecteerde, hedendaagse en lokale kunstenaar. Via deze werkwijze werd er een symbiose gecreëerd van professionele namen uit de kunstwereld met lokale talenten. Meer nog, ze werden samen tentoongesteld en brachten een unieke twee-eenheid tot stand.

12.3 CLUB SOLO

solo 11 – QS SERAFIÏJN – In Honour Of The Dilettante

27 januari t/m 5 maart 2017

In Club Solo, Breda, NL

Kunstenaarsinitiatief **Club Solo** presenteert solotentoonstellingen van beeldbepalende kunstenaars. Naast nieuw werk tonen zij sleutelwerken uit hun hele carrière. Bij elke presentatie wordt het M HKA uitgenodigd om een werk uit de eigen collectie toe te voegen aan de tentoonstelling.

In de elfde solotentoonstelling bij Club Solo toonde QS Serafijn nieuw werk naast werken uit de afgelopen jaren.

Beeldend kunstenaar en publicist QS Serafijn (Roosendaal, 1960) gaat hoogst eigenzinnig om met de relatie tussen kunst en leven. Zijn oeuvre omvat teksten, tekeningen, sculpturen en installaties waarin uiteenlopende maatschappelijke thema's een rol spelen.

M HKA koos als reactie op het werk van QS Serafijn voor *ABC, école de Paris* uit 1959-1961 van Vlaamse beeldend kunstenaar Jef Geys. Het werk van Geys was tijdens de tentoonstelling te zien in onze kleine zaal.

12.4 'A DUE'. HEDENDAAGSE KUNST IN ITALIË EN BELGIË 1990-2015
Alberto Scodro – Paul De Vree, 'Cime et terre'
 01.06 — 30.06.2017
Instituto Italiano di Cultura, Brussel

'a due'. *Arte Contemporanea in Italia e Belgio, 1990-2015* ('a due'. Hedendaagse Kunst in Italië en België 1990-2015), een project geïnitieerd en samengebracht door Laura Viale (Torino, 1967), kunstenaar, en Maria Elena Minuto (Roma, 1981), Ph.D., kunsthistorica en onafhankelijke schrijfster voor het Italiaans Cultureel Instituut te Brussel, had tot doel een dialoog tot stand te brengen tussen Italiaanse en Belgische kunstenaars uit de jaren '90 tot heden.

Tot eind 2018 bracht 'a due' tentoonstellingen, performances en ontmoetingen tot stand waarbij gefocust werd op mogelijke verhoudingen tussen kunstenaars uit diverse culturen en generaties, en met verschillende ervaringen. Zo nodigde elke Italiaanse kunstenaar een Belgische kunstenaar uit met wie hij in dialoog trad en een affiniteit of contrast opbouwde.

Van november 2015 tot januari 2017 werd reeds werk van volgende kunstenaars tentoongesteld: **Davide Bertocchi** (Modena, 1969) en **Joris Van de Moortel** (Gent, 1983), **Enrico Gaido** (Turijn, 1971) en **Freek Wambacq** (Brussel, 1978), **Margherita Moscardini** (Donoratico, 1981) en **Futurefarmers** (België-USA, collectief opgericht in 1995), **Laura Viale** (Turijn, 1967) en **Stijn Cole** (Gent, 1978), **Raffaella Crispino** (Napels, 1979) en **Hans Demeulenaere** (Oostende, 1974).

Met zijn installaties en sculpturen, die in hun onderlinge elementen en diverse materialisatie de ruimte rondom hermetisch onder spanning zetten, interpreteerde **Alberto Scodro** in deze tentoonstelling het eclectische oeuvre van **Paul De Vree**, kunstenaar, concrete en visuele dichter en pionier van de (Vlaamse) sonore dichtkunst. *Cime e Terre* (Scodro, 2017), vormde een eerbetoon aan het gelijknamige werk van De Vree uit 1971, en is een uit wol, nylon en polyester geweven groot wandtapijt waarvan het verfijnde patroon een enigmatische trap en wijnbladeren weergeeft, uitbeeldingen die verwijzen naar wat tegelijk nabij en veraf is, levend en verloren. Evenals de titel van de tentoonstelling, werd hier subtiel gealludeerd op de cyclus van het leven en de continue dialectische beweging van stijgen en dalen, van geboorte en wedergeboorte. De tentoonstelling omvatte verder ook een reeks werken op doek (*Maskers*, 1972), aquarellen (*Oologica Belgica*, 1945-1967), films (*Mijn Evanaaste*, 1963, *Essentieel*, 1964) en kunstenaarsboeken die het veelzijdige onderzoek kenmerken dat De Vree wijdde aan de complexiteit van het taalfenomeen, door het woord in zijn letterlijke, visuele, sonore en performatieve kwaliteit te overstijgen.

12.5 ALLAN SEKULA – COLLECTIVE SISYPHYS
14.06 — 25.09.2017
Fundació Antoni Tàpies, Barcelona

De eerste individuele tentoonstelling van deze kunstenaar in Spanje. De Fundació exposeerde het werk van Sekula, waarin hij enerzijds de impact van de maritieme economie op de beginnende globalisering in de jaren 1990 en anderzijds de nieuwe morele vooronderstellingen, zoals die zijn opgelegd door het neoliberalisme, observeert en analyseert.

Allan Sekula (Erie, 1951 – Los Angeles, 2013) is een van de belangrijkste figuren uit de moderne fotografie in de tweede helft van de 20^e eeuw. Zijn werk focust op het bekritisieren van de banden die fotografie altijd heeft onderhouden met economie, arbeid en de politiek van de representatie. Sinds zijn beginjaren in de jaren 1970 groeide Sekula uit tot een referentie door tekstualiteit op te nemen in fotografie op een manier die tot dan toe werd verloochend in de hedendaagse kunst. Zijn boek *Photography Against the Grain: Essays and Photo Works, 1973–1983* (1984), een sleutelwerk in het nieuwe fotografische discours aan het einde van de 20^e eeuw, maakte van hem een van de minst orthodoxe fotohistorici.

De tentoonstelling was een eerbetoon aan een kunstenaar die nauw verweven is met het postolympische Barcelona, dat hij een boeiende stad vond als casestudy om de nieuwe vormen van onrechtvaardigheid, zoals opgelegd door het neoliberalisme, onder de loep te nemen. Doordat Barcelona aan zee lag, liet Sekula de stad, naast Los Angeles, Athene, Bilbao, Rotterdam, Tokio en andere zeesteden, deel uitmaken van een verhaal over globalisering.

De tentoonstelling was een gezamenlijke productie van de Fundació Antoni Tàpies, het M HKA in Antwerpen en de KU Leuven, met de genereuze steun van de Allan Sekula Studio, Thyssen-Bornemisza Art Contemporary (TBA21) en grote bijdragers tot het nalatenschap van Allan Sekula zoals het Museum voor Schone Kunsten in Calais, FRAC Bretagne in Rennes en de Galerie Michel Rein in Parijs.

Medecuratoren: Hilde Van Gelder, Anja Isabel Schneider en Carles Guerra.

Conferentie ‘Terug naar de tekentafel. Maritieme onderwerpen en discoursieve tegenstromen in de notitieboeken van Allan Sekula’ door Sally Stein

— 13.06.2017
in Fundació Antoni Tàpies, Barcelona

12.6 SUPERDEMOCRATIE – DE SENAAT DER DINGEN
01.10 — 31.10.2017
Senaat, Leuvenseweg 13, Brussel

Drie cultuurinstellingen gingen in oktober met de tentoonstelling *Superdemocratie – De Senaat der Dingen* in dialoog met de **Belgische Senaat**. **BPS22** in Charleroi, **BOZAR** in Brussel en **M HKA** in Antwerpen gaven zo een culturele dimensie aan de Senaat.

De tentoonstelling legde de focus op vijftien thema's in evenveel zalen van de Senaat, die uitzonderlijk voor het publiek open stonden. Telkens werden een kunstenaar van de Franse Gemeenschap en een kunstenaar van de Vlaamse Gemeenschap samengebracht met een derde kunstenaar uit een andere gemeenschap. Het was een unieke gelegenheid om overeenkomsten tussen werken te ontdekken en deel te nemen aan het debat waartoe ze uitnodigen.

SUPERDEMOCRATIE – De Senaat der Dingen toont werk van Marina Abramovic & Ulay, Victor Alimpiev & Maria Zhunin, Carla Arocha, Charlotte Beaudry, Marcel Berlangier, Marcel Broodthaers, Miriam Cahn, Jacques Charlier, Vaast Colson, François Curlet, Edith Dekyndt, Luc Deleu,

Denmark, Willi Filz, Michel François, Kendell Geers, Jef Geys, Sheela Gowda, René Heyvaert, Johanna Kandl, Suchan Kinoshita, Jacques Lizène, Emilio Lopez-Menchero, Taus Makhacheva, Guy Mees, Johan Muyle, Jean-François Octave, ORLAN, Ria Pacquée, Sasha Pirogova, PSJM, Koka Ramishvili, Mira Sanders, Sven 't Jolle, Pascale Marthine Tayou, Tapta, Christophe Terlinden, Narcisse Tordoir, Michaël Van den Abeele, Jan Van Imschoot, Anne-Mie van Kerckhoven, Vanessa van Obberghen, Thierry Verbeke, Véronique Vercheval, Angel Vergara, Liliane Vertessen, Marthe Wéry en Yang Zhenzong.

PERSAANDACHT

NATIONAAL

- La Libre Belgique
- Le Soir
- De Morgen
- Knack
- De Standaard
- De Zondag
- Knack Weekend
- Moustique
- Het Laatste Nieuws
- RTBF La première
- Klara, Espresso
- VRT NWS

DIGITALE COMMUNICATIE

- Nieuwsbrief
- Activiteit op website
- Highlight op homepage
- Opbouwfoto's op Instagram en Facebook
- Facebook event met teasers
- VIP opening night insta story verslaggeving
- Insta story om het begin en einde van de tentoonstelling aan te kondigen
- Instagram en Facebook posts met werk uit de tentoonstelling

BEMIDDELINGSINSTRUMENTEN

VOLWASSENEN

- Panelen: Algemeen introductie en tekst per thema (NL, FR, EN, DE)
- Fiches: per kunstenaar en het kunstwerk (NL, FR, EN, DE)
- Platform: verzameling van alle informatie betreffende de tentoonstelling en het publieke programma (NL, FR, EN, DE)
- Ensembles.org (NL, FR, EN, DE)
- Folder: plan van de zalen en informatie over het publieke programma (NL, FR)

GROEPEN

- Rondleidingen (NL, FR, EN, DE)
- Vrije bezoeken
- Opening



13 Evenementen

13.1 STRUCTURELE EVENEMENTEN13.1.1 ART'S BIRTHDAY

17.01.2017

In 1963 riep Fluxus-kunstenaar Robert Filliou zijn verjaardag uit tot de officiële geboortedag van de 'kunst'. Dit statement in een Parijse bar groeide uit tot diverse Art's Birthday-feesten wereldwijd.

Klara, H ART en het M HKA sloegen voor de negende maal de handen in elkaar voor een feest ter ere van de kunst.

- 19 u. 30: Inhuldiging gevelpaneel van Gerard Herman
- 20 u. 15: Verwelkoming door Bart De Baere
- 20 u. 30: State of the Arts door Tom Barman
- 21 u. 30: Verjaardagstaart van Nadia Naveau
- 22 u.: Optreden MFA (Messerli Free Akestra)
- 23 u.: OGELEN in F met André Goudbeek, geïnitieerd en live uitgezonden door Ward Weis

Doorlopend: Muzikale opluistering door Nele Paelinck.

PERSAANDACHTNATIONAAL

- De Standaard
- Gazet van Antwerpen
- Pompidou/Klara

13.1.2 3^e ANTWERP ART WEEKEND 2017

19 — 21.05.2017

Op zaterdag 20 mei vond je tussen 14 en 17 u. verfrissende cocktails in de zomerbar op ons dakterras met een uitzonderlijk zicht op de rivier en de stad. Funky meubilair, en een frisse Scheldebries brachten rust en verkoeling. De link met kunst is nooit ver weg: de fascinerende installatie Skyspace van 'de beeldhouwer van het licht', James Turrell, is een extra uitnodigend rustpunt.

Ook nog op zondag is er om 15:00 de boekpresentatie van 'Show me yours & I'll show you mine' in het M HKA, gevolgd door een signeursessie met Vaast Colson en Kati Heck.

13.1.3 ARTIST TALKS

Telkens op een donderdagavond van 19-20 u. in het auditorium

- 26.01.2017: Narcisse Tordoir, RED/VDW Gallery
- 16.02.2017: Harry Gruyaert, FIFTY ONE Gallery
- 09.03.2017: Rein Dufait, Sofie Van de Velde Gallery
- 20.04.2017: Marie Cloquet, Annie Gentils Gallery
- 01.06.2017: Benoît Félix, Eva Steynen Gallery
- 14.09.2017: Sven 't Jolle, Plus One Gallery
- 19.09.2017: Michael Borremans, Zeno X Gallery in Cinema Zuid
- 21.09.2017: Bruno V. Roels, Gallery 51

DIGITALE COMMUNICATIE

- Nieuwsbrief
- Activiteit op website
- Facebook post ter aankondiging met link naar website M HKA
- Instagram post met werk van de kunstenaar om het evenement aan te kondigen

— 09.11.2017: Dirk Vander Eecken, Galerie Vandermeden

DIGITALE COMMUNICATIE

- Nieuwsbrief
- Activiteit op website
- Facebook post ter aankondiging met link naar website M HKA
- Instagram post met werk van de kunstenaar om het evenement aan te kondigen

— 14.12.2017: Sofie Muller, Geukens & Devil

DIGITALE COMMUNICATIE

- Nieuwsbrief
- Activiteit op website
- Delen van het Facebook event van betrokken galerij ter aankondiging
- Insta story ter aankondiging van het evenement met werk en portretten van de kunstenaar

13.2 OCCASIONELE EVENEMENTEN

13.2.1 PUBLIC POSTER PROGRAM II 2017, MOREpublishers

Gedurende 12 maanden werd er werk door verschillende internationale en lokale kunstenaars in een vitrinekast in Oostende en Antwerpen getoond. De industrieel gezeefdrukte posters werden gepresenteerd in metalen bureau vitrines die geïnstalleerd waren in publiek toegankelijke ruimtes. Zowel Mu.ZEE als het M HKA namen deel. Eens het jaarprogramma is afgerond, kan de tentoonstelling eindeloos en op tal van plaatsen worden herhaald. Dit was het tweede jaar dat het M HKA deelnam aan het programma.

Dit tentoonstellingsprogramma werd ontwikkeld door MOREpublishers. Ze werken aan edities, tentoonstellingen, presentaties en interventies en nodigen kunstenaars uit om binnen een bestaand format werken te creëren. Ook het werk *The Best Couples in the World* (Like Salt and Pepper) van Nel Aerts in het M HKA FE, werd door MOREpublishers uitgegeven.

- 01.2017: Johannes Wohnseifer, *Fractured Spectrum*, 2017
 - 02.2017: Jimmie Durham, *The World*, 2017
 - 03.2017: Ryan Gander, (*Ee Ouw Arh...*), 2017
 - 04.2017: Rirkrit Tiravanija, *Untitled*, 2017 (*do we dream under the same sky*) (*poster*), 2017
 - 05.2017: Wilhelm Sasnal, *Poor Spring*, 2017
 - 06.2017: Matthew Brannon, *Talking While Eating**, 2017
 - 07.2017: Akram Zaatari, *The Third Window*, 2017
 - 08.2017: Kendell Geers, *Political Abstraction (Isandlwana)*, 2017
 - 09.2017: Scott Myles, *More*, 2017
 - 10.2017: Vaast Colson, *You used to be part of something public poster edition*, 2017
 - 11.2017: Liam Gillick, *Tous va bien*, 2017
 - 12.2017: Slavs and Tatars, *Bicephalic*, 2017
-

13.2.2 'DISASSEMBLED IMAGES': CONTEMPORARY ART AFTER
ALLAN SEKULA
Conferentie
02.03 — 04.03.2017
Cinema Zuid

Op het einde van zijn leven werkte **Allan Sekula** aan het project **Ship of Fools / The Dockers' Museum** (2010-2013). Dit **kunstwerk** omvat ongeveer 1250 objecten met een focus op de historische en hedendaagse solidariteit tussen dokwerkers en zeevaarders. Sekula wenste een hoopvolle boodschap te brengen over positieve vormen van solidariteit in een globaliserende economie die limieten met zich kan meebrengen.

Tijdens deze **conferentie** werd gediscussieerd over Sekula's oeuvre en werk van andere hedendaagse kunstenaars.

Voertaal: Engels.

13.2.3 KOEN FILLET: THE TRAIL
Boekpresentatie
18.05.2017, 19 u.
Auditorium

De tentoonstelling 'The Trail' in Ruimte 34 te Antwerpen werd vergezeld van een publicatie van Koen's eerste kunstenaarsboek met een tekst van Eric Rinckhout en een interview met Yves Desmet.

Dit boek werd voorgesteld in het MHKA met een artist talk gemodereerd door Eric Rinckhout.

13.2.4 HET POËZIEBORDEEL GOES STRANGER THAN PARADISE
26.08.2017, 20 u. 30, 2 u.
Museumzalen

Het Poëziebordeel plaatste dichters, of liever gezegd, hun alter ego's ditmaal in het decor van een museum en presenteerde hen als courtesanes van het woord.

In privé-lezingen gaf elke dichter van lichte zeden zijn of haar meest intieme delen – woorden – bloot in de schemerzone van gedempt licht, sjamanen en bevreemdende kunst. Wellustig wezen tussen visioenen van de toekomst. Ons eigen kleine paradijs in de vreemdste setting ooit.

13.2.5 YUKI OKUMURA 'WELCOME BACK, GORDON MATTA-CLARK'
Screening
07.09.2017, 19 u.
Bibliotheek gelijkvloers

Yuki Okumura vernieuwt zichzelf op een verrassend artistieke manier, tegenover het 'zelfzoekende'. Zeer bijzondere levensverhalen, unieke dubbele bestemming, volledige acclimatisatie. Prachtige video, 48 minuten, volledig door **Flor Bex** verteld.

Dit was een eenmalige screening (in de 200 m² grote bibliotheek) en werd georganiseerd tijdens een interventie in de **A-Tower** naar aanleiding van 40 jaar '**Office Baroque**', nl. 'Happy Birthday Gordon!', een hommage aan Gordon Matta-Clark van kunstenaar Gert Adriaenssens en buurtontwikkelaar Matexi (van 7 tot 14.09.2017).

13.2.6 HOW TO GATHER

Boekpresentatie

20.12.2017, 19 u. 30

Cinema Zuid

Op woensdag 20 december hielden we HOW TO GATHER, de catalogus van de 6^e Biënnale van Moskou, boven het doopvont.

Tal van binnen- en buitenlandse gasten vertelden in korte gesprekken over die memorabele tiendaagse ervaring. Verder werden ook nog enkele filmpjes vertoond waarvan sommigen in wereldpremière met werk van o.a. **Vaast Colson** en **Gabriel Lester**. Ook **Maya Van Leemput** was te gast. Zij maakte die avond een praatje met enkele kunstenaars en bekende gezichten dichterbij huis, die nauw betrokken waren bij de publicatie van deze editie.

Publicatie

Zie hoofdstuk 14.1.6 Flankerende publicaties

DIGITALE COMMUNICATIE

- Nieuwsbrief
 - Activiteit op website
 - Facebook event met posts over het boek om mensen warm te maken
 - Facebook post met programma van de avond
 - Facebook post om de EPUB te downloaden
 - Insta story ter aankondiging van het evenement
-

13.2.7 HANS OP DE BEECK

Boekpresentatie

21.12.2017, 19 u.

Bibliotheek gelijkvloers

Naast een uitgebreid visueel overzicht bevat *Hans Op de Beeck – Works* een gedetailleerde tekst geschreven door de kunstenaar zelf, een getuigenis recht uit het hart, over de artistieke praktijk die inzichten biedt in het creatieve proces inherent aan het multidisciplinaire oeuvre van Op de Beeck. De volledige tekst van zijn theaterstuk *After the Party* is eveneens inbegrepen bij het boek.

Het volumineus boek, uitgegeven door Lannoo, omvat 488 pagina's en is ontworpen door Bruno Hardt.

Bij aankoop van het boek tijdens de boekvoorstelling kreeg je eenmalig een kleine multipel van de kunstenaar erbij en kon je het boek door de kunstenaar ter plaatse laten signeren.

DIGITALE COMMUNICATIE

- Nieuwsbrief
 - Activiteit op website
 - Facebook event met posts over het boek om mensen warm te maken
 - Facebook post met programma van de avond
 - Insta story ter aankondiging van het evenement
-

13.3 EVENEMENTEN BEMIDDELING13.3.1 HEROPENINGSWEEKEND

- Vrijdag 28.04.2017, van 11-20 u.
Voor Buurtbewoners
Met gratis Pavlova-taart en wandelgesprekken
17-19 u.: KLARA 'Happy Hour' op locatie in de zaal: interviews met Bart De Baere, curatoren en Axel Vervoordt.
- Zaterdag 29.04.2017, 11-18 u.
Voor Jongeren en volwassenen
Wandelgesprekken
Meet & Greet met kunstenaars en curator Anders Kreuger en futuristen in de tentoonstelling en performance 'Blast from the past' – Lutgard Doncers
Dansante performance door Battle Droids
Dansworkshop door Helder Seabra
- Zondag 30.04.2017, 10-18 u.
Voor Families
Gezinsspel, Workshops met Alexander Lee en Keith Haring workshops, Brunch Tafel Zuid, Scenario Building 'Antwerp at ATFI' begeleid door Pantopikon, Blast from the past met Flor en Lieve Bex, BabyMusic door Manon van House of Music

13.3.2 ERFGOEDDAG – ZORG
23.04.2017

Dit jaar was het thema van Erfgoeddag 'zorg'.
We waren dit jaar in verbouwing; dus geen activiteiten.

13.3.3 JONGBLOED!

5 jaar lang was Jongbloed! de jongerencrew van het KMSKA. Vanaf 2016 werden de krachten gebundeld met het M HKA, want samen staan we sterker. Zo werd Jongbloed! de gezamenlijke doe- en denktank van twee geweldige musea samen. 15 jongeren werkten rond oude, moderne én hedendaagse kunst. De ploeg werd begeleid door een coördinator uit zowel KMSKA als M HKA, en was van maart tot september actief in/rond beide musea.

13.3.4 VERJAARDAG M HKA
20.06.2017

Op dinsdag 20 juni 2017 was het M HKA jarig!
Die dag exact 30 jaar geleden opende Patrick Dewael, toenmalig Gemeenschapsminister van Cultuur, het museum en de overzichtstentoonstelling *Gordon Matta-Clark*.

Om dit te vieren was het M HKA op 20 juni volledig gratis te bezoeken, uitzonderlijk tot 21 u. Voor bezoekers die net zoals het museum in 1987 zijn geboren, startte een gratis rondleiding om 19 u. Bovendien kregen alle 30-jarigen een drankje in de M HKA-zomerbar op het dak. De dakterrassen van het M HKA waren tijdens de zomermaanden omgetoverd tot een unieke zomerbar. Een zonnige bar, uitgebreide terrassen met een uitzonderlijk zicht

op de rivier en de stad, funky meubilair, en een frisse Scheldebries brachten rust en verkoeling tijdens warme zomerdagen en -avonden.

13.3.5 SCHATTEN VAN Vlieg
01.07 — 31.08.2017

Ook dit jaar kan je in het M HKA op zoek gaan naar de Schat van Vlieg. Welke geuren brengen jou naar een andere tijd of een andere plek? Ontdek de tentoonstelling 'Een tijdelijk toekomsteninstituut' en volg het geurspoor.

13.3.6 MUSEUMNACHT – 13^e EDITIE
05.08.2017

Tijdens Museumnacht openen 24 musea uitzonderlijk hun deuren van 19 u. tot 1 u. Je kon er van alles beleven: demonstraties, interactieve games, vertellingen, dj-sets... Bovendien kregen de expo's in de musea een extra dimensie door het vallen van de nacht.

Tot slot van een heerlijke Museumnacht kon je zowel in het Fotomuseum als in het M HKA de benen losgooien tijdens een afterparty.

Ook voor gezinnen waren er tal van activiteiten, zoals speurtochten, spannende vertellingen, archeologische opgravingen, knutselworkshops...

- Programma
- FASHION FUTURES WORKSHOP
19 u., 20 u., 21 u.
 - JONGBLOED! VERRAST
19-1 u.
Expo
Deze creatieve jonge snaken verrasten je met hun interventies in de tentoonstelling *A Temporary Futures Institute*.
 - DE COLLECTIE
19 u. 30, 20 u. 30, 21 u. 30, 22 u. 30
Rondleiding
We stelden met zeer veel trots onze vernieuwde museumzalen voor.
 - TOUCH THE FUTURE
20 u., 21 u.
Rondleiding, aanraaktoer
In de tentoonstelling *A Temporary Futures Institute* kon je van dichtbij kennismaken met de werken van Alexander Lee, hij ontwierp het decor voor deze tentoonstelling. Onder leiding van een gids maakte je kennis met zijn werk en methoden.
 - 30 MINUTES OF
12 u. 30-1 u. 30
Muziek
Dit project van Boris Uytterhaegen en Lieven Stockx laat modulaire synthesizers klinken als uitgestrekte landschappen, boeiende biotopen en organismen. Tijdens deze klankontdekking werd er gezocht naar een symbiose tussen fantasie en het mysterie van observaties.
 - MUSEUMNACHT-LOUNGE
1-4 u.
Loungy vibes van DJ Thong in het M HKA FE.
-

13.3.7 CULTUURMARKT 27.08.2017

De Cultuurmarkt van Vlaanderen is een overkoepelend initiatief dat de energie van cultureel Vlaanderen bundelt en jaarlijks het aanbod van het **nieuwe seizoen** feestelijk voorstelt. Het publiek wordt op één dag en op één plaats geïnformeerd over het culturele aanbod. En dat helemaal **gratis**.

Er was een infomarkt met **170 infostands** en er zijn **live optredens** uit verschillende disciplines: muziek, dans, theater, comedy, circus en literatuur. Editie 2016 vond plaats op een 25-tal binnen- en buitenlocaties in de **historische Antwerpse binnenstad**. Op de stand van het M HKA presenteerden we onze najaar tentoonstellingen, activiteiten en events.

Het museum is uitzonderlijk volledig gratis geopend voor alle bezoekers.

13.3.8 MUKA PRINTS 28.10 — 05.11.2017

50 prachtige steendrukken, één voor één gemaakt door bekende nationale en internationale kunstenaars, vormen samen een interessante tentoonstelling in het donkere auditorium van het M HKA. Maar wat extra speciaal is: volwassenen zijn er verboden. Wie jonger is dan 18 jaar mag de tentoonstelling helemaal alleen of met vrienden, zussen, broers, nichten of neven bekijken. Met je spaarcenten kan je een eigen kunstwerk kopen! De print wordt enkele weken later bij je thuis geleverd, in een grote envelop.

13.3.9 STADSFESTIVAL ZUIDERBUREN 16.09 — 17.09.2017

M HKA was aanwezig op de eerste editie van stadsfestival Zuiderburen, waar we kennismakingsopdrachten voor jong en oud organiseerden. Met een voucher had je dat weekend recht op een gratis geleide rondleiding in het M HKA en het FOMU.

13.3.10 KUNSTENDAG VOOR KINDEREN 19.11.2017

Iedere dag is Kunstendag voor Kinderen in het M HKA! En toch doen we nog eens extra ons best op zondag 19 november. Die dag geven musea, kunstorganisaties en cultuurcentra in Vlaanderen en Brussel aan iedereen tot 12 jaar (en hun ouders, grootouders, vrienden, broers en zussen) de gelegenheid om kennis te maken met alle soorten kunst: muziek, dans, theater, ... In het M HKA ligt de focus op een brede waaier aan hedendaagse beeldende kunst en onze bibliotheek.

Programma

— HERINNERINGEN TEKENEN

Workshop (6-10 jaar)

13 u. 30-15 u. en 16-17 u. 30

Welke is jouw oudste herinnering? En welke de nieuwste? Samen met kunstenaar Fátima Ramos ga je aan de slag met wat er op de zolderkamer van je hoofd ligt. Houd je potloden alvast in de aanslag want getekend zal er worden!

- SALONSPELEN
Spel
Doorlopend van 11-17 u.
Zoals iedere week doopt M HKA zondag om tot familiedag. In het gloednieuwe Salon staan uitdagende opdrachten te wachten. Samen met een lieve gastvrouw of -heer leer je de kunstwerken, gedichten, opdrachten en ideeën van Joseph Beuys kennen. “Iedereen is een kunstenaar”, zegt Joseph Beuys, laat je innerlijke kunstenaar dus maar lekker vrij!
 - WANDELGESPREK VOOR JONG EN OUD
Rondleiding
12 u. 30-13 u. 30, 14 u. 30-15 u. 30, 16 u. 30-17 u. 30
Op het programma staat een wandelgesprek voor jong en oud. Volg een actieve rondleiding waarin generaties elkaar doen verstommen met hun eigen inzichten. Tijdens dit wandelgesprek is er de tijd en de ruimte om te wandelen én te spreken.
 - PANNENKOEKEN IN HET M HKA FE
Hap en drank
12-16 u. 30
Van al dat kijken, doen en denken krijg je honger! Voed je innerlijke kunstenaar met een stevige pannenkoek in het M HKA FE en vervolg daarna je tocht in het museum met veel nieuwe energie.
-



14 Publicaties

14.1 FLANKERENDE PUBLICATIES

14.1.1 URGENT CONVERSATIONS: ATHENS-ANTWERP DRINGENDE GESPREKKEN: ANTWERPEN-ATHENE

Deze publicaties verschenen ter gelegenheid van de tentoonstellingen: Urgent Conversations: Athens-Antwerp in EMST (National Museum of Contemporary Art) in Athene (31.10.2016 – 05.02.2017) en Dringende gesprekken: Antwerpen-Athene in M HKA (Museum van Hedendaagse Kunst) in Antwerpen (28.04.2017 – 07.01.2018)

URGENT CONVERSATIONS: ATHENS-ANTWERP

- 248 pp.; 22 × 16 cm; zwart-wit en kleurillustraties
- Engels/Grieks
- ISBN 978-9-60834-980-3

DRINGENDE GESPREKKEN: ANTWERPEN-ATHENE

- Nederlandstalige bijlage
- 49 pp.; 20 × 15 cm
- ISBN 978-9-07282-855-2
- D/2017/4828/1
- Teksten door Bart De Baere, Katerina Koskina, Jan De Vree, Stamatis Schizakis.
- Catalogusnummer M HKA 191

14.1.2 BEUYS (2017), BROODTHAERS (2018), BYARS (2019) IN ANTWERPEN

Over drie grote tentoonstellingen in M HKA Deze publicatie is gebaseerd op een origineel idee van Maria Gilissen Broodthaers en kondigt de drie tentoonstellingen over Joseph Beuys, Marcel Broodthaers en James Lee Byars in het M HKA in respectievelijk 2017, 2018 en 2019 aan.

- Tekst door Bart De Baere en interviews met Florent Bex en Isy Fiszman.
- 28 pp.; 28,5 × 20 cm; zwart-wit illustraties
- Engelstalig
- ISBN 978-9-07282-856-9
- D/4828/2017/2
- Catalogusnummer M HKA 192

14.1.3 GREETINGS FROM THE EURASIAN – JOSEPH BEUYS

Deze catalogus is gepubliceerd naar aanleiding van de tentoonstelling 'Joseph Beuys – Greetings from the Eurasian' in M HKA, Antwerpen van 13 oktober 2017 tot en met 21 januari 2018.

- Co-productie met Koenig Books Ltd.
- Teksten door o.a. Nav Haq, Bart De Baere, Jean-Philippe Antoine, Helmut Draxler, Isi Fiszman, Katharina Sieverding, Clémentine Delliss, Johan Pas, Nam June Paik, Henning Christiansen, Wim Van Mulders.
- 141 pp.; 28,5 × 20 cm; zwart-wit en kleur illustraties
- Engelstalig
- ISBN 978-3-96098-264-7
- Catalogusnummer M HKA 193

GROETEN VAN DE EURASIAAT – JOSEPH BEUYS

Deze catalogus is gepubliceerd naar aanleiding van de tentoonstelling 'Joseph Beuys – Greetings from the Eurasian' in M HKA, Antwerpen van 13 oktober 2017 tot en met 21 januari 2018.

- Co-productie met Koenig Books Ltd.
- Teksten door o.a. Nav Haq, Bart De Baere, Jean-Philippe Antoine, Johan Pas, Nam June Paik, Henning Christiansen, Wim Van Mulders.
- 47 pp.; 28,5 × 20 cm; zwart-wit en kleur illustraties
- Nederlandstalig
- ISBN 978-3-96098-265-4
- Catalogusnummer M HKA 193

14.1.4 GOLFOORLOG 1991 – Jef Geys Voorpublicatie

De heropening van het M HKA op 27 april 2017 was tevens de start van het Centrum Kunstarchief Vlaanderen. Aan deze werking wordt een archiefpresentatieruimte gekoppeld die startte met een bijzondere presentatie van Jef Geys. Frans Masereel Centrum stelde dan ook een voorpublicatie voor van het volgende boek, 'Jef Geys Archief 5' over de Golfoorlog in 1991, het vijfde boek uit een reeks met beelden uit het archief van Jef Geys.

- 36 pp.; 29,5 × 21 cm; kleur illustraties
- Nederlands/Engels

14.1.5 FORKED APOLOGIES – Michael Van den Abeele

Bij de IN SITU-tentoonstelling 'Romulus – Peter Wächtler' (28.04 – 03.09.2017) werd deze publicatie gepresenteerd; een co-productie van het M HKA met Etablissement d'en face en werd uitgegeven door Forest met vooral teksten en tekeningen door Michael Van den Abeele en een tekst van Peter Wächtler.

14.1.6 HOW TO GATHER

Deze publicatie verscheen n.a.v. de 6^e Biënnale van Moskou in VDNKh, Moskou (22.09 – 01.10.2015). De geglobaliseerde wereld aan het begin van de 21^{ste} eeuw is hyper-connected, maar tegelijkertijd komen er steeds meer conflicten met antagonistische impasses voor. *How to Gather* brengt een opmerkelijke groep van culturele en wetenschappelijke vakmensen samen die over de voorwaarden om dit te overwinnen reflecteren. Deze publicatie is een uitkomst van de 6^e Moskou Biënnale voor Hedendaagse Kunst 2015 – een tiendaags programma over de vraag van het verzamelen. Gepubliceerd in samenwerking met Kunsthalle Wenen en Witte de With Center for Contemporary Art Rotterdam. Met bijdragen van: Defne Ayas, Bart de Baere, Nicolaus Schafhausen, Marie Egger, Keren Cytter, Lippard Hanne, Sergey Bratkov, Liam Gillick, Li Mu, Tzu Nyen Ho, Weng Choy Lee, Meggy Rustamova, Johanna van Overmeir, Peter Wächtler, Jimmie Durham, Donna Kukama, Míán Míán, Honoré d'O, Qiu Zhijie, Anastasiya Yarovenko, Birdhead, Gleb Berg, Konstantin Zvezdochotov, Gabriel Lester, Vaast Colson, Andrey Kuzkin, Isa Genzken, Vanessa Joan Müller, Anna Jermolaewa, Leon Kahane, Nástio Mosquito, Saâdane Afif, Rana Hamadeh, Ilya Budraitskis, Taus Makhacheva, Eyal Weizman, Ines Weizman, Alevtina Kokhadze, Ackbar Abbas, Simon Denny, Mariana Mazzucato, Yanis Varoufakis, Almagul Menlibayeva, Park Chan Kyong, Ulrike Guérot, Robert Menasse, Saskia Sassen, Pascal Gielen, Fedor Dubinnikov, Flaka Haliti, Babi Badalov, Maria Theresa Alves, David Polzin, Evgeny Granilshchikov, Jon Rafman, Michelangelo Pistoletto, Burak Arikan, u/n multitude, Maarten Vanden Abeele, Otto Snoek, Els Dietvorst, Anatoly Osmolovsky, Maya van Leemput, Katja Novitskova, Alexander Ugay, Yang Lu, Ricardo Brey, Anne-Mie van Kerckhoven

- 700 pp.; 20 × 14 cm; kleur illustraties, softcover.
- Engelstalig
- ISBN 978-5-99062-557-0

14.1.7 Otobon Nkanga Luster and Lucre

Woord vooraf door Philippe Pirotte, directeur Städelsschule.
Teksten: essay door Denise Ferreira da Silva, essay door Natasha Ginwala, interview tussen Otobong Nkanga, Clare Molloy en Fabian Schöneich

- Gepubliceerd door Portikus in samenwerking met KADIST en M HKA
- Uitgever: Sternberg Press
- Vormgeving: Studio Manuel Raeder
- 280 pp.; 21,5 × 27,5 cm; 18 zwart-wit foto's en 94 kleurenfoto's; hardcover
- Engels/Duits
- ISBN 978-3-95679-318-9

14.2 TIJDSCHRIFTEN

14.2.1 AFTERALL

Sinds 2007 is het M HKA mede-uitgever van het viermaandelijks internationale kunsttijdschrift Afterall. 'A Journal of Art, Context and Enquiry' luidt de handzame omschrijving, en het daarin weerklinkende enthousiasme voor onderzoek en bevraging sluit naadloos aan bij de kritische kunstvisie die het M HKA sinds lange tijd aankleeft. De ruggengraat van elk Afterall-nummer zijn telkens de monografische essays – twee teksten gewijd aan het werk van vier kunstenaars per nummer. Maar elke uitgave van Afterall bevat ook twee lijvige essays en een drietal specifiek kunst- en cultuurhistorische beschouwingen die het nodige tegenwicht bieden voor die monografische focus – de individuele artistieke praktijk als het centrale principe van het hedendaagse kunstland-schap. In deze essays, die een breed gamma aan onderwerpen bestrijken, schept Afterall ruimte voor een reflexieve benadering van de hedendaagse beeldcultuur in het algemeen.

Spring/Summer 2017 (#43)

Contextuele essays:

- Naisho Wave Manifesto (Secrecy Wave Manifesto) (Terre Thaemlitz)
- Themerson & Themerson (David Morris)
- Anarchism, Education and Compromise: Voices from Montevideo (Anne Szefer Karlsen)
- Space/Time: Matter and Motion in On Kawara (Nikos Papastergiadis)
- Littoral Madness (Chris Kraus)

Kunstenaars:

- Ion Grigorescu (Ovidiu Tichindeleanu, Anders Kreuger)
- Stuart Marshall (Ian White, Aimar Arriola, Alvin Lucier)
- Holly Herndon (Travis Jeppesen, Lina Džuverovic)
- Cooperativa Cráter Invertido (Sol Henaro)
- Events, Werken, Tentoonstellingen:
- Loyal Subjects of the Image: 'Pictures of Sweden 1969' (Kim West)

Autumn/Winter 2017 (#44)

Contextuele essays:

- The Delicate Difference Between 'Thinking at the Edge of the World' and Thinking About the Edge of the World (Carola Grahn)
- Early Contemporary Art in Post-Soviet Mongolia: Where is the Green Horse Galloping Now? (Tsendpurev Tsegmid)
- A Conversation between Manuel Borja-Villel and Marcelo Expósito
- Amo la Montaña/I Love the Mountain (Silvia Rivera Cusicanqui)

Kunstenaars:

- Pia Arke (Stefan Jonsson, Carsten Juhl)
- Maria Thereza Alves (Paloma Checa-Gismero, Mara Polgovsky Ezcurra)
- Rustam Khalifin (Yuliya Sorokina)
- Hans Ragnar Mathisen (Jan-Erik Lundström, Maria Therese Stephansen)

Events, Werken, Tentoonstellingen:

- Now and Then: Commodity and Apparatus (Victor Burgin)
- Struggle as Culture: The Museum of Solidarity, 1971-73 (María Berríos)

14.2.2 E-FLUX

e-flux is een van de bekendste digitale informatiekkanalen binnen de hedendaagse kunst. Opgericht in New York in 1999 bereikt het netwerk met zijn e-mail nieuwsbrieven, website en projecten zowat dagelijks zo'n 50.000 mensen. Sinds eind 2008 geeft e-flux bovendien het e-flux journal uit, een maandelijks publicatie met essays en andere bijdragen van 'de meest geëngageerde kunstenaars, schrijvers en denkers van dit moment', zoals e-flux het zelf beschrijft. Sinds de zomer van 2010 kan elk nummer ook gedownload worden.

e-flux werkte immers al van in het begin aan een print-op-vraag-systeem, waarbij verschillende musea en andere kunstinstellingen, al dan niet tegen een kleine vergoeding, een exemplaar van de publicatie zouden kunnen voorzien – en dat systeem is sinds 2010 in werking. Het M HKA is een van de instellingen waar je op vraag een print van de nummers van e-flux journal kunt krijgen.

In 2017 verschenen de nummers 79-80-81-82-83-84-85-86-87.



15 ARTtube

ARTtube is ontstaan vanuit de samenwerking tussen musea en vanuit de behoefte om op een centrale plek op het internet verhalen van de musea toegankelijk te maken en aan elkaar te verbinden. Naast de individuele content vanuit de musea op het platform ARTtube, werkt ARTtube actief aan projecten waarin de musea samen nieuwe content creëren, onder meer voor specifieke doelgroepen als het onderwijs.

ARTtube is gericht op beeldende kunst en design, biedt verdieping en inspiratie rondom tentoonstellingen en collecties, is vrij toegankelijk en zoekt actief naar mediapartners en festivals om de content breed te distribueren. Daarnaast is ARTtube een netwerk voor de musea, waarbinnen kennisuitwisseling en experimenten rond publieksbemiddeling mogelijk worden gemaakt.

M HKA maakte in 2016 de volgende video's:

- Show me Yours & I'll Show you Mine (Vaast Colson / Kati Heck)
- Lodgers in M HKA
- The Gap – Abstracte kunst uit België
- Energy Flash – The Rave-beweging
- Robert Filliou – Het geheim van de permanente creatie

ARTtube op NPO Cultura

- In februari werd o.a. de video 'Chantal Akerman: Too Far, Too Close' vertoond die werd uitgebracht naar aanleiding van de gelijknamige tentoonstelling in 2012 in het M HKA.
- In maart werd in het kader van de boekenweek de video 'We Live Art: Peter Verhelst' uitgezonden. Verder nog: 'Kerry James Marshall'.
- In mei was er op NPO Cultura een themaweek België! Een ode aan onze zuiderburen met de mooiste kunst- en cultuurdocumentaires, met o.a. de M HKA-video's 'Jan Fabre – Stigmata, Acties & Performances 1976-2013', 'The Gap – Abstracte kunst uit België', 'Show me Yours & I'll Show you Mine', 'Panamarenko Workstation Biekorfstraat' en 'Bazaar België: de keuze van Claude Blondeel'.
- In september kwam de video 'Energy Flash – The Rave-beweging' aan bod. In oktober werden 'El Hotel Eléctrico – kamers beschikbaar', 'Chantal Akerman: Too Far, Too Close', 'Makers – Textiel' en 'IN SITU: Otobong Nkanga' vertoond.

In juni is stichting ARTmatch opgericht waar naast ARTtube ook het project Art Rocks onder valt. De stichting heeft tot doel het ondersteunen en initiëren van collectieve museale educatieve projecten die afzonderlijke musea helpen om nieuwe doelgroepen aan te boren, en het stimuleren en faciliteren van (inter)nationale samenwerking tussen musea.

De stichting wordt aangestuurd door een onafhankelijk bestuur. De deelnemende musea, gerepresenteerd in de redactieraad, blijven bepalend voor de inhoudelijke koers van ARTtube. De stichting houdt kantoor bij Museum Boijmans Van Beuningen.

Er werd ook gewerkt aan een nieuwe website voor ARTtube, met betere zoek- en filteringmogelijkheden en meer opgezet als videoplatform, met ruimte voor de series, uitgelichte selecties door gastcuratoren en verdieping via de kunstenaarspagina's. De site die werd gemaakt door in10 is in oktober online gegaan.

buttons op thema en/of museum.

FILTEREN OP

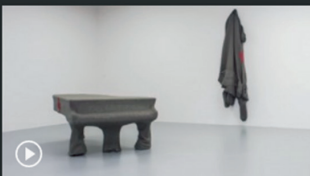
THEMA'S

M HKA



41 VIDEO'S

Meest recent ▼



JOSEPH BEUYS - GROETEN VAN EURAZIAAT

Joseph Beuys was een van de belangrijkste en meest invloedrijke kunstenaars van de twintigste eeuw, die de reikwijdte van kunst wist uit te breiden tot in de domeinen van politiek, maatschappij en ecologie. Deze tentoonstelling, de eerste grote presentatie van zijn werken in België sinds de jaren tachtig, onderzoekt tegelijk de activiteiten van Beuys in Antwerpen en zijn relevantie voor een nieuwe generatie.



EEN TIJDELIJK TOEKOMSTEN INSTITUUT

Niemand kan weten wat nog niet bestaat. Maar het verbeelden van mogelijke, waarschijnlijke en verkiesbare toekomst kan ervoor zorgen dat we het heden en het verleden beter begrijpen.



CAMEO

CAMEO is een samenwerking tussen het tijdschrift Oogst en Cinema Zuid, de filmafdeling van het M HKA.



WJSVTK #6 M HKA

Elke week trommelt Luuk Heezen een museumdirecteur of conservator uit bed voor zijn of haar favoriete kunstwerk uit hun museumcollectie. Deze aflevering is Luuk met Bart de Baere, directeur van het Museum van Hedendaagse Kunst Antwerpen. 's Nachts komt hij terug voor een fiets! Maar niet zomaar eentje...

16 Cinema Zuid

- * stille films begeleid door de vaste pianisten van Cinema Zuid: Ronn Andriessen, Jacques Motmans en Hilde Nash
- ** live in Cinema Zuid
- *** les en introductie door Wouter Hessels, docent Filmgeschiedenis KASK-DKO, RITCS en Vesalius College (VUB)

16.1 FILMHISTORIES Op dinsdag en donderdagen

Deze reeks bestaat in hoofdzaak uit klassiekers en is dus de ideale instap voor wie vat wil krijgen op de filmgeschiedenis. i.s.m. de afdeling video- en filmkunst van de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten-DKO, de Karel de Grote-Hogeschool en Universiteit Antwerpen.

Januari

In Cold Blood; Richard Brooks
Belle de Jour; Luis Buñuel
Markéta Lazarová; František Vlácil
The Fearless Vampire Killers - or pardon me but your teeth are in my neck; Roman Polanski
Reflections in a Golden Eye; John Huston
***Playtime; Jacques Tati
La Chinoise; Jean-Luc Godard
The Graduate; Mike Nichols
Le Samourai; Jean-Pierre Melville

Februari

***Week-end; Jean-Luc Godard
Accident; Joseph Losey
Le Départ; Jerzy Skolimowski
Point Blank; John Boorman
***Het Bal der Pompiers; Miloš Forman
Elvira Madigan; Bo Widerberg
Edipo Re; Pier Paolo Pasolini
Bonnie and Clyde; Arthur Penn

Maart

Le Souffle au Coeur; Louis Malle
Mughal-E-Azam (The Emperor of the Mughals/The Mogul); K Asif
***Morte A Venezia; Luchino Visconti
Deliverance; John Boorman
Padre, Padrone; Vittorio & Paolo Taviani
Valerie and her Week of Wonders; Jaromil Jireš
***Il Casanova di Federico Fellini; Ferico Fellini
Nous Ne Vieillirons Pas Ensemble; Maurice Pialat
Jeder für Sich und Gott gegen Alle; Werner Herzog

April

Crfa Cuervos; Carlos Saura
Faustrecht der Freiheit; Rainer Werner Fassbinder
Taxi Driver; Martin Scorsese
Ai No Corrida (L'Empire des Sens/Het Rijk der Zinnen); Nagisa Oshima
Barocco; André Techiné
***Viskningar Och Rop (Kreten en Gefluister); Ingmar Bergman
Opening Night; John Cassavetes
Jonas, Qui Aura 25 Ans en L'An 2000; Alain Tanner

Mei

L'Heure d'été; Olivier Assayas
***Goodfellas; Martin Scorsese
Yi Yi; Edward Yang
Pièces d'Identité; Mweze Ngangura
The Elephant Man; David Lynch
***Rosetta; Jean-Pierre & Luc Dardenne
The Circle; Jafar Panahi
Paris, Texas; Wim Wenders
Offret; Andrej Tarkovski

Juni

***Dogville; Lars Von Trier
Naked; Mike Leigh
La Haine; Mathieu Kassovitz
The Pianist; Roman Polanski
The Hours; Stephen Daldry
Elephant; Gus Van Sant
Cache; Michael Haneke
The Banishment; Andrej Zvyagintsev

September

'YOU AIN'T HEARD NOTHING YET' - 90 JAAR KLANKFILM
- The Jazz Singer; Alan Crosland
- Melodie der Welt; Walter Ruttmann
- The Love Parade; Ernst Lubitsch
- Blackmail; Alfred Hitchcock
- Der Blaue Engel; Josef Von Sternberg
VROEGE CINEMA - Stille films met live piano
- Berlin, die Sinfonie der Grossstadt; Walter Ruttmann
- Seventh Heaven; Frank Borzage

Oktober

VROEGE CINEMA - Stille films met live piano
- Un Chapeau de Paille D'Italie; René Clair
- ***Sunrise - A song of two humans; F.W. Murnau
- The Ring; Alfred Hitchcock
- Underworld; Josef Von Sternberg
- Het einde van Sint-Petersburg; Vsevolod Poedovkin
- Bed en Sofa; Abram Room
- Oktober; Grigori Aleksandrov, Sergej M. Eisenstein
- De val van de Romanov-Dynastie Esfir Shub

November

La Chienne; Jean Renoir
Grand Hotel; Edmund Goulding
***City Lights; Charles Chaplin
Gold Diggers of 1933; Mervyn Leroy
You only live once; Fritz Lang
Le jour je lève; Marcel Carne
***Stagecoach; John Ford
The Palm Beach Story; Preston Sturges
Quai des Orfèvres; Henri-Georges Clouzot

December

Key Largo; John Huston
***Germania, Anno Zero; Roberto Rossellini
Escuela de Vagabundos; Rogelio A. Gonzalez
→ Lezing door Dr. Marina Diaz Lopez van het Instituto Cervantes, Madrid i.s.m. het Centrum voor Mexicaanse Studiën, UA (Engelstalig)
Invasion of the Body Snatchers; Don Siegel
On the Waterfront; Elia Kazan
***Les Vacances de M. Hulot; Jacques Tati
Pickup on South Street; Samuel Fuller
A Bout de Souffle; Jean-Luc Godard

16.2 REEKSEN

Op vrijdag en zondagen

In haar reeksen op vrijdag en zondag belicht Cinema Zuid het werk van een regisseur of andere filmpersoonlijkheid, een genre, stijl, of de productie van een land, of haakt in op een actueel thema.

Januari / Februari

ABBAS Kiarostami (1940-2016)

Where is the Friend's House?
Close-up
Taste of Cherry
The Wind Will Carry Us
Ten
Like Someone in Love
Certified Copy

MICHAEL CIMINO (1939-2016)

The Deer Hunter
The Year of the Dragon

GEORGES SIMENON

Les Inconnus dans La Maison; Henri Decoin
La Marie du Port; Marcel Carne
L'Etoile du Nord; Pierre Granier-Deferre
Les Fantômes du Chapelier; Claude Chabrol
Monsieur Hire; Patrice Leconte
Feux Rouges; Cedric Kahn
La Chambre Bleue; Mathieu Amalric

Maart / April

DE KEUZE VAN DE CHOREOGRAFEN

i.k.v. Dag van de Dans (29.04.2017)
The Red Shoes; Michael Powell, Emeric Pressburger
→ Keuze van en ingeleid door choreografe Ann Van de Broek
Zorba The Greek; Michael Cacoyannis
→ Keuze van choreografe Grace Ellen Barkey
Easter Parade; Charles Walters
→ Keuze van en ingeleid door choreografe Liz Kinoshita
Paris is Burning; Jenny Livingston
→ Keuze van choreograaf Alain Platel
West Side Story; Robert Wise, Jerome Robbins
→ Keuze van choreografen Anne Teresa De Keersmaker en Jan Martens
Hair; Miloš Forman
Seven Chances + One Week; Buster Keaton
→ Keuze van choreograaf Wim Vandekeybus
Singin' in the Rain; Stanley Donen, Gene Kelly
→ Keuze van choreograaf Jan Fabre
All That Jazz; Bob Fosse
→ Keuze van en ingeleid door choreograaf Marc Vanrunxt

DE ALIEN-QUADRILOGIE

Alien; Ridley Scott
Aliens; James Cameron
Alien³; David Fincher
Alien: Resurrection; Jean-Pierre Jeunet

BRITSE NOIR-TRILOGIE: CAROL REED

Odd Man Out
The Fallen Idol
The Third Man

BOB DYLAN

Pat Garrett and Billy the Kid; Sam Peckinpah
I'm Not There; Todd Haynes

Mei / Juni

2 JAPANESE MEESTERS:

HIROKAZU KORE-EDA

Maborosi
After Life
Nobody Knows
Still Walking
Air Doll
I Wish
Like Father, Like Son
Our Little Sister
After The Storm
MIKIO NARUSE
Repast
Lightning
Sound of the Mountain
Floating Clouds

INGMAR BERGMANS ZOMERFILMS

Zomerspel
Zomer met Monika
Glimlach van een Zomernacht

EMMANUELLE RIVA

Hiroshima Mon Amour; Alain Resnais
Amour; Michael Haneke

September / Oktober

ANDRZEJ WAJDA

Een Generatie
Kanał
As en Diamant
Alles is te koop
De man van marmer
Zonder verdoving
De meisjes van Wilko
Danton
Afterimage

JACK NICHOLSON

Five Easy Pieces, Bob Rafelson
The Last Detail; Hal Ashby
Chinatown; Roman Polanski
Professione: Reporter/The Passenger;
Michelangelo Antonioni
One Flew over the Cuckoo's Nest; Milos Forman
Prizzi's Honor; John Huston
The Witches of Eastwick; George Miller
As Good as it Gets; James L. Brooks
The Departed; Martin Scorsese

November / DecemberBOEK & BEELD

Ter gelegenheid van de 81^{ste} Boekenbeurs:
auteurs en hun favoriete film
Pather Panchali; Satyajit Ray
→ Ingeleid door Arun Manilal Gandhi
Encounters at the End of the World; Werner Herzog
→ Ingeleid door Charlotte Vanden Broeck
Les Aventures de Rabbi Jacob; Gerard Oury
→ Ingeleid door Margot Vanderstraeten
U-Turn; Oliver Stone
→ Ingeleid door Christophe Vekeman

JEANNE MOREAU

Ascenseur pour l'Echafaud; Louis Malle
Les Amants; Louis Malle
Les Liaisons Dangereuses 1960; Roger Vadim
Moderato Cantabile; Peter Brook
Jules et Jim; François Truffaut
La Notte ; Michelangelo Antonioni
La Baie des Anges; Jacques Demy
Le Journal d'une Femme de Chambre; Luis Buñuel
Mademoiselle; Tony Richardson

Chimes at Midnight; Orson Welles
La Mariée était en noir; François Truffaut
La vieille qui marchait dans la mer;
Laurent Heynemann
Le Temps qui reste; François Ozon

SAM SHEPARD

The Right Stuff; Philip Kaufman
Fool for Love; Robert Altman

16.3 OFF-STREAMOp woensdagen

Een eigenzinnig programma met spraakmakende documentaires, bijzondere animatiefilms, avant-garde en experimentele films, cultklassiekers, curiositeiten en films met een behoorlijk randje. Het label op zich is een waarborg voor altijd weer een prikkelende avond film.

Januari

Don't Look Back; D.A. Pennebaker
Dragon Inn; King Hu
76 Minutes and 15 Seconds with Abbas Kiarostami +
Take Me Home; Seifollah Samadian
Le Theatre de Monsieur et Madame Kabal;
Walerian Borowczyk

DOTMOV 2016

Wo 18.01.2017
Onlinefilmfestival georganiseerd door SHIFT,
een Japans onlinemagazine.

Februari

Titicut Follies; Frederick Wiseman
Exprmntl; Brecht Debackere
→ Ingeleid door de filmmaker
A Bullet for the General; Damiano Damiani
Ik Ben Nieuwsgierig (Geel); Vilgot Sjöman

Maart

The Event; Sergej Loznitsa
Revengeance; Bill Plympton, Jim Lujan
Portrait of Jason; Shirley Clarke
Seoul Station; Yeon Sang-Ho

UPLOAD DOWNTOWN #13

29.03.2016
een filmavond rond visuele communicatie
i.s.m. Sint Lucas Antwerpen

April

Dries; Reiner Holzemer
Branded to Kill; Seijun Suzuki
Westworld; Michael Crichton

Mei

Titicut Follies; Frederick Wiseman
I'm Not Your Negro; Raoul Peck
→ Ingeleid door Matthias De Groof, postdoctoral
onderzoeker in Filmstudies aan de UA
Twin Peaks: Fire Walk With Me
The Girl Without Hands; Sebastien Laudenbach
The Seasons in Quincy: Four Portraits of
John Berger
→ Ingeleid door Phillip Van den Bossche,
Directeur Mu.ZEE, Oostende

Juni

The Mummy; Terence Fisher
The Swedish Theory of Love; Erik Gardini
Forgotten Scares: An in-deth look at
Flemish horror cinema; Steve De Roover
+ De Vijver; Jeroen Dumoulein
→ Q&A met de regisseurs
Planet of the Apes; Franklin J. Schaffner

September

Railway Sleepers; Sompot Chidgasornpongse
Whose Peace Will It Be?; Luc Pien
→ Q&A met Luc Pien
Ogen Open; Hans Aarsman, Rick De Leeuw,
Patrice Toye
→ Productie van Claire Beke, Communicatie
in Cultuur met steun van DeBuren
Monterey Pop; D.A. Pennebaker

Oktober

Ascent; Fiona Tan
Chronique d'un été; Jean Rouch, Edgar Morin
24 Frames; Abbas Kiarostami
The Sorcerers; Michael Reeves

November

Des Morts; Jean-Pol Ferbus, Dominique Garry,
Thierry Zeno
Displaced; Volkan Üce
→ Ingeleid door Volkan Üce
Antidotes: 3 kortfilms uit Colombia
→ Ingeleid door Luisa Ungar, Colombiaanse Artist
in Residence bij Air Antwerp
De Geschiedenis van het Varken (in ons);
Jan Vromman
→ Ingeleid door Jan Vromman
Upload Downtown #14
i.s.m. Sint Lucas Antwerpen

December

School Life; Neasa Ni Chianain, David Rane
Instant Dreams; Willem Baptist
Certain Women; Kelly Reichardt
Donkeyote; Chico Pereira

16.4 P/RE-RUN

Elke vrijdag, zaterdag en zondag

Het vertrouwde Re-run-format heet tegenwoordig P/Re-run. Meer en meer voelt Cinema Zuid de laatste jaren de noodzaak niet alleen films die reeds in de zalen kwamen een herkansing te geven, maar ook minder bekende of niet uitgegeven films in de reeks op te nemen, geen 're-runs' dus maar 'pre-runs'. We merken meer en meer dat heel wat films die amper vertoond worden in het reguliere circuit, nieuwe langspelers die enkel af en toe te zien zijn op een festival of op een speciale gelegenheid, nadien een stille dood sterven. Wij vinden al langer dat deze filmschatten meer aandacht en een groter publiek verdienen en dus daar willen wij jullie graag van laten meegenieten! In dezelfde geest wordt er ook maandelijks i.s.m. KASKcinema, Cinema ZED, kunstencentrum BUDA, Roxy in Koersel en media-partner Knack Focus onder de naam 'Please Release Me' een film vertoont die in België geen distributie vond of geen nationale bioscoop release kreeg, maar die wij jullie absoluut niet willen onthouden.

Januari / Februari

Hedi; Mohamed Ben Attia
La Fille Inconnue; Jean-Pierre & Luc Dardenne
Desde Allá; Lorenzo Vigas
→ exclusieve vertoning voor Antwerpen
La Mort de Louis XIV; Albert Serra
→ exclusieve vertoning voor Antwerpen
The Salesman; Asghar Farhadi
Hell or High Water; David Mackenzie
Everybody Wants Some!!; Richard Linklater
Alba; Ana Cristina Barragán
→ exclusieve vertoning voor Antwerpen

Maart / April

Réparer les Vivants; Katell Quillévéré
Personal Shopper; Olivier Assayas
Paterson; Jim Jarmusch
American Honey; Andrea Arnold
Bacalaureat; Cristian Mungiu
The Handmaiden; Chan-Wook Park
La Danseuse; Stéphanie Di Giusto
→ i.k.v. Dag van de Dans (29.04.2017)
Under Electric Clouds; Aleksey German
Don't Call Me Son; Anna Muylaert

Mei / Juni

Lady Macbeth; William Oldroyd
Manchester By the Sea; Kenneth Lonergan
The Happiest Day in the Life of Olli Mäki;
Juho Kuosmanen
The Other Side of Hope; Aki Kaurismäki
Moonlight; Barry Jenkins
Sieranevada; Cristi Puiu
20th Century Women; Mike Mills
After the Storm; Hirokazu Kore-Eda
Poesía Sin Fin; Alejandro Jodorowsky

September / Oktober

Cartas Da Guerra; Ivo Ferreira
 Beyond the Mountains and Hills; Eran Kolirin
 Porto; Gabe Klinger
 Una; Benedict Andrews
 Song to Song; Terrence Malick
 Tarde Para La Ira; Raúl Arévalo
 L'Amant Double; François Ozon
 Liza, The Fox-Fairy; Károly Ujj Mészáros
 The Fits; Anna Rose Holmer

November / December

Blue Silence; Bülent Öztürk
 → Q&A met regisseur Bülent Öztürk
 Una Mujer Fantástica; Sebastián Lelio
 A Gentle Creature; Sergei Loznitsa
 The Road to Mandalay; Midi Z
 The Day will Come; Jesper W. Nielsen
 The Woman Who Left; Lav Diaz
 Loveless; Andrey Zvyagintsev
 The Levelling; Hope Dickson Leach
 The Wait; Piero Messina

16.5 MATINEES

De Matinees van Cinema Zuid op donderdag zijn al jaren een begrip; zij bieden cinema zoals die eigenlijk niet meer gemaakt wordt en in de cinema zelf nog maar zelden te zien is. Films die ooit populair waren en waarin de sterren van weleer het beste van zichzelf gaven. U wil ze beslist (nog) een keer op groot scherm zien. De matinees lopen van januari tot mei en van september tot december. Er zijn geen matinees in juni, juli en augustus. In samenwerking met Radio Minerva.

Januari

Destry Rides Again; George Marshall
 Hombre; Martin Ritt
 Out of the Past; Jacques Tourneur
 Rebecca; Alfred Hitchcock

Februari

The Shop around the Corner; Ernst Lubitsch
 In the Heat of the Night; Norma Jewison
 The Big Steal; Don Siegel
 Letter from an Unknown Woman; Max Ophüls

Maart

Winchester '73; Anthony Mann
 You Only Live Twince; Lewis Gilbert
 Angel Face; Otto Preminger
 Mayerling; Anatole Litvak
 Pane, Amore e Fantasia; Luigi Comencini

April

Harvey; Henry Koster
 Funny Face; Stanley Donen
 The Night of The Hunter; Charles Laughton
 Madame de...; Max Ophüls

Mei

Rear Window; Alfred Hitchcock
 Trapeze; Carol Reed
 Guess Who's Coming To Dinner?; Stanley Kramer
 The Man Who Shot Liberty Valance; John Ford

September

We'll meet again; Philip Brandon
 The Bridge on the River Kwai; David Lean
 Fury; Fritz Lang
 Carmen Jones; Otto Preminger

Oktober

Rio Bravo; Howard Hawks
 Le Quai des Brumes; Marcel Carne
 Adam's Rib; George Cukor
 No Way Out; Joseph L. Mankiewicz

November

All in a Night's Work; Joseph Anthony
 Odds Against Tomorrow; Robert Wise
 Father of the Bride; Vincente Minnelli
 Murder on the Orient Express; Sidney Lumet
 Le Corniaud; Gerard Oury

December

The Defiant Ones; Stanley Kramer
 Le Cercle Rouge; Jean-Pierre Melville
 To Sir With Love; James Clavell
 Bad Day at Black Rock; John Sturges

16.6 ZAZIE OP ZONDAG

Kinderfilms op zondag, één maal per maand van september tot april

Januari

Mama Moe en de Kraai; Igor Veyshtagin
Julius in Winterland; Jacob Ley

Februari

Beestenboel
→ kortfilms; verschillende regisseurs
Mijn Naam is Courgette; Claude Barras

Maart

Belgische Kortfilms van verschillende regisseurs
Siv gaat logeren; Lena Hanno Clyne en
Catti Edfeldt

April

Desmond en het Moerasmonster; Magnus Carlsson
The Jungle Book; Wolfgang Reitherman

September

Tootletubs & Jyro; Mariko Härkönen, Ismo Virtanen
Solan & Ludwig; De Grote Kaasrace;
Rasmus A. Sivertsen

Oktober

Rintje; Ben Tesseur, Steven De Beul
Draken & Deuntjes; verschillende regisseurs

November

Isra en het Magische Boek; R. Kan Albay
Cloudboy; Meikeminne Clinckspoor
Kinderkunstendag (19.11.2017)

December

Woezel en Pip: op zoek naar de sloddervos;
Patrick Raats
Uilenbal; Simone Van Dusseldorp

16.7 EXTRA@CZ

Evenementen, filmvertoningen te gast, kleine festivalletjes... Naast onze wekelijkse vaste programmatie biedt Cinema Zuid nog tal van ander boeiend kijkplezier i.s.m. verschillende partners zoals Cinematek, Photogénie, Centrum voor Beeldexpressie, Vlaamse Opera, Modemuseum, de Singel, Behoud de Begeerte, deBuren...

OPERA, BALLET EN FILM

Opera en Film is een programma in samenwerking met de Opera Vlaanderen.

De geselecteerde films hebben een thematisch of visueel verband met producties van de Opera Vlaanderen.

18.02.2017

Il Divo; Paolo Sorrentino

→ naar aanleiding van de productie van Simon Boccanegra Van Giuseppe Verdi bij Opera Vlaanderen.

06.05.2017

All Quiet On The Western Front; Lewis Milestone

→ naar aanleiding van de productie van Infinite Now van Chaya Czernown bij de Opera Vlaanderen.

07.10.2017

Winter's Bone; Debra Granik

→ Deze film inspireerde operaregisseur David Bösch voor zijn regie van Das Wunder der Heliane van Erich Wolfgang Korngold bij Opera Vlaanderen.

14.10.2017

Orfeu Negro; Marcel Camus

→ naar aanleiding van het Ballet Orfeo bij Ballet Vlaanderen.

16.12.2017

Chimes at Midnight; Orson Welles

→ naar aanleiding van de productie van Falstaff van Giuseppe Verdi bij Opera Vlaanderen.

CAMEO

Cinema Zuid en Oogst Magazine sloegen de handen in elkaar voor een nieuw evenement: CAMEO, een reeks avonden waarop drie spraakmakende kunstenaars, auteurs of filmmakers hun favoriete film aan het publiek voorstellen. Presentatrice Katharina Smets praat de avond vakkundig aan elkaar en het publiek kiest achteraf zelf welke van de drie films er geprojecteerd wordt.

CAMEO #1: 03.03.2017

met Herman Selleslags, Rinus Van de Velde en Fien Troch

CAMEO #2: 02.06.2017

met Bart Hollanders, Anne-Mie Van Kerckhoven en Wim Helsen

CAMEO #3: 15.09.2017

met Maarten Inghels, Annelies Verbeke en Marc Didden

CAMEO #4: 08.12.2017

Met Jonas Govaerts, schrijver Joost De Vries en mediafenomeen Murielle Victorine Scherre

KNACK FOCUS FILMDAG: THE BEST OF 2016

08.01.2017

Elke woensdag fêteert of fileert Knack Focus de nieuw uitgebrachte films van de week. Uit die 52 weken wordt naar jaarlijks goede gewoonte in december een toplijst gedistilleerd die quasi steeds een blauwdruk oplevert van wat Cinema Zuid programmeerde in de Re-Run sectie. Daarom sloegen we met Knack Focus de handen in elkaar om de absolute Top 3 van Knack Focus (opnieuw) op het grote scherm te serveren. Elke film werd vakkundig van tekst en uitleg voorzien door een gerenommeerde Knack Focus filmrecensent.

DASKULTURFORUM: Ich und Kaminski; Wolfgang Becker

24.01.2017

Al sinds 2012 promoot en organiseert daskULTUR-forum events rond Duitse cultuur in Antwerpen. Dit seizoen vierde het forum de 60^{ste} verjaardag van het cultureel akkoord tussen België en Duitsland. Op het programma stonden films die beide landen op verrassende manieren samenbrengen. Ze combineren bekende Belgische gezichten en herkenbare settings met Duits acteertalent en bijzondere verhalen.

AMUZ

26.02.2017

Vision. Aus dem Leben der Hildegard Von Bingen; Margarethe Von Trotta

CINÉ PUBLIC

11.03.2017

Het Centrum voor Beeldexpressie organiseerde de vijfde editie van dit Kortfilmfestival.

CONDUCTING BOIJMANS; Sonia Herman Dolz

09.09.2017

Documentaire met toelichting door Sjarel Ex. i.s.m. DeBuren, KMSKA en Ons Erfdeel

AFTERIMAGE: CONTOUR BIENNALE ARTIST TALKS

07.03.2017

i.s.m. Contour en Escautville
In de context van, en in samenwerking met 'Contour Biennale 8 Polyphonic Worlds: Justice as Medium' nodigde Escautville enkele van de meer dan 20 kunstenaars uit die vanaf 11 maart nieuw en recent filmisch werk over verschillende locaties in Mechelen presenteerden. Het werk van Ritu Sarin en Tenzing Sonam heeft Tibet als centraal thema en Pallavi Paul speelt met documentaire en non-fictie. Aansluitend op het gesprek met de makers werden twee korte werken van hun hand getoond.

LEZING DOOR DR. MARINA DIAZ LOPEZ

19.04.2017

i.s.m. Centrum voor Mexicaanse Studiën
+ vertoning van El ángel, exterminador; Luis Buñuel

TAKE '17

29.04.2017

i.s.m. Centrum voor Beeldexpressie, het Vlaams steunpunt voor alle niet-professionele cineasten, fotografen en mediakunstenaars
Dag vol lezingen, workshops en feedbackmomenten omtrent film.

DE EEUW VAN CHARLIE CHAPLIN

BOEKVOORSTELLING + FILMPROGRAMMA

10.05.2017

Matthijs De Ridder stelt zijn boek 'De Eeuw van Charlie Chaplin' voor aan de hand van drie hoogtepunten uit Chaplins oeuvre: Kid Auto Races At Venice; Henry Lehrman
*The Immigrant; Charles Chaplin
*Shoulder Arms; Charles Chaplin

LEZING DOOR CARSTEN SEIFFARTH (BERLIJN)

22.11.2017

i.s.m. het Visual and Digital Cultures research center (ViDi, Universiteit Antwerpen), het M HKA en ArtInSound (vzw in oprichting)
Deze lezing kadert in het PhD-onderzoek van Wilfried Bossier, 'Sound as the shield of Perseus: Phenomenology of Sound in the aesthetic experience of contemporary art'. Sound art heeft zich afgelopen decennia laten gelden als een nieuwe kunstvorm die zich vaak bevindt op de grens van multimediale kunst, elektronische muziek en performances. Eigen aan het genre is de creatie van artistiek werk met behulp van geluid in een gegeven ruimte. Seiffarth onderzoekt de geschiedenis van deze kunstvorm en zijn snelle ontwikkeling sinds de jaren 90. Er worden vragen behandeld omtrent het tentoonstellen van 'sound art'-installaties in de hedendaagse kunstsector.

16.8 DE ZOMER VAN CINEMA ZUID

Juli-Augustus

CLAUDIA CARDINALE

OP WOENSDAGEN

La Ragazza con la Valigia; Valerio Zurlini
Otto e Mezzo (8 1/2); Federico Fellini
Il Gattopardo; Luchino Visconti
La Ragazza di Bube; Luigi Comencini
Vaghe Stelle Dell'Orsa; Luchino Visconti
Once Upon A Time In The West; Sergio Leone
Fitzcarraldo; Werner Herzog
Mayrig; Henri Verneuil

STEPHEN KING

OP ZATERDAGEN

Carrie; Brian De Palma
The Shining; Stanley Kubrick
The Dead Zone; David Cronenberg
Stand By Me; Rob Reiner
Misery; Rob Reiner
The Shawshank Redemption; Frank Darabont

JAZZ@THEMOVIES

OP DONDERDAGEN

The Fabulous Dorseys; Alfred E. Green
The Girls in The Band; Judy Chaikin
Feel Like Going Home; Martin Scorsese
Big Ben; Ben Webster in Europe;
Johan Van der Keuken
+ Robert Altman's jazz '34: Remebrances of
Kansas City Swing; Robert Altman
Ella Fitzgerald: Something to Live For;
Charlotte Zwerin

SOUND/TRACK/

OP VRIJDAGEN

Danny Says; Brendan Toller
Raving Iran; Sue Meures
They Will Have To Kill Us First; Johanna Schwartz
La Chana; Lucija Stojevic
New Voices In An Old Flower; Quino Piñero
Janis: Little Girl Blue; Amy Berg
Cassette: A Documentary Mixtape;
Zack Tayler & Georg Petzold

ELVIS PRESLEY-DAG

ZATERDAG 26.08.2017

Jailhouse Rock; Richard Thorpe
Viva Las Vegas!; George Sidney
Flaming Star; Don Siegel

MUSEUMNACHT

ZATERDAG 05.08.2017

Die Reine Notwendigkeit; David Claerbout
Rondleiding; Achter de schermen van de bioscoop

ZOMER FILM COLLEGE 2017

VAN ZONDAG 9 TOT ZATERDAG 15.07.2017

7 dagen lang pakt het Zomerfilmcollege uit met een
15-tal lezingen en een 20-tal films rond het oeuvre
van de invloedrijke cineast Abbas Kiarostami en
de Amerikaanse filmkomedies van onder meer Hawks,
Lubitsch, Sturges en Cukor uit de jaren '30
en '40.

Gastsprekers:

Mehrnaz Saeed-Vafa; Columbia College Chicago,
filmmaker

Tom Paulus; Universiteit Antwerpen

Ruben Demasure; Universiteit Antwerpen

Elias Grootaers; School of Arts Gent, filmmaker

Adrian Martin, auteur

Kiarostami in Context

The House Black; Forugh Farrokhzad

Brick and Mirror; Ebrahim Golestan

Downpour; Bahram Beyza'i

ABBAS KIAROSTAMI : TRUTH IN CINEMA

The White Balloon; Jafar Panahi

Taste of Cherry; Abbas Kiarostami

CLASSICAL HOLLYWOOD COMEDY: GAME SPACE AND PLAY TIME

Duck Soup; Leo McCarey

The Party; Blake Edwards

The Miracle of Morgan's Creek; Preston Sturges

Raising Arizona; Joel Coen

Ball of Fire; Howard Hawks

Clueless; Amy Heckerling

Jerry & Me; Mehrnaz Saeed-Vafa

Abbas Kiarostami: Truth in Cinema

16.9 HET FILMEDUCATIEF AANBOD VAN CINEMA ZUID

Voor het Lager Onderwijs

Rondleiding 'Achter de schermen van de bioscoop'
(1^e t.e.m. 6^e leerjaar)
Duur: 1 uur

Workshop 'Word Filmarcheoloog!'
(1^e t.e.m. 6^e leerjaar)
Duur: 2 uur

Workshop 'Word Foto- en Filmarcheoloog!'
(1^e t.e.m. 3^e leerjaar)
Duur: 2,5 uur

Kinderfilms 'A la carte'
Samenwerking Lessen in het donker:
aanbod films, educatieve lesmappen,
introductiefilm, nabespreking

Voor het Secundair en Hoger Onderwijs

RONDLEIDING 'ACHTER DE SCHERMEN VAN
DE BIOSCOOP'
(1^e t.e.m. 4^e middelbaar)
Duur: 1 uur

FILMKLASSIEKERS

Blue Velvet
Les 400 Coups
Singing in the Rain
Night of the Hunter
The General
M-Eine Stadt sucht einen Mörder

FOCUS FRANSE FILM VIA LESSEN IN HET DONKER

Ma vie de courgette - Claude Barras
Jamais contente - Emilie Deleuze
Un sac de billes - Christian Duguay
Demain tout commence - Hugo Gélin
Réparer les vivants - Katell Quillévéré
Django - Etienne Comar

NASCHOLINGSNAMIDDAG 13 SEPTEMBER 2017

Het filmaanbod 'Focus Franse Film' werd vorig schooljaar opgenomen in het aanbod van 'Lessen in het Donker'. Het aanbod bestaat uit 6 Franse films, die op woensdagmiddag 13/09, aan de leerkrachten Frans werden voorgesteld. Na de uiteenzetting van het programma voor het nieuwe schooljaar werd je getraakteerd op de integrale vertoning van *Jamais Contente* en een nagesprek met regisseur Emilie Deleuze.

DUITSE FILMS

24 Wochen - Anne Zohra Berrached
Tschick - Fatih Akin
Toni Erdmann - Maren Aude
Er ist wieder da - David Wnendt
Victoria - Sebastian Schipper
Hannah Arendt - Margarethe von Trotta

De Week van de Duitse Film is een netoverschrijdend initiatief van leraars en docenten Duits (De Babelsbergweek f.v.) in samenwerking met de Deutsche Botschaft, de Belgischer Germanisten- und Deutschlehrerverband, de Stiftung zur Förderung von Deutsch als Fremdsprache in Belgien en de Vakgroep Duits van de Universiteit Gent en van de Hogeschool Gent.

Samenwerking Lessen in het donker: aanbod films, educatieve lesmappen, introductiefilm, nabespreking

Samenwerking Mooov,: aanbod films, educatieve lesmappen

16.10 BEMIDDELINGS- EN COMMUNICATIE-INSTRUMENTEN

BEMIDDELING

INDIVIDUELE BEZOEKERS

- magneetborden (filmprogramma, foto's, persartikels).
- inhoudelijke contextualisering: website, nieuwsbrieven, inleidingen, debat, interviews (Q&A) en lezingen.

GROEPEN

- gezinnen: aangepaste filmprogrammering op maat van het gezin met educatieve omkadering (inleidingen) en uitgekiend onthaal (verjaardagsfeestjes)
- scholen: rondleiding achter de schermen, workshop filmarcheologie, Focus Franse film) en de Duitse Film, lesmappen, filmbegeleiders, inleidingen en filmadvies.-kunstonderwijs: aangepast filmaanbod met gespecialiseerde lesmappen en inleidingen
- filmhistories op dinsdag- en donderdagavond legt een traject af doorheen meer dan 100 jaar filmgeschiedenis, i.s.m. de afdeling Video&Filmkunst van KASK Antwerpen, de Karel de Grote-Hogeschool en Universiteit Antwerpen Filmstudies en Theater-, Film- en Literatuurwetenschappen (TFL). Deze worden voorafgegaan door lessen gegeven door o.a. Wouter Hessels
- Upload Downtown, tweemaal per schooljaar een anderhalf uur durende montage van kortfilms en filmfragmenten met kunstzinnige inslag (wars van wat hip of hot is, cult-klassiekers, confronterende interviews, grensverleggende animatie en postmodern Youtube geweld) i.s.m. Sint-Lucas Antwerpen, de Karel de Grote-Hogeschool
- opleiden en coaching van filminleiders
- matinees: filmklassiekers met inleiding /live piano op donderdagnamiddag voor seniorenverenigingen, cursistengroepen, actieve 60plussers
- Zomerfilmcollege i.s.m. Cinematek en Vlaamse Dienst voor Filmcultuur: jaarlijks een 20-tal lezingen door binnen- en buitenlandse sprekers en een 35-tal films uit de collectie van Cinematek voor studenten, docenten, individuele bezoekers en cursistengroepen

COMMUNICATIE

DRUKWERK

- tweemaandelijks programmabrochure: informeren filmgeïnteresseerd publiek, via direct mailing en via aanvullende vrijwilligerstoeren
- tweemaandelijks programmafolder: informeren filmgeïnteresseerd publiek, spreiding via WEEKUP, via direct mailing
- seizoensbrochure voor Matinees: informeren specifiek publiek (senioren) en filmpubliek, spreiding via aparte distributielijst gericht op senioren, per post en via vrijwilligerstoer
- seizoensbrochure voor Zazie: informeren specifiek publiek (gezinnen en kinderen), spreiding via scholen en via aparte distributielijst door vrijwilligerstoer en jobstudenten
- flyers en affiches voor evenementen via vrijwilligersroutes, via aparte distributielijst of via externe partner
- educatief aanbod digitaal (mailing, nieuwsbrief) gebracht naar secundair en basis onderwijs en naar kunst -en avondonderwijs in de provincie Antwerpen, informeren leerkrachten en (kunst)studenten

DIGITAAL

- website Cinema Zuid
- tweewekelijkse algemene e-nieuwsbrief
- facebook (+ occasioneel adds)
- instagram
- twitter
- youtube kanaal
- dezer profil voor soundtracks
- e-flash: emailadressen groeperen en specifieke publieken informeren (pers, studenten, senioren, Zazie, Matinees,...)
- zazie-nieuwsbrief
- educatieve nieuwsbrief
- digitaal ter beschikking stellen van de brochures: downloadbaar op de homepage van de website.
- digitaal ter beschikking stellen van persartikels via facebook
- delen van pers op social media

MEDIA

- kalender (Week Up)
- radioslots (Radio Minerva (matinee), Klara (oa. 5 jaar CZ))
- persberichten, ticketacties, o.a. Uit in Vlaanderen
- aanwezigheid in culturele agenda's en relevante nieuwsbrieven
- deal met Knack Focus rond Please Release Me

16.11 SAMENWERKINGEN

- brede publieksacties (Museumnacht)
- educatieve partners: Lessen in het Donker, Jekino, J.E.F., Filemon, Making Movies, Video&Filmkunst van KASK Antwerpen, de Karel de Grote-Hogeschool, Universiteit Antwerpen Filmstudies en Theater-, Film- en Literatuurwetenschappen (TFL), Sint-Lucas Antwerpen, Artesis, Cinematek, Vlaamse Dienst voor Filmcultuur, Belgische Vereniging Leraren Frans, Vlaamse Gemeenschap vzw., Goethe Instituut, Das Kulturforum, Cinemagie, KULeuven-Campus Kortrijk, het Goethe-Institut Brüssel, de Belgischer Germanisten- und Deutschlehrerverband, Vakgroep Duits van de Universiteit Gent en van de Hogeschool Gent, Cultoer, Österreichisches Kulturforum,
- culturele partners: Antwerpse Jazz Club, Antwerp Convention (Hellraiser), M HKA, Centrum voor Beeldexpressie, deBuren (IDFA), Europalia, FoMu, Jekino Making Movies Kinderkunstendag, Vlaamse Opera (Opera+), DeSingel, Vereniging van Amateurgineasten, Oogst, Boymans Van Beuningen, AIR Antwerpen, KMSKA, Ons Erfdeel, Elvis Presley Society, Dag van de Dans, Knack Focus
- filmsector: 20th Century Fox, Another Dimension of an idea, ABC-distributie, A-film, Anima, Autour du Minuit, BAM, Cinéart, Ciné Publique, E-one entertainment, Filemon, Fonk vzw. (Zazie, Offstream), Filemon (Zazie), Imagine, Internationaal Kortfilmfestival Oberhausen, Lumière, Jekino (Zazie), Numéro Zéro, O'Brother, Offscreen Festival (Offstream), Remain in Light, Victory Films, Visualantics, September Film, J.E.F., O 'brother, Contactfilm, KFD Filmdistributie

16.12 PERSAANDACHT

Ook dit jaar kreeg CZ weer ruime pers aandacht zowel digitaal als in de gedrukte pers.

In Knack Focus worden verschillende voorstellingen (*Ascent*, *The Jazzsinger*, *Instant Dreams*, *Orfeu Negro*, *Les Amants*, *The Girl Without Hands...*) en reeksen van Cinema Zuid getipt o.a. ook van onze sound/track/reeks. Voor de voorstellingen van Please Release Me is er een samenwerking met Knack Focus, zij geven elke maand een column aan de nieuwe film van Please Release Me-film van die maand, o.a. over Jodorowsky werd een uitgebreid artikel geschreven. Ook aan de matinee-reeks over Robert Mitchum werd een 2 bladzijden lang artikel gewijd.

Verder kwamen aan bod in Knack: Het filmzomercollege, boekvoorstelling van 'De eeuw van Charlie Chaplin', onze reeks rond de Japanse cineast H. Kore-eda, de David Claerbout film die we speelden tijdens de museumnacht, ook deden we een reeks dansfilms in het aanschijns van de Dag van de Dans en die kwamen ook aan bod in Knack, maar ook de Gazet van Antwerpen pikte hier meermaals op in. Ook werd er samengewerkt met Knack rond een film over Ed van der Elsen, ook hier rond werd uiteraard gepubliceerd.

Ook De Standaard was ons genegen met veel publicaties rond o.a. het zomerfilmcollege, losse films (*Orfeu Negro*, *Branded to kill*, *The Seasons in Quincy*, *Ik Ben Nieuwsgierig* (geel), *The Mummy*). De film van Lav Diaz, *The Woman who Left* kreeg ook enorme persmedia en zeker in De Standaard.

In Humo werd er aandacht besteed aan onze Claudia Cardinale reeks deze zomer, ook de Gazet van Antwerpen gaf veel aandacht aan ons zomerprogramma waaronder Claudia Cardinale, alsook ivm de museumnacht werd ons programma vermeld.

Ook Filmmagie geeft elke maand een halve pagina of 1/4^{de} redactionele aandacht aan de Please Release Me films.

Samenwerkingen als onze Elvis dag kregen veel aandacht in lokale kranten zoals de Gazet Van Antwerpen, maar ook in de Knack en de Standaard.

Het Laatste Nieuws tipte reeds onze Hugo Claus reeks voor 2017.

In Feeling werd onze Dries Van Noten film in april aanbevolen en ook in De Standaard.

Cameo, het evenement dat werd georganiseerd samen met Oogst vond zijn weg naar De Morgen en in Focus Knack en de Standaard. Ook in de Morgen, kwam een vermelding van de museumnacht en onze samenwerking met de boekenbeurs, evenals in de GvA, wat ook in de Zondag en 't Pallieterke vermeld werd. Ook de Gazet van Antwerpen focuste op de filmkeuze van Wim Helsen.

Verder kreeg ook Zazie op zondag journalistieke aandacht in de GvA.

Het filmprogramma is elke maand te vinden op de websites van Cinebel, Cinenews, Le Soir, The Bulletin, Week Up, Uit in Vlaanderen, Metro. Ons filmaanbod duikt op in de filmagenda's van de geschreven/gedrukte pers: De Standaard, De Morgen, Weekup, Gazet van Antwerpen, de Nieuwe Antwerpenaar.



17 Externe Waardering

17.1 VRAGEN AAN DE INSTELLING EN MEDEWERKERS

Optreden als spreker, moderator of panellid op een bijeenkomst, symposium, colloquium, seminarie, rondetafelgesprek, workshop, opening, lezing, ... (selectie)

Bart De Baere

02 — 04.03: spreker conferentie *Dissembled Images: Contemporary Art After Allan Sekula*, auditorium Cinema Zuid

16.03: Bart De Baere in gesprek met Charles Esche over het project 'This is the show and the show is many things' (1994, Stedelijk Museum voor Actuele Kunst Gent), Whitechapel Gallery i.s.m. Afterall, Londen
Ontvangst curatoren hedendaagse beeldende kunst uit Iran en Armenië, in het kader van oriëntatieris en bezoekersprogramma georganiseerd door Kunstenpunt (mei)

29.05: spreker op uitreiking Evens Art Prize

2017 aan kunstenaar Els Dietvorst, BOZAR

15.06: DDT preconference, Brussel

04.07: voordracht *Vlaanderen zal open in de wereld zijn, of niet zijn* voor de gemeente Brasschaat in het kader van het Feest van de Vlaamse Gemeenschap

16.09: ontvangst deelnemers aan ICAMT-programma, uiteenzetting over de herinrichting van het M HKA en toekomstprogramma

27.11: voordracht *Waarom zijn er musea van hedendaagse kunst? De toekomst van M HKA*

voor de vereniging Actueel Denken in C.C. De Warande/Kuub, Turnhout

11.12: debat *How to Gather* georganiseerd door V-A-C, Garage Museum of Contemporary Art, Moskou

Evi Bert

18.07: stuurgroepvergadering *Collegagroep Digitale Bemiddeling*, FARO, Brussel

24.10: stuurgroepvergadering *Collegagroep Digitale Participatie*, FARO, Brussel

26.10: stuurgroepvergadering CAHF Collegagroep, M HKA, Antwerpen

Jan De Vree

21.05: Urgent Conversations, Antwerp Art Weekend

22.06: Ontmoetingsdag Trackx, Packed, Gent

26.10: Studiedag MeetMe, Immaculata, Edegem

Nav Haq

02.02: moderator, *Alan Sekula*

'*The Disassembled Image*' conference panel

09.10: spreker, SALT. *Energy Flash* –

The Rave Movement

21.10: spreker (samen met Dimitri Venkov): PARSE Biennial Conference, Göteborg

Anders Kreuger

Moderator for public conversation with Chechen artist Aslan Gaisumov in the 'Pulse' series arranged by the Han Nefkens Foundation at the Tapies Foundation, Barcelona (februari)

Lecture on the relation between Slovak artist Július Koller and French artist Robert Fillou in symposium arranged by the Július Koller Society at MuMOK, Vienna (maart)

Moderator for public talk by Cuban artist Tania Bruguera arranged by Kunstenfestival at the Beursschouwburg, Brussels (mei)
Lecture on ethno-futurism in Russia's Finno-Ugrian Republics for symposium arranged in collaboration between *Afterall* and the University of Toronto, Toronto (mei)
Opening speech for the exhibition 'Simryn Gill: The Opening Up of the World' at Lunds konsthall (september)
Lecture on French artist Robert Filliou at Kunstraum, Hamburg (oktober)
Public discussion with Johan Pas, Rector of the Royal Academy of Fine Arts antwerp at De Singel, Antwerp (oktober)
Lecture on contemporary monumentality at the YARAT Academy, YARAT Centre of Contemporary Art, Baku (november)
Opening speech for joint exhibition by Finnish artist Juha Pekka Matias Laakkonen and South African artist Donna Kukama at Kohta, Helsinki (november)

Kaat Vannieuwenhuysse

17.09: vertegenwoordiger op Zuiderburen Festival, Antwerpen

30.08: interne training VTS voor het M HKA-gidsenteam

Piet Van Hecke

20.04: netwerkmoment met de socioculturele verenigingen in kader van Barokjaar, Rubenshuis, Antwerpen

30.05: spreker tijdens de conferentie 'Kunst doet leven!', Stadsschouwburg, Sint-Niklaas

20.06: spreker tijdens 'De helende kracht van kunst', KMSK, Brussel

26.10: spreker studiedag 'De Kracht van verbeelding', WZC Immaculata, Edegem

Lot Wens

27.08: vertegenwoordiger op Cultuurmarkt Vlaanderen – Prospekta, Antwerpen

11.09: slotdag Jongbloed!, Antwerpen

17.09: vertegenwoordiger op Zuiderburen Festival, Antwerpen

05.10: ontmoetingsavond jongerencrew M HKA, Antwerpen

18.10: Onderwijsnocturne M HKA, Antwerpen

27.11: Presentatie 'Concretisering van een tentoonstelling' voor Studenten Restauratie, UA, Antwerpen

Gastdocentschap

Bart De Baere

15.03: Gastdocent Central Saint Martins, University of the Arts, Londen

Nav Haq

Gastdocent, Valand Academy, Göteborg

Anders Kreuger

Studio visits at HISK, Gent (november)

Mandaat in een bestuursraad, advies- commissie- of beoordelingscommissie

Bart De Baere

Bestuurder CIMAM (2017 — 2019)

Bestuurder CAHF

Expert van de commissie Kunst in de Senaat

Lid aankoopcommissie Charleroi
Lid stuurgroep studieopdracht M HKA
Lid stuurgroep schenkingen van hedendaagse kunstenaars – Koning Boudewijnstichting
Lid algemene vergadering TouchTime
Lid algemene vergadering WIELS

Nav Haq

Lid raad van bestuur kunstenaarsplatform Jubilee, Brussel
Lid raad van bestuur 'De nieuwe opdrachtgevers', Brussel

Anders Kreuger

Member of the Advisory Collegium for Lithuania's Ministry of Culture
Member of the Board for Netwerk Aalst, Belgium
Member of the Advisory Board for the Nida Art Colony, Lithuania
External examiner (with Marianne Hultman, Director of Oslo Kunstforening) for students graduating from the MA Curating Contemporary Art, University of Bergen (juni)
Member of the PhD assessment committee for Lithuanian artist Darius Žiura, Vilnius Art Academy (juni)

Piet Van Hecke

Lid van de beoordelingscommissie landelijke musea

Jos Van den Bergh

Lid Commissie VAF Fictie 2 (speelfilms)
Lid Commissie VAF Filmlab
Lid Commissie VAF NL-se co-producties
Lid Adviesraad Escautville

Ina Weyers

Mandaat Raad van Bestuur Kask

Mandaat in jury

Bart De Baere

Selectiejury Project Empty Pr(oe)mises, EMST, Athene

Nav Haq

Jury, Arte Laguna Prize, Venetië
Jury, Celeste Art Prize, Londen
Jury, Vlaamse Cultuurprijs Beeldende Kunst

Anders Kreuger

Jury for a new National Monument on Lukiskes Square in Vilnius

Jos Van den Bergh

Selectiejury Belgische inzending voor de Oscars

Piet Van Hecke

Jury Lerarenopleiding beeldende kunst, Sint-Lucas, Gent
Jury Lerarenopleiding beeldende kunst, Sint-Lucas, Gent

Lot Wens

Jury Bachelorproef studenten 3^e jaar Kunst- en Cultuurbemiddeling, Karel de Grote Hogeschool, Antwerpen
Selectiejury aanwerving nieuwe medewerker M HKA

Teksten (selectie)

Zie hoofdstuk 14. Publicaties

Evi Bert

Tekst *Wordt verwacht: CKV – Centrum Kunstarchieven Vlaanderen, FARO* | tijdschrift over cultureel erfgoed, 10(2017)4

Nav Haq

Essay: *Haegue Yang's VIPs Union*, tentoonstellingscatalogus, Kunsthaus Graz
Essay: *Joseph Beuys: Greetings from the Eurasian*, tentoonstellingscatalogus, M HKA

Anders Kreuger

Review of the group exhibition *Soulèvements* (curated by Georges Didi-Huberman) at Jeu de Paume, Paris, for *kunstkritikk.no* (januari)
Essay on ethno-futurism in Russia's Finno-Ugrian republics, for *Afterall* No.43 (maart)
Review of Documenta 14 in Kassel, for *art-agenda.com* (juni)
Review of Kim West's doctoral thesis on Swedish curator Pontus Hultén and Moderna Museet, for *kunstkritikk.no* (augustus)
Catalogue for the exhibition 'Simryn Gill: The Opening Up of the World' at Lunds konsthall (september)
Essay for monograph about Portuguese artist Pedro Barateiro, published by Sternberg Press (november)

Jos Van den Bergh

In H ART, rubriek 'Service'
Reviews voor Artforum

Interviewgesprekken (radio- en televisie, geschreven pers, studenten, enz.)

Persberichten over M HKA worden gepubliceerd op <https://www.muhka.be/nl/press>

Bart De Baere

Diverse gesprekken met journalisten over de programmatie, de herinrichting van het museum, de hernieuwde positie van het M HKA, de rol van M HKA in de internationale positionering van de Stad Antwerpen en Vlaanderen.

In het kader van deelname in Connect2Antwerp, het stakeholdersprogramma rond de externe marketing van de stad Antwerpen.

Evi Bert

16.07: interview met Olga Van Oost – *Het Digitale Museum: Het M HKA*, FARO

Nav Haq

27.09: interview over Joseph Beuys met Koen van Boxem/De Tijd
16.10: interview over Joseph Beuys met Lotte Beckers/De Morgen
21.11: interview over Joseph Beuys met Colin Clapson/flandersnews.be

Marte Sommen

15.12: gesprek over jongerenwerkingen in musea met studenten Kunst- en Cultuurbemiddeling

Jos Van den Bergh
Reguliere bijdragen Pompidou / Klara
Occasionele bijdrage Happy Hour / Klara

Piet Van Hecke
16.06: interview film *WAT WERKT*
(*kunst en dementie*) met Hugo Goedemé

Lot Wens
28.06: interview Delphine Morelli (Vrije
Universiteit Brussel), Participatie in Musea

Adviserend gesprekken (selectie)

Bart De Baere
15.05: FARO, focusgesprek onderzoek
erfgoeddepotinfrastructuur
07.12: AKO, in kader van diversiteitstraject
(artistiek en aanbod)

Jan De Vree
25.01: CC De Factorij Zaventem
03.02: Kunstencentrum Zoutkist en
Koninklijke Kunstkring St-Truiden
03.10: Lilou Vidal, Guy Mees

Piet Van Hecke
01.12: ontvangst Kunstklik (bibliotheek van
Delft) in Panamarenkhuys, Antwerpen
26.09: adviserend gesprek met choreografe
Ann Van den Broek van Ward/Ward i.v.m.
dansvoorstelling rond dementie

(Gast)curator/curatoriaal onderzoek buiten het M HKA

Jan De Vree
A due: Cime et terre – De Vree/Scorzo,
ICI, Brussel (juni)

Nav Haq
Gastcurator, Göteborg International Biennial
of Contemporary Art 2017
Documenta, Athene
Biennale van Venetië
Documenta Kassel
Friesland (Beuys onderzoek), ..., Milaan,
Keulen, Istanboel (Biennale)

Anders Kreuger
Curator for Russian artist Olga Chernysheva's
and Estonian artist Jaan Toomik's exhibitions
at Temnikova & Kasela, Tallinn (augustus —
september)
Curator of Juha Pekka Matias Laakkonen's
and Donna Kukama's exhibitions at Kohta,
Helsinki (november — december)
Studio visits in Helsinki (augustus)
Studio visits in Baku (november)

Opdracht in het kader van nationale samenwerkingsverbanden (selectie)

Evi Bert
29.09: project- en tentoonstellingsplatform
'Superdemocratie'
Zie <http://superdemocratie.ensembles.org>
(digitale bemiddeling)

Nav Haq
Samenwerking met AIR Antwerpen in
het kader van het LODGERS-programma,

bestemd voor experimentele organisaties in
België en de aangrenzende regio.

Els Verhaegen
18.01: Nieuwjaarsevenement Toerisme Vlaanderen –
Uitreiking Toerisme Awards – Antwerpen
26.01: Kickoff Barok jaar i.s.m. Stad
Antwerpen en Toerisme Vlaanderen –
Antwerpen
14.03: Sectorevent Visit Antwerpen –
Antwerpen
15.03: Netwerk Event – Flanders Meeting and
Convention Center – Antwerpen
19.04: Preview – Independent Art Fair –
Brussel
23.05: Opstart – Werkgroep Marketing
Barok 2018 – Antwerpen
08.09: Publieksonderzoek musea –
Kenniscentrum Cultuur- en
Mediaparticipatie – UGENT – Gent
19.10: Persconferentie Rubens Inspires 2018 –
Antwerpen

Ina Weyers
Samenwerking Roxy, Zed, Buda,
Kask-Please Release Me (halfjaarlijks)

17.2 BUITENLANDSE WERKOPDRACHTEN

Opdrachten/bezoeken in het kader van
internationale samenwerkingsverbanden

L'INTERNATIONALE

L'Internationale is een confederatie van
zes toonaangevende musea voor moderne
en hedendaagse kunst. De confederatie
wil een ruimte voor kunst creëren binnen
een niet-hiërarchisch en gedecentraliseerd
internationalisme. In deze samenstelling ligt
juist de nadruk op het belang van verschillen
en op gelijkwaardige uitwisseling die lokaal
geworteld en wereldwijd verbonden is.
L'Internationale bestaat uit: Moderna
Galerija (MG, Ljubljana, Slovenië); Museo
nacional centro de arte Reina
Sofía (MNCARS, Madrid, Spanje); Museu
d'art Contemporani de Barcelona (MACBA,
Barcelona, Spanje); SALT (Istanbul en
Ankara, Turkije), Van Abbemuseum (VAM,
Eindhoven, Nederland) en Museum van
Hedendaagse Kunst Antwerpen (M HKA,
Antwerpen, België). Het wordt ondersteund
door aanvullende partnerorganisaties
uit het academische en artistieke
veld: Middlesbrough Institute of Modern
Art (MIMA); Liverpool John Moores
University (Liverpool, UK); School of Arts –
KASK, Hogeschool Gent (Gent, België)
en Universität Hildesheim (Hildesheim,
Duitsland).
De confederatie ontleent haar naam aan
het strijdlid 'L'Internationale' waarin de
historische arbeidersvereniging opriep
tot een rechtvaardige en democratische
samenleving.
In 2013 startte het vijfjarig programma
*The Uses of Art – The Legacy of 1848 and
1989* (UoA). Het programma bestaat uit
tentoonstellingen, symposia, publicaties,

magazines, een online forum, een educatieplatform en uitwisselingen van personeel.

Zie <http://www.internationaleonline.org/>
Zie <http://glossary.mg-lj.si/>

UoA eindigt in 2017 met gelijktijdige tentoonstellingen en evenementen door heel Europa, met o.a. 'Een tijdelijk toekomst-instituut' georganiseerd door het M HKA (zie hoofdstuk 6.1).

AFTERALL

M HKA mede-uitgever van het viermaandelijke internationale kunsttijdschrift *Afterall*, dat in 1999 door curator Charles Esche en kunstenaar Mark Lewis in London werd opgericht. 'A Journal of Art, Context and Enquiry' luidt de handzame omschrijving, en het daarin weerklinkende enthousiasme voor onderzoek en bevraging sluit naadloos aan bij de kritische kunstvisie die het M HKA sinds lange tijd aankleeft.

Anders Kreuger
Continuously ongoing collaboration with other members of the Editorial Team
Editorial meeting in Toronto (mei)
Translation from the Russian of texts by Tatar/kazakh artist Rustam Khalifin for *Afterall* No.44 (mei)
Editorial meeting in Singapore (november)

Zie hoofdstuk 14

V-A-C FOUNDATION

Dankzij een structurele samenwerking met de V-A-C Foundation in Moskou, die sinds 2009 Russische hedendaagse kunst ondersteunt, bouwt het M HKA zijn ensemble kunstwerken uit de voormalige Sovjet-Unie verder uit.

Lees meer over de samenwerking met V-A-C in hoofdstuk 2.2.4.1

Opzet projectplatform 'Present Continuous' <http://vac.ensembles.org> (digitale bemiddeling), opdrachtouder: Evi Bert

CLUB SOLO

In 2014 is het M HKA ingegaan op de vraag van het jonge kunstenaarsinitiatief 'Club Solo' tot samenwerking en met hen in de toekomst een nieuw project te lanceren ter opvolging van het recent gesloten Lokaal 01 Breda. Deze nieuwe vorm van samenwerking levert een bijzondere bijdrage voor alle betrokken partijen, en in het bijzonder de inwoners van Breda en brede omstreken, om collectiewerken van verschillende internationale topmusea te kunnen beleven in dialoog met nieuw en recent werk van regionale kunstenaars. Dit initiatief wordt mede ondersteund door het Van Abbemuseum in Eindhoven.

Zie hoofdstuk 12.3

ARTtube

Lees meer over ARTtube in het hoofdstuk 15

Prijs voor de Jonge Kunstcritiek

PJKK is een stimuleringsprijs voor een nieuwe generatie critici en essayisten uit het Nederlands-Vlaams taalgebied, die schrijft over hedendaagse beeldende kunst. De prijs is een initiatief van De Appel Amsterdam, Witte de With Center for Contemporary Art Rotterdam en het Mondriaan Fonds, inmiddels aangevuld door Stedelijk Museum Amsterdam, M HKA – Museum van Hedendaagse Kunst Antwerpen, Van Abbemuseum Eindhoven, Cobra Museum voor Moderne Kunst, Netwerk Aalst en M – Museum Leuven.

Met deze prijs willen de organisatoren investeren in kansen voor jonge auteurs en de toekomst van een hoogstaand kunstdiscours dat, zonder verlies van kwaliteit, ook toegankelijk is voor lezers met minder expertise op dit gebied.

In de lente van 2018 zal de oproep voor inzendingen voor De Prijs voor de Jonge Kunstcritiek 2018 openbaar worden gemaakt. Opdrachthouder: Jos Van den Bergh

Aanvraag EU

Aanvraag EU voorstel/project 770367 – Rediscovering European cultural heritage via personalized storytelling, participatory interpretation, and collaborative exploration of digital museum collections (RE-SPICE), opdrachtouder: Evi Bert

17.3 BEZOEK AAN TOONAANGEVENDE KUNSTMANIFESTATIES EN TENTOONSTELLINGEN IN BINNEN- EN BUITENLAND

Versillende medewerkers waren aanwezig op verschillende kunstmanifestaties (o.a. Documenta 14 en Biennale Venetië) en bezochten diverse musea, kunstbeurzen, en tentoonstellingen in binnen- en buitenland.

17.4 OPLEIDINGEN EN LEERMOGELIJKHEDEN BINNEN EN BUITEN DE INSTELLING

Opleidingen (selectie)

Katrien Batens
05.07: bijscholingscursus EHBO

Martine Delzenne
05.07: bijscholingscursus EHBO

Anderstalige medewerkers
(tijdelijke en/of vast)
Taaltrainingen Nederlands georganiseerd
door Happy Mondays

Marte Sommen
09.2017 — 06.2019: Master Kunsteducatie,
Fontys School of Fine and Performing Arts

Lot Wens
Opleiding vertrouwenspersoon, Mensura,
Antwerpen

Deelname aan studiedagen, workshops, seminaries, symposia & colloquia

Artistiek Team
Deelname aan de internationale toekomstconferentie *Design, Develop, Transform* in het M HKA op 16 — 17 juni (ddtconference.org), georganiseerd in samenwerking met het Kenniscentrum Applied Futures Research – Open Time en de Erasmushogeschool, Brussel.

Evi Bert
19.04: deelname conferentie 'Artists's Estates: A Legacy', BOZAR, Brussel
26.09: deelname sectormoment 'Een cultuurbeleid in het digitale tijdperk', La Tricoterie, Brussel
16.10: deelname studiedag 'Archives Portal Europe: Keep updated!', Brussel
24.10: deelname gebruikersgroep Cultureel Erfgoed en Auteursrecht, FARO, Brussel
18.12: deelname studiedag 'Brains in Boxes', Rubenianum, Antwerpen

Jan De Vree
26 — 27.01: symposium Kunstenaarsboeken- en publicaties (Koninklijke Bibliotheek Brussel)
09.02: nalatenschappen, FARO
02 — 03.03: Sekula Conferentie, Cinema Zuid
21.05: Urgent Conversations, Antwerp Art Weekend
22.06: Ontmoetingsdag Trackx, Packed, Gent
23.09: Conferentie L'Internationale, VAM, Eindhoven
26.10: studiedag MeetMe, Immaculata Edegem

Marte Sommen
22.02: Colloquium: Inside the User's Mind (Koninklijke Bibliotheek van België)
02 — 04.03: CONFERENCE – 'DISASSEMBLED IMAGES': CONTEMPORARY ART AFTER ALLAN SEKULA (M HKA/Cinema Zuid)
23.06: Workshop Digitale Strategie (FARO/PACKED)
20 — 21.10: Ruby on Rails (Rails Girls Brussels)

Georges Uittenhout
Tweemaal deelgenomen aan de werkgroep 'Technische noden in de museumsector', gericht naar technische en productieve medewerkers, een werkbezoek in drie Antwerpse musea, voor en achter de schermen van het MoMu, M HKA en FoMu, tal van actuele thema's kwamen aan bod zoals o.a. veiligheid, interactieve audiovisuele middelen, verlichting en duurzaamheid (organisatoren: FARO en STEPP).

Lot Wens
02.10: LKCA-Bijeenkomst De Kunst van... Toekomst creëren (Domstad, Utrecht)
06 — 07.11: Symposium Museum Guides Now! (Amsterdam)
05.12: Studiedag Jongerencommunicatie in social profit (PubliekCentraal – AmuseeVous), OPEK (Leuven)
19.12: BILL-Ontbijtsessie
Jongerencommunicatie: het antwoord van de jongeren zelf, M HKA (Antwerpen)

Ina Weyers
Internationaal Filmfestival Gent (oktober)
Berlinale Filmfestspiele (februari)
Internationaal Filmfestival Rotterdam (oktober)
Exploitantendag/visiedag Belgische distributie (driemaandelijks)
30.11: VAF-dag, Zaventem

Kaat Vannieuwenhuysse
02.10: De Kunst van ... Toekomst creëren (Utrecht)
06.11 — 07.11: Museum Guides Now (Amsterdam)
01.12: Het groot onderhoud (Leuven)
12.12: Studio Sesam (Antwerpen)

Piet Van Hecke
15 — 22.09: Studiereis Vlaamse museumprofessionals naar Verenigd Koninkrijk
12.12: Studio Sesam, Zuiderpershuis (Antwerpen)

Els Verhaegen
27.01: Antwerp Art Conventie (Antwerpen)
20.03: Workshop Vlaamse Meesters – Visit Antwerp (Antwerpen)
19 — 22.06: Communicating The Museum (Parijs)



18 Organogram

Onderstaande tabel geeft een overzicht van het aantal personeelsleden in dienst op 31 december 2017 verdeeld over de verschillende afdelingen binnen het M HKA. Deze wordt vergeleken met de invulling van het personeelsbestand op 31 december 2016.

Naast de cel directie en het directiesecretariaat zijn er nog vier andere afdelingen, namelijk de afdeling presentatie, afdeling publiekswerking, afdeling ABCD en afdeling ondersteuning. In 2017 vond er een verschuiving van medewerkers plaats. Zo werd de cel bemiddeling, in 2016 ondergebracht bij presentatie, in 2017 verschoven naar publiekswerking.

			2017	2016	Vershil
1	Bart de Baere	onbepaalde duur	1	1	0
2	Dieter Vankeirsbilck	onbepaalde duur	1	1	0
3	Ann Ceulemans	onbepaalde duur	1	1	0
Totaal directie - directiesecretariaat			3	3	0
4	Liliane Dewachter	onbepaalde duur	1	1	0
5	Frank Van der Kinderen	onbepaalde duur	1	1	0
6	Ghislaine Peeters	onbepaalde duur	0,6	1	-0,4
7	Georges Uittenhout	onbepaalde duur	0,8	0,8	0
8	Sabine Herrygers	onbepaalde duur	0,8	0,8	0
9	Jos Van den Bergh	onbepaalde duur	0,8	0,8	0
10	Nico Koppe	onbepaalde duur	1	1	0
11	Natalie Meeusen	onbepaalde duur	0,6	0,8	-0,2
12	Ina Weyers	onbepaalde duur	0,8	0,5	+0,3
13	Els Brans	onbepaalde duur	0,8	0,8	0
14	Anders Kreuger	onbepaalde duur	1	1	0
15	Nav Haq	onbepaalde duur	1	1	0
16	Antony Hudek	bepaalde duur	0	0,6	-0,6
17	Jurgen Addiers	onbepaalde duur	1	1	0
18	Raoul Amelinckx*	onbepaalde duur	0	0	0
19	Leen Bosch	onbepaalde duur	1	1	0
20	Hughe Lanoote	onbepaalde duur	1	1	0
21	Giulia Bellinetti	onbepaalde duur	1	1	0
22	Argyri Platsa	bepaalde duur	1	0	+1
Totaal presentatie			15,2	15,1	+0,1
23	Els Verhaegen	onbepaalde duur	1	1	0
24	Bert De Vlegelaer	onbepaalde duur	1	1	0
25	Nine Verschueren	onbepaalde duur	0	0,8	-0,8
26	Martine Delzenne	onbepaalde duur	1	1	0
27	Gerda Van Paemele	onbepaalde duur	1	1	0
28	Lutgarde Van Renterghem	onbepaalde duur	0,8	0,8	0
29	Maya Beyns	onbepaalde duur	1	1	0
30	Joris Kestens	onbepaalde duur	1	1	0
31	Joost Peeters	onbepaalde duur	0	0,5	-0,5
32	Staf Rombouts	onbepaalde duur	0	1	-1
33	Chris Van den Broeck	onbepaalde duur	0,5	0,5	0
34	Renilde Krols	onbepaalde duur	0,75	0,75	0
35	Cecilia Casariego	onbepaalde duur	0	0,5	-0,5
36	Myriam Caals	onbepaalde duur	0	1	-1
37	Jelle Maréchal	onbepaalde duur	0	1	-1
38	Christophe Clarijs	bepaalde duur	1	1	0
39	Ellen Cottyn	onbepaalde duur	0	1	-1
40	Riyad Cherif Chaker	onbepaalde duur	1	1	0
41	Dirk Dumoulin	onbepaalde duur	1	1	0

42	Henk Willem Summerville	onbepaalde duur	1	1	0
43	Madiken Verboven	onbepaalde duur	1	0	+1
44	Lot Wens***	bepaalde duur	1	1	0
45	Piet Van Hecke***	onbepaalde duur	1	1	0
46	Kaat Vannieuwenhuijse***	onbepaalde duur	1	1	0
47	Katrien Batens	onbepaalde duur	1	1	0
Totaal publiekswerking			17,05	21,85	-4,8
48	Leen De Backer	onbepaalde duur	0,5	0,5	0
49	Jan De Vree	onbepaalde duur	1	1	0
50	Christine Clinckx	onbepaalde duur	0,5	0,5	0
51	Ria Hermans	dac	0,8	0,8	0
52	Viviane Liekens	onbepaalde duur	1	1	0
54	Christine Lambrechts	onbepaalde duur	0,8	0,5	+0,3
53	Lisa Van Gerven	bepaalde duur	0	0,8	-0,8
54	Hans Willemse*	onbepaalde duur	0,5	0	+0,5
55	Roel Van Nunen**	onbepaalde duur	1	1	0
56	Evi Bert	onbepaalde duur	1	1	0
Totaal ABCD			7,1	7,1	0
57	Tom Ceelen	onbepaalde duur	1	1	0
58	Celina Claeys	onbepaalde duur	0,5	0,5	0
59	Ria Van de Broeck	onbepaalde duur	0,5	0,5	0
60	Chantal van Hauter	onbepaalde duur	0,5	0,5	0
61	Ingeborg Coeck*	onbepaalde duur	0	0	0
62	Serena van der Spruit	onbepaalde duur	0	1	-1
63	Marleen Reijmen	onbepaalde duur	1	1	0
64	Gabriëla Rib	onbepaalde duur	1	1	0
65	Abdel Ziani	onbepaalde duur	1	1	0
66	Abdel Hasnaoui	onbepaalde duur	1	1	0
67	Fadil Ayoujil	onbepaalde duur	1	1	0
68	Kunchok Dhondup	onbepaalde duur	1	1	0
69	Veerle Bydekerke	onbepaalde duur	0,8	0	+0,8
70	Sarah Van Hapert	onbepaalde duur	1	0	+1
71	Frederic Diependaele	onbepaalde duur	1	0	+1
Totaal ondersteuning			11,3	9,5	1,8

	2017	2016	Vershil
Totaal directie - directiesecretariaat	3	3	0
Totaal presentatie	15,2	15,1	+0,1
Totaal ABCD	7,1	7,1	0
Totaal publiekswerking	17,05	21,85	-4,8
Totaal ondersteuning	11,3	9,5	1,8
Totaal personeelsbestand			
In VTE	53,6	56,55	-2,9
Aantal	60	64	-4

*redenen van langdurige afwezigheid wegens ziekte

**Verschuiving van Presentatie naar de afdeling ABCD

***Cel bemiddeling is verschoven van ABCD naar de afdeling Publiekswerking



19 Semi-vaste Medewerkers

M HKA

19.1 PWA-MEDEWERKERS— Aantal PWA-medewerkers in 2017

Werkuren toegekend door PWA: 840 werkuren toegekend voor 1 januari 2017 t.e.m. 31 december 2017. De PWA-medewerker wordt ingeschakeld voor de functie van host in het museum.

— Aantal PWA uren per maand

maand	uren / maand
januari	12 uren
februari	0 uren
maart	0 uren
april	13 uren
mei	34 uren
juni	40 uren
juli	45 uren
augustus	42 uren
september	35 uren
oktober	43 uren
november	42 uren
december	38 uren
Totaal 2017	344 uren

19.2 JOBSTUDENTEN— Aantal studenten in 2017

77

— Aantal opgemaakte contracten in 2017

1.186

— Aantal werkuren/maand/functie in 2017

Functie	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Bediende Balie M HKA	45	39	12	19	86	88	87	87	104	158	123	48
Bediende Balie Cinema Zuid	68	36	71	71	62	6	41	28	37	47	38	24
Bediende cafetaria	213	227	282	276	226	306	398	281	329	305	427	237
Bediende Host	144	26	27	122	290	375	316	543	329	676	641	397
Bibliotheek	24	7	0	20	14	63	49	80	27	56	56	0
Totaal	494	335	392	508	678	838	891	1019	826	1242	1285	706

— Aantal dagen jobstudenten/functie in 2017

Functie	Totaal aantal dagen
Bediende Balie M HKA	118
Bediende Balie Cinema Zuid	70
Bediende Cafetaria	461
Bediende Host	511
Bediende Bibliotheek	52
Totaal aantal dagen	1.212

19.3 ARTIKEL 6o

Het OCMW Antwerpen geeft mensen uit kansengroepen een duwtje in de rug door hen werkervaringstrajecten (zoals artikel 6o, § 7) aan te bieden in samenwerking met ondernemers of diverse organisaties. Zo kunnen ze ervaring opdoen en competenties opbouwen die ze nodig hebben om een job te vinden op de reguliere arbeidsmarkt. M HKA stelt al sedert enkele jaren, in samenwerking met het OCMW Antwerpen, medewerkers onder dat statuut te werk.

- Aantal medewerkers onder statuut artikel 6o
1
 - Frequentie van tewerkstelling
38u/per week gedurende 8 maanden
 - Functie
host museum
-

19.4 VRIJWILLIGERS

- Aantal vrijwilligers in 2017:
39
Frequentie inzet vrijwilligers:
Vrijwilligers zetten zich minimum 2 keer per maand in voor het M HKA of Cinema Zuid, variërend van enkele uren, een halve tot een hele dag.
- Vrijwilligerstaken:
Vrijwilligers worden op diverse terreinen ingezet in de werking van het M HKA en Cinema Zuid.
Vrijwilligers werden op regelmatige basis geëngageerd voor de volgende taken:
 - 1. **Ticket- en zaalcontrole**
In Cinema Zuid: 1 vrijwilliger per film ondersteunt door de vaste baliemedewerker. De vrijwilligers staan in voor de ticketcontrole, ontvangst van bezoekers, controle zaal, start van de film en het openen van de deuren achteraf.
 - Frequentie activiteit: dagelijks (niet op maandag)
 - Frequentie inzet vrijwilliger: per persoon 2 tot 4 avonden per maand
 - Aantal uur: ongeveer 1,5 uur per dag of avond
 - Gemiddeld aantal vrijwilligers per maand: 15 (x 2 avonden).
 - 2. **Promotieteam**
Folderverdeling
Het verdelen van de Cinema Zuid programmafolders, het drukwerk van het M HKA en ander promotiemateriaal in Antwerpen wordt verspreid door onze vrijwilligers. Er zijn een viertal vaste routes die door vrijwilligers 3 keer op jaarbasis werden uitgevoerd.
 - Frequentie activiteit: 1 keer per 4 maanden
 - Frequentie inzet vrijwilliger: 1 a 2 vrijwilliger per folderronde
 - Aantal uur: 2 uur per route
 - Gemiddeld aantal vrijwilligers: 2

3. Verzending drukwerk

Het verzendklaar maken van uitnodigingen, bijlagen, drukwerk van het M HKA en Cinema Zuid. De mailing wordt gecoördineerd door een vaste medewerker, de uitvoering gebeurt uitsluitend door vrijwilligers.

Uitnodigingen voor openingen tentoonstellingen, interventies, ...:
ongeveer 6.000 stuks per mailing.

- Frequentie: ongeveer driemaandelijks
- Frequentie inzet vrijwilliger: gemiddeld 1 keer per drie maanden
- Aantal uur: 2 tot 5 uur per persoon
- Gemiddeld aantal vrijwilligers: 5 tot 8 per actie

4. Bibliotheek

Het klasseren van artikels, invoeren van datagegevens in de computer, reorganisatie van het archief. Dit wordt gedaan door een vast en trouw team, dat niet meer weg te denken is uit de bibliotheekwerking.

- Frequentie inzet vrijwilliger: 1 keer per week per persoon
- Aantal uur: 3 tot 7 uur
- Gemiddeld aantal vrijwilligers per week: 6

5. Evenementen

Ook voor verschillende evenementen, georganiseerd in het M HKA in 2017 werd beroep gedaan op vrijwilligers.

a. Art's Birthday

- Frequentie inzet vrijwilliger: 1 keer per jaar
- Aantal uur: 4 uur
- Aantal vrijwilligers: 1

b. Museumnacht

- Frequentie inzet vrijwilliger: 1 keer per jaar
- Aantal uur: 4 tot 8 uur per vrijwilliger
- Aantal vrijwilligers: 2

6. Panamarenkohuis

In het Panamarenkohuis in de Biekorfstraat in Antwerpen worden twee keer per maand rondleidingen gegeven aan bezoekers die dit vooraf online kunnen boeken. In 2017 werden enkel maar rondleidingen georganiseerd in de periode van januari t.e.m. augustus 2017.

De vrijwilliger staat in voor het onthaal, de begeleiding en de receptie achteraf en fungeert als ondersteuning aan de gids mocht dit nodig zijn.

- Frequentie inzet vrijwilliger: 2 keer per maand
- Aantal uur: 3 uur per rondleiding
- Aantal vrijwilligers: 1 vrijwilliger per rondleiding.



20 Bedrijvenclub en sponsorwerving

De Bedrijvenclub van het M HKA werd opgericht in de jaren 1993-1994 vanuit de betrachting de bedrijfsleiders en managers enerzijds en de kunstenaars en het museum anderzijds gemakkelijker met elkaar in contact te brengen.

Er werd vanuit gegaan dat er een basis van wederzijdse belangstelling bestaat en dat deze, door het organiseren van gerichte manifestaties, kan aangescherpt worden. De formule van de Bedrijvenclub is geschikt omdat de bedrijfsleider, via zijn contacten met de hedendaagse kunst, met collega-zakenmensen tot een dialoog en dynamiek kan komen, waarbij het artistieke een stimulans is.

Aan de leden, ereleden, partners en sponsors biedt de Bedrijvenclub een bevoorrechte inkijk en toegang tot de hedendaagse kunst, een bron van verbeelding, inspiratie en verwondering, een ontmoetingsplaats en een forum tot kennismaking met collega's uit de zakenwereld.

De werking wordt binnen het M HKA verzekerd door een groep bestaande uit Dhr. Wouter De Ploey (Voorzitter van de Raad van Bestuur van het M HKA), Mevr. Yolande Avontroodt (lid van de Raad van Bestuur van het M HKA), Dhr. Ivo Van Vaerenbergh (Lid van de Raad van Bestuur van het M HKA), Dhr. Ernest Van Buynder (Voorzitter van de Raad van Bestuur van de Vrienden van het M HKA), Dhr. Dieter Vankeirsbilck (Zakelijk Directeur van het M HKA) en een medewerkster van het M HKA, Katrien Batens. Deze groep wil de werking van de Bedrijvenclub activeren en optimaliseren.

Vanaf 15 december 2017 ging de nieuwe medewerker Fondsenwerving en Relatiebeheer, Frederic Diependaele, aan de slag. Hij zal in de toekomst de werking van de Bedrijvenclub verder uitwerken en vormgeven.

ACTIVITEITEN

De activiteiten van de Bedrijvenclub van het M HKA en de Vrienden vielen vaak samen.

Zondag 15 januari 2017

Nieuwjaarsbezoek aan de tentoonstellingen 'Robert Filliou – Het geheim van de permanente creatie', 'Van Broodthaers tot Braeckman' en 'In Situ: Michèle Matyn: Ademgaten', gevolgd door de Nieuwjaarsreceptie in het M HKAFE met de voorstelling van de editie 2017 en een toespraak.

Het was een zeer goede opkomst. Enkele 'wijzen' werden uitgenodigd om hun favoriet werk toe te lichten.

De editie van 2017 was van de hand van Vaast Colson.

Donderdag 23 februari 2017

6^{de} bezoek aan toonaangevende galleries in Vlaanderen: Oude Stadscentrum.

- Gallery 51, Zirkstraat 20, 2000 Antwerpen
 - Stieglitz 19, Klapdorp 2, 2000 Antwerpen
 - Galerie Annette de Keyser, Generaal Belliardstraat 19, 2000 Antwerpen
- De gastvrije galeriehouders gaven elk een toelichting over hun programma, interessepunten en kunstenaars.

Donderdag 16 maart 2017

Vijfde Herman Tob lezing: 'Is no more. Lecture on the work of Gustav Metzger' door Dobrila Denegri nKA/ICA – Independent Cultural Association.

I.s.m. Instituut voor Joodse studies, Universiteit Antwerpen.

Woensdag 12 april 2017

Exclusief bezoek aan de privécollectie van de heer en mevrouw Filips Deferm, gevolgd door een receptie.

De privécollectie is zeer boeiend en bevat topstukken uit de moderne en hedendaagse Belgische kunst.

Zaterdag 22 april 2017

Bezoek aan de kunstbeurs Independent Brussel.

Gastvrije verwelkoming door één van de verantwoordelijken van de beurs die een toelichting gaf over Independent Brussel.

Zondag 7 mei 2017

Rondleiding in het nieuwe M HKA.

De Vrienden en leden van de Bedrijvenclub werden gastvrij ontvangen in het M HKAFE. Piet Van Hecke, medewerker Bemiddeling, gaf een woordje uitleg over het ganse concept en de tentoonstellingen. Daarna genoten de aanwezigen van een vrij bezoek aan de nieuwe gelijkvloers.

Maandag 12 juni 2017 – Woensdag 14 juni 2017

Vrij bezoek aan Art Basel.

De organisatie van Art Basel bood de Bedrijvenclub VIP-tickets aan, die telkens geldig waren voor 2 personen.

Art Basel is een internationale kunstbeurs die jaarlijks op 4 locaties doorgaat: Basel in Zwitserland, Miami Beach in Florida, het Wynwood Art District in Miami te Florida en Hong Kong in China.

Er worden telkens hedendaagse kunstwerken van gevestigde en van jonge opkomende kunstenaars geëxposeerd. Naast de kunstwerken die de deelnemende galeries tonen, is er ook een parallelle programmatie met de lokale organisaties van de gaststad.

Art Basel voorziet de galeries van een platform om hun kunstwerken te tonen en verkopen aan verzamelaars, museumdirecteurs en curatoren, maar trekt ook een heel breed internationaal publiek van kunstliefhebbers en studenten aan.

Op de editie in Basel zelf werden bijna 300 toonaangevende galeries uit Europa, Noord-Amerika, Latijns-Amerika, Azië en Afrika getoond. Meer dan 2.500 kunstenaars, van de grote meesters van de hedendaagse kunst tot de jongste generatie van opkomende artiesten, werden in de verschillende secties geëxposeerd.

Vier duo's van de Bedrijvenclub brachten een VIP-bezoek aan Art Basel. Ze waren bijzonder enthousiast en hopen op een nieuw bezoek volgende editie.

Zondag 25 juni 2017

Rondleiding in de tentoonstelling 'Future Studies'.

De Vrienden en leden van de Bedrijvenclub werden in het M HKAFE ontvangen. Dr. Maya Van Leemput, curator, gaf een korte introductie over de tentoonstelling. Daarna werd de tentoonstelling met gidsen bezocht.

Donderdag 3 augustus 2017

Bezoek met gidsen aan de tentoonstelling 'Margiela, de Hermèsjaren' in het MoMu, op uitnodiging van het MoMu.

Donderdag 14 september 2017

Boekvoorstelling van Guy Baekelmans in het Auditorium van de ING Bank Metropool Antwerpen.

Het boek werd voorgesteld door Dhr. Ernest Van Buynder en de kunstenaar, nadien bood ING een receptie aan.

Zondag 1 oktober 2017

Daguitstap naar Museum Voorlinden te Wassenaar en de Belgische Ambassade te Den Haag.

Deze uitstap viel erg in de smaak. Het museum was prachtig en ter plaatse werd de groep ontvangen in de ambtswoning door de Belgische ambassadeur.

Donderdag 12 oktober 2017

Atelierbezoek aan het atelier van Dirk Vander Eecken en het atelier van Lieven Segers.

Het atelierbezoek aan Lieven Segers was een succes. De ontvangst was als een performance en de uitleg bij het bezoek was inhoudelijk sterk. Lieven Segers gaf verdere toelichting bij zijn doctoraat in de kunst.

Het atelierbezoek aan Dirk Vander Eecken was eveneens erg succesvol. Het atelier deed denken aan een tentoonstellingsruimte en was ingericht met prachtige werken. Em. Prof. Dr. Staf Van Tendeloo, promotor van diens thesis, was aanwezig en gaf een inleiding. Dirk Vander Eecken was de eerste doctor in de kunst aan de Universiteit van Antwerpen en doctoreerde over kunst en nanotechnologie.

Zondag 19 november 2017

Rondleiding in de nieuwe opstelling van de collectie op het gelijkvloers en 'In Situ 6: Lifepatch'.

De leden van de Bedrijvensclub en de Vrienden werden ontvangen in het M HKAFE, waarna zij onder begeleiding van een gids de tentoonstellingen bezochten.

Donderdag 21 december 2017

Rebirth Day lezing in VOKA, Markgravestraat 12 te Antwerpen.

Dr. Maya Van Leemput gaf een lezing over toekomstmodellen. Er werd een receptie aangeboden door VOKA.

LEDENAANTAL

Het ledenaantal van de Bedrijvenclub van het M HKA is stabiel gebleven tegenover 2016.

	2006		2007		2008		2009		2010		2011		2012		2013		2014		2015		2016		2017	
	Cash	Natura	Cash	Natura	Cash	Natura	Cash	Natura	Cash	Natura	Cash	Natura	Cash	Natura	Cash	Natura	Cash	Natura	Cash	Natura	Cash	Natura	Cash	Natura
Leden (€ 625)	45	3	40	6	37	4	29	3	26	3	24	1	20	1	20	1	19	1	19	1	20	1	20	1
Ereleden (€ 1.250)	2	4	3	2	3	1	3		3		3	1	3	1	3	1	3	1	3	1	3	1	3	1
Sponsors (€ 2.500)	6	3	4	3	4	2	3	2	4	2	4	2	4	2	4	2	4	2	4	2	4	2	4	2
Evenement- sponsor (n.a.v. nocturne € 5.500)	1																							
Project- sponsor (€ 3.500)	1		1		1		1		1		1		1		1		1		1					
Structurele Sponsor (€ 12.500)				1	1	1	1		1		1		1											
Media- sponsor (€ 24.750)		1		1		1		1		2		2		2		2		2		2		1		1
Totaal	55	11	48	12	46	9	37	7	34	8	32	7	28	6	28	6	27	6	27	6	27	5	27	5
Totaal		66		60		55		44		42		39		34		34		33		33		32		32

LEDEN

- Media Sponsor
€ 27.000 Aantal: 1.
Klara
- Structurele Sponsor
€ 12.500 Aantal: 0.
- Projectsponsor
€ 3.500 Aantal: 0.
- Sponsor
€ 2.500 Aantal: 6.
Duvel Moortgat, *Hiscox Verzekeringen*, *Prem Group*, *McKinsey & Company, Inc.*, *Vandecasteele Houtimport NV*, *Vooruitzicht*.
- Ereleden
€ 1.250 Aantal: 4.
Allift Michielsens, *KBC*, *Retail Estates*, *Thomas More Antwerpen*.
- Leden
€ 625 Aantal: 21.
Ackermans & Van Haaren, *ART FORUM*, *AXA Belgium*, *BASF Antwerpen*, *Belfius*, *Data Clean*, *DSV Belgium*, *F. Van Lanschot Bankiers België*, *Gemeentelijk Havenbedrijf Antwerpen*, *ING NV*, *Interbuild*, *Mensura*, *Mercator Verzekeringen N.V.*, *Methis*, *Mulier Mulier Gallery*, *Nationale Bank van België*, *Rem.B*, *SD Worx*, *'t Fornuis*, *VOKA – Kamer van Koophandel Antwerpen-Waasland*, *Willemen Groep*.

In 2016 telde de Bedrijvenclub 32 leden, waaronder 5 naturasponsors:
Allift Michielsens (hoogtewerker); *Duvel Moortgat* (drank); *Klara* (radiospots);
Prem Group (ruilovereenkomst hotelkamers); *'t Fornuis* (diner).

Het aantal leden van de Bedrijvenclub wordt regelmatig aangepast. Er komen nieuwe leden bij, er vallen er af, maar de meeste leden blijven normaliter hun lidmaatschap hernieuwen.

Er werd voorlopig nog geen nieuw project gevonden dat de projectsponsor Evonik Degussa Antwerpen wil sponsoren.

SPECIFIEKE SPONSORING

In 2017 waren er ook bedrijven die specifieke tentoonstellingen of projecten steunden, waarbij de relatie met de Bedrijvenclub van het M HKA op een secundaire plaats kwam.

Allen & Overy LLP

In 2017 ging de duurzame samenwerking tussen het M HKA en Allen & Overy LLP verder, en dit voor nog minstens een jaar. Het bedrijf ondersteunt het M HKA met € 10.000 per jaar, in ruil voor een returnpakket gebaseerd op bruikleen en evenementen.

De Olifant

In 2017 liep ook de samenwerkingsovereenkomst met De Olifant verder, die de verfsponsor / naturasponsor van het M HKA bleven.

De Morgen

Er werd een structurele sponsordeal van een jaar met De Morgen aangegaan, ter waarde van € 27.000.

M HKART CIRCLE

De M HKArt Circle werd in 2014 opgestart, vanuit de bedoeling om verzamelaars en kunstliefhebbers in één groep samen te brengen.

De M HKArt Circle is een select gezelschap van kunstliefhebbers en kunstverzamelaars. Het aantal leden is beperkt en het lidmaatschap is enkel op uitnodiging.

Minstens drie maal per jaar wordt voor de leden een exclusief kunsevenement georganiseerd, waaronder ten minste een buitenlandse reis. Unieke kunstontmoetingen staan centraal en er worden uitzonderlijke contacten gelegd met inspirerende mensen op prestigieuze locaties. De leden komen in nauw contact met hedendaagse kunst en kunstenaars in binnen- en buitenland. Daarnaast biedt dit gezelschap ook de gelegenheid om ideeën uit te wisselen, passie voor kunst te delen, unieke collecties te ontdekken, netwerk uit te breiden, potentiële samenwerkingen vorm te geven of contacten te leggen. De M HKArt Circle heeft een uitermate participatief karakter. De leden hebben inspraak in de komende activiteiten en de koers die de groep zal volgen. De inbreng van de leden kan inspirerend werken voor de ontwikkeling van de visie rond Vlaamse hedendaagse kunstinstellingen.

De M HKArt Circle richt zich initieel op een beperkt gezelschap, met een jaarpremie van € 2.500, met in ruil daarvoor de mogelijkheid tot deelname aan drie exclusieve evenementen.

Deze morele en financiële steun zorgt ervoor dat het M HKA zijn missie als museum verder kan uitbouwen. De groep levert een substantiële bijdrage aan de werking van het museum. De uitstraling die de instelling daardoor krijgt, maakt het mogelijk om educatieve projecten uit te bouwen, bijzondere kunstaankopen te realiseren, onderzoekstrajecten op te zetten, fragiele kunstwerken optimaal te restaureren.

De werking wordt binnen het M HKA verzekerd door een groep bestaande uit Dhr. Herman De Bode (Voorzitter van de Raad van Bestuur van het M HKA), Mevr. Yolande Avontroodt (Ondervoorzitter van de Raad van Bestuur van het M HKA en voorzitter van de M HKArt Circle), Dhr. Dieter Vankeirsbilck (Zakelijk Directeur van het M HKA), Dhr. Frederic Diependaele (Medewerker Relatiebeheer en Fondsenwerving) en Mevr. Sarah van Hapert (Medewerker Evenementen en Sponsoring). Deze groep wil de werking van de M HKArt Circle activeren en optimaliseren.

ACTIVITEITEN IN 2017

Vrijdag 20 januari tot zondag 22 januari 2017

Kunstreis Athene

Naar aanleiding van de opening van het eerste hedendaagse kunstmuseum in Athene, EMST, werd onder begeleiding van de algemeen directeur Bart De Baere een boeiende kunstreis georganiseerd naar Athene.

Zaterdag 17 juni 2017

Daguitstap naar Sint-Martens-Latem en Oostende

Er werd een daguitstap georganiseerd naar Sint-Martens-Latem en Oostende, met een geleid bezoek aan het museum Dhondt-Dhaenens, het museum Gust de Smet, de private collectie Van Moerkerke en een atelierbezoek bij de kunstenaar Yves Velter.

Donderdag 29 juni tot zondag 2 juli 2017

Kunstreis naar Documenta Kassel en Skulptur Projecte Münster

Er werd een reis georganiseerd naar Documenta Kassel en Skulptur Projecte Münster.

Zaterdag 28 oktober tot zondag 29 oktober 2017

Kunstreis naar Metz en Luxemburg

De M HKArt Circle organiseerde op zaterdag 28 en zondag 29 oktober 2017 een kunstuitstap naar Metz en Luxemburg, in samenwerking met B Tours. Een aantal tentoonstellingen werden bezocht over hedendaagse kunst en architectuur in Japan in het Centre Pompidou Metz.

Zaterdag 11 november tot zondag 19 november 2017

Kunstreis naar Japan

In het najaar werd er een exclusieve kunstreis naar Japan georganiseerd, waarbij gefocust werd op de hedendaagse kunst- en architectuurontwikkelingen binnen de Japanse cultuurscene. Ook historische sites werden bezocht.

Donderdag 14 december 2017

Bezoek tentoonstelling 'Joseph Beuys – Groeten van de Euraziat'

Op 14 december 2017 werden de leden van de M HKArt Circle persoonlijk rondgeleid in de tentoonstelling 'Joseph Beuys – Groeten van de Euraziat', door Bart De Baere, algemeen en artistiek directeur van het M HKA, en Nav Haq, curator van het M HKA. Aansluitend konden zij genieten van een receptie met hapjes. Diezelfde avond werd er ook vooruitgeblikt op het programma 2018 van de M HKArt Circle.

In 2017 telde de M HKArt Circle 26 leden, waarvan 23 duo's.



21 Nocturnes en verhuur accommodatie

Het M HKA biedt de mogelijkheid aan bedrijven, organisaties en particulieren om (private) nocturnes, evenementen en workshops in te richten, buiten de normale openingsuren van het museum.

Een nocturne omvat een (geleid) museumbezoek met gebruik van de inkomhal en balie voor ontvangst van de genodigden en mogelijkheid tot aanbieden van een receptie en/of catering.

Beschikbare museumruimtes kunnen worden afgehuurd voor het organiseren van workshops, personeelsdagen, brainstorms, colloquia en dergelijke. Anders dan bij nocturnes zijn de niet-afgehuurde museumruimtes in een dergelijk geval afgesloten.

Bovendien worden steeds meer programma's op maat uitgewerkt.

—	Verhuur accommodatie 2004:	€ 8.837,80
—	Verhuur accommodatie 2005:	€ 17.836,80
—	Verhuur accommodatie 2006:	€ 33.629,05
—	Verhuur accommodatie 2007:	€ 31.005,14
—	Verhuur accommodatie 2008:	€ 40.054,06
—	Verhuur accommodatie 2009:	€ 3.118,00 (sluiting M HKA)
—	Verhuur accommodatie 2010:	€ 20.629,30
—	Verhuur accommodatie 2011:	€ 44.955,84
—	Verhuur accommodatie 2012:	€ 45.629,29
—	Verhuur accommodatie 2013:	€ 66.582,29
—	Verhuur accommodatie 2014:	€ 82.202,77
—	Verhuur accommodatie 2015:	€ 101.909,80
—	Verhuur accommodatie 2016:	€ 40.268,11
—	Verhuur accommodatie in 2017:	€ 58.002,29

Hoewel het aantal evenementen daalde ten opzichte van 2016, steeg de omzet van de verhuur afgelopen jaar wel. Door de indeling van de tentoonstellingen in 2017 was er immers iets meer vrije ruimte om de expositiehallen te verhuren voor grootschaliger evenementen, die qua omzet interessanter zijn. Omwille van veiligheidsredenen werd besloten geen grootschalige events op het dakterras meer toe te staan. Dat resulteerde in het annuleren van een 5-tal grote zomerevents in 2017.

Verhuur accommodatie in 2017:

Datum	Wie	Wat	Locatie	Bedrag	Detail	M HKA met rondleiding	M HKA zonder rondleiding	Cinema Zuid	Panamaren-ko huis
09/02/2017	Dries Van Noten	Screening documentaire 'Dries'	Grote zaal 2, Cinema Zuid	1.028,50 €				140	
24/02/2017-26/02/2017	Bee Groupe	Art Truc Troc & Design	Tentoonstellings-zalen 2 ^{de} etage, M HKA FE, dakterrassen, auditorium	0 €	GEANNULEERD	0			
03/03/2017	Katholieke Universiteit Leuven	Diner voor de deelnemers aan het congres rond Allan Sekula, georganiseerd door Anja Isabel Schneider en Hilde Van Gelder	M HKA FE	375,50 €	M HKA was mede-organisator, dus enkel de kost voor de catering		30		
03/03/2017	UCL	Diner voor de deelnemers aan het congres rond Allan Sekula, georganiseerd door Anja Isabel Schneider en Hilde Van Gelder	M HKA FE	1.000 €	M HKA was mede-organisator, dus enkel de kost voor de catering				

Datum	Wie	Wat	Locatie	Bedrag	Detail	M HKA met rondleiding	M HKA zonder rondleiding	Cinema Zuid	Panamaren-ko huis
29/03/2017	Marmalade Productions	Screening van enkele afleveringen van de serie 'Gent West' met een voorwoord	Kleine zaal 1 van Cinema Zuid	726 €				70	
18/04/2017	Roularta Media Group - Knack	Filmavond met vertoning van de documentaire 'De Erfenis'	Grote zaal 2, Cinema Zuid	1.270,50 €	Ruilovereenkomst voor 1/3 pagina in Knack Focus			120	
21/04/2017	Tropisch Instituut	Campus Party: Feestje voor de studenten, docenten en medewerkers met dans en drankjes	M HKAFE en dakterrassen	3.821,74 €			150		
04/05/2017	Kathleen Van Brempst / Socialisten en Democraten van het Europees Parlement	Screening van de documentaire 'Race To The Bottom' met een inleiding en achteraf een panelgesprek en drink	Grote zaal 2, Cinema Zuid	480 €	Kortingstarief relaties		120		
05/05/2017	Universiteit Antwerpen	Screening van 'Hadewijch' met inleiding door Tom Paulus	Kleine zaal 1, Cinema Zuid	647,60 €	Kortingstarief non-profit			50	
07/05/2017	De Kamers	Bezoek met onthaal, toelichting van de verbouwing en een vrij bezoek aan de tentoonstellingszalen	Bibliotheek en tentoonstellingszalen	125 €	Onthaal aangeboden aan relaties	25			
12/05/2017	General Painting	Rondleiding op het gelijkvloers, gevolgd door een lunch	Gelijkvloerse tentoonstellingszalen en M HKAFE	221,50 €	Enkel kosten wegens leverancier verbouwing	7			
23/05/2017	Kunstkamer van de VOKA - Kamer van Koophandel Antwerpen-Waasland	Nocturne met een onthaal, speeches, rondleidingen in het gehele museum en een netwerkreceptie	Bibliotheek, tentoonstellingszalen en M HKAFE	0 €	GEANNULEERD	0			
23/05/2017	Clara De Decker	Dubbele vertoning van haar eindwerkfilm 'Blame Beyonce' over de menselijke maakbaarheid	Kleine zaal 1, Cinema Zuid	556,60 €	Kortingstarief non-profit			162	
28/05/2017	Felix Machtelinckx	Screening van de nieuwe clip van White Dress en performance	Kleine zaal 1, Cinema Zuid	302,50 €	Kortingstarief non-profit en kort gebruik			80	
31/05/2017	de!Kunst-humaniora	Screening examenfilms	Grote zaal 2, Cinema Zuid	302,50 €	Kortingstarief onderwijs			20	
06/06/2017	KULeuven / Wouter De Ploey	Nocturne met een onthaal met een drankje, speeches, rondleiding in de vaste collectie, speeches over het project en een walking dinner	Bibliotheek en tentoonstellingszalen	749,13 €	Enkel kosten, het was een event van de voorzitter van de Raad van Bestuur	30			
23/06/2017	Vlaamse Vereniging voor Ruimte en Planning	Personeelsfeest met speeches, interventies, hapjes, drankjes, dans en muziek	M HKAFE en dakterrassen	3.330,57 €			100		
27/06/2017	Play Out! & HAVEN	Screening van de surffilm 'Proximity'	Grote zaal 2, Cinema Zuid	968 €				120	

Datum	Wie	Wat	Locatie	Bedrag	Detail	M HKA met rondleiding	M HKA zonder rondleiding	Cinema Zuid	Panamaren-ko huis
29/06/2017	Inès Eshun	Première van haar Masterfilm aan het Ritcs 'Het Leven van Esteban S' met inleiding en Q&A	Grote zaal 2, Cinema Zuid	302,50€	Kortingstarief studenten en kortfilms			140	
08/07/2017	Ufungu vzw	Rondleiding op het vernieuwde gelijkvloers	Tentoonstellings-zalen	0€	Aangeboden wegens relatie		12		
15/07/2017	Franse Ambassade / Accueil des Français d'Anvers	Feest voor de Franse Nationale feestdag met Jazz en Franse muziek, een barbecue, taart en drankjes, en een vrij bezoek aan de tentoonstellingszalen	Tentoonstellings-zalen, M HKAFE en dakterrassen	2.324€			115		
19/07/2017	Hèrmes	Teambuilding	Tentoonstellings-zalen	250€			11		
27/07/2017	DOYOU Studio's	Kleine fotoshoot voor een jong modelabel	Enkel dakterras	0€	Enkel gebruik dakterras en promotie			3	
28/07/2017	Aper'eau	Aperitiefteestje met drankjes, hapjes en muziek	M HKAFE en dakterrassen	0€	GEANNULEERD IN ONDERLING OVERLEG				
12/09/2017	Vlaamse Vereniging voor Ruimte en Planning	Screening van de film 'Citizen Jane'	Grote zaal 2 van Cinema Zuid	580,80€	Kortingstarief non-profit			120	
15/09/2017	Eyes Up	Productvoorstelling van een nieuw palet oogschaduw met drankjes, hapjes, muziek, make-up standjes, een fotowall, ...	Dakterras aan de stadskant en M HKAFE	3.022,50€			95		
16/09/2017	FARO	Bezoek met onthaal, speeches en presentaties, rondleiding en lunch in het kader van het ICAMT-congres	Bibliotheek, auditorium, M HKAFE en tentoonstellings-zalen	771,70€	Partner, enkel catering aangerekend		56		
28/09/2017	Braboclub	Nocturne met aperitief en hapjes, een rondleiding en een walking dinner	M HKAFE en tentoonstellings-zalen	7.644,40€			106		
06/10/2017	Poolhert Productions	Avant-Première van de film 'Samen Gelukkig'	Kleine zaal 1, Cinema Zuid	435,60€	Kortingstarief sector			80	
13/10/2017	Zanzibar	Personeelsfeest voor het Havenhuis met activiteiten, rondleidingen, een parcours door het museum, muziek en hapjes	Het hele museum, de expozalen, de dakterrassen en de straat	9.100€			650		
25/10/2017	Universiteit Antwerpen	Nocturne met een rondleiding en proeverij van het Seefbier	Tentoonstellings-zalen en M HKAFE	2.506,55€			150		
26/10/2017	Fluvant	Nocturne met onthaal, rondleiding, speeches en receptie	Leeszaal, tentoonstellings-zalen en M HKAFE	822€	Kortingstarief wegens werving Bedrijvenclub en M HKArt Circle		17		

Datum	Wie	Wat	Locatie	Bedrag	Detail	M HKA met rondleiding	M HKA zonder rondleiding	Cinema Zuid	Pana- maren- ko huis
23/11/2017	De Morgen	Nocturne met rondleiding en receptie	Tentoonstellings- zalen en M HKAFE	0 €	Return sponsor	100			
26/11/2017	Barvinok vzw	Screening van 'Bitter Harvest'	Kleine zaal 1 van Cinema Zuid	314,60 €	Kortingstarief sector			50	
27/11/2017	BNP Paribas Fortis	Dubbel event met 2 x plenaire zitting, workshops en walking dinner	Gehele museum	11.965 €			270		
09/12/2017	Mouth Digital PR	Screening van een documentaire over 'Het Laatste Avondmaal' met media interviews, een screening voor pers en gasten, een receptie een publieke screening met Q&A	Kleine zaal 1 van Cinema Zuid	586,85 €				30	
09/12/2017	Ritchie Vermeire	Kortfilmavond	Kleine zaal 1, Cinema Zuid	0 €	GEANNULEERD DOOR HUURDER			0	
2017	Amarant	Lessen in 2017	Auditorium	1.470,15 €			1730		
TOTAAL				58.002,29 €		1.279	2.498	1.182	0



22 Vrienden van het M HKA vzw

Om het beleid uit te stippelen en beslissingen te treffen op financieel en organisatorisch vlak, kwam de Raad van Bestuur van de Vrienden van het M HKA in 2017 5 keer bij elkaar. Deze vergaderingen vonden plaats op 31 januari, 28 maart, 23 mei, 26 september en 28 november 2017. De Algemene Vergadering vond plaats op 23 mei 2017. Deze vergaderingen werden gekenmerkt door een constructieve sfeer.

In de Algemene Vergadering van 2017 zetelen Dhr. Ernest Van Buynder, Mevr. Yolande Avontroodt, Dhr. Walter Borms, Mevr. Veerle Claessens, Mevr. Thérèse Deshayes, Mevr. Suzon Ingber, Mevr. Gerrie Kinsbergen, Dhr. Robert Lievemont, Dhr. Peter Surmont, Dhr. Theo Vervliet, Dhr. Luc Wauters, Dhr. Frank Arts, Dhr. Geert De Clercq, Dhr. Johan De Muynck, Dhr. Marcel De Wilde, Baron Gillion-Crowet, Dhr. Maurice Jeurissen, Dhr. Jean-Pierre Lowet de Wotrenge, Dhr. Camille Paulus, Dhr. Luc Rochtus, Mevr. Emmy Tob, Mevr. Carine Van Goethem en Mevr. Ingrid Ceusters (ereondervoorzitster).

Volgende personen zijn in 2017 geen lid meer van de Algemene Vergadering: Mevr. Carine Campo, Mevr. Annelies Keirsmakers, Dhr. Marcel Mis, Mevr. Verswijvel en Dhr. Machiels (overleden).

In de Raad van Bestuur van 2017 zetelen Dhr. Ernest Van Buynder, voorzitter, Dhr. Luc Wauters, ondervoorzitter, Mevr. Yolande Avontroodt, Dhr. Walter Borms, Mevr. Katrien Broeckx, Mevr. Veerle Claessens, Mevr. Thérèse Deshayes, Mevr. Suzon Ingber, Mevr. Gerrie Kinsbergen, Dhr. Peter Surmont, Mevr. Emmy Tob en Dhr. Theo Vervliet.

ACTIVITEITEN

Voor de leden van de Vrienden van het M HKA werden de volgende activiteiten georganiseerd. Op het merendeel van de activiteiten werden de leden van de Bedrijvenclub van het M HKA ook uitgenodigd.

Zondag 15 januari 2017

Nieuwjaarsbezoek aan de tentoonstellingen 'Robert Filliou – Het geheim van de permanente creatie', 'Van Broodthaers tot Braeckman' en 'In Situ: Michèle Matyn: Ademgaten', gevolgd door de Nieuwjaarsreceptie in het M HKAFE met de voorstelling van de editie 2017 en een toespraak.

Het was een zeer goede opkomst. Enkele 'wijzen' werden uitgenodigd om hun favoriet werk toe te lichten.

De editie van 2017 is van Vaast Colson.

Donderdag 23 februari 2017

6^{de} bezoek aan toonaangevende galeries in Vlaanderen: Oude Stadscentrum.

- Gallery 51, Zirkstraat 20, 2000 Antwerpen
- Stieglitz 19, Klapdorp 2, 2000 Antwerpen
- Galerie Annette de Keyser, Generaal Belliardstraat 19, 2000 Antwerpen

De gastvrije galeriehouders gaven elk een toelichting over hun programma, interessepunten en kunstenaars.

Donderdag 16 maart 2017

5^e Herman Tob lezing: 'Is no more lecture on the work of Gustav Metzger'
door Dobrila Denegri nKA / ICA - Independent Cultural Association.

I.s.m. Instituut voor Joodse studies, Universiteit Antwerpen.

Woensdag 12 april 2017

Exclusief bezoek aan de privécollectie van de heer en mevrouw Filips Deferm,
gevolgd door een receptie. De privécollectie is zeer boeiend en bevat topstukken
uit de moderne en hedendaagse Belgische kunst.

Zaterdag 22 april 2017

Bezoek aan de kunstbeurs Independent Brussel.

Gastvrije verwelkoming door één van de verantwoordelijken van de beurs
die een toelichting gaf over de beurs.

Zondag 7 mei 2017

Rondleiding in het nieuwe M HKA.

De Vrienden werden gastvrij ontvangen in het M HKAFE. Piet Van Hecke,
medewerker Bemiddeling, gaf een woordje uitleg over het ganse concept en
de tentoonstellingen. Daarna genoten de Vrienden van een vrij bezoek aan
de nieuwe gelijkvloers.

Zondag 25 juni 2017

Rondleiding in de tentoonstelling 'Future Studies'.

De Vrienden werden ontvangen in het M HKAFE. Dr. Maya Van Leemput,
curator, gaf een korte introductie over de tentoonstelling. Daarna bezocht
men met gidsen de tentoonstelling.

Donderdag 3 augustus 2017

Bezoek met gidsen aan de tentoonstelling 'Margiela, de Hermèsjaren' in het MoMu,
op uitnodiging van het MoMu.

Zondag 3 september 2017

Bring a Friend. De bedoeling van deze manifestatie is om nieuwe leden te werven.

Donderdag 14 september 2017

Boekvoorstelling van Guy Baekelmans in het Auditorium ING Bank Metropool
Antwerpen.

Het boek werd voorgesteld door Dhr. Ernest Van Buynder en de kunstenaar,
nadien biedt ING een receptie aan.

Zondag 1 oktober 2017

Daguitstap naar museum Voorlinden te Wassenaar en de Belgische ambassade
te Den Haag.

Deze uitstap viel erg in de smaak. Het museum was prachtig en ter
plaatse werd de groep ontvangen in de ambtswoning door de Belgische
ambassadeur.

Donderdag 12 oktober 2017

Atelierbezoek aan het atelier van Dirk Vander Eecken en het atelier van Lieven Segers.

Het atelierbezoek aan Lieven Segers was een succes. De ontvangst was als een performance en de uitleg bij het bezoek was inhoudelijk sterk. Lieven Segers gaf verdere toelichting bij zijn doctoraat in de kunst.

Het atelierbezoek aan Dirk Vander Eecken was eveneens erg succesvol. Het atelier deed denken aan een tentoonstellingsruimte en was ingericht met prachtige werken. Em. Prof. Dr. Staf Van Tendeloo, promotor van diens thesis, was aanwezig en gaf een inleiding. Dirk Vander Eecken was de eerste doctor in de kunst aan de Universiteit van Antwerpen en doctoreerde over kunst en nanotechnologie.

Op zondag 19 november 2017

Rondleiding in de nieuwe opstelling van de collectie op het gelijkvloers en In Situ 6: Lifepatch.

De Vrienden werden ontvangen in het M HAKFE, waarna zij onder begeleiding van een gids de tentoonstelling bezochten. De gidsen vielen erg in de smaak.

Donderdag 21 december 2017

Rebirth Day lezing in VOKA, Markgravestraat 12 te Antwerpen.

Dr. Maya Van Leemput gaf een lezing over toekomstmodellen. Er werd een receptie aangeboden door VOKA.

LEDENAANTAL

LEDENAANTAL	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
GRATIS	2	1	1	1	1	1	1	1
€ 10 - Junior -26 jaar 2017								8
€ 25 - individueel > senior/junior 2007	71	89	67	81	94	13		
€ 30 - individueel > senior/junior 2015						65	66	91
€ 30 - individueel vanaf 2007	110	97	116	114	107	30		
€ 35 - individueel vanaf 2015						69	104	62
€ 35 - gezinsformule Stevens & Cie		17						
€ 50 - gezinsformule vanaf 2007	105	131	145	134	154	47		
€ 55 - gezinsformule vanaf 2015						100	124	101
€ 135 - opwaardering lidmaatschap		1		1			7	
€ 140 - opwaardering lidmaatschap							3	
€ 155 - opwaardering lidmaatschap			1				1	
€ 160 - opwaardering lidmaatschap					1		2	
€ 185 - steunend lid vanaf 2007	37	40	43	49	51	17		
€ 190 - steunend lid vanaf 2015						42	88	57
€ 650 - promotor vanaf 2007	5	3	2	6	4	4	3	4
TOTAAL LEDEN	330	379	375	385	408	388	399	324
TOTAAL OPBRENGSTEN	20.420	21.765	21.815	25.195	25.605	27.165	32.950	23.965

Het ledenaantal is lichtjes gedaald in 2017. Wij geloven dat dit te wijten is aan moeilijkheden in de administratie van de Vriendenwerking, waaraan gelukkig tegemoet is gekomen. Sedert 1 januari is Sarah van Hapert aangesteld als

administratief verantwoordelijke voor de Vrienden van het M HKA.
De eerste uitdaging is om het ledenbestand terug op niveau te brengen,
wat lijkt te lukken.

SCHENKINGEN AAN HET M HKA

De Vrienden van het M HKA schonken de volgende kunstwerken:

- Installatie 'Lifestyle Storage' van Tinka Pittoors.
 - Twee tekeningen van Thé van Bergen.
 - Artwork 'Untitled' van Evgeny Antufiev.
-



23 Fotocredits

Foto's

- 1 Het M HKA heropent feestelijk de deuren op 27 april 2017 na intense verbouwwerken in samenwerking met Belgisch topdesigner Axel Vervoordt en Japanse architect Tatsuro Miki, photo Michel Vaerewijck
- 2 Philippe Van Snick, *Ping Pong*, 1972 met de kunstenaar zelf die tafeltennist tijdens de vernissage van de tentoonstelling, M HKA 2017, foto Bram Goots
- 3 Zaalzicht van de tentoonstelling 'A Temporary Futures Institute', met werk van Jean Katambayi Mukendi en Alexander Lee, M HKA 2017, foto M HKA/Clinckx
- 4 Kasper Bosmans aan het werk tijdens de realisatie van zijn muurschildering, *The Four Futures Frieze*, 2017, voor de tentoonstelling 'A Temporary Futures Institute', M HKA 2017, foto M HKA/Clinckx
- 5 De tentoonstelling 'Dringende Gesprekken: Antwerpen – Athene' is het tweede luik van de samenwerking tussen het M HKA en het EMST met werk van Anne-Mie Van Kerckhoven en Bia Davou, M HKA 2017, foto M HKA/Clinckx
- 6 M HKA Burendag met gratis inkom en rondleiding voor mensen uit de buurt, M HKA 2017, foto M HKA/Clinckx
- 7 Zaalzicht van de tentoonstelling 'Joseph Beuys – Groeten van de Euraziat', M HKA 2017, foto M HKA/Clinckx
- 8 Zaalzicht van de tentoonstelling 'Jef Geys, Namen', M HKA 2017, foto M HKA/Clinckx
- 9 Tentoonstelling 'IN SITU: Lifepatch – Het verhaal van Tijger en Leeuw', M HKA 2017, foto Bram Goots
- 10 Zaalzicht van de tentoonstelling 'LODGERS #11 Drop City', M HKA 2017, foto M HKA/Clinckx
- 11 Zaalzicht 'INBOX: Peter Wächtler', video projectie *Untitled (Rat)*, 2013, M HKA 2017, foto M HKA/Clinckx
- 12 'Kunstwerk van de maand M HKA', Nel Aerts, *The Best Couples in the World (Like Salt and Pepper)*, 2015, M HKA 2017, foto M HKA/Clinckx
- 13 Tentoonstelling 'Extra Muros: Superdemocratie – de senaat der dingen', werken uit de collecties van het M HKA (Antwerpen) en het BPS22 (Charleroi), De Senaat Brussel 2017, Sven 't Jolle, *Global Empowerment*, 2002, foto A4Avzw
- 14 Art's Birthday, verjaardagstaart ontworpen door Nadia Naveau, M HKA 2017, foto Bram Goots
- 15 Cover publicatie 'Joseph Beuys – Groeten van de Euraziat'
- 16 M HKA – ARTtube screenshot gratis online museumvideo's over exposities
- 17 Museumnacht: Cameo, De favoriete film van Rinus Van de Velde, Fien Troch en Herman Selleslags op groot scherm, Cinema Zuid 2017, foto Jonas Roosens
- 18 Symposium *Collections in Transition: Decolonising, Demodernising and Decentralising?* tweedaags symposium van L'Internationale, Van Abbe Museum 2017, foto Marcel de Buck
- 19 Verbouwing inkomhal M HKA, groepsfoto personeel M HKA, foto M HKA/Clinckx
- 20 Rondleiding 'In SITU: Peter Wächtler', M HKA 2017, foto Sara Van Looy
- 21 Permanente collectie M HKA, heropening M HKA 2017, foto Koen Luyten
- 22 Feestelijke heropening M HKA op 27 april 2017, M HKA 2017, foto Koen Luyten
- 23 De vrienden van het M HKA, ontbijt in het museum met info over de verbouwingen, M HKA 2017
- 24 Affiche tentoonstelling 'Joseph Beuys – Greetings from the Eurasian', ontwerp M HKA/Christophe Clarijs

JOSEPH BEUYS



Greetings from the Eurasian

13.10.2017–21.01.2018

M HKA

MUSEUM VAN HEDENDAAGSE KUNST ANTWERPEN
Leuvenstraat 32, 2000 Antwerpen www.muhka.be

 Vlaanderen  SAB ANTWERPEN  art DeMorgen  De Olfant  ALLEN & OVERY

Image: Joseph Beuys and Henning Christiansen,
Eurasienstolz, fluxorum organum, 1968, 16mm film still,
courtesy Anny De Decker, © SABAM Belgium, 2017

